

شۆرەشا ئیلوونئ ل دەقەرە بەهدینان 1975 – 1961

قەکۆلینەکا میژوووی

هوژین مسعود سەرنی

شورهشا ئیلونى

ل دهقەرا بههدينان 1961 – 1975

قهكولينهكا ميژوويى

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه کۆلینین کوردی

شورمشا ئیلونی ل دهڤهرا بههدينان
1975 – 1961
ڤه کۆلینهکا میژووی

په تووک

هوژین مسعود سهرنی

نڤیسهر

ئیکى / 2018

چاپ

وارهیل عبداللهاڤی

دیزاین و بهرگ

دیارههبدولنا

978-9933-9265-0-2

ISBN

D- / 2148 / 18

ژمارا سپاردنی

© مافی چاپی یی پاراستیه بۆ

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه کۆلینین کوردی

Zakho Centre
for Kurdish Studies

سەنتەری زاخۆ بۆ ڤه کۆلینین کوردی

✉ zcks@uoz.edu.krd ☎ +964 750 471 0863

📍 Iraq- Kurdistan region, Zakho- Univesity of zakho

شورەشا ئیلونى ل دهقەرا بەهدینان 1961 – 1975

قەكۆلینهكا میژووی

هوژین مسعود سەرنی

هه و النامه كتيب

مستهفا بارزانی دا دزقرینه فهیا وی ژ ئیکهتیا سوفیهت، و رولی خه لکی دهقهری د بزاقین یاخیبوونی دا ئهوین ل عیراقی روویداین دکهت، و ههروهسا باس ل ههلوستی وان ژ تیکچوونا پهیوهندیی دناقبهرا پارتی دیموکراتی کوردستان و عهبدو لکهیم قاسم دا دهیته کرن .

بهشی دووی: ژ فهکولینی پیک دهیت ژ سی تهوهران ب ناقی بهریابوونا شورهشا ئیلونی ل دهقهره بههدینان (1961- 1963) و تیدا باس ل ئامادهکاریین شورهشی و بهریابوونا وی و هاتنا مهلا مستهفا بارزانی بو دهقهری دکهت ولگه ل دیارکرنا گرنگترین شهرو پیکدادانین د وی ماوهیدا روویداین .

بهشی سی: دابهش بوویه سه ر دوو تهوهران ب ناقی بارودوخین شورهشی ل دهقهری ل 8 شواتا 1963- 17ی تیرمهها 1968 فهکولینی لسه ر هاتنا دهستههلاتا بهعس ونهتهوه خوازین عه ره ب بو سه ر حوکمی عیراقی ل 8 شواتا 1963 وکارتیکرناوی ل سه ر شورهشی ل دهقهری و کریاریت وی بیته لهشکه ری بو سه ر کوردستانی و هاتنا لهشکه ری سوری بو دهقهری و دروستکرنا لهشکه ره کی ژ نهسارین پارتا کومونیستا عیراقی، و ههروهسا کارتیکرنا ریکه هفتا 10ی شواتا 1964 لسه ر شورهشی ل دهقهری ب تاییه ت لسه ر ژیکه هه بونا دریزیت پارتی دا روویدایی، و باس ل جقاتا سه ر کردایه تیا شورهشی ل کوردستانی و دروستکرنا هیزا هه لگورد هاتیه کرن .

بهشی چواری: ب ناقی شورهش ل دهقهره بههدینان دماوی دهستههلاتا حکومهتا بهعسی دا ل (1968- 1975) و ژ دوو تهوهران پیک دهیت وتیدا باس ل لسه ر شورهشی ل دهقهره بههدینان دقئ ماوهییدا هاتیه کرن، ولگه ل باسی شهرو ئارامیا سالیین (1968- 1970) و کوشتاریین دهکان و سوړیا هاتیه کرن، و ههروهسا باس ل ریکه هفتا 11 ئادارا 1975 و ئاقه دانکرنا ل دهقهری هاتینه نه نجام دان، وباسی شه ریین 1974 تا کو گریدانا ریکه هفتا 6 ئادارا 1975 دناقبهرا (عیراق و ئیران) دا و نه مانا شورهشی. و ژ بهر هه بوونا زوړیا دهقهران مه

نەخشەیی دەقەرا بەھدینان (پاریزگەھا دەوک) دپاشکۆییدا دانایە ژبو دپارکنا
جەھێ ھەر دەقەرەکی.

پیزانینێن قەکوئینی مفا ژ گەلەک ژیدمران وەرگریە ژوان بەلگەنامەیین
نە بەلاقکری و بەلاقکری ییت گریڤای ب بابەتی قە، ئەوین ل سەنتەرین بەلگەنامان
ھاتینە بەلاقکرن ژوان (سەنتەری قەکوئینا و پاراستنا بەلگەنامان - دەوک)، و
بەلگەنامەیین حکومی یین جودا جودا ل دەق چەند کەسەکان، ھەرچەندە ھندەک
ژ ئەقان بەلگەنامان یا راست نانقیسن، لئ قەکوئەری مفا ژئ وەرگریە وەک
دپارکنا بۆچوونا لایەکی ژروویدانی، وھەرھوسا مفا ژ پەرتوکین بەلگەنامەیی
وەرگریە وەک (وئاق عن الحركه القومية الكردية التحررية و الحركة القومية
التحررية دراسات ووثائق) یین دەقەدولفەتاج عەلی یەحیا بوتانی کو بەشی دوویی
زۆر مفا ژئ ھاتیە وەرگری، و ھەرھوسا ژمارەک ژ بەلگەنامەیین نە بەلاقکری و
پارستینە ژلایئ چەند کەسان و ئەرشیفی مەکتەبا سیاسی یا پارتی دیموکراتی
کوردستان.

وھەرھوسا مفا ژ بیرھاتن و یاداشتین کەسین بەشداریبوی دروویدانان دا
ھاتیە وەرگری و ھاتینە بەراوردکرن دگەل دیدارین کەسایەتی یین قەکوئەری
ئەنجام داین ژبو وەرگری پتر راستی، ژوان بیرھاتنێن نە بەلاقکری (ئەسەد
عەدو) (ئەوانەھی تەنیا بۆ کورد و کوردستان ژیاون بیرومیریەکانی عومەر ئاغای
دولومەری) بۆ بەشی دوویی بشیوہکی بەرفرە مفا ژئ ھاتیە وەرگری ژبەرکو
عومەر ئاغا دولومەری کەسەکی نیژیکی روویدانان بوو و ل گەل مەلا مستەفا
بارزانی دەیتە دەقەری، و (مذکرات ملا أحمد دوتازا) پیزانین گرنگ و ھویر
تیدانە کو بۆ جارا ئیکییە دەینە ئاشکرا کرن، و (مذکرات جلال بالته)
سەرھەنگ بوو د لەشکەری عیراقی دا و ل شواتا 1963 حکومەتا بەعسی بریارا
دەستەسەرکنا وی دەردئیخن ژبەرکو ئەندام بوو د لژنا دیشچونی ل دادگەھا
گەلدا کو تەوہری ئیکی ژ بەشی سیی مفا ژئ ھاتیە دیتن ب تاییەتی بۆ پشت

راستكرن ژ ميژوويا روويدانين دوى دهى دا ژبهركو نقيسهري دوى ماوهيدا روژانه بيرهاتنين خو نقيسينه، و هندهكين دى، و ژ بيرهاتنين به لافكري مفا ژ (شعبان سعيد نهزو وهفركى و پيليت خه ما)، (شهوكهت مه لا اسماعيل حسن) (روژانى له ميژووى شوهرشى نهيلول 1961 - 1975)، (ئيسقى سهعدويى نه مين پيشمهركى بى سنور) مفا ژقان بيرهاتنا هاتينه ومركرتن وهك كادريين پارتى ديموكراتى كوردستان و پيشمهركه كو دبهشداربوون د روويدانين وى سهردهمى ،وههروهسا (سعيد حمو) (مذكرات امر لواء مشاة) نقيسهري قان بيرهاتنا سهركردى لهشكهري بوو د حكومهتا عيراقى دا و باس ل هيرشيين روژانه بو سهركوردستانى كرينه ژوان بو سهردهقرا بههدينان و راسته پالپشت بوو بو لايهكى لى قهكولهري ب هويرى دير ژ ههستين وى بكار ئيناييه، ههروهسا (مذكرات توما توماس) د قهكولينى دا ب شيوهكى بهرفهه مفا ژى هاتيه ومركرتن ژبهركو نقيسهري روويدانين زور گرنه دياركرينه وراسته د هندهك ده مين شوهرشى دژى هزرروبيريين سهركرداتيا شوهرشى بوويه لى بى كارليكرنا ههستين خو روويدان نقيسينه، و هژمارهكا ديا بيرهاتنا .

ژبو هندى كو بابتهى قهكولينى لسهر ميژوويا ههقچهرخه و ژمارهكا زورا بهشداربوويين وان روويدانان د ساخ و سهلامهتن قهكولهري ژمارهكا چاقيكهفتنا دگهل وان يان كهسانين نيزيكى وان نهنجام داينه و مفا ژ پيزانينين وان هاتيه ومركرتن هندهك ژوان پيزانينان بو جارا ئيكيه دهينه ئاشكرا كرن.

قهكولينى مفا ژ ژمارهكا پهرتوكان يين ب زمانى عهههه و كوردى و فارسى ومركرتيه و قان پهرتوكا رول ههبوو د زهنگينكرنا قهكولينى دا، ژوان پهرتوكان، وهك (مسعود بارزاني) (بارزاني و بزوتنهوهى رزگاربخوازي كورد) ژبهركو نقيسهه كهسهكى نيزيكى جهى دهركرنا ههه بريارهكا گريداى ب شوهرشى قه بوو، (رجب جميل حبيب "ئاميدى" العماديه 1925-1975) نقيسهري بشيوهكى بهرفهه لسه لايههنى سياسى يا قهزا ئاميدى نقيسييه شيرزاد زكريا محمد (الحركة القومية الكوردية في كوردستان العراق 8 شباط 1963- 17 تموز 1968) نهق

په‌رتوکه بشیوه‌کی زانستی فه‌کولین ل سهر وی ماوه‌ی کرییه، (فه‌ره‌یدوون عه‌بدول ره‌حیم عه‌بدولاً بارودوخی سیاسی کوردستان -عیراق 11 مارتی 1970 - 11 مارتی 1974) ژبه‌رکو په‌رتوکی زانستی بشیوه‌کی کیم ل سهر وی ماوه‌ی هاتینه نشیسین فه‌کوله‌ری مفا ژئی وهرگرتیه، و هه‌روه‌سا بشیوه‌کی گشتی مفا ژ په‌رتوکی زوان‌نامه‌فان وه‌سفی حه‌سه‌ن ردینی هاتینه وهرگرتن کو ناقبری د په‌رتوکی، خودا چه‌ندین چافیکه‌فتن دگهل به‌شداربوویین شوره‌شا ئیلونی کرینه.

و هه‌روه‌سامفا ژ روزه‌نامه و گوفا‌رین وی سه‌رده‌می هاتیه وهرگرتن ژبو پشت راستکرن لسه‌ر پی‌زانین روویدانا ب تایبته میژووین وان، و هه‌روه‌سا مفا ژ گو‌تار و به‌لا‌فوکین د گوفا‌راندان ژوان روزه‌نامه و گوفا‌را (الجمه‌یر، الثوره، الوقاع العراقیه، التآخی، روزه‌نامه ده‌نگی پی‌شمه‌رگه، گوفا‌را ده‌نگی پی‌شمه‌رگه، په‌یامی ئه‌یلوول)هاتیه وهرگرتن، و گه‌له‌کین دی.

بی گومان دنشیسینا میژوویا هه‌فچه‌رخ دا فه‌کوله‌ر توشی چه‌ندین ئاسته‌نگان دبیت ژوان فه‌کوله‌ری چه‌ندین پی‌کول کرینه ژماره‌کا پت‌ریا به‌لگه‌نامان ده‌ست بکه‌فیت ب تایبته یین حکومی یین په‌یوه‌ندی ب بابه‌تی فه‌ه‌ی کو پت‌ریا وان ل باژیری میسل بوون لی ژبه‌ر نه ئارامیا بارودوخی باژیری فه‌کوله‌ر نه‌شیا بده‌ست بیخیت، هه‌روه‌سا ژبه‌ر نه‌مانا به‌لگه‌نامه و گوفا‌رین گری‌دایی ب شوره‌شا کوردی فه‌کو پت‌ریا وان ل سالا 1975 سوتن دا نه‌که‌فنه ده‌ستی حکومه‌تا عیراقی دا چه‌ندین راستی و پی‌زانین میژووین روویدانا هاتینه به‌رزه‌کرن، سه‌ره‌رای هندی فه‌کولینی پیدقی ب ئه‌نجام دانا ژماره‌کا زورا دیدارایه بو دیارک‌رنا پت‌ریا راستیان لی فه‌کوله‌ر دق‌ی کاری دا تووشی چه‌ندین ئاسته‌نگان بوویه ژوان چه‌ندین که‌سایه‌تین سیاسی و له‌شکه‌ری یین لایی شوره‌شی و حکومه‌تا عیراقی کاردکرن ریک نه دایی دیداری دگهل وان بکه‌ت، و ئه‌فین دیدار لگهل ئه‌نجام داین ژماره‌ک ژوان هنده‌ک راستین روویدانا د فه‌شارتن و دیارنه‌دکرن ژبه‌ر هنده‌ک ئه‌گه‌رین سیاسی.

ول دوماهیئ سوپاسیا هه‌رکه‌سه‌کی دکهم کو شین ده‌ستی‌ت وی د
قه‌کولینئ دا هه‌بن کو دبنه‌ره‌تدا ناما ماسته‌رییه و بی گومان چ ن‌قیسین د بی
خه‌له‌تی نینن لی هیئی دکهم من خزمه‌تا میژوویا کوردی یا هه‌ قه‌رخ کریت .

هه‌و‌الن‌امه‌ی کتیب

بهشی ئیکێ

بههدینان ل دهستیكا دهستهلاتا عهبدولكهريم

قاسم 1958 - 1961

- تهومرئ ئیکێ: هه لویستی دهقهره بههدینان ژ شورهشا 14 ی تیرمهها 1958
- تهومرئ دووی: پشكداریا خه لکی بههدینان د پیشوازییا مه لا مستهفا بارزانی
- تهومرئ سییی: روولی بههدینان ژناقبرنا بزاقین یاخیبوونی دا
- تهومرئ چواری: تیکچوونا پهیههندییان دناقبهرا حکومهتا عیراقی و پارتي دیموکراتی کوردستان و کارتیکرنا وی لسه دهقهری

هه و النامهه كئيب

تهوهری ئیکی

هه لویستی دهقرا بهه دینان ژ شورهشا 14 ی تیرمهها 1958

ئیکه کومارا عیراقی ل 14 ی تیرمهها 1958 ب بهیاناما ژماره ئیک ل ئیزگهیا بهغدا ژلایی سهرکردایهتیا شورهشی فه هاته راگههاندن هوسا لهرزینهک ژلایی سیاسی وئابووری وچقاکی ورهوشهنبیری د کومه لگههی عیراقی داپهیدابوو، ب مههرا ژناقبرنا سیستهمی پاشایهتی رابوو⁽¹⁾، چهن دین بریارین سیاسی دان ژوان حکومهت ب سهروکاتیا عهبدولکههیم قاسم (1958-1963) هاتیه بییک ئینان، وئهنجومهنی سهرکردایهتی هاته دامهزراندن کو خالد نهقشه بهندی⁽²⁾ وهک نونهری کوردان هاته دانان⁽³⁾.

پشتی دروستبوونا شورهشی پارتی دیموکراتی کوردستان⁽⁴⁾ هه لویستی پشتهفانیی بو سهرکردایهتیا شورهشی دیارکر و ل 16 ی تیرمههی بهیاننامهک دهرکر وجهخت لسه ر پشتهفانیا بزاقا رزگاربخوازا عهههیبی کرن ژبو ب دهست فه ئینانا مافین کوردان⁽⁵⁾ ب قی چهن دی ل 27 ی تیرمههی دستوری وهختی هاته راگههاندن⁽⁶⁾ ول مادهیا سی یا دستوری دیارکر کو "العرب والاکراد شرکاء فی هذا الوطن ویقر هذا الدستور حقوقهم القومية ضمن الوحدة العراقية"⁽⁷⁾.

ژلایهکی دیتر فه پارتا شیوعیا عیراقی⁽⁸⁾ ب دوو رۆژان بهری بهریابوونا شورەشی بهیانامەك به لاق کر و ب شیوهکی نه راستهوخو دیار کر دی گوهۆرینهکا مهزن روویدەت ولگەل بهریابوونا شورەشی بروسکا پیروزیاھی بو سەرکردایهتیا شورەشی هەنارد، ههژییه دیاریکهین ژمارهکا مهزن ژ ئەندامین وی پارتی کوردبوون⁽⁹⁾ هوسا ل دهقەرا بههدینان ههردوو پارتان بشیوهکی بهرچاق لایهنگیریا شورەشی کرن، ههچهنده وی دهمی دهوک باژیهرکی بچیک بوو لی دهنگی خو ههبوو. ب کهیف و خوشی و ئاههنگ گیرانی پشتگیریا شورەشی دکر⁽¹⁰⁾، ههژی گوتنییه کو ئەندامین پارتا شیوعی شاندهک ب سهروکاتیا محهمەد سیاری و محهمەد سیتی هەنارده بهغدا ژبوو پیروزیاھی سەرکرداتیا شورەشی بکهن و وهسفی تاهر(1918- 1963) بهپرسی ئیداری یی نفیسینگهها عهبدوولکهريم قاسم پیشوازی ل وان کر⁽¹¹⁾ شیوعیا روولهکی مهزن د ئاههنگین باژیهری دا ههبوون و ل سەر تهخا خاندەقان و فهرمانبههین باژیهری زالبوون لی پارتا دیموکرات پتر جهی خو ل دهق هیزا عهشائیری و کهسانیت ئایینی یین بهرنیاس ههبوو⁽¹²⁾.

و ل دهقهرین دی ل بههدینان ژوان ل ئامیدی خهکی لایهنگریا شورەشی کرن و ب گیرانا ئاههنگا کهیف خوش بوون و ئەق ههلوسته بو ئەگهری پهیدابوونا ئازاوی ل دهقهری⁽¹³⁾، ل 27 تیرمهها 1958 شاندهک ل دهقهری کو پیک دهاتن ژ لایهنگرین پارتی دیموکراتی کوردستان ب سهروکاتیا سهعید ههجی شهعبان، ومهلا ئەنومر مایی⁽¹⁴⁾ ههجی تهها ئامیدی ژبو پیروزیاھی سەرکردایهتیا شورەشی بهرهق بهغدا چوون⁽¹⁵⁾، ول 29 تیرمههی مهلا ئەنومر مایی ژ پیش خهکی دهقەرا ئامیدی گوتارهکا پیروزیاھی ل ئیزگی کوردی ل بهغدا پیش کیش کر⁽¹⁶⁾، و نهرازیبون ژرابوونا شورەشی ژلایی کهلحی ئاغا ریکانی مهزنی عهشیرهتا ریکان پهیدابوو⁽¹⁷⁾ کو محهمەد کهلحی ئاغا دیارکر ئەقه دهسپیکا کیشهیان بو وان ژبهههزکهفتنا پارتان کیشههین عهشائیری زیدهکر⁽¹⁸⁾.

و هه مان هه لویست لدهف مهزنه عه شیره تیته دهفهره ئاکری پهیدا بوو
 ژوان عه شیره تا ژێ زیباری و ههرکی و سورجی، کو دهسته هلاتا وان یا زال بو لسه ر
 دهو رو بهریت باژییری ئاکری⁽¹⁹⁾، بهرامبهری هندی دناف باژییری دا چالاکی بیته پارتی
 دیموکراتی کوردستان دزال بون، و ریک نه دا چ لایه نا ب تایهت شیوعیان کو
 چالاکی یین خو بهرفره بکه ن⁽²⁰⁾، مام عه لی سه لیم لدور قی چه ندی دیار دکه ت
 کو پارتی دیموکراتی کوردستان پارتا ئیکانه بو ل ناه باژییری ئاکری ژ لای
 ریکه ستنی فه⁽²¹⁾، ژبه ر هندی خه لکی باژییری ئاکری هه لویسته کی ئه رینی
 بهرامبه ر شوره شا 14 تیرمه هی هه بوو و رابون ب گیرانا ئاههنگا ل گوره پانا
 قشلی⁽²²⁾.

راسته لناه باژییری زاخو ریکه ستنیته پارتیا شوعی یا عیراقی بهیژیوون و
 بهرامبهری هندی کونترولا عه شاییرا د لاواز بوون و ل دهو روبه رین باژییری دا
 بهیژیوون⁽²³⁾ لی خه لکی باژییری و دو روبه را ب سینگه گی بهرفره پیشوازییا دهنگ و
 باسی شورش 14 تیرمه هی کرن⁽²⁴⁾ و هه ر بقی هه لکه فتنی خه لکی زاخو و دو روبه را
 ئاههنگ گیران و به شداری د ئاههنگیت باژییری میسل دا کرن⁽²⁵⁾، بی گومان
 نه رازیوون ل دهفهری هه مبه ر شوره شی لدهف مهزنیته عه شیره تیته دهفهری پهیدا بوو و
 لایه نه ک ژ ته خا ئاین دار⁽²⁶⁾ ژبه ر کوشتنا ئه ندامیت بنه مالا شاهی کو دگه هه
 پیغه مبه ری (س.خ) ژلای سهر کردایه تییا شوره شی فه.

لایه نگیرییا حوکی پاشاییه تی و نه رازیوون ژ شوره شا 14 ی تیرمه هی ل
 دهفهره شیخان ژێ هه بوون ژوان عه بدوللا ئاغا شه ره فانی⁽²⁷⁾ کو نوینه ر بوو د
 ئه نجومه نی نوینه راتییا عیراقی ب قی چه ندی موحه مه د عه بدوللا ئاغا شه ره فانی
 دیار دکه ت وان پشته قانییا شوره شی و رژیما کوماری یا ده ستپیکی نه کرن، چونکی
 ل دو یف بهر ژه وه ندیته بنه مالا وان نه دگونجان ب تایهت پشتی حکومه تی
 پشته قانییا پارتا شیوعی دکر ن و دژی ئاغا و ده ره به گا دیال دان⁽²⁸⁾.

به‌لێ پتیریا خه‌لکی شیخان پشتگیرییا شوره‌شی و ده‌ستکه‌فتیین وی کرن و ژبوو پیشوازی کرنی رابوون ب گێرانا ئاهه‌نگان ل شیخان و دورووبه‌ران⁽²⁹⁾، و به‌رده‌وام خویشاندانین پشتگیریی ئه‌نجام ددان ب تایبته‌ ژلای ته‌خا قوتابی و سیاسیان و دروشمین "عه‌بولکه‌ریم بابی مه‌یه نانی جه‌هی خوارنا مه‌یه"، "ماکو زعیم إلا کریم"⁽³⁰⁾ و شیوعییان رۆله‌کی به‌فره‌ه د ریکه‌ستنا فان ئاهه‌نگان و دارشتنا دروشمان بو خویشاندانان هه‌بوو ب تایبته‌ عه‌لی ئه‌لجه‌مه‌ل کو به‌پرسی ریکه‌ستنین پارتا شیوعی بوو ل شیخان⁽³¹⁾.

ریکه‌ستنی پارتی ل ده‌قه‌را شیخان لاوازیوون هه‌تا سه‌رکردایه‌تییا شوره‌شی بریارا فه‌گه‌راندنا مه‌لا مسته‌فا بارزانی و هه‌قالین وی دا، کو ژ ئیکه‌تییا سوڤیه‌ت یا به‌ری بو عیراقی بزقن (دی د لاپه‌رین به‌یت دا هینه باسکرن) ریکه‌ستنین وان خورتر دبن⁽³²⁾، و پشتی بریارا لیبورینی و فه‌گه‌راندنا هنده‌ک که‌سایه‌تیین ده‌قه‌ری داین ژوان مشیر ئاغا گوران⁽³³⁾ و که‌سانین دگه‌لدا⁽³⁴⁾.

مێژوو و ناسنامه‌ی کێتێر

تهومری دووی

پشکدارییا خه لکی به هیدینان د پیشوازییا مه لا مستهفا بارزانی

ئیک ژ دهستکهفتیین شورهشا 14 ی تیرمه هی لیبوردن و فهگهراندنا مه لا مستهفا بارزانی وهه فالیت وی بوو کو پشتی نه مانا کومارا کوردستان (کانونا دووی - کانونا ئیک 1946) ⁽³⁵⁾ به رهف ئیکهتیا سو فییهت چبوون ⁽³⁶⁾، هوسا ل ریکهفتی 21 ی تهباخا 1958 ئیکه م کاروانی فهگهریانا مه لا مستهفا ی دهستیپر ودگهل میرحاج ئه حمهد ⁽³⁷⁾ و ئه سعهد خوشهقی ⁽³⁸⁾ به رهف کومارا رومانیا چوون و ژلایی سهروکی ویفه پیشوازی ل وان هاته کرن ⁽³⁹⁾، وپاشی به رهف وهلاتی چیکوسلوفاکیا چوون و ل ریکهفتی 29 ی تهباخی مه لا مستهفا نامهک بو عهبدولکه ریم قاسم هنارد وداخوازا فهگهریانی لی کر ⁽⁴⁰⁾ و قاسمی ب فه شیوهی به رسف دا " هه موومان به خیر هاتنی گهرانه وهتان دهکهن " ⁽⁴¹⁾ و ئامازه ب ناخی مه لا مستهفا بارزانی و میرحاج ئه حمهد و ئه سعهد خوشهقی و چاوانیا فهگهریانا وان دایه ⁽⁴²⁾.

پارتی دیموکراتی کوردستان شاندهک ب سهروکاتیا ئیبراهیم ئه حمهد ⁽⁴³⁾ ب مه به ستا ریخستنا فهگهریانا بارزانی هناردنه پراک (پایتهختی کومارا چیک)، ویشی چهندی ل دوماهیا ئیلونی به رهف قاهره چوون ⁽⁴⁴⁾ و بو دیتنا سهروکی مسری جهمال عهبدولناسر (1954 - 1970) بو ماوهیهکی کیم دمینه لویری ⁽⁴⁵⁾،

هەر چهوا بیت مه‌لا مسته‌فا و میرحاج ئەحمەد و ئەسەد خوشه‌فی و شاندىن پارتى ديموكراتى كوردستان ل 6ى چريا ئىكى 1958 گه‌هشتنه به‌غدا⁽⁴⁶⁾، و پيشوازيه‌كا گه‌رم نه‌ بتنى ژلايى حكومه‌تى به‌لكو ژلايى جه‌ماوه‌رى عيراقى فه‌ ژ كورد و عه‌ره‌بان و زورينه‌يا پارتين سياسى فه‌ ل وان هاتنه‌ كرن⁽⁴⁷⁾، و ل 7ى چريا ئىكى بارزانى سه‌ره‌دانا عه‌بدولكه‌ريم قاسمى كر و ب سوپاسداريشه‌ بو دياركر كو " ئەو خو ژ سه‌ربازه‌كى شوره‌شا تيرمه‌هئى و لژير فه‌رمانا زه‌عيمي دبينيئ⁽⁴⁸⁾، بقئى هه‌لكه‌فتئى ئاهه‌نگ هاتنه‌ گيران و روزانه‌ ده‌سته ژ هه‌مى باژيرين عيراقى دچوونه به‌غدا بو پيشوازيا بارزانى⁽⁴⁹⁾ ب گه‌هشتنا مه‌لا مسته‌فا بارزانى بو عيراقى قوناغه‌كا دى يا په‌يوه‌نديين كورد و عه‌ره‌ب ل عيراقى ده‌ستپيكرن⁽⁵⁰⁾ .

ژوان ده‌سته‌يين ل به‌هدينان به‌ره‌ف به‌غدا چووين نوينه‌راتيا پارتين سياسى و عه‌شيره‌تان دكرن كو لژنا ناوچه‌يين پارتى ديموكراتى كوردستان له‌مى ده‌فه‌رين به‌هدينان ئاماده‌ دبوون⁽⁵¹⁾، مه‌لا عه‌لى ئيسماعيل به‌روشكى⁽⁵²⁾ سه‌ركرداتيا شاندى لژنا ناوچا ده‌وكى دكر⁽⁵³⁾ و دگه‌ل فه‌يسه‌ل هه‌سه‌ن نزاركى و هه‌سه‌ن محمود به‌زاز و ئەحمەد عه‌بدوولابره‌ف به‌غدا چوون⁽⁵⁴⁾ شاندى لژنا ناوچا زاخو بسه‌روكاتيا مه‌لا سالح بالقوسى بوو⁽⁵⁵⁾، و شاندى لژنا ناوچا ئاكرى ب سه‌روكاتيا هاشم هه‌سه‌ن ئاكره‌ى⁽⁵⁶⁾ بوو و ئەف شانده‌ ژ ژمام عه‌لى سه‌ليم، زه‌كى كامل ئاكره‌ى، شه‌وكه‌ت تاھر، سادق مسته‌فا و عزيز مه‌لا فازل پيكر ده‌اتن⁽⁵⁷⁾، و هه‌روه‌سا شاندى لژنا ناوچا شيخان ب سه‌روكاتيا مه‌مه‌د خزر و ژ هه‌جى ئەنوه‌ر گر فه‌قىرى و شيخ هه‌يده‌ر و چه‌ند كه‌سين دى يين ده‌فه‌رى پيكر هاتبون، ئەف كه‌سانه‌ بو ماوه‌كى دريژتر ژ شاندىن دى د ديدارا مه‌لا مسته‌فايدا مان ژبو نوئى كرنا ريكخستين پارتى ل ده‌فه‌را شيخان⁽⁵⁸⁾. و پترى عه‌شيره‌تيت ده‌فه‌را به‌هدينان چونه پيشوازيا مه‌لا مسته‌فاى، و عه‌بدوولعه‌زيز هه‌جى مه‌لو⁽⁵⁹⁾ به‌پرس بوو ژ ريكخستنا شانديت عه‌شيره‌تا وچوونا وان بو به‌غدا⁽⁶⁰⁾ .

ل 16 چريا ئىكى 1958 مه‌لا مسته‌فا دوماهى ب ئاهه‌نگيت پيشوازيئى ئينا و سه‌ره‌دانا ده‌فه‌را بارزان كر، و ل 17 چريا ئىكى ميرحاج ئەحمەد سه‌ره‌دانا ده‌فه‌را

ئاكرى دكهت⁽⁶¹⁾ و ژلايى خهلكى ئاكرى و لژنا ناوچا پارتي ديموكراتى قه هاته
پيشوازي كرن⁽⁶²⁾ وئەسەد خوشەقى بو سەرەدانا كەس و كارين خو دچيته
گوندى سيلكى ل دەقەرا مزيرى ژوورى⁽⁶³⁾.

مەلا مستەفا بارزاني كاردكر بو قەگەراندنا هەقنیشتييمانين كورد ژ
ئيكهتيا سوفيهت، و حكومهتا عيراقى زقراندنا وان ب ستويى خو قه دگرت⁽⁶⁴⁾
وميرحاج ئەحمەد و ئەسەد خوشەقى هەناردنە موسكو ژيو سەرپەرشتى كرنى ل سەر
زقرينا وان⁽⁶⁵⁾، ول 25ى ئادارا 1959 ژ باژير وجهيت لى ئاكنجى دەرکەفتن⁽⁶⁶⁾ ول
1ى نيسانى ژ دەريا رهش ب گهشتا گروزيا بهره ق عيراقى هاتن⁽⁶⁷⁾ و 16ى نيسانى
گهشتنه پاريزگهها بهسرا و ژلايى عيراقيان قه هاتنه پيشوازيكرن، ل 17ى
نيسانى گهشتنه پاريزگهها ههوليرى⁽⁶⁸⁾، و ژلايى خهلكى ههوليرى وشيخ
ئەحمەد بارزاني⁽⁶⁹⁾ قه هاتنه پيشوازي كرن⁽⁸⁾، ههژى ئاماژيه ئەو مشهختييت
زقرين لديف پسپورى و باوهرنامين وان ژلايى حكومهتا عيراقى قه هاتنه
دامهزراندن⁽⁷⁰⁾.

تهوهری سییی

رولی بههدینان د ژناقبرنا بزاقین یاخیبوونی

دماوهیی دستهلانا عهبدولکههریم قاسم دا چهندین بزاقین یاخیبوونی هه لگیرسان ژوان بزاقا شهواف⁽⁷¹⁾ لباژییری میسل ل 8 ئادارا 1959⁽⁷²⁾ ئهوا هاتیه ریکخستن ژلایی ئهفسهرین ئازادیخواز و نهتهوهییا ژوان عهبدولوههاب شهواف⁽⁷³⁾ و نازم تهبهچهلی فهرماندی سوپایی دوو ل کهرکوکی و رفعت حاج سری ریقهبهیری ههوالگیریا لهشکهری⁽⁷⁴⁾ وپیشکار عهلی تهوفیق فهرماندی سهربازگهها ئاکری بوو⁽⁷⁵⁾ وههروهسا فهرماندی سهربازگهها ئامیدی⁽⁷⁶⁾ و فهرماندی سهربازگهها شیخان لایهنگیربوون⁽⁷⁷⁾، ولگهل لایهنگرو ئهندامین (اخوان المسلمین)⁽⁷⁸⁾ و چهندین مهزنه عهشیرهتا بتایبته ئهوین دژی یاسایا چاکسازیا چاندنی⁽⁷⁹⁾ و هندهک ژ بازرگان و کهسایهتی وینهمالیت ناقدار ییت باژییری میسل⁽⁸⁰⁾ کو ژلایی (حزب البعث العربی الاشتراکی)⁽⁸¹⁾ و حکومهتا کومارا عهرهبی یا ئیک گرتی (میسر وسوریا) (1958- 1961) دهاتنه پالدان⁽⁸²⁾ کو ئهف روویدانه ئیک ژ ئههجامین وان ناکوکیا بوون یا دناقبهرا عهبدولکههریم قاسم و عهبدولسهلام عارف⁽⁸³⁾ ژلایهکی، وشیوعی و نهتهوهییا ژلایهکی دی قه⁽⁸⁴⁾.

و لدهقهرا بههدینان ژمارهکا سهروک عهشیرهتین دژی مهلا مستهفای لایهنگیریا بزاقی کرن وهک ئهحمهد ئاغا زیباری، سیدهخان ههرکی⁽⁸⁵⁾، محهمهد

فارس ئاغا زبیری، کەلحی ریکانی، محیەددین هەرکی، کو پیشووەخت لسهەر هه‌بونا بزاقی د ئاگادار بون و په‌یوهندی دگهل عه‌لی ته‌وفیق فه‌رماندی سه‌ریازگه‌ها ئاکری هه‌بوو⁽⁸⁶⁾.

پشتی خواندنا به‌یانا شوره‌شی ژلایی عه‌بدولوه‌هاب شه‌واف فه‌ل سپی‌ده‌هیا 8 ئاداری⁽⁸⁷⁾، د باژی‌ری میسل دا شه‌ر و پیکدادان دناقه‌را نه‌ته‌وه خوازی‌ن عه‌رب و شیوعیان رویدان و بو‌ئه‌گه‌ری گرتنا 60 ژ لایه‌نگری‌ت شیوعیا⁽⁸⁸⁾ وپارتیا و دگهل 14 ئه‌فسه‌را ژه‌ردوو لایان⁽⁸⁹⁾، و بو ماوی 24 ده‌مژمیرا بزاق ده‌یته ژناقبرن⁽⁹⁰⁾، بشی‌ چهندی هی‌زی‌ت به‌رگیا ملی⁽⁹¹⁾ ئه‌وا بسه‌روکاتیا سه‌ره‌هنگ ته‌ها بامه‌رنی⁽⁹²⁾ رابون ب تولشه‌کرنی وکارین توندوتیژ د باژی‌ری دا⁽⁹³⁾، د لاپه‌رین بوری دا هاتبو دیارکرن کو فه‌رماندی سه‌ریازگه‌ها ئاکری ئیک ژ لایه‌نگر و به‌شداربوینی بزاقی بو د ده‌مه‌کی دا کو پتیا ئه‌فسه‌ری‌ت سه‌ریازگه‌ها پشته‌قانی‌ت فه‌رماندی بون⁽⁹⁴⁾ و دژی سه‌رکردایه‌تیا کوماری بون و به‌رامبه‌ر هندی هنده‌ک ژوان په‌یوهندی یین نه‌ینی دگهل سه‌روک عه‌شیره‌تی‌ت ده‌قه‌را ئاکری هه‌بون و هنده‌کین دی بشی‌وه‌یه‌کی ئاشکرا دژی پارتی دیموکراتی کوردستان و مه‌لا مسته‌فا بارزانی راوستیان⁽⁹⁵⁾.

سه‌ریازگه‌ها ئاکری پیلانا فریکرنا کومه‌کا ئه‌فسه‌ران بو باژی‌ری میسل دارشت ب به‌هانه‌یا پاراستنا باژی‌ری ژ ئاژاوی ژبه‌ر ریپیشانا بزاقا لایه‌نگرین ناشتی⁽⁹⁶⁾، ئه‌وا ب روژه‌کی به‌ری بزاقی ل میسل هاتینه ئه‌نجام دان⁽⁹⁷⁾، بشی‌ چهندی پشتی ئه‌ندامین پارتی دیموکراتی کوردستان و پارتا شیوعیا عیراقی ب جلو به‌رگین کوردی به‌شداری د ریپیشانا لایه‌نگرین ناشتی دا کرین⁽⁹⁸⁾، دگهل زفرینا وان بو ئاکری سه‌ریازگه‌هی بریارا گرتنا وان ده‌رکرد⁽⁹⁹⁾، و ژ هه‌قده ژوان که‌سان ژ ئه‌فسه‌ری‌ت سه‌ریازگه‌هی بوون و دواژه که‌سانین دی یین سقیل بوون ژ ئه‌ندامی‌ت هه‌ردوو پارتا⁽¹⁰⁰⁾ کو پیک ده‌اتن ژ (مام عه‌لی سه‌لیم، سه‌لاحه‌دین ره‌شید، عه‌لئه‌دین سه‌عید، سادق مسته‌فا، مه‌سه‌عود تاهر⁽¹⁰¹⁾، عه‌زیز مه‌لا شاکر، شاکر عه‌زیز، سالح حافز، حه‌مید میرزا، عه‌بدولکه‌ریم نازو، سروب یوسف)⁽¹⁰²⁾

گرتن و بهرهف سه‌ریازگه‌هی برون ئەفسه‌ره‌ك بناقی هاشم ده‌بونی حوكمی سیداره‌دانێ دانا سه‌ر گرتیان و ئاگه‌هداركرن دگه‌ل روویدانا هه‌ر بزاقه‌كی ل ئاكری حوكمی دی جی به‌جی كه‌ن⁽¹⁰³⁾، دگه‌ل هندی دا خه‌لكی ئاكری ب تاییه‌ت ئەندامین پارتی دیموكراتی كوردستان و پارتا شیوعیا عیراقی هی‌رش بره‌ سه‌ر نا‌قه‌ندا سه‌ریازگه‌ها ئاكری و دگه‌ل هندی دا ئەفسه‌ریین لایه‌نگرین پارتی دنا‌ق سه‌ریازگه‌هی دا هه‌بون پیکشه‌ هی‌رش برنه‌ سه‌ر سه‌ریازگه‌هی و د ئەنجام دا دوو كه‌س بریندار بون⁽¹⁰⁴⁾، دوی وه‌ختی دا گرتیین له‌شكه‌ری یین سقیل به‌ره‌ف میسل برن⁽¹⁰⁵⁾ و ل (تكنة الحجرية) ئاسی كرن و ل سپیده‌هیا 9ی ئاداری فروكین له‌شكه‌ری یین حكومه‌تی ده‌ست ب توپ بارانكرنی لسه‌ر فه‌رمانده‌یا پینچ كر و هوسا گرتی ییت باژی‌ری ئاكری بونه‌ دیده‌قان لسه‌ر رویدانی‌ت بزاقا شه‌وافی كو وان روویدانی‌ن شه‌ری د په‌نجه‌را گرتیخانی دا دیت بون⁽¹⁰⁶⁾ هوسا ئەو ل دادگه‌ها گه‌ل⁽¹⁰⁷⁾ هاتنه‌ داخاز كرن بو دیده‌قانیی⁽¹⁰⁸⁾، ده‌می بزاق ژناق جوی ئەفسه‌ریین سه‌ریازگه‌هی ئەوین لایه‌نگرین بزاقی به‌ره‌ف میسل چون د ریکی دا ده‌ینه‌ گرتن بشی چهندی پیلانا بزاقا نه‌ته‌وه‌یی ل ئاكری سه‌ر كه‌فتن نه‌ ئینا⁽¹⁰⁹⁾.

ل باژی‌ری ده‌وكی جو‌ره‌ ده‌نگودۆره‌ك به‌لاق بوو كو كورد ل میسل ب ده‌ستین كه‌سین نه‌ته‌وه‌خوایین عه‌ره‌ب ده‌ینه‌ كوشتن⁽¹¹⁰⁾، بشی چهندی خه‌لكی باژی‌ری ب خویشاندانه‌كی چوونه‌ به‌ر ده‌ری قائمقامی⁽¹¹¹⁾، كو وی ده‌می پتريا فه‌رمانبه‌رین ده‌وكی خه‌لكی میسل بون وه‌ك كاردانه‌وه‌یه‌ك ژوی ده‌نگودۆری به‌لاق بوی رابون ب كوشتنا قائمقام عه‌بدو‌لا جبوری و نوژدار سه‌عدی چه‌له‌بی⁽¹¹²⁾ و مه‌ئموری بنگه‌هی قاسم خه‌شاب⁽¹¹³⁾، هه‌ژی گوتنیه‌ كو خه‌لكی ده‌وكی نه‌وه‌یا قی رویدانی كرن⁽¹¹⁴⁾، و رابون ب شیشتن و فه‌شارتنا ته‌رمین وان⁽¹¹⁵⁾، و ئەو كه‌سین ب كوشتنا وان هاتینه‌ تومه‌تباركرن پشتی هاتنا به‌عسیا بو سه‌ر ده‌سته‌لاتی ل 1963 برنه‌ به‌رده‌م دادگه‌هی و سی ژوان سیداره‌دان⁽¹¹⁶⁾.

دلایه‌ریین بورییدا لایه‌نگیرییا قائمقامی شیخان ره‌شید جه‌عه‌فه‌ری ژبزا‌قا شه‌واف هاته‌ دیاركرن، وچه‌ندین فه‌رمانبه‌ریین عه‌ره‌ب وه‌کی هاریكاری بزیشکی

موحه مه د سالح و دادومر سالح قه له ندمر لایه نگیر بوون، وهك نه رازیبوونهك ژفی هه لویستی خه لکی باژییری خویشاندان کرن و پیکشه دگوتن "یسقط رشید الجعفری" ⁽¹¹⁷⁾ دگه ل هندی بابه شیخی ئیزدییا چه جی سماییل رابوو ب پاراستنا قائمقامی وخیزانای ⁽¹¹⁸⁾ و وان بخو پشته قانیا پیشاندانی کرن، هوسا چ زیان نه گه هاندنه قائمقامی و دادومری بهئی هاریکاری پزیشکی دهیته ئیشاندن ⁽¹¹⁹⁾ .

خه لکی ئامیدی رابوو ب گرتنا قائمقامی ئامیدی ورا دهستی جهین شوله ژئ کرن ل میسل ⁽¹²⁰⁾، ول زاخو ئەندام و لایه نگیرین پارتی دیموکراتی کوردستان و پارتا شیوعی یا عیراقی ب سه ره پهرشتیا سالح یوسقی کومبوون ⁽¹²¹⁾ و به ره ق قائمقامی چوون وبو ماوه کی ئابلوقه دانا سه ر و فه رمان به ر و پولیسین کورد به رگری ئا که ن، ب تنی قائم مقام وهاریکاری وی وماموری بنگه هی دمینه بنگه هی قه لی بی زیان بگه هنه هه ردوو ئالیا بارودوخ ئارام دبیت ⁽¹²²⁾ .

دقان روویدانا دا ئازاوه ل میسل په یدادبیت ژبه ر ئەگه ری دابه شبونا له شکه ری وهاتنا هیژین کوردان ب تایبه ت یی دهر به ری میسل (ده قه را به هدینان) ژبوو ژناقبرنا بزاقی ⁽¹²³⁾ کو لدیف بانگه وازا مه لا مسته فا وعه بدولکه ریم قاسم چبوون ⁽¹²⁴⁾، کو خسرو توفیق به رپرسی لقا ئیک یا پارتی دیموکراتی کوردستان ل میسل نامه ک بوو لژنا ناوچا دهوک هنارت وتیدا داخاز ژیکر لژنا ناوچیت زاخو وئامیدی ژئ رابگه هینن کو هه ر که سی خودان چه ک بیت به ره ق میسل بچن ⁽¹²⁵⁾ به رامبه ر هندی جه مال چه یده ری ئەندامی نئیسینگه ها سیاسی یا پارتا شیوعیا عیراقی داخاز ژ کوردان کر ب توندی دژی بزاقی براوستن هوسا شیوعیین به هدینان شی به شدار بوون کو ل ئامیدی ب سه روکاتیا نه عمان ئەمین ⁽¹²⁶⁾، و ل زاخو ب سه روکاتیا محه مه د عه زو به ره ق میسل چوون ⁽¹²⁷⁾ هه رچه نده به فره کا زور که تبو ئەه ردی به ئی خه لکی به هدینان ب هه می ته خ و چینا قه ب سه روکاتیا عه بدولعه زیز چه جی مه لو ومه زنه عه شیره تین به شداربووین به ره ق میسل چوون ⁽¹²⁸⁾ کو ژماره کا زور یا چه کداریت کورد چووینه د میسلدا ⁽¹²⁹⁾، هوسا ئازاوه کا مه زن دباژییدا به لاق دبیت وکوشتاره کا مه زن دهیته کرن کو شهوکه ت ئاقده ل

نیرویی دیاردکەت بو ماوی سی روژا نەدشیان خاریی بخون شەبر بیهنا تەرمان کەتبۆنە سەرئێک⁽¹³⁰⁾، داکو عەرەبیت میسل خو ب پاریزن جلیکن کوردی لێهەرخواکرن قەشە پولس حەنا هوزی دیاردکەت کە دەستی جلیکن کوردی یین زەلاما گەهشتنە دەه دینار کو وی دەمی کوژمەکی زۆر بوو⁽¹³¹⁾، و ھندەک بنەمالین عەرەب خو ب ریکا کوردان پاراستن بو نموونە محەمەد ئەلکاتب⁽¹³²⁾ و کەس و کارین وی خو لاما عەبدوللا ئاغا شەرەفانی پاراستن⁽¹³³⁾.

پشتی دوماھیک ھاتنا رویدانیت کەرکوکی⁽¹³⁴⁾ ئەوا ل 14 ی تیرمەھا\ 1959 روویدای ژلای شیعویان قە⁽¹³⁵⁾ عەبدولکەریم قاسم بریارەک دەرکەر کو ھەرکەسی ل رویدانیت میسل (شەواف) و کەرکوکی ھاتیە ئیشاندن مافی ھەمی سکالا ل سەر گونەھارا ل دادگەھان توماریکەن، بقی چەندی ئەوین ل ئاکری دژی مەلا مستەفا و پارتی چ بەلگە نەبوون ژبوو تومەتا ئەندامین پارتی بکەن سکالا ل سەر وان ب تومەتا جودابوون ژ عێراقی ب سەرکاتیا مەلا مستەفا کرن⁽¹³⁶⁾، بەلگەنامین حکومەتی دیاردکەن کو فەرمانبەرەکی ریشەبەریا قائمقامیا شنگال ژخەلکی ئاکری ھاتیە گرتن ب ناخی مام عەلی سەلیم و بریە میسل⁽¹³⁷⁾ کو ھاشم حەسەن ئاکرە، سلیم مام عەلی، سەلا حەدین رەشید و عەلئەدین رەشید دگەلدا بوون⁽¹³⁸⁾، و بەلگەناما ریشەبەریا پولیسیت لیا میسل دیاردکەت کو مام عەلی سەلیم⁽¹³⁹⁾ و کەسانیت دگەلدا ب تومەتا (الدعاية الانفصالية في عقرة) ھاتینە گرتن⁽¹⁴⁰⁾، بەلی مام عەلی سەلیم دیاردکەت کو چ راستی بو قی چەندی نینە ب تنی ئەقە کاردانەوھیک بوو ژدەق کەسانیت دژی پارتی پەیدا بوو⁽¹⁴¹⁾.

ھەژی گوتنییە دیاریکەین کو بەرفەرھبوونا دەستەھلاتا شیوعیا ویاسایا چاکسازیا چاندنی ترس ل دەق ھندەک مەزنە عەشیرەتیت کوردا پەیدا کریە⁽¹⁴²⁾ ب قی چەندی و بہاریکاری و پشتمەفانیا حکومەتیت تورکیا و ئیران⁽¹⁴³⁾ رەشید لولان⁽¹⁴⁴⁾ سەرکوکی روحی یی عەشیرەتا برادوست ل دەقەرا سیدەکان⁽¹⁴⁵⁾ ل دەسپیکا مەھا گولانا 1959 ب بزاقەکی دژی سیاسەتا عەبدولکەریم قاسم رابوو⁽¹⁴⁶⁾، عەبدولکەریم قاسم داخاز ژ مەلا مستەفا کر رابیت بو ژناقبرنا بزاقی ژبو ھندی

سەروکاتیا کومەکا بارزانیان کر و شیا بو ماوی دوو روژان کونترولی ل سەر دەقەرئ بکەت⁽¹⁴⁷⁾، ل دەقەرا بەهدینان کومەکا خەلکی باژیری ئاکری ب سەروکاتیا زەکی کامل ئاکرەیی بەرهف دەقەرا سیدەکان چون ژبو هاریکارییا مەلا مستەفای بکەن⁽¹⁴⁸⁾ .

ل چریا ئیکئ 1959 حزبا بەعس هەولدا نا کوشتنا عەبدولکەریم قاسم ل جادا رەشید ل بەغدا کرن⁽¹⁴⁹⁾، مەلا مستەفا و هەرەسا پتیریا گەلی کورد دژی قئ هەولدا ئی راوستیان⁽¹⁵⁰⁾ وخەلکی بەهدینان ل هەمی دەقەرا بشیوێکی توند دژی وی روویدانی راوستیان⁽¹⁵¹⁾ .

هه‌و‌الن‌ام‌ه‌ی ک‌ت‌ی‌ب

تهوهری چواری

تیكچوونا په‌یوه‌ندیان دناقبه‌را حكومه‌تا عیراقی و پارتی دیموكراتی كوردستان و كارتیكرنا وی لسهر ده‌قه‌ری

تیكچوونا په‌یوه‌ندیان دناقبه‌را حكومه‌تا عیراقی و پارتی دیموكراتی كوردستان دزقریت بو چرییا دووی 1959 د ئیک ژ سه‌ره‌دانین مه‌لا مسته‌فا بو نه‌خوشخانی ده‌می عه‌بدولكه‌ریم هاتیه برینداركرن، مه‌لا مسته‌فا دقئ سه‌ره‌دانی دا كوشتنا نه‌حمه‌د موحه‌مه‌د موسته‌فا ناغا زیباری ل باژی‌ری میسل كو ئیک ژ مه‌زنه عه‌شیره‌تا زیباریا بوو د ئیخته ستوی خو ئه‌وژی دزقریت بو کریارین دوژمنکاری یین نه‌حمه‌د ناغا زیباری دژی بارزانیان د وی ده‌می مه‌لا مسته‌فا و بارزانی ل ئیکه‌تیا سوقیه‌ت(1947 - 1958)⁽¹⁵²⁾ و کریار ژلایی عیسا سوار سیلکی⁽¹⁵³⁾ و مه‌لا حه‌سه‌ن بارزانی و حاجک موحه‌مه‌د شیروانی و سه‌عید مه‌لا عه‌بدووللا مزیری ژووری ده‌یته نه‌جامدان و ده‌ینه گونه‌هباركرن و ده‌سته‌سه‌رکرن⁽¹⁵⁴⁾ و ب قئ چه‌ندی عه‌بدولكه‌ریم قاسم نه‌رازیبونا خو به‌رامبه‌ری کریاری دیاردکته⁽¹⁵⁵⁾، لی تیكچوونا په‌یوه‌ندیی دناقبه‌را وان پتر دیار دبیت ده‌می ل 9 كانونا دووی 1960 مه‌لامسته‌فا داخازنامه‌یه‌ك ب ئیمزاییت ده‌سته‌یه‌ك ژ نه‌ندامین پارتی دیموكراتی كوردستان ئاراسته‌ی و مزاره‌تا ناخوی کر ژبوو ده‌ستویردانی بو پارتی دیموكراتی

کوردستان ب شیوهکی ئاشکرا⁽¹⁵⁶⁾، دگهل وهرگرتنا روخسه تا پارتی رابوون ب گریدانا گونگرهیی پینجی⁽¹⁵⁷⁾ وریکخستن و چالاکیین پارتی ب شیوهکی ئاشکرا ب ریقه چوون⁽¹⁵⁸⁾، قی گوهرینی کارتیکرنا خو ل سهر دهقرا بههدینان ژی ههبوو بهرفره هی کهفته د چالاکیین پارتی دا ل باژیر وقهزا وناحیه وگوندین دهقهری، ول بارهگایی خهبات ئهوی بو روزنامه خهبات ل نیسانا 1959 ل ههر پینج باژیرین بههدینان قهکرین ب شیوهکی ئاشکرا چالاکی وریکخستین خو ب ریقه برن⁽¹⁵⁹⁾.

بارودوخ ب قی شیوهی نهمان و په یوهندی دناقبهرا سهرکردایه تیا کوردی و عهبدو لکه ریم قاسم تیکچوو⁽¹⁶⁰⁾ و حکومهتی دهست ب ههوهیا دهسته سهرکرنا ئه ندامین پارتی دیموکراتی کوردستان کر کو ئیکه م کهس هاتیه گرتن ل دوماهیا سالا 1960 ئه ندامی ئژنا ناوهندی یا پارتی سالح یوسقی بوو وی دهمی بهرپرسی لقا ئیک یا پارتی بوو ل میسل⁽¹⁶¹⁾، ئەق ههوهیه ل مهها شوات وئادرا 1961 برفره دبن وبریارا گرتنا سکرتری پارتی ئیبراهیم ئەحمەد دهرکر⁽¹⁶²⁾ ب تومهتا کوشتنا دوسته کی نیزیکی بو عهبدو لکه ریم قاسم ب ناقی سهدیق میران کو دوژمنی پارتی بوو⁽¹⁶³⁾ ب قی چهندی کاودان نه خوشتر لی دهین و پارتی ناچاردبیت بهره ق کاری نهینی بجیت و روزنامه و بارهگاییت وی ل ههمی جها دهینه گرتن⁽¹⁶⁴⁾.

دگهل تیکچوونا په یوهندیان دناقبهرا ههردوو لایان عهبدو لکه ریم قاسمی خو نیزیکی سهروک عهشیره تی کوردان یین دژی پارتی و بارزانیا کر⁽¹⁶⁵⁾ و ل بهغدا پیشوازییا سهروک عهشیره تی ههرکی وسورچیا کرن، و ل دوماهیا سالا 1960 ب شیوهکی ئاشکرا ژلایی چهک و پارهی پشته قانیا وان کر⁽¹⁶⁶⁾ و پاریزگاری ههولیری و ریقه بهری پولیسیت میسل پشته قانیا عهشیره تا کر کو هیرش بیبه نه سهر دهقرا بارزان⁽¹⁶⁷⁾ ژوان عهشیره تا زیباری و ههرکی و برادوستی بوون⁽¹⁶⁸⁾ وهیرش برنه سهر دهقرا ئامیدی⁽¹⁶⁹⁾ کو ب پیلانین که لخی ئاغا ریکانی و رهشید تاله بان ی ریقه بهری ناحیا نیروه ریکان هیرشه ک برنه سهر گوندیت عهشیره تا دوسکی ژوری ل

دهقەری د ئەنجام دا نەه گوند هاتنه سوتن و شەش کەس ژ دوسکی ژوریا هاتنه
کوشتن⁽¹⁷⁰⁾.

ب قی هیرشێ کاردانهوه ل دهق بارزانيا پهيدا دبیت ببریارا شیخ ئەحمەد
بارزانی بارزانيا هیرشەك بره سەر دهقەرا ریکانیا وشەر بو ماوی سی روزان دناقبەرا
هەردوو لایان بەردەوام بوو⁽¹⁷¹⁾ هەرچەندە زیباریا هەولدا هاریکاریا ریکانیا بکەن
ژیەر خزماتی دناقبەرا وان هەبوو بەلی قییرا نەگەهشتن⁽¹⁷²⁾، بقی چەندی ریکانی
ناچاربوون بەرهق سنوریت ولاتی ترکیا بچن⁽¹⁷³⁾. پستی قی رویدانی بارزانی و
نیرمویی و دوسکی ژووری و چەکارین پارتیا ژیتریا دهقەرا بەهدینان⁽¹⁷⁴⁾، و ژ
ئامیدیان مالا حەجی شەعبان ئامیدی هیرشەك بەرهق دهقەرا زیباریا برن⁽¹⁷⁵⁾، دق
هیرشی دا ل گوندی سەرو کانێ ل دهقەرا زیباریان فارس کوری فارس ئاغا
زیباری دگەل سی کەسین دی هاتنه کوشتن⁽¹⁷⁶⁾، ژلایی چەکارین ئامیدی و
نیرمویا و فەرمانا گرتنا وان ژلایی حکومەتی دمردکەفیت⁽¹⁷⁷⁾، بکوشتا قان
کەسان زیباریان بسەروکاتیا زییر مەحمود ئاغا زیباری هیرشەك بەرهق دهقەرا
نیرمویا گوندی سینیا برن⁽¹⁷⁸⁾، هوسا پهیوهندیین دناقبەرا وا ب قی شیوهی دمیین
بو ماوی دوو سالان دا بەردەوام دبیت هەتا زیباری دهقەرا خو ب بجه دەیلن و بەرهق
باژییری میسل قە چوون⁽¹⁷⁹⁾.

پهراویزین پشکا ئیکى

- (1) جلال الطالباني، كردستان والحركة القومية الكردية، بيروت، 1971، ص 285؛ مسعود بارزاني، بارزاني و بزوتنه وهى رزگار يخوازی كورد 1958-1961، بهشى يه كههه، ههولير، 2012، ل 23؛ شيرزاد زكريا محمد، الحركة القومية الكوردية في كوردستان العراق 8 شباط 1963-17 تموز 1968، دهوك، 2006، ص 22-23.
- (2) خالد عهبدو لغه فار نه قشه به ندى ژ داىك بوويى سالا 1916 ل ناحيا بامه رنى سهر ب قهزا ئاميدى قه، خاندنا خو ل ميسل تهمام كريبه و ل سالا 1937 ل كوليزا له شكهري دهرچوويه ول سالا 1945 ل كوليزا ئهركانى دهرچوويه و ل سالا 1950 ل كوليزا ياسا، و ل پلا پيشكار خانه نشين دبیت، و دهه مى شوره شا 14 تيرمه هى رابووى پاريزگارى ههوليرى بوو، ل سالا 1961 دمريت، بنيره نوري عبدالحميد العاني واخرون، تاريخ الوزارات العراقية في العهد الجمهوري 14 تموز 1958-7 شباط 1963، ج1، بغداد، 2000، ص32؛ عبداللطيف الشواف، عبدالكريم قاسم وعراقيون آخرون: ذكريات وانطباعات، بيروت، 2004، ص50؛ مصطفى نوري بامه رنى، ئه قهيه بامه رنى، دهوك، 2004، ل181.
- (3) كاظم حبيب، لمحات من تاريخ عراق القرن العشرين العراق في العهد الجمهوري نهوض وسقوط الجمهورية الاولى في العراق 1958-1963، الكتاب السادس، اربيل، 2013، ص 47.
- (4) بو پتر پيزانين بنيره، شيركو فتح الله عمر، الحزب الديمقراطي الكوردستاني و الحركة التحررية الكوردية في العراق 1946-1975، السليمانية، 2004؛ فاضل ميراني، قراءة في فكر الحزب الديمقراطي الكوردستاني الاختلاف والبناء، بيروت، 2014.
- (5) غانم محمد الحفو و عبدالفتاح علي البوتاني، الكورد والاحداث الوطنية في العراق خلال العهد الملكي 1921-1958، دهوك، 2005، ص 109، 110.

- (6) محمد حسين الزبيدي، ثورة 14 تموز 1958 في العراق: اسبابها و مقدماتها و مسيرتها و تنظيمات الضباط الاحرار، بغداد، 1983، ص 226.
- (7) الدستور المؤقت لسنة 1958، عبر الموقع www.iraqja.iq.view.85
- (8) بؤ پتر پينزانين بنيهر، حنا بطاطو، العراق: الشيوعيون والبعثيون والضباط الاحرار، ترجمة: عفيف الرزاز، الكتاب الثالث، بغداد، 2006؛ عزيز سباهي، عقود من تاريخ الحزب الشيوعي العراقي، الجزء الاول والثاني والثالث، دمشق، 2003؛ مؤيد شاكر كاظم الطائي، الحزب الشيوعي العراقي 1935 - 1949: دراسة تاريخية، دمشق، 2013؛ عبدالفتاح علي البوتاني، من ارشيف جمهورية العراق الاولى الحركة الشيوعية في تقارير مديرية الامن العامة 1958 - 1962: دراسة تاريخية، اربيل، 2010.
- (9) ديدارا كهسايه تي ب رنيا پهيوهنديا تهلهفونى دگهل عهزيز محهمهد ل 22\نيسان\ 2015، ژدايك بوويى 1924 ل گوندى بيړكوت نيژيك باژيرى ههولير، بوويه نهندام د پارتا هيو دا، و ل سالا 1945 بوويه نهندام د پارتا شيوعيا عيراقى و ل سالا 1958 بوو نهندامى كوميتا ناوهندى يا پارتى و ل 1959 دببته نهندامى مهكتهبا سياسى يا پارتى و ل سالين 1964 - 1993 دببته سكرتيرى پارتى، ونوكه ئاكنجيه ل ههولير.
- (10) ديدارا كهسايه تي دگهل خالد تهها عهلى دهوكى، ل 4\نيسان\ 2015 ل دهوكى، ژدايك بوويى سالا 1945 ل دهوكى و خاندنا سهرهتايى و نافنجى لى تهمام كريبه، دهرچوويى خاندنگهها پيشهيا ئاسمانى - بهشى بيتهل، ل سالا 1962 گههشتيه ريزيت شورهشا ئيلونى، و د شورهشا گولانيدا هاريكارى هيزا دوو بوو، ونوكه ئاكنجيه ل دهوك.
- (11) ديدارا كهسايه تي دگهل محهمهد تاهر عهلى مبارك (ابو باومر) ل 19\شواتا\ 2015 ل دهوكى، ژدايك بوويى سالا 1938 ل دهوكى، خاندنا سهرهتايى و دوانافنجى لى دهوكى تهمام كريبه، ل نيڤا سالين بينجيان بوويه ريڤخستى پارتا شيوعيا عيراقى، نوكه ئاكنجيه دهوكه.
- (12) خالد احمد سندورى، كورد و خه بات، بحث غير منشور بحوزه كاتبه، 4، 5؛ ديدارا كهسايه تي دگهل نهحمهد عهبدوللا زمرؤ ل 2\شواتا\ 2015 ل دهوكى، ژدايك بوويى سالا 1944 يه ل باژيرى زاخو، دهرچوويى بهشى كورديه ل

کولێژا ئادابی ل زانکویا بهغدا، ل دەسبێکا سالی حەفتیییا ببو ئەندام د سەندیکا نەیسەرین کورد ل دھوکی، خودانی پەرتوکخانا دھوکه ل دھوکی و ل هەمان باژیر ئاکنجییه.

(13) دیدارا کەسایەتی دگەل مستەفا حسین باپیر ئامیدی ل 3\ کانونا دووی\ 2015 ل دھوکی، ژدایک بویی 1939 دەرچویی خولا پیشەیی ل بهغدا، و ل سالا 1959 بویە پارتنی بەرپرسی هەوالگیری لەشکەری ئیک 1961 - 1975، و ل شۆرەشا گولانی رێژەبەری هەوالگیریا گشتی بوو تاكو سالا 1991 خانە نشین بوویە، نوکە ئاکنجیە ل دھوکی.

(14) مەلا ئەنومەر مایی، ل قەزا ئامیدی ل سالا 1913 ی هاتیە سەردنیایی و ل سالا 1936 ی باوەرناما زانایی ئاینی (دوازدە علم) وەرگریە و ل دەستیپێکا سالی چلان دبواری سیاسی دا کارگریە و ئەندامی پارتا هیوا بو و پاش بوویە ئەندامی پارتنی دیموکراتی کوردستان و پشتی شۆرەشا چواردهی تیرمەهی دبیتە نوینەری هەمان پارت د ئیکەتیا روشەنبیریا عیراقی دا، و د شۆرەشا ئیلونی دا دبیتە دادومری لەشکەری ئیک تاكو 22 ی خزیڕانا 1963 ل سەر دەستی حکومەتا بە عسای عیراقی دەیتە کوشتن. بنیره: انور مایی، محاضرة في الصين عن الكورد، الطبعة الثانية، دهوك، 1995، ص 1، 2؛ عاصم مایی، گوندی مایی ل دەقەرا بەرواری بالا، دھوک، 2014، ل 111، 113 - 114.

(15) دیدارا کەسایەتی دگەل ئەکرەم عەبدوڵرەحمان محەمەد سالی ئامیدی ل 8\ نیسان\ 2015 ل دھوکی، ناڤبری ژدایک بویی سالا 1947 ل ئامیدی، باوەرناما ناڤنجی ل ئامیدی وەرگریە و یا ئامادەیی ل میسل و ل دەستیپێکا شۆرەشا ئیلونی دگەهیتە هیژین پیشمەرگەیی، و نوکە ئاکنجیە ل دھوکی؛ عاصم مایی، ژیدەری بەری، ل 140.

(16) دیدارا کەسایەتی دگەل ئەکرەم عەبدوڵرەحمان محەمەد سالی ئامیدی ل 8\ نیسان\ 2015 ل دھوکی.

(17) رجب جمیل حبیب، ئامیدی (العمادية) 1921 - 1975: دراسة في التاريخ السياسي، دھوک، 2012، ص 151.

(18) دیدارا کەسایەتی دگەل محەمەد کەلحی تاهر ئاغا ریکانی، ل 29\ نیسان\ 2015 ل دھوکی، ژدایک بویی 1940 ل گوندی رەزگە ل دەقەرا

نیروه و ریکان، خاندنا سهرهتایی ل دهوکی بدوماهی ئینایه، نوکه ئاکنجیه ل دهوکی.

(19) دیدارا کهسایهتی دگهل مام عهلی سهلیم ئاکرهی ل 20 شواتا 2015 ل دهوکی، ناقبری ژدایک بویئ سالا 1934 ل ئاکری ل سالا 1953 چویه ریزیت پارتی دیموکراتی کوردستان، ل سالیئ 1961 - 1968 ژبهرا چالاکی یئین وی یئین پارتیایهتی دهیته گرتن ژلایهنی حکومهتا عیراقی فه، 1971 دبیته سهروکی باژیرفانیا ئاکری و نوکه ئاکنجیه ل ههولیری.

(20) دیدارا کهسایهتی دگهل عهلی شنگالی ل 17\کانونا دووی\2015 ل دهوکی، ژ دایک بویئ 1932، ل نیفا سالیئ پینجیا گههشتیه پارتی دیموکراتی کوردستان و چهندین پوستیت بهرپرسایهتی دناق پارتی دا وهرگرتینه ژوان ل 1970 - 1975 بهرپرسی لقی ئیک بو، و نوکه ئاکنجیه ل دهوکی.

(21) دیدارا کهسایهتی دگهل مام عهلی سهلیم ئاکرهی ل 20 شواتا 2015 ل دهوکی.

(22) دیدارا کهسایهتی دگهل تارق کامل ئاکرهی ل 23 شواتا 2015 ل ههولیر، ژدایک بویئ 1942 ل ئاکری باومرناما ئامادهی ل 1960 بدهستقه ئینایه، و باومرناما ماجستیر ل ئەندازیاریا وزا کههرهبی ل 1967، ل زانکویا براك بدهستقه ئینایه و بویه سهروکی کومهلا خاندنهفانین کورد ل ئەوروپا وبهرپرسی لقا ئەوروپا یا پارتی دیموکراتی کوردستان و ل سالا 2004 بویه بالویزی حکومهتا عیراقی ل نهمس، و نوکه یئ خانهنشینکریه و ئاکنجیه ل ههولیری.

(23) دیدارا کهسایهتی دگهل عهلی شنگالی ل 17\کانونا دووی\2015 ل دهوکی.

(24) دیدارا کهسایهتی دگهل پولس ههنا هوزی (قهشه پولس)، ل 9\کانونا ئیک ل زاخو، ژدایک بوویئ 1937 ل کوردستانا تورکیا، ول سالا 1940 لقهزا زاخو ئاکنجی بویه بو ل سالا 1960 چویه دناق ریزیت پارتی دیموکراتی کوردستان، و ل سالا 1973 بویه قهشه، و نوکه مهترانه و ئاکنجیه ل زاخو.

(25) وصفیه محمد شیخو السندي، زاخو فی العهد الملكي 1921 - 1958:دراسة تاريخية فی اوضاعها العامة، دهوك، 2014، ص 476 - 477.

(26) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل سالح حسین عیسی (سالح حجی حسین) ل 27 ی چریا دووی 2015 ل دهوکی، ناقبری ژدایک بووی سا 1945 ل باتیفا سه‌ری قه‌زا زاخو قه، خاندنا سه‌ره‌تایی ل باتیفا ته‌مام کرییه و ناقنجی ل زاخو و ل 1959 بوویه نه‌ندام د پارتا دیموکراتا کوردستان، قوتابی ئاماده‌یی بوو ل 1961 گه‌هسته ریزیت شوره‌شا ئیلونی، د شوره‌شا گولانی داجیگری ریکخراوا گو‌فه‌ند یا پارتی بوو و چه‌ندین پوستین دی تا خانه‌نشین دبیت وهک کارگیری لقا ئیک یا پارتی، نوکه ئاکنجییه ل دهوکی؛ که‌ریم سوله‌یمان نه‌حمه‌د کواشی، ل 28 نیسانا 2015 ل سی‌می‌لی، ژدایک بووی 1953 ل مقبلی ل قه‌زا زاخو نوکه فه‌رمان‌به‌ره و ئاکنجییه ل سی‌می‌لی.

(27) ژدایک بووی سا 1892 ل گوندی مریبا سه‌ر ب قه‌زا شیخان قه، به‌شداری د کوده‌تیا به‌کر سدقی 1936 کرییه، و و سه‌ره‌لدانا 1941 ژ نه‌نجامی وی دهیته دیرکرن بو باشوری عیراقی، ل سا 1949 دبیته نه‌ندام د پارتا ئیکگرتنا دستوری، نه‌ندامی جقاتا نینه‌ران ل سه‌رده‌می ده‌سته‌ه‌لاتا پاشایه‌تی ل عیراقی، ل سا 1999 مرییه. بنیره: حکیم لقمان، شه‌ره‌فانی، دهوک، 2009، ل 52.

(28) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل موحه‌مه‌د عه‌بدو‌ل‌ئا ناغا شه‌ره‌فانی، ل 7 گولانا 2015 ل مریبا، ژدایک بووی سا 1950 ییه ل مریبا، خاندنا سه‌ره‌تایی ل میسل ته‌مام کرییه، که‌سه‌کی نیزیکی بابی خو بوو، و دشورشا گولانی‌دا دبیته پیشمه‌رگه، نوکه ئاکنجییه ل مریبا.

(29) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل خرتو حه‌جی سمایل (بابه شیخ)، ل 7 ی گولانا 2015 ل شیخان. ناقبری ژدایک بووی سا 1933 ل گوندی ئیسییا ل ده‌قه‌را شیخان، و ل سا 1995 بوویه بابه شیخ (بابی روحی ئایینی ئیزدییا) وتانوکه به‌رده‌وامه، و ئاکنجییه ل شیخان.

(30) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل جه‌میل شه‌هاب عوسمان شه‌ره‌فانی، ل 22 ی شواتا 2015 ل شیخان، ناقبری ژدایک بووی سا 1941 ل شیخان، هه‌تا پولا پینجی ئاماده‌یی ل شیخان خاندییه لی ژبه‌ر کارو جالا کیین وی د پارتی دیموکراتی کوردستان دا دهیته دیرکرن ژ خاندنی تا کو سا 1972 دبیته دهرچوووی په‌یمانگه‌ها ماموستایان ل هه‌ولیر. و نوکه ماموستایی خانه‌نشینه و ئاکنجییه ل شیخان.

(31) دیدارا کەسایەتی دگەل عەبدولکەریم سلیمان حاجی (کەریم سلیمان)، ل 7 گولانا 2015 ل شیخان، ناڤبری ژدایک بویئ ساللا 1958 ل شیخان، دەرچویئ کولیزا یاسایە، و ل ساللا 1978 گەهشتیە ریزیت پارتا شیوعیا عیراقی، نوکە کارگیری لقا بیستە یا پارتی دیموکراتی کوردستانە و ئاکنجیە ل شیخان.

(32) دیدارا کەسایەتی دگەل سەردار مەهمەد خزر، ل 7 گولانا 2015 ل شیخان، ناڤبری ژدایک بوویئ ساللا 1953 ل شیخان، خاندنا ئامادەیی ل شیخان تەمام کرییە، و ل ساللا 1975 دگەل ژناڤچوونا شوڕەشا ئیلونئ دبیتە پەنابەر ل ئیرانی و ل ساللا 1991 دزقريتە عیراقی، ونوکە ئەندامئ لقا بیست یا پارتی دیموکراتی کوردستانە، و ئاکنجیئ شیخانە.

(33) مشیر سماییل سالح ئاغا گوران (مشیر روڤی)، ژدایک بویئ ساللا 1920 ل روڤیا ل دەسپیکا سالیئ چلان بویە ئەندام د پارتا هیوا دا، ژبەر بەردوام شەر دگەل عەشیرەتا هەرکیا دکر کو لایەنگریت حکومەتی بوون حکومەتی حوکمی سیدارەدانی ئە ئامادە ل سەرد سەپینن لئ سزا دەیتە گوهرین کو ل ساللا 1948 دەیتە دیرکرن بو سلیمانیئ تا کو 1958 دزقريتە دەڤەری و ل ساللا 2001 مرییە. دیدارا کەسایەتی دگەل سەعدون مشیر سماییل گوران، ل 14 خزیرانا 2015 ل گوندی بامەرزئ ل دەڤەرا شیخان، ناڤبری ژدایک بویئ ساللا 1967 ل گوندی بامەرزئ، خاندنا ناڤنجی ل میسل تەمام کرییە و زور پیزانین ژبابی خو وەرگرتینە، نوکە ئاکنجیە ل بامەرزئ.

(34) دیدارا کەسایەتی دگەل سەعدون مشیر سماییل گوران، ل 14 خزیرانا 2015 ل گوندی بامەرزئ ل دەڤەرا شیخان.

(35) بو پتر پیزانین بنیره: هوزان سلیمان میرخان، جمهوریة کوردستان 22 کانون الثانی 1946 - 17 کانون الاول 1946: دراسة تاريخية - سياسية، دهوك، 2005؛ و لیام ایغلتن الابن، جمهوریة مهاباد، ترجمة وتعليق جرجیس فتح الله، اربیل 2012.

(36) راهی مزهر العامري، مسعود محمد ودوره السياسي في العراق 1919 - 1968: دراسة تاريخية، بغداد، 2008، ص 153.

(37) میرحاج ئەحمەد تاهیر ئاکرەیی، ژدایک بویئ 1911 ل ئاکری، ل سالا 1936 ل کولێژا لەشکەری یا عیراقی دەرچووێ، ل سالا 1939 چووێ دناڤ ریزیت پارتا هیوا دا، و د سەرهلدانا بارزان یا دووی (1943 - 1945) چاڤدیڤی ئاگرهستا دگەل حکومەتا عیراقی بوو ل دەڤهرا ئاکری، و ل سالا 1946 دگەل مەلا مستەفا بارزانی دگەهنه کومارا کوردستان ل ئیرانی، رولهکی بەرچاڤ هەبوو د دامەزراندنا پارتییا دیموکراتی کوردستان، و ل 1947 - 1958 دبیتە پەنابەر ل ئیکەتیا سوڤیەت، تا کو کودەتایا 8 شواتا 1963 دهیتە خانەنشین کرن ب پلەبیا پیشکار، و ل سالا 1988 دمریت. بنیره: امیر فندی، المیر: صفحات من تاریخ الکردی المعاصر، اربیل، 1991؛ کریم شارزا، المناضل الوطني میرحاج احمد، مجلة الصوت الاخر، العدد 162، 12 ايلول 2007 متاح علی www.sotakhr.com

(38) ئەسەد ئاڤدیش خوشەڤی ژدایک بوویئ سالا 1918 ل گوندی سیلکی دەڤهرا مزیری ژووری، بەشداری د سەرهلدانا بارزان یا ئیک 1931 - 1932 کریه، ژ ئەگەری بزاقا برایی وی خەلیل خوشەڤی 1934 - 1936 دهیتە زیندان کرن ل زیندانا میسل، و دهیتە دویرکرن بو باژیرین رومادی و هیت، دبیتە لەشکەر د کومارا مهاباد دا، د چونا بارزانیان بو ئیکەتیا سوڤیەت رولهکی بەرچاڤ هەبوو و ل سالیئ 1947 - 1958 دبیتە پەنابەر ل ئیکەتیا سوڤیەت، و د شورەشا ئیلونئ دا دبیتە سەرکردی لەشکەری ئیک ل بادینان، و ل سالا 1975 دبیتە پەنابەر ل ئیرانی، ل سالا 1977 ل تەهران دمریت. بنیره: سەفا جاف، شورشی نیشتمانی ونەتەوهی ئەیلول وههیبهتی ئەسەد خوشوی، ههولێر، 2007؛ کەریم شارەزا، تیکۆشەری کورد پەرۆهەری شورەشگیر ئەسەد خوشەوی، له مومتاز حیدەری وهیرش سنجاووی - کاروان قاسم، قاموسی ناوه نەمرهکان، ههولێر، 2014 ل، 341 - 342.

(39) قارەمان مەدی، گەرانهوهی بارزانی گەرانهوهی ئومید وئیرادهی خەبات، گوڤاری دەنگی پیشمەرگه، 91، چریا ئیک 2005، ههولێر، ل 26.

(40) گەرمیان چنارتوووی، روژی گەرانهوهی ئومیدی نەتەوهیهک، گوڤارا دەنگی پیشمەرگه، ژماره 151، چریا ئیک 2010، ههولێر، ل 17.

- (41) بو پتر پیزانین بنیره، مسعود بارزانی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، به‌رگی یه‌که‌م، ل 48-50.
- (42) هه‌مان ژیدم، ل 49.
- (43) ل سالا 1914 ل باژیری سلیمانی ژدایک بوویه دهرچووئی کولیزا یاسایه ل 1937 ل به‌غدا، ل سالا 1947 گه‌هشتیه ریزیت پارتی، و ل سالا 1951 بوویه سکرتری پارتی، ژلایی روژنامه‌فانیا کوردی روله‌کی به‌رچاڤ بوو ب تایهت گوڤارا گلاویژ کو هه‌والگیریا بریتانی ب باشتین گوڤارا ره‌خه‌یا ویژه‌ی هه‌له‌سنگاند، و ل نیسانا 2000 ل لندن دمريت. بنیره، ئەحمەد شەریف عەلی، برایم ئەحمەد ژیان و.. به‌هره‌و.. داهینانی، سلیمانی، 2002؛ دیفید مکدول، تاریخ الاکراد الحدیث، ترجمه: راج ال محمد، بیروت، 2004. ص 447.
- (44) ره‌فیک ره‌حمان مام خول، مسته‌فا بارزانی رول و هه‌لوستی له پیشهاته سیاسی‌ه‌کاندا 1958-1970، چاپی دووم، هه‌ولیر، 2013، ل 73.
- (45) میشان عارف بادی، الحركه القومية الكوردية التحررية في كوردستان العراق 1958-1963، دهوك، 2005، ص 59.
- (46) که‌مال مه‌زه‌ر، کورد و کوردستان له به‌لگه‌نامه نه‌ینی‌ه‌کانی حکومه‌تی به‌ریتانیا دا، به‌رگی دووم، هه‌ولیر، 2014، ل 44؛ مسه‌دهق توقی، زفیرینه‌فا بارزانی و بارزانیان ژئیکه‌تیا سوڤیه‌ت، هه‌ولیر، 2013، ل 48.
- (47) محمد حدید، مذکراتی الصراع من أجل الديمقراطية في العراق، بیروت، 2006، ص 361؛ عبدالفتاح علي البوتاني، ملا مصطفى البارزاني قائد الثورة الكوردية وملهمها، دهوك، 2012، ص 28؛ ناجی طه به‌رواری ژیدم‌ری به‌ری، ل 33.
- (48) مسعود باززانی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 51،
- (49) محه‌مه‌د ئەحمەد مسته‌فا، بارزانی نه‌مر و دوو گه‌رانه‌وه‌ی پیروز له شه‌شی تشرین دا 1958-1993، ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره (67)، چریا ئیکی 2003، هه‌ولیر، ل 24.
- (50) ولید حمدي، الكرد وکوردستان في الوثائق البريطانية: دراسة تاريخية وثائقية، لندن، 1991، ص 268.
- (51) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل عبدالرزاق حاجی عبدالله (عبدالرزاق که‌رمافی) ل دهوک ل 28 چریا دووی 2014، ناڤیری ژدایک بوئی 1941 ل دهوک،

خاندنا ئامادهیی ل دهوکی تهمام کریه، و ل 1958 گههشتیه ریژین پارتی دیموکراتی کوردستان، پایی بهرپرساتیا نهینی ل لقا پارتی ل 1963 وهردگریت، و ههر دقئ سالییدا دگههسته ریژین شورهشا ئیلونئ و دبسته هاریکاری فهرماندئ هیزا دهوک تا 1974، و ل 1975 دچیته ئیرانی و ههر دوئ سالییدا دزفریته عیراقئ و دهسته دیرکرن بو باشوری عیراقئ و ل 1978 دزفریته دهوکی، و نوکه ژئ ئاکنجیه ل دهوکی.

(52) ژدایک بوئی 1930 ل گوندئ بهروشکا سهعدینا ل دهفهرا دوسکیا، لدهسپیکا سالیین پینجیا دچیته دناف ریژین پارتی دیموکراتی کوردستان، ل سالا 1959 – 1964 دبسته بهرپرستی لژنا ناوچا دهوک یا پارتی، ل سالا 1961 دگههسته ریژیت شورهشا ئیلونئ و بهردهوام دبیت تا 1975 ل دیفدا دهسته دویرکرن بو باشوری عیراقئ، و ل سالا 1978 فهدهگهریته دهوکی و بهردهوام دبیت لسهه چالاکی ریخستنیت نهینی بیته پارتی، و ل سالا 1985 دچیته بهر دلوقانیا خودئ. دیدارا کهسایهتی دگهل ئیسماعیل مهلا عهلی ئیسماعیل بهروشکی ل 8 نیسانا 2015 ل دهوکی، ژدایک بوئی سالا 1967 یه ل دهوکی دهرچووئی کولیژا ئاداب زمانی عهرهبی، نوکه ئاکنجیه ل وهلاتئ بریتانیا.

(53) هلز عثمان میرو، دهوک 1945-1975: دراسة تاریخیة میدانیة، رسالہ ماجستیر غیر منشورہ، مقدمه الی کلیة اداب قسم التاريخ جامعة زاخو، 2011، ص 47.

(54) دیدارا رهجهب جهمیل حهیبب دگهل فهیسهل حهسهن نزارکی، ل 17 ئادارا 2010 ل دهوکی، ژدایکبوئی 1930 ل دهوک، ل سالا 1958 دچیته دناف ریژی پارتی دیموکراتی کوردستان دا، و 1958-1961 دبسته سهروکی کومهلا جوتیارا ل دهوکی، 1960-1961 دبسته نهندام د لژنا ناوچا دهوک یا پارتی و دشورشا ئیلونیدا دبسته فهرماندئ بتالیونئ د هیزا دهوک دا، و ل 2014 مرییه.

(55) دیدارا کهسایهتی دگهل عهبولرهزاق گهرماقی ل 28 اچرییا دوئی 2014 ل دهوکی.

(56) ژدایک بوئی 1926 ل ئاکری، دهرچووئی پهیمانگهها ماموستایان ل سالا 1951 ل میسل و لدهسپیکا سالییت پینجیا چویه دناف ریژیت پارتی دیموکراتی کوردستان بو ل سالا 1959 دبسته بهرپرستی لژنا ناوچا ئاکری یا

پارتی دیموکراتی کوردستان، و ل سالا 1970 دبیتە ریڤه‌به‌ری گشتی یی
ره‌وشه‌نبیریا کوردی ل سالیڻ 1970-1973 دبیتە پارێزگاری پارێزگه‌ها
دهوک، و ل سالیڻ 1973 و 1974 دبیتە وه‌زیری باژێرقانیا عیراقی، و ل سالیڻ
1974 - 1977 دبیتە سه‌روکی ئەنجومه‌نی جی به‌جی کرنی ل ده‌ق‌ه‌را
ده‌سه‌لاتا ئوتونومی، ل سالا 1977 دبیتە وه‌زیری ده‌وله‌تی، و ل سالا 1990
دمریت، بنیره: www.omarahaleb.com

(57) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل مام عه‌لی سه‌لیم ئاکره‌یی ل 20\شواتا 2015 ل
دهوک.

(58) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌ردار مه‌همه‌د خزر ل 7\گولانا 2015 ل شیخان؛
دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل مه‌سه‌ود حازم حه‌جی ئەنوه‌ر گر فه‌قیری ل 7\
گولانا\ 2015 ل شیخان، کو ژ دایک بوئی 1973 ل شیخان، ده‌رچوینی
ناقنجیه ل شیخان، نوکه ئەندامی کارگی‌ریا لقا 20 یا پارتی دیموکراتی
کوردستان، و نوکه ئاکنجیه ل شیخان.

(59) عه‌بدوله‌زیز حه‌جی مه‌لو مه‌مه‌د ژدایک بوویی 1924 ل گوندی پیده ل
ده‌ق‌ه‌را مزیری ژیری، خاندنا سه‌ره‌تایی ته‌مام کریوو و ل دو‌ماهیا سالا 1944
جهی بابی خو دگریت وه‌ک مه‌زنی عه‌شیره‌تا مزیری ژیری، و ل سالا 1960
دهیته کوشتن. دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل غازی حه‌جی مه‌لو ل
12\ته‌باخا\ 2015 ل گوندی دزی ل ده‌ق‌ه‌را مزیری ژیری، ژدایک بوویی سالا
1942 ل پیده، خاندنا سه‌ره‌تایی لی ته‌مام کریه، ل ده‌ستپیکا شوره‌شا ئیلونی
به‌شداربوویه، ل سالیڻ 1969-1970 بوویه ریڤه‌به‌ری ناحیا ئەتریش، ل سالا
1974 دبیتە ئامر به‌تالیون د ریڤیت شوره‌شی دا، ل 1975 دچیتە ئیرانی، ل سالا
1977 دچیتە ئەمریکا و تا نوکه لی ئاکنجیه.

(60) دیدارا رجب جمیل حبیب دگه‌ل حه‌سه‌ن موحه‌مه‌د حه‌سه‌ن ل 8ی نیسانا 2010
لدهوک، ژدایک بوویی سالا 1942 ل گوندی هرور لده‌ق‌ه‌را به‌رواری ژووری،
ده‌رچوویی قوناغا ناقنجی یه، ل سالا 1961 گه‌هشتیه ریڤیت شوره‌شا ئیلونی،
ل سالا 1969 بوویه ماموستایی شوره‌شی، ل چریا دووی 2010 مریه.

(61) صورة کتاب مدیریه امن لواء الموصل، المرقم 1653 في 26\10\1958، هاتیه
وه‌رگرتن ژ، ره‌فیک رحمان مام خول، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل77.

- (62) شکیب عقراوی، سنوات المحنة في كردستان: اهم الحوادث السياسية والعسكرية في كردستان العراق من 1958 الى 1980، اربیل، 2007، ص29.
- (63) دیدارا کهسایهتی دگهل سهلیم ئەسعد خوشهفی ل 30 چریا ئیکى 2014 ل هافینگهها پیرمام، ناقبری ژدایک بویى سالا 1943 ل گوندی سیلکی ل دهقهرا مزیری ژوری، دناقهرا سالیین (1961 - 1964) زیرهقانی کهسایهتی یی مهلا مستهفا بارزانی بو، و ل سالیین 1964 - 1975 دبیته سهرکردی هیزا نامیدی و ل سالا 1975 دبیته پهناهر ل ئیرانی، ل شورهشا گولانی دا سهرکردی هیزا خهبات بوو، و نوکه ئەندامی لژنا بالا یا دهقهرا بارزانه و ئاکنجیه هافینگهها پیرمام.
- (64) مسعود بارزانی، سهرچاوهی پیشوو، ل58.
- (65) سهفا جاف، سهرچاوی پیشوو، ل173.
- (66) ناجی طه بهرواری، ژیدهری بهری، ل33.
- (67) ئەسعد عهدهو، ئەوانهه تهنیا بو کورد و کوردستان ژیان، بیرموهرییهکانی عومهرا ئاغا دوله مههری، نه بلاوکراوه، ل38؛ روزنامهی خهبات، ژماره4، 22\نیسان1959، ل3.
- (68) ناجی طه بهرواری، ژیدهری بهری، ل33؛ ئەسعد عهدهو، سهرچاوهی پیشوو، ل39.
- (69) شیخ ئەحمده محمهده عهبدو لهسلاام بارزانی ژدایک بووی سالا 1892، و ل سالا 1914 بوویه مهزنی عهشیرهتا بارزان، و ل سالیین 1919 - 1944 سهرکرداتیا هیزهکا چهکار دژی حکومهتا عیراقی و داگیرکهرین بریتانی کرپوو، بقی جهندی دهیته گرتن تاكو 1958 ئازاد دکهن، و ل سالا 1969 مرییه. بنیره، میر بصري، اعلام الکرد، لندن، 1991، ص44.
- (70) ئەسعد عهدهو، سهرچاوهی پیشوو، ل39.
- (71) بو پتر پیژانین بنیره: محمود الدر، ثورة الموصل القومية 1959، بغداد، 1987؛ حنا بطاطو، المصدر السابق، کتاب الاول، ص 179 - 200؛ خليل ابراهيم حسين، موسوعه 14تموز ثورة الشواف في الموصل: الصراع بين عبدالكريم قاسم والشيوخيين وعبدالوهاب الشواف وضباط الموصل الوجوديين، جزء الرابع، بغداد، 1988؛ عبدالفتاح علي البوتاني، من كان وراء حوادث الموصل وكركوك الدامية 8 اذار - 14 تموز 1959، دهوك، 2004.

- (72) عبدالفتاح علي البوتاني، التطورات السياسية الداخلية في العراق 14 تموز 1958 - 8 شباط 1963، دهوك، 2007، ص 318 - 319.
- (73) ژدايک بوويى ساللا 1912 ل بهغدا ل ساللا 1953 چوويه دناق ريزيت ئهفسهريين نازاديخواز، ويشتي شورهشا 14 تيرمهها 1958 بويه سهركردى هيذا بينج ل ميسل، ژئهنجامى توپبارانكرنا هيذا بينج دهيتته كوشتن. بنيره: عبدالفتاح علي بوتاني، من كان وراء...، ص6؛ عبداللطيف الشواف، المصدر السابق، ص120، حنا بطاطو، المصدر السابق، الكتاب الاول، ص195.
- (74) فيبي مار، تاريخ العراق المعاصر: العقد الجمهوري، ترجمة: مصطفى نعمان احمد، ج1، القاهرة، 2009، ص29؛ اديث واي، ايف، بنيروز، العراق: دراسة في علاقاته الخارجية و تطوراته الداخلية، ترجمة: عبدالمجيد حسين القيسي، الجزء الاول، بيروت، 1989، ص359.
- (75) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة الكوردية التحررية: ملاحظات تاريخية ودراسات اولية، اربيل، 2001، ص421.
- (76) رجب جميل حبيب، المصدر السابق، ص158.
- (77) ديدارا كهسايتى دگه ل جهميل شههاب عوسمان، ل 22 شواتا 2015 ل شيخان.
- (78) ل ئادارا 1928 ل سهردهستى حهسهن ئهلبهنا ل مسرى دامهزراندييه، و ل ساللا 1933 ئيکهم كونگرى خو گرئدايه، و ل عيراقى ئيکهم جار چالاکيين وى ل ميسل دهستپيكرينه، و ل دهست پيكا سالى بينجيا گههشتينه كوردستانى و ل دهقرا بادينان سهريازگههين رهوشهنبيركرنى ل دهوك و بامهرنى وسهرسنك ومانگيشك فهكربوون. بنيره، ايمان عبالحميد الدباغ، الاخوان المسلمون في العراق 1959 - 1971 بيروت 2012؛ ميثان عارف بادى، موقف الاحزاب السياسية العراقية من القضية الكوردية (1946 - 1879): دراسة تاريخية، اربيل، 2008، ص117 - 122.
- (79) ئيک ژچاكسازيين شورهشا 14 ي تيرمههئى ييه، ل 30 ئيلونا 1958 هاتيهه دهركرن، مهبهست ژئى ئهردى مولكداريين مهزن ل سهر جوتيارا دابهشكرن.. بنيره: تشارلز تريب، صفحات من تاريخ العراق المعاصر، ترجمة: زينة جابر ادريس، بيروت. 2006، 217 - 218؛ جريدة الوقائع العراقية، العدد 44، 30\ايول\1958.

- (80) عمار علي السمر، شمال العراق 1958-1975 دراسة سياسية، بيروت 2012، ص186.
- (81) ل سهر دهستی میشل عهفلهق و سهلاح بیتار هاتییه دامهزراندن، کونگری ئیکی ل نیسانا 1947 هاتییه گریدان، ریکخستنئ وی ل دوماهییا سالییت چلا هاتییه د عیراقیدا . بو پتر پیزانین بنیره: عبدالفتاح علي البوتاني، الحياة الحزبية في الموصل 1926-1958، اربیل، 2003، ص 342-362.
- (82) صلاح الخرسان، صفحات من تاريخ الحركة الشيوعية في العراق، بیروت، 1991، ص91.
- (83) ل سالا 1921 ل بهغدا ژدایک بویه، ل سالا 1939 کولیژا سهریازی تهمام کریه، و ل سالا 1956 گههشتیه ئهفسهترین ئازادیخواز، ل سالیین 1963 - 1966 دبیته سهروک کوماری عیراقی. بنیره، أحمد فوزي، عبدالسلام محمد عارف.. سیرته.. محاکمته.. مصرعه، بغداد، 1989.
- (84) عمار علي السمر، المصدر السابق، ص 179.
- (85) خليل ابراهيم حسين، الصراع بين عبدالكريم قاسم و الشيوعيين...، الجزء الثالث، ص 273.
- (86) عبدالفتاح علي البوتاني، التطورات السياسية...، ص 223.
- (87) محمود الدرّة، المصدر السابق، ص 133 - 136.
- (88) كاظم حبيب، المصدر السابق، ص 232.
- (89) دیدارا هلز عثمان میرو دگه ل جهمیل محهمهد مستهفا، ل 16 خزیرانا 2010 ل دهوکی، ژ دایک بویئ 1932 ل دهوکی و خاندنا سهرهتایی و ناڤنجی ل دهوکی تهمام کریه و ل سالا 1953 ل کولیژا لهشکهری دهرچویه تا 1991 خانه نشین بویه و نوکه ئاکنجیه ل دهوکی
- (90) لیث عبدالحسن الزبییدی، المصدر السابق، ص 369.
- (91) ریکخراوهکا چهکداری یا پارتا شیوعیا عیراقی بو ل تهباخا 1958 دامهزراندیه بنگههییت وی ل ههمی عیراقی ههبون، پشتی کو رولهکی مهزن ژناقبرنا بزاقا شهواف و لولان ههبو ژمارا وان گههشتنه سهدهزار کهسا، ل تهموزا 1959 ب بریارا عبدالکریم قاسم هاته ههلوهشاندن، بنیره: عبدالفتاح علي البوتاني، التطورات الساسیة...، ص 147-150

(92) تهها مستهفا بامهرنی ژ دایک بووی سا 1916 بیه، دمرچووی کولیژا لهشکریا عیراقی یه ل سا 1938، و ل سهریازگهها میسل کارکریه و پاش دهیته فهگوهاستن بو چهندين باژیرین عیراقی ژوان زاخو وکهرکوک و رواندوز و بهغدا و هه بانیه، و ل سا 1957 دبیهته بهرپرسی زیره قانی کوشکا پاشایی یا عیراقی، و د 14 شورهشا تیرمهها \ 1958 دا بهرگری ژ کوشکی ناکهت و پشته قانیا شورهشی دکهت، و ل سا 1963 دگههته ریژین شورهشا نیلونی، ل سا 1968 دچیهته بهغدا و چ کارا ناکهت و ل سا 1996 دمریت. دیدارا کهسایهتی دگه ل لهیلا تهها بامهرنی ل 22\کانونا دووی\ 2016 ل دهوکی، ژدایک بوویا سا 1944 دمرچویا کولیژا بزیشکی ددان ل زانکویا بهغدا، نوکه ئاکنجیه ل دهوکی.

(93) رهفیک رحمان مام خول، سهراوهی پیشو، ل 93.

(94) محمود الدرّة، المصدر السابق، ص 144.

(95) خليل ابراهيم حسين، الصراع بين عبدالکریم قاسم و الشيوعيين...، الجزء الثالث، ص 275.

(96) ل سا 1950 ل عیراقی هاتییه دامه زانندن ژلایی شیوعیا فه و لسالا 1954 نیکه م کونگری خو گریدایه وی دمیدایا داخازا وان یا سه رهکی دهرکافتنا عیراقی ژ پهیمانا بهغدا 1950 بوو، و ل سا 1959 کونگری دووی ب سهروکاتیا ههزیز شهریف ل ژیر دروشمی (ناشتی و پاراستنا کوماری) گریدان. بنیره، عبدالفتاح علي البوتاني، التطورات السياسية...، ص 152 - 153.

(97) خليل ابراهيم حسين، الصراع بين عبدالکریم قاسم و الشيوعيين...، الجزء الثالث، ص 276

(98) دیدارا کهسایهتی دگه ل مام هه لی سه لیم ل 20 شواتا 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگه ل هه بدول رحمان شهعبان پیرو، ل 8 ئادارا 2015 ل ئاکری، ژ دایک بووی 1943 ل ئاکری، دمرچووی پهیمانگهها ماموستایانه ل 1959 بویه نه نام د ناف ریخستنن پارتا شیوعیا عیراقی ل 1963 بویه بهرپرسی لژنا ناوچا پارتی ل ئاکری، نوکه ئاکنجیه ل ئاکری.

(99) شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 30؛ دیدارا کهسایهتی دگه ل هه بدول رهحمان شهعبان پیرو ل 8 ئاداری 2015 ل ئاکری.

- (100) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...، ص 421.
- (101) ديدارا كهسايه تي دگه ل مام عه لي سه ليم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكي.
- (102) ديدارا كهسايه تي دگه ل عه بدول رحمان شهعبان پيرو، ل 8 ئادارا 2015 ل
ئاكري؛ خليل ابراهيم حسين، الصراع بين عبدالكريم قاسم و الشيوعيين...،
الجزء الثالث، ص 282.
- (103) ديدارا كهسايه تي دگه ل مام عه لي سه ليم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكي.
- (104) گوران نه حمهد، شوره شي مهزني نه ليلول چون پهيدا بوو، به شي دووهم، په يامي
نه ليلول، هژماره (7)، كانوني دووهم، 2009، ل 7؛ ديدارا كهسايه تي دگه ل تارق
كامل ئاكريه ل 23\ شواتا 2015 ل هه وليري.
- (105) خليل ابراهيم حسين، الصراع بين عبدالكريم قاسم و الشيوعيين...، الجزء
الثالث، ص 179.
- (106) ديدارا كهسايه تي دگه ل مام عه لي سه ليم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكي.
- (107) ناقي وي يي فه رمي دادگه ها له شكه ري يا تاييه ت يا بالا ل 25\ تيرمه هي 1958
ل ژير فه رمانا عه بدول كه ريم قاسم هاتيه دامه زراندين ب سه رو كاتيا فازل
عه باس مه هداوي بو، ژبو دادگه هكرنا به رپرسي ت سيسته مي پاشايا عيراق و
هه ره كه سه كي دژي كوما را عيراق كاركريا، و يا به رده وام بو تا دو ما هيا
حوكمي عه بدول كه ريم قاسمي ل 1963، بني ره: سعدون ثامر، محكمة
المهداوي، جريدة المؤتمر، العدد (2983)، 5\ حزيان 2014، متاح على الموقع
الالكتروني www.almutmar.com.
- (108) ديدارا كهسايه تي دگه ل مام عه لي سه ليم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكي.
- (109) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، الوثائق عن الحركة...، ص 422-423.
- (110) ديدارا كهسايه تي دگه ل رشيد مسته فا ئاميدي ل 7\ كانونا ئيكي 2015 ل
دهوكي، ژ دايك بويي 1938 ل ئاميدي، خاندنا سه ره تايي ل ئاميدي
ته واو كرية و دوا نا فنجي ل دهوكي، ل نيقا سالي ت بينچيا بويه نه ندامي پارتا
شيوعيا عيراق، و ل سالا 1958 دببته ماموستا تاكو 1987 خانه نشين دببته، و
نو كه ئاكنجيه ل دهوكي؛ ديدارا كهسايه تي دگه ل خورشيد عارف رهش
ئاغا ل 10\ شواتا 2015 ل دهوكي، ژ دايك بويي 1946 ل دهوكي قوناغا

- سهرهتای تهواوکره ل 1958، و ل سالا 1975 بویه ریکخستی یی پارتا شیوعیا عیراقی، و نوکه ئاکنجیه ل دهوکی.
- (111) خلیل إبراهيم حسین، الصراع بين عبدالکریم قاسم والشیوعیین...، الجزء الرابع، ص 200.
- (112) میفان عارف بادی، الحركة القومية...، ص 76؛ هلز عثمان میرو، المصدر السابق، ص 50.
- (113) جريدة البلد، العدد (476)، 13\کانون الاول\1965.
- (114) دیدارا کهسایهتی دگهل ئەحمەد عەبدووللا بیدوهی ل 7\شواتا\2015.
- (115) دیدارا کهسایهتی دگهل عبدولکهريم تهوفیق زاویتهی ل 3\کانونا ئیکی\2015 ل دهوکی، ژدایک بووی 1936 ل زاویته دەرچویی قوناغا سهرهتای یه، هەر ل دەسپیکا شورەشا ئیلونی بەشدار بویه تاكو سالا 1975 نوکه زی ئاکنجیه ل دهوکی.
- (116) میفان عارف بادی، الحركة القومية...، ص 76؛ دیدارا کهسایهتی دگهل خورشید عارف رهش ئاغا ل 10\شواتا\2015 ل دهوکی.
- (117) دیدارا کهسایهتی دگهل جهمیل شههاب عوسمان شهرفانی ل 22\شواتا\2015 ل شیخان.
- (118) دیدارا کهسایهتی دگهل بابەشیخ خرتو حەجی سمايیل (بابە شیخ) ل 7\گولانا\2015 | شیخان.
- (119) دیدارا کهسایهتی دگهل جهمیل شههاب عوسمان شهرفانی ل 22\شواتا\2015 ل شیخان؛ دیدارا کهسایهتی دگهل خهلیل سلیمان خهلیل (پیر خهلیل)، ل 22\شواتا\2015 ل شیخان، ژدایک بووی سالا 1943 ل شیخان، دەرچویی قوناغا نامادهییه، و لدوماهیا سالین پینجیا بویه ریکخستی پارتی دیموکراتی کوردستان، نوکه ئاکنجیه ل شیخان.
- (120) رجب جمیل حبيب، المصدر السابق، ص 158-159.
- (121) دیدارا کهسایهتی دگهل عەبدوولجەبار دەرۆیش عەبدوولا بیئاسی، ل 18 \کانونا دووی\2015 ل دهوکی، ژدایک بووی سالا 1935 ل گوندی بیئاسی سەر ب قەزا زاخو قە، دەرچویی قوناغا نامادهییه ل زاخو، ل سالا 1963 دبیته

- به‌پرسی ئیکه‌تیا قوتابیین کوردستانی ل زاخو، و نوکه ئاکنجییه ل دهوکی.
- (122) خلیل ابراهیم حسین، الصراع بین عبدالکریم قاسم و... جزء الرابع، ص 263، 264، 265.
- (123) محمد حدید، المصدر السابق، ص 374.
- (124) ره‌فیک ره‌حمان مام خول، سه‌رچاوه‌ی پێشوو، ل 92، 94.
- (125) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌دیق عه‌لی ئامیدی، ل 17\کانونا دوویئ 2015 ل دهوکی.
- (126) دیدارا ره‌جه‌ب جه‌میل حه‌بیب دگه‌ل ماجد موختار ل 27\6\2010 ل ئامیدی، ژدایک بویئ سالا 1948 ل ئامیدی، قوناغا سه‌ره‌تایی ل ئامیدی ته‌مام کرییه و ئاماده‌یی ل به‌غدا درچووئی کولیژا ئه‌ندازیارییه ل کولیژا به‌سرا، ل سالا 1966 چوویه دناف ریزیت بارتا شیوعیا عیراقی، ونوکو ئاکنجییه ل ئامیدی.
- (127) عزیز سباهی، المصدر السابق، الجزء الثاني، ص 391.
- (128) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل جه‌میل شه‌هاب عوسمان شه‌ره‌فانی ل 22\شواتا\2015 ل شیخان
- (129) ودیع جویده، الحركة القومية الكردية: نشأتها وتطورها، بیروت، 2013، ص 653.
- (130) شوکت ئافده‌ل نیروه‌یی، بیره‌اتنن شوکت ئافده‌ل نیروه‌یی، ل 4، نه به‌لا فکرینه و پاراستیه ده‌ف خیزانا وی.
- (131) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل قه‌شه پولس هه‌نا هوزی ل 9\کانونا دووی\2015 ل زاخو. دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل هاشم شوشی ل 2\گولانا\2015 ل دهوکی.
- (132) ژ به‌شداربووین بزاقی بوو و پشتی ژناقچوونا بزاقی ده‌یته گرتن، بنیره، عماد غانم الربیعی، بیوتات موصلیه، ج 1، موصل، 2002، ص 289.
- (133) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل محه‌مه‌د عه‌بدو‌لا شه‌ره‌فانی ل 7\گولانا\2015 ل شیخان.
- (134) بو پتر پیزانین بنیره، اوریل دان، العراق في عهد قاسم، ترجمة: جرجیس فتح الله، ارپیل، 2012، ص 293-307.
- (135) أدیث وائی، أیف، بینروز، المصدر السابق، ص 371.
- (136) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل مام عه‌لی سه‌لیم ل 20 شواتا 2015 ل دهوکی

- (137) كتاب قائممقامية قضاء سنجار، الى متصرفية لواء الموصل، المرقم 24242، في 11\8\1959، بحوزة مام علي سليم.
- (138) ديدارا كهسايهتي دگه‌ل مام عه‌لى سه‌لیم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكی
- (139) بنیره پاشكویى ژماره (3)؛ ديدارا كهسايهتي دگه‌ل مام عه‌لى سه‌لیم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكی
- (140) بنیره پاشكویى ژماره (3).
- (141) ديدارا كهسايهتي دگه‌ل مام عه‌لى سه‌لیم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكی.
- (142) ايوب بارزاني، الحركة التحررية الكوردية وصراع القوى الاقليمية والدولية 1958-1975، جنيف، د.ت، ص56.
- (143) سعيد خديدة علو، العلاقات العراقية الايرانية واثرها في القضية الكوردية في العراق 14\تموز\1958-8\شباط\1963، دهوك، 2006، ص165.
- (144) ژدايك بوويى دهقه‌را برادوسته، سه‌روكى روحى يى عه‌شيره‌تا برادوست بوو، دژى سه‌ره‌لدانا بارزان يت دووى 1943-1945 راوستيابوو، و پشتى بزاقا لولان ره‌شى به‌ره‌ژ ئيرانى تا سالا 1961 عه‌بدولكه‌ريم لى بورى دا دژى مه‌لا مسته‌فا بارزاني بكاريينيت پشتى تىك چونا په‌يوه‌نديا دناقه‌را هه‌ردوو لايه‌نان. بنيره، ميفان عارف بادى، المصدر السابق، ص 71.
- (145) دكه‌قيته باكورى روزه‌ه‌لات ره‌واندوز ل پاريزگه‌ها هه‌ولير.بنيره، ادطار ابالاس، جنبش کردها ترجمه: اسماعيل فتاح قاضي، تهران، 1377، 93.
- (146) ميفان عارف بادى، المصدر السابق، ص 71-72.
- (147) مسعود بارزاني، سه‌رچاوه‌ى پيشوو، به‌رگى دووهم، ل101.
- (148) ديدارا كهسايهتي دگه‌ل مام عه‌لى سه‌لیم ل 20 شواتا 2015 ل دهوكی
- (149) حامد مصطفى مقصود، ثورة 14 تموز مدارات الاخوة الاعداء، اربيل، 2001، ص272، 274؛ جريدة خبات، العدد 73، 10\تشرين الاول\1959.
- (150) جريدة خبات، العدد 74، 11 تشرين الاول 1959؛ گوران نه‌حمه‌د، شورشى مه‌زنى... هژمار 7، ل9.
- (151) گوران نه‌حمه‌د، شورشى مه‌زنى... هژمار 7، ل9.

(152) رهفیک رهحمان مام خوڤ، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 102؛ مذکرات فؤاد عارف، تقدیم وتعلیق: کمال مظهر احمد، الطبعة الثانية، اربیل، 2011، ص 179؛ شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 58.

(153) ژدایک بووی سال 1926 ل گوندی سیلکی ده‌قه‌را مزیری ژووری، به‌شداربووی سهرهلدانا بارزان یا دووی 1943-1945 و کومارا مه‌باد 1946 بوو، دبیته په‌ناهر ل ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت ل سالی 1947-1958 و دیلوما میکانیکی ل وی‌ری وهردگریت. بنیره: محمه‌د مه‌لا قادر، سه‌ربورده‌ی نه‌مران، هه‌ولیر، 2014، ل 175-178.

(154) بو ماوی ساله‌کی د گرتیخانا سلیمانی دابوون و بریارا سی‌دارهدانا وان دهرکرن ل ده‌گوه‌استنا وان بو کهرکوکی ژبو ب جه ئینانا فه‌رمانا سی‌دارهدانا وان ل ریکا چه‌مچه‌مال د ماوی بیهنه‌دانی دا شیان خو قورتال بکه‌ن و به‌ره‌ف بارزان بچن. دیدارا که‌سایه‌تی دگهل سوار عیسا سوار ل 14\کانونا دووی\2015 ل هاقینگه‌ها پیرمام، ژدایک بووی سال 1943 یه ل گوندی سیلکی ل ده‌سپیکا شوره‌شا ئیلونی به‌شدار بوویه و پتریا روویدانیین د شوره‌شی دا دگهل بابی خو (عیسا سوار) بوو، نوکه ئاکنجیه ل هاقینگه‌ها پیرمام.

(155) شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 58.

(156) محمد ملا قادر، خه‌باتنامه: کورته میژووی پارتی وکه‌لتوری بارزانی نه‌مر، ده‌وک، 2000، ل 57؛ اوریل دان، المصدر السابق، ص 383.

(157) بو پیزانین لسه‌ر گونگریت پارتی دیموکراتی کوردستان بنیره، حبیب محمد کریم، تاریخ الحزب الديمقراطي الكوردستاني -العراق: في محطات رئيسية 1946-1993، کوردستان، 1998؛ محمد ملا قادر، خه‌باتنامه...، ژیدهری به‌ری؛ علی عبدالله، الحزب الديمقراطي الكوردستاني -العراق حتى انعقاد مؤتمره الثالث، الطبعة الثانية، کوردستان، 1991.

(158) محمد ملا قادر، خه‌باتنامه...، ژیدهری به‌ری، ل 57؛ حبیب محمد کریم، المصدر السابق، ص 69.

(159) دیدارا که‌سایه‌تی دگهل عارف عبدالرحمن بادی، ل 27\چریا دووی\2014 ل ده‌وکی، ژدایک بووی سال 1945 ل گوندی بادی نیزیک ده‌وکی، خاندنا سه‌ره‌تایی وناقنجی ل ده‌وکی ته‌مام کرییه، و ل سال 1958 چوویه دناق ریژیت

پارتی دیموکراتی کوردستان، ول سال 1961 به شداری شورەشا ئیلونئ بوویه، ل سالین 1983- 1984 ژلایئ حکومهتا عیراقئ فه هاتیه گرتن، ل شورەشا گولانئ ولسالا 1986 بوویه بهرپرسی ریکخراوا سپی ریزیا لهشکهری، ونوکه ئاکنجییه ل باژیری دھوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل چهیب کهلهش عهلی خالد، ل 15\شواتا\2015 ل دھوکی، ژدایک بوویئ 1942 ل باتیفا سهرب زاخو، ل سال 1960 قوناغا نافنجی ل زاخو تهمام دکهت؛ دیدارا کهسایهتی دگهل تاهر عومەر تاهر (مهلا تاهر رهشاقه ی)، ل 11\کانونا ئیکئ\2914 ل دھوکی، ژدایک بوویئ سال 1931 ل گوندئ رهشاقه سهر ئامیدی فه، خاندنا ئایینی ل میسل خاندییه تا پلا ئامادهکار و بویه ماموستایئ ئایینی، ئەندام بوو ل پارتا هیوا و پاشی پارتی دیموکراتی کوردستان ولسالا 1961 کههشتیه ریزیت شورەشا ئیلونئ، ونوکه ئاکنجییه ل دھوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل ئەحمەد عەبولا بیدوهی ل 7\شواتا\2015 ل دههکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سەردار مەهمەد خزر ل 7\گولانا\2015.

(160) بوپتر پیزانین بنیره، مسعود بارزانی، سهراوهی پیشوو، بهرگی یهکهم، ل 123- 125؛ عبدالفتاح علي البوتاني، التطورات السياسية...، ص 289 - 301؛ ميفان عارف بادي، الحركة القومية...، ص 83- 93؛ شیرزاد زکریا محمد، الحركة القومية...، ص 33- 45.

(161) عبدالسلام علي، صفحات من نضال الشهيد صالح اليوسفي، اربيل، 1992، ص 13؛ جريدة خه بات، العدد 442، 27\2\1961.

(162) جريدة خه بات، العدد 457، 16\3\1961.

(163) شلومو نکدیمون، الموساد في العراق ودول الجوار: انهيار الامال الاسرائيلية والكردية، ترجمة بدر عقيلي، عمان، 1997، ص 64.

(164) المصدر نفسه، ص 64؛ دیدارا کهسایهتی دگهل عارف عهبدوئرهحمان بادی ل 27 چریا دووی 2014 ل دھوکی.

(165) عبدالفتاح علي البوتاني، التطورات السياسية...، ص 291.

(166) سعد ناجي جواد، العراق والمسألة الكردية 1958- 1970، لندن، 1990، ص 54.

(167) عبدالکریم فندي، فصول من ثورة ايلول في كردستان العراق، دهوك، 1995، ص 16.

- (168) رهفیک رهحمان مام خوڤ، سه‌چاوه‌ی پیشوو، ل 106.
- (169) بو پتر پیزانین بنیره، رجب جمیل حبیب، المصدر السابق، ص 174-180.
- (170) مسته‌فا نیروه‌ی (بیرهاتن)، بو ئازادی یا وه‌لاتی، ئاماده‌کرن: یوسف صبری و دلوقان مسته‌فا، پشکا ئیکێ، دهوک، 2012، ل 69، 70.
- (171) هه‌مان ژیدهر، ل 71.
- (172) رجب جمیل حبیب، المصدر السابق، ص 177.
- (173) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل محهمه‌د که‌لحی ئاغا ریکانی ل 29\نیسانا\2015 ل دهوکی.
- (174) رجب جمیل حبیب، المصدر السابق، ص 177، 179.
- (175) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ئه‌کره‌م عه‌بدول ره‌حمان ئامیدی ل 8\نیسانا\2015 ل دهوکی.
- (176) رزا زیبیر زیبیری، زیبیری و دیروک راستی و رویدان، دهوک، 2012، ل 41.
- (177) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ئه‌کره‌م عه‌بدول ره‌حمان ئامیدی ل 8\نیسانا\2015 ل دهوکی؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل محهمه‌د که‌لحی ئاغا ریکانی ل 29\نیسانا\2015 ل دهوکی.
- (178) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل محهمه‌د که‌لحی ئاغا ریکانی ل 29\نیسانا\2015 ل دهوکی.
- (179) رزا زیبیر زیبیری، ژیدهری به‌ری، ل 42.

بهشی دووی

بهریا بوونا شورهشا ئیلونی ل دهقهره بههدینان

1963 . 1961

- تهومری ئیکی: ئامادهکاریین شورهشی ل دهقهری
- تهومری دووی: بهریابوونا شورهشی ل دهقهره بههدینان
- تهومری سییی: چوونا مهلا مستهفا بو دهقهره بههدینان

تهوهری ئیکی

ئامادهکاریین شورهشی ل دهقهری

لگه ل تیچوونا په یوهندیان دناقبهرا حکومهتا عیراقی ویزاقا رزگارخووازا کوردیدا، بو تهگهری گرتنا ژمارهکا زورا ئەندام وریکخستیین پارتی ژلایئ حکومهتی قه، وژلایهکی دی بو تهگهری پهیدا بوونا شهری دناقبهرا عهشیرهتین لایهنگرین پارتی وعهشیرهتین لایهنگرین حکومهتی (چهته یان جاش)اندا، و مهلا مستهفا وسهرکردایهتیا پارتی بریار دان ب زمانی تشهنگی سهردهریی لگه ل بارودوخی بکهن⁽¹⁾. ول چرییا ئیکی 1960 مهکتهبا نافهندی یا پارتی ومهلا مستهفا دکوومبونهکی دا بریار دان دئامادهباشی یی دابن بهرامبهر سیاسهتا حکومهتی⁽²⁾، ول چرییا دووی 1960 پارتی ریکخستنهکا نهینی ب ناخی (ریکخستنا شورهشگیری –التنظیم الثوری) دانان، وهه ر بو قی مهبهستی لیژنهییین تایهتی بو ریقهبرنا ریکخستنی دانان، ب سهروکاتیا ئەندامی مهکتهبا سیاسی یا پارتی عومه ردهبابه، وشه مسه دین موحه مه د ئوسمان موفتی بو لیپرسراوی دهقهره ههولیر، وعه لی عهسکه ری⁽³⁾ بهرپرسی دهقهره کهرکوکی، ونوری ئەحمه د تهها بو بهرپرسی دهقهره سلیمانی ی، وعه بدوللا ئسماعیل (مهلا ماتور)⁽⁴⁾ بو بهرپرسی دهقهره بههدینان⁽⁵⁾.

ل دهسپیکا سالا 1961 کومیتیهیا نافهندی یا پارتی مهلا ماتور هئارده دهقهره بههدینان ژبو وهرگرتنا بهرپرسارتیا لهشکه ری ل دهقهری⁽⁶⁾، ژبو قی چهندی

دهقهري دبیته بهپرسی کاروباریت لهشکهری ل جهی مه لا ماتور⁽¹⁶⁾ وعه لی حهمدی بهرواری⁽¹⁷⁾ ل جهی عه لی عهسکهری دبیته بهپرسی (لقا ئیک) یا پارتی بو کاروباریت ئیداری ل دهقهري⁽¹⁸⁾.

ژلایهکی دی مهکتهبا سیاسی یا پارتی بریاردا دهست ب کرینا چهکی بکهن ژبوو بهریا بونا شورهشی دژی حکومهتی⁽¹⁹⁾ هوسا ل ئادارا/1961 مه لا مستهفا واژوو ل سهر بریارا مهکتهبا سیاسی کر ویهغدا ب ئیکچاری ب جه هیلا و بهرهف بارزان چوو وشیا ب پالپشتیا دارایی یا ئیکهتیا سوقیهت چهکی ژقاچاخچیان بکریت ل باژیرین ئامیدی و زاخو وههولیر⁽²⁰⁾، وهسا دیاره ئەهف ئشین پارتی ژئهنجامی سیاسهتا حکومهتی یه بشیوهکی نه یاسایی سهردهری بهرامبهر ریکخستنی ولایهنگریت وان دکرن، وهک دبهلگه نامیت حکومی دیار بووین کو رابوینه ب گرتن ودهستهسهر کرن و دیرکنا وان بو دهرقهیی کوردستانی، وب کارین نهرهوا گونههبار کرینه کو ب "اعمال الشغب وبث التفرقة بین صفوف المواطنين" داینه نیاسین، وههروهسا دیار کرییه کو چالاکیین وان ژبووراگهاندنا جودا بوونی "الدعایه الانفصاليه" یه⁽²¹⁾. وبهلگه نامین حکومی ل تیرمهها/1961 دیار دکهن ئشینهکا چهک کرینی ژلای پارتیاقه ل دهقهرا بههدینان ههیه وخه لکی دهقهرا مزیری ژیری چهک ب ریکا خه لکی عه شیرهتا گهرگهری ل ناحیا ته له عهفر بکریت وئهو چهک گه هاندیه دهقهرین مزوری ژیری وشیاخان و زاخو، هوسا دقئ ده میدا پارتی خو ئاماده دکر کو بهرسینگی ههر هیرشهکی ژلای حکومهتی بو سهر کوردستانی بگریت⁽²²⁾.

ئشیره سیاسهتا حکومهتی بهرامبهر پارتی وئاماده کارییت پارتی بو شورهشی دبیته نه گهری پهیدا بوونا ناکوکیا دناقههرا عه شیرهتین لایهنگری پارتی وچهتهیان، هوسا ل تیرمهها 1961 نیژیکی 300 چهکدار ژعه شیرهتا گوئی وسندیان ب سهروکاتیا سلیمان حاجی بهدري⁽²³⁾ ژدهقهرا زاخو بهرهف دهقهرا بهرواری ژووری دچن وپه یوهندی یی ب پارتییت وی دهقهري کرن و رابوون ب بلند کرنا دروشمیت نه ته وهیی، و ئەهف کریاره بوویه جهی نه رازیبونا حکومهتی، وژلایهکی

دیشه خه لکی دهقەرا دوسکی ژووریا رابوون ب گرتنا چەتەییّت ریکانی، ول دهقەرا شیخان وئاگری ناکوکی دناقبەرا عەشیرەتان پەیدا بوویە وەک مشیر ئاغا روقی ب هاریکاریا خه لکی گوندی شیخکی دهقەرا مزیری ژیری وئیژدیین دهقەری خو بو هەلگیرساندنا شەری دژی عەبدوڵا ئاغا شەرەفانی ئامادە کرن لی هیژین حکومەتی ریک لی گرتن⁽²⁴⁾.

هەرۆسا ژوان ناکوکیان ئەگەرین کەسایەتی ژی هەبوون کو حکومەتی پیکول دکر ناکوکیان دناقبەرا واندا دژوارتر لی بکەن بو نموونە ناکوکیا دناقبەرا مشیر ئسماعیل ئاغا روقی وەبەدی زیدکی بەرامبەری عەبدوڵلا ئاغا شەرەفانی، وناکوکیا دناقبەرا مالا حەجی مەلو مزیری وشیخیت بریفکیا، ئەق ناکوکیە بو ئەگەر کو لایەنەک ژوان بگەهیتە شورەشی ولایەنی دیتەر بچنە دریزین حکومەتییدا⁽²⁵⁾.

تهومری دووی

به‌ریابوونا شورەشی ل ده‌قەرا به‌هدینان

شورەش ل ده‌قەرا به‌هدینان وه‌کی هەمی ده‌قەریت دی ییت کوردستانی ل 11/ئیلونا/1961 دەست پی کره، لی به‌ری به‌ریابوونا شورەشی چەندین پیکدادان دناقبه‌را پيشمه‌رگه وه‌یزین حکومه‌تیدا روویداينه⁽²⁶⁾، پيشمه‌رگه دقئ ماوه‌ییدا شیان دەستی خو ب سەر چەندین بنگه‌ه وریشه‌به‌رییت حکومی ل ده‌قەری دانن⁽²⁷⁾.

پشتی ده‌سته‌لاتداریت حکومی ل ده‌قەرا ئاکری وشيخان بارودوخئ ریکخستی ولایه‌نگریت پارتی نه‌خوشر لی کری، ورۆژانه ژلایئ پوليسان قه دهاتنه هایدار کرن وئەردی وان ل سەر چه‌ته‌یان دابه‌ش دکرن ناچار بوون بچنه گوندی بامهرزی ومالا ئەحمەد ئسماعیل ومشیر ئسماعیل ئاغا روقی بکەنه په‌ناگه‌هەك بو خو⁽²⁸⁾، و ئیکه‌م کردارا له‌شکه‌ری ل به‌هدینان ل ده‌قەرا شيخان روویداينه، حکومه‌تی هی‌رشه‌کا چه‌ته‌یین هەرکی وگوران فریدکرنه سەر گوندین ده‌قەری⁽²⁹⁾ ول 3ی ئیلونا 1961 گوندی شیفکی سوتاندن ودبه‌رده‌وامیا هی‌رشا خودا به‌ره‌ف گوندی بامهرزی چوون⁽³⁰⁾ چه‌کدارین ل بامهرزی کوم بووین به‌رگری کرن وشەر بو ماوی سی روژا به‌رده‌وام بوو تا کو ئەحمەد ئسماعیل ئاغا گوران ژلایئ بنه‌مالا چه‌له‌بی یا میسلی قه هاتینه ئاگه‌هدار کرن دی فروکه ده‌قەری بومباران کهن⁽³¹⁾ و ده‌مان روژدا فروکا به‌لافوک به‌ردانه گوندی گو ب زیترین دەم گوندی ب جه

بهیلن⁽³²⁾، ب قی چەندی ناڤبری داخاز ژ پێشمەرگەیا کر خو ڤه کیشن هوسا بهرهڤ چیایان چوون⁽³³⁾، پشتی فروکه جهین وان بومباران دکەن بهشەک ژوان دەمینە دچیادا، وبهشەکی دی دچنه هاریکاریا پێشمەرگەان ل گوندی پیدە⁽³⁴⁾ کو چهتهییت بریفکیا هیرش ئینا بوو سەر گوندی شەر بو ماوی سێ رۆژا بهردهوام دبیت، پشتی گوند هاتیە سوتن بهشەک ژ پێشمەرگا بهرهڤ بارزان دچن⁽³⁵⁾.

ل 8/ئیلونا/ 1961 دەستەلاتداریت حکومی ل قەزا ئامیدی ب نهینی بریارا ڤه گهراندنا کارمەند وپولیسیت ل ناحیا بیبو ل دهڤهرا نیروهیا بو ئامیدی دا، چونکی دەمی شەر بهیته راگهاندن کارمەندیان وان دا نه کهڤنه دەستی پێشمەرگهاند، و ریکخراوین پارتی ل دهڤهری وخه لکی دهڤهری ئەڤ چەندە دزانین⁽³⁶⁾، وریک ل کارمەندان گرتن ورابوون ب کوشتن ریشه بهری ناحی رهشید تالهبانی ل سەر پرا بلبل دناڤهرا دهڤهری نیروه وبهرواری ژووری⁽³⁷⁾، مه لا حەمدی سه له فی بهریرسی ریکخراو پارتی ل دهڤهری دیار دکەت هه رچهنده مه لا مسته فای خه لکی دهڤهری ئاگه هدارکربوون ب تنی ریشه بهری ناحی بهیته ترساندن لی ژبه ر دژاتیا وی بو پارتی وخه لکی دهڤهری ب دهستی وان هاته کوشتن⁽³⁸⁾. ول 9/ ئیلونی پێشمەرگه شیان دهستی خو لسەر هیزه کا گهروک لگوندی دوتازه ل دهڤهرا نیروهیا دانن وژماره کا باش ژچه کی کهڤته دهستی پێشمەرگه اندا ودبیته پینگاڤه کا باش بو شورەشی⁽³⁹⁾.

لگه ل به لاقبونا دهنگ وباسی قی روویدانی حکومه تی سوپایی ل گوندی رمزگه ل دهڤهرا ریکانیا ڤه گوهاستنه بانیا چه لکی ل رۆژه لاتئ ئامیدی، ب قی چەندی کومه کا ئەندامیت پارتی ب دهستوریا شیخ ئەحمەد بارزانی رابوون ب گرتنا بنگه هین هیتوت وهاریکی وهیرش بره سەر سوپای ل بانیا چه لکی⁽⁴⁰⁾ دگه ل هندی حکومه تی فروکا دهڤهرا پێشمەرگا گرتی بومباران کر وهیرشه کا چهته یین زیباری ب سهروکاتیا خالد ناغا زیباری فریکره سەر دهڤهری⁽⁴¹⁾ پشتی شەر بو ماوی دوو رۆژا بهردهوام بوو سوپا هاته ڤه کیشن بوو ئامیدی⁽⁴²⁾.

پیشمه‌رگه‌ییٔ ناحیا بامه‌رنی ب سه‌روکاتیا هه‌سه‌ن مو‌راد بامه‌رنی (هه‌سه‌نی ستی یی) هه‌رش برنه سه‌ر بنگه‌هی پولیسان وشه‌ر دگه‌ل چه‌ته‌ییٔ شیخ مه‌سه‌ود نه‌قه‌شه‌به‌ندی کرن⁽⁴³⁾، وشیان هه‌زا گه‌روک یا ل سه‌ری چیا‌یی درکی و سه‌رمه‌زاری ل نی‌زیک بامه‌رنی بگرن وچه‌کی هه‌زی ده‌سته سه‌ر کرن⁽⁴⁴⁾.

پشتی قان رویدانا پیشمه‌رگه‌ییٔ ده‌قه‌را نی‌روه‌یی وبامه‌رنی ب چه‌کی حکومه‌تی به‌ره‌ف ئامیدیٔ فه‌چوون یا گه‌ماروو دایی بوو ژلایٔ پیشمه‌رگه‌یا فه⁽⁴⁵⁾ کو ل 11/ نیلونی گه‌ماروو دابوون ودئیقارییا هه‌مان روژدا ژماره‌کا مه‌زنا پیشمه‌رگا چوونه دنا‌ق‌خویا با‌ژی‌رییدا وشیان کونترولی ل سه‌ر بکه‌ن بتنی نه‌شیان باره‌گایی قائم‌قامیٔ فه‌که‌ن پشتی شه‌ر بو ماوی چه‌ند روژا به‌رده‌وام دبیت پیشمه‌رگه نه‌شیان به‌رده‌وامیٔ پی بدن ژیه‌ر بومبارانکرنا جهی وان ب ریکا فروکا⁽⁴⁶⁾، ومسته‌فا نی‌روه‌یی دیار دکه‌ت کو ئیک ژئه‌گه‌ریٔ نه‌به‌رده‌وامیا پیشمه‌رگا بو گرتنا ئامیدیٔ دزق‌ریٔ بو هه‌لو‌یستی سه‌عید هه‌جی شه‌عبان داخاز ژشوره‌شگه‌ریٔ نی‌روه‌یی ونه‌یلی وبه‌رگاره‌یی وبامه‌رنی کرن خو ژئامیدیٔ فه‌کیشن، وه‌یزا ئامیدییا ب تنی هه‌رش بره سه‌ر باره‌گایی قائم‌قامی⁽⁴⁷⁾ بی گومان هه‌رشا چه‌ته‌ییٔ زیباری ب سه‌روکاتیا زی‌ر مه‌حمود ئاغا زیباری ژلایه‌کی بو سه‌ر ئامیدیٔ وه‌یرشا چه‌ته‌ییٔ دیوالی سه‌عید ئاغا دوسکی⁽⁴⁸⁾ ژلایه‌کی دی، ژئه‌گه‌ریٔ ب هه‌زبوو بو شکه‌ستنا پیشمه‌رگه‌یان⁽⁴⁹⁾. پشتی قان پینگا‌قا ل 13 نیلونی بنگه‌هی پولیسین ناحیا سه‌رسنگی سه‌ر ب فه‌زا ئامیدیٔ فه‌هاته‌گرتن⁽⁵⁰⁾ وه‌هروه‌سا ل ده‌قه‌را به‌رواری ژووری شیان هه‌زین گه‌روک ل گوندین ئوره‌ وده‌رگه‌لا موسا به‌گ وبنگه‌هی پولیس ل ناحیا کانی ماسی بگرن⁽⁵¹⁾.

ب بریارا فه‌رمی یا لژنا ناو‌جا ئامیدیٔ پیشمه‌رگه‌ییٔ نی‌روه‌یی ودوسکی ژووری وبه‌رگاره‌یی ونه‌یلی به‌ره‌ف چه‌مانکی ده‌قه‌را به‌رواری ژیری بچن ژبوو پاراستنا وی ژچه‌ته‌ییٔ باره‌مینکی⁽⁵²⁾، وب هاریکاریا مه‌حمود ئاغا چه‌مانکی ل 15/ نیلونی شیان هه‌زا حکومه‌تی ل چه‌مانکی بی شه‌ر بگرن وئاگر به‌ردانه گوندی باره‌مینکی وبه‌رامبه‌ر هندی چه‌ته‌یان ژی گوندی چه‌مانکی وشلیا سوتاندن⁽⁵³⁾.

مه‌لا ئەحمەد دوتازای دیار دکه ت کو بریارا لژنا ناوچا ئامیدی ئەو بوو بەردەوامیی بەدەنه گرتنا بنگەهیت حکومی تا کو بگەهه باژیری شیخان بەئی عەبدوڵواحد حەجی مه‌لو ومەحمود ئاغا چەمانکی گوتن شورهش هاته ژناقبرن و بەره‌ف بارزان چوون و ئەو کوما ژئامیدی هاتی بتنی مانە دگورەپانی دا نەشیان بەردەوامی پی بەدن⁽⁵⁴⁾.

ل دەسپیکا هەیشا ئیلونی نیژیکی (300 – 400) ژ پێشمەرگه و ئەندامی پارتی ل دەقەرە زاخو ب سەرۆکاتیا موحەمەد عەلی خووجه (ماموستا جەمیل)⁽⁵⁵⁾ رابوون ب گەریانه‌کی ل دەقەرە سلێقانه‌یا ب مەرەما گرتنا بنگەه و ریشەبەریی ئیداری یی حکومەتی⁽⁵⁶⁾، و پێشمەرگه شیان هیژین گەرۆک و بنگەهین پولیسان ل دەقەری بگرن ژوان بنگەهی ل ئاسە و چەکی وان دەستەسەرکرن⁽⁵⁷⁾.

دەنگ و باس گەهشتە پێشمەرگا دی حکومەت هیرشا فروکا و پیاده فریکەتە دەقەری ژبەر هندی بەره‌ف چیایان چوون و پیلانا گرتنا باژیری زاخو ژلایی ئەندام و بەرپرسی پارتی قە هاته دانان⁽⁵⁸⁾ شوره‌شگیر هەلگرتیی چەکین برنو و ئەلبەرت و شسترنک بوون⁽⁵⁹⁾ و ل 9/ئیلونا/1961 بەره‌ف گەلیی زاخو چوون و ریکا دجیت بو زاخو گرتن⁽⁶⁰⁾.

هەژی گوتنیە پیلانا گرتنا زاخو زۆرا نەینی بوو هەتا پێشمەرگه گەهشتینە گوندی حەسەن ئاڤا ل باشوری زاخو و ماموستا جەمیل پێشمەرگه کوم کرن و پیلان راگەهاند، و لدویف جوری چەکی سەر چەندین قولاً دابەش کرن، قولەك ب سەرکرداتیا عەبدوڵکەریم حامد خەلیفە بو ستاندنا گومرکی و سەری گوندکی راسپاردن، و قولاً عەبدوڵرەحمان دینو بنستانی بو ستاندنا خواندنگەها دووی (المدرسة الثانية) و تاخی ئاشی چەمی هاتنە راسپاردن، و قولاً عەلی هالو سندی و جەمیل رهشید بو ستاندنا قائمقامی هاتنە راسپاردن⁽⁶¹⁾، و چەندین قولین دی وهك قولاً مه‌لا قاسم ئیمینکی، و قولاً رهئوف مه‌لا جامی و قولاً مه‌لا حەیدەر گویی هاتنە راسپاردن بو هەندەك جەین دەستنیشانکری ل نافخویا زاخو⁽⁶²⁾.

و ل 10 – 11 ی ئیلونی شیان بنگەهی پولیسان و قائمقامی بگرن و کونترۆل ل سەر

باژییری کرن⁽⁶³⁾، بو ماوی 10 روژا ریقهبرنا باژییری دمینته دهستی پیشمه‌رگادا، ملا قاسم ئیمینکی دبیته مه‌ئموری بنگه‌هی ومه‌لا حه‌یدر گویی وه‌ك قائمقام ئاكنجی وینه‌ریت وی ده‌می ل زاخو دیار دكه ن كو ژیان ب شیوه‌کی ئاسایی ب ریقه‌ چوو وخه‌لكی باژییری ژیاړتی ویین سقیل دكه‌یف خوش بوون ب گرتنا باژییری، وئاغا ومه‌زنه عه‌شیره‌تین چه‌ته لگه‌ل حكومه‌تی چ لشین نه‌كرن⁽⁶⁴⁾، وخاستی فرمان ره‌شید دیار دكه‌ت لایه‌نه‌کی ئەندامیت شیوعیا نه‌رازیبوون به‌رامبه‌ر گرتنا باژییری ژیه‌ركو نه‌دقیان دژی حكومه‌تی رابن⁽⁶⁵⁾، به‌رامبه‌ر فی لایه‌نه‌کی دی ژشیوعیا پشته‌قان بوون بو شوره‌شی، چونکی په‌یوه‌ندییت وان گه‌ل حكومه‌تی لاواز ببون وژماره‌كا ئەندامیت پارتا شیوعی هاتبونه ده‌سته‌سه‌ركرن⁽⁶⁶⁾.

پشتی گرتنا زاخو پیشمه‌رگه به‌ره‌ف ده‌قه‌ریت ده‌وروبه‌ری زاخو چوون ژبو گرتنی ژماره‌ك ژشوره‌شگیرا ب سه‌روكاتیا شه‌ریف موسا سندی به‌ره‌ف ده‌قه‌ریت سندیا چوون وبنگه‌هین پولیسا ل گوندین به‌هنینه و سه‌نات وده‌شته ته‌خی گرتن وچه‌کی وان ده‌سته‌سه‌ر كر⁽⁶⁷⁾ وکومه‌كا دی ب سه‌روكاتیا عه‌بدولره‌حمان دینو بنستانی به‌ره‌ف گوندین ده‌ركاری وشه‌رانشی چوون وئه‌فسه‌رین له‌شكه‌ری ل ده‌قه‌ری ده‌سته‌سه‌ر کرن⁽⁶⁸⁾. ل دیف ئاخفتنا ره‌شید موحه‌مه‌د ئامیدی كو ریقه‌به‌ری ناحیا باتیفا ل ده‌قرا گولیا عه‌لی سلیمان بوهار ل زاخو دبینیت وبو ناقبری دیار دكه‌ت ده‌می زاخو هاتیه گرتن باتیفا ژی كه‌تیه ده‌ستی پیشمه‌رگه‌یان دا⁽⁶⁹⁾.

ژیه‌ر كو پیشمه‌رگه‌ییٔ باتیفا چه‌كه‌کی لاواز هه‌بوو، عه‌لی حامد به‌رپرسی به‌رپرسی ریكخراوا پارتی ل باتیفا داخازی ژپولیسیت ریكخستی دگه‌ل پارتی ل ده‌قه‌ری دكه‌ت كو بنگه‌هی به‌ردن⁽⁷⁰⁾ خاله‌كا ب هیز بوو بو ستاندنا بنگه‌هی ودگه‌ل هندی ریقه‌به‌ری ناحیی هاریکاری شوره‌شی بوو، باتیفا بی شه‌ره‌اته ستاندن⁽⁷¹⁾.

پشتی قان روویدانا ل 20/ئیلونا/1961 حكومه‌تی هیزه‌كا له‌شكه‌ری دگه‌ل چه‌ته‌ییٔ زیباری وسورچی هنارتنه سه‌ر باژییری زاخو⁽⁷²⁾ دگه‌ل هیرشا ئەسمانی، ب فی شیوه‌ی پیشمه‌رگا بی به‌رگری کرن باژییر به‌ردان⁽⁷³⁾ وده‌ه‌مان

دهمدا هیزا حکومهتی بهرهف دهووبه‌ریت زاخو ژێ چوون وهه‌می ستاندن تا گه‌شتینه باتیفا⁽⁷⁴⁾.

ل دهوکی پیکدادان دگه‌ل حکومهتی ل 9/ئیلونا/1961 دهست پیدکتهت ده‌می موته‌سه‌رفی میسل عه‌بدو له‌تیف ده‌راجی (1961-1963) گه‌ریانه‌کی ل باژی‌ری دکتهت توشی ته‌قه‌یا پیشمه‌رگا دبیت ل باشوری روژه‌ه‌لاتا باژی‌ری ل ده‌قه‌رین مالتا، دلبی، قه‌سارا، و گه‌قه‌رکی⁽⁷⁵⁾ ول 10/ئیلونی پیشمه‌رگا هه‌می چیا‌ییته دهووبه‌ری باژی‌ری گرتن وعه‌لی عه‌سکه‌ری بنگه‌هی خو دانا گه‌قه‌رکی بو سه‌ریه‌رشتی وسه‌رکردایه‌تیا هه‌وه یین له‌شکه‌ری بکتهت⁽⁷⁶⁾ وقولا فه‌یسه‌ل حه‌سه‌ن نزارکی دمینه سه‌رچیا یی زاوا وقولا تیلی گه‌ردی ئیکماله‌یی ل گه‌لیی دهوکی مان، وقولا حکمت عابد پیده‌ی مانه ل ده‌قه‌را گزه‌به‌را وگرکی‌شریشک⁽⁷⁷⁾. وه‌روه‌سا پیشمه‌رگا لشین دنا‌فخویا باژی‌ری دا ژێ هه‌بوون به‌شه‌ک ژوان ل کوشکا که‌مبه‌لانی بوون ل سه‌نته‌ری باژی‌ری و به‌شه‌ک ل ده‌قه‌را شمک زه‌را ل روژنا‌قایی باژی‌ری و به‌شی دی ل گری باسی بوون ل باکوری باژی‌ری⁽⁷⁸⁾. پیشمه‌رگا ریکا دنا‌قبه‌را دهوک و موسل گرتن⁽⁷⁹⁾ ب فی چه‌ندی حه‌سه‌ن عه‌بوود ل 11/ئیلونی داخازا دیتنا عه‌لی عه‌سکه‌ری دکتهت ل گه‌قه‌رکی بو کرنا گه‌نگه‌شی ژبو هندی پیک به‌ین لی نا‌قبه‌ری قولیت له‌شکه‌ری ب فی دیتنی ئاگه‌هدار نه‌کرن هوسا ده‌می هیزا له‌شکه‌ری یا حکومی نیزیکی جهی ده‌ست نیشانکری بووی قولا پیشمه‌رگا ل چیا‌یی زاوه ته‌قه‌ لی کرن⁽⁸⁰⁾ حه‌سه‌ن عه‌بوود زق‌ری دنا‌ف باژی‌ری دا وب سه‌ماعی ب فی شیوه‌ی خه‌لکی دهوکی ئاگه‌هدار کرن "سوف یقوم الجیش بالرمی من قمم الجبال الساعة الخامسة مساءً، یرجی من اهالی دهوک الکرام الابتعاد عن قمم الجبال"⁽⁸¹⁾. هوسا له‌شکه‌ری هیرش بره سه‌ر جهیت پیشمه‌رگا وده‌قه‌رین کیلیا شه‌دا و فیرعه‌ونی و گه‌لیی دهوکی وچیا‌یی زاوه وکوشکا که‌مبه‌لانی بومباران کرن ب فی چه‌ندی شوره‌شگیر ل دوروبه‌ری دهوکی دیرکتهتن⁽⁸²⁾.

ب ریکا بروسکه و به‌لا‌فوکیت حکومی دیاردبیت کو پیشمه‌رگا پتیا ده‌قه‌رین دهوکی کونترول کرن ب تنی گوندی ئیکماله نه‌بیت⁽⁸³⁾، ژوان ل

11/ئیلونى ههولدان كرن باژیری سیمیل بگرن بهلى پولیسیت بنگههى خو
قهدكيشنه بنگههى فهیدیى⁽⁸⁴⁾، وههروهسا ناڤهندا ناحیا مانكیش ل 12/ئیلونى
گرتن وریقه بهرى ناحیى ومامورى بنگههى گرتن⁽⁸⁵⁾.

پشتى تهمام بونا كیمتر ژ ههیشهكى لسهر شورهشى وریا كومهكا
پیشمه رگانلاواز دبیت، ئەف چهنده دزقریت بو راگه هاندنا حكومهتى كو شورهش
ژناڤ چویه و مهلا مستهفا هاتیه كوشتن⁽⁸⁶⁾، و ههروهسا پشتى شیخ ئەحمهد بارزانى
بریكا ئیزگهیی بهغدا راگه هاندی پشتهفانى عهبدولكه ریم قاسمه و دژی شورهشى
راوهستیايه⁽⁸⁷⁾، دگهل هندى حكومهتى به لاڤوك بو پیشمه رگه یان فریكرن و
لیبورینا وان دهرکربو ئەگەر خو رادهستی هیزین حكومى بکهن⁽⁸⁸⁾، و ههروهسا
به ریرسى پارتى ل دهقهرى عهلى عهسكهرى ئیک ژ ئەگهریت ژناڤچونا وریا
پیشمه رگا بو كو راگه هاند شورهش ژناڤچویه⁽⁸⁹⁾، و نامه بو سهركردیت
پیشمه رگا هنارتن و تیدا دیار كر (شورهش ژناڤچو و چاره نقیسی مهلا مستهفای
نهیی دیاره و خو رادهستی حكومهتى بکهن) هوسا بقی چهندی ژمارهكا زورا
پیشمه رگه یان گههشتنه چهتهیا و خو رادهستی حكومهتى كرن⁽⁹⁰⁾، و كومهكا
دی دچیا و نهالا دا خو قهشارتن⁽⁹¹⁾ و هندهك ژى مانه ل گوندی گهلیی دهوكی و
كومهك لدهف سادق برو گولی⁽⁹²⁾ ل دهقهرا گولیا هاتنه پاراستن⁽⁹³⁾، و كومهك
بهرف سهرى ئامیدیى و گوندی دیری ل دهقهرا ئامیدیى مان و ههژی گوتنى یه
كومهكا قوتابى و چالاكشانین ریکخستین پارتى ل دهقهرى ژ لایى دیوالى سعید
ئاغا دوسكى هاتنه پاراستن⁽⁹⁴⁾.

تهوهری سییی

چوونا مه لا مستهفا بارزانی بو دهقهره بههدینان

بهری مه لا مستهفا چوونا خو بو دهقهره بههدینان دهستیپیکهت، لدهستیپیکا چریا ئیکی\ 1961 ب نهینی هیرشهکا دووقولی دبهنه دهشتا نههلی ل دهقهره ئاکری ب چهند لایان، قولهک ب سهکرکراتیا موحهمهده بارزانی بهرهف گوندی بامشمش دجیت وقولا دی ب سهروکاتیا مه لا مستهفا بارزانی بو گوندی حهسهن مامه دجیت وپاشی بو دهقهره دینارته ودهشتا نههلی، بهلی ئهف گهشته سهرنا گریت ودشهرهکی دا ل گوندی ئامادا دناقبهرا ئاکری ودینارتهدا ئاشکرا دبیت، دهمی بریندارهک خه لکی سفیل گوهر ل بارزانی دبیت پهیفا (ئهزیهنی) بهرامبهر ناخی مه لا مستهفا بارزانی ب کار دئینیت و حکومهت دزانیت مه لا مستهفا یی ل دهقهری، ب قی چهندی حکومهتی هیزهک دگهل ژمارهکا زورا چهتهیان فریدکهنه دهشتا نههلی ژبو کونترولی ل سهر چیای پیرس بکهن⁽⁹⁵⁾.

مه لا مستهفا وشورهشگیرین دگهلدا دزقرنه دهقهره بارزان ول گوندی دوری بریارا چوونا وان بو دهقهره بههدینان ددهن وداخازی ژمهزنه عهشیرهتیت دهقهره بارزان وههقالتیت دگهلدا چووینه ئیکهتیا سوقیهت دکهت کو بهردهوام بن دشورهشی دا بو دهقهره بههدینان⁽⁹⁶⁾ دخی دهمییدا شورهش ل دهقهره بههدینان ژناف چبوو ودههمان

دهم دا ل دهقهرییڻ ههولیر و سلیمانی بهرگری نهما بوو وچهپهریت شهری هاتبوونه بهردان⁽⁹⁷⁾.

ل 20 / چریا ئیکئی / 1961 نیژیکی 600 پیشمههرگهیان ژعهشیرهتین بارزانی ومزیری ژیری ونیروهی و بهرواری ژیری وگورانا دگههنه گوندی سیدان⁽⁹⁸⁾، ومهلا مستهفا کومبوونی ب وان دکهت و دیار کر کو گهشتا ئەف جاره مهترسیداره و برساتی و مرن ویریندار ی نیژیک ترین تشتن بو وان، ونابیت ئەفی گهشتی دا دهستی خو بو سهر مال ومولکی کهسی دریز بکهن⁽⁹⁹⁾ وههروهسا رادکههینیت کو دی بهرهف وولاتی سوریا چن⁽¹⁰⁰⁾، علی شنگالی دیار دکهت کو مهلا مستهفا ل بهر بوو بچيته سوریا بهلی پشتی ژمارا پیشمههرگا نیژیکی (1500 – 1000) کهسا وب هیژ کهفتین بهردهوام دبیت ل سهر شورەشی⁽¹⁰¹⁾، وموحهمهه عیسا بارزانی دبیتیت ئەو پرو پاگهنده ب تنی وهک ئەزمونهکی بوو بو پیشمههرگا کا دا بتنی بیت ژههژی شورەشی ب میننه دگهلدا⁽¹⁰²⁾، چیدبیت چوونا مهلا مستهفا بو سوریا ب تنی پرو پاگهنده بیت دا بشیت دوو ئامانجا ب جه بنیت ئیک: ریککهفتن بوو دناقبهرا مهلا مستهفا وشیح ئەحمههه بارزانی دا شهر ل سهر بارزان بهیتته راوهستاندن، دوو: دا حکومهت هیژا خو ل دهقهره بههدینان کیم بکهت وپتر بهرهف سهر سنوری سوریا ببهت، و وهسا دیاردبیت بهلگه لسهر فی خالی حکومهتی هیژکا مهزن بره دهقهره قیشخابوور سهر سنوری عیراق – سوریا، و بهرام بهر هندی هیژ ل باژیریت بههدینان کیم کرن⁽¹⁰³⁾.

ههراوا بیت پیشمههرگه دگههنه دهقهره ریکانیا ول گوندی کوکهری نیژیکی 150 ژنیروهییان ب سهروکاتیا صالح ناغا نیروهیی دگههنی ولشیره مهلا مستهفا کومبوونه کا دی ب پیشمههرگهیان دکهت ولهشکهری بشیوهکی ریکخستی دابهشی سهر چهندين قولا دکهن وهک، (قولا ئەسهههه خوشهفی ژمزوری ژووری ودوسکی ژووریا پیک دهاتن، وقولا موحهمههه ئەمین میرخان میرگهسوری ژمیرگهسوری ونیروهی و بهرواری ژیری وگوران وئامیدیا پیک دهاتن، قولا حاجی بیروخی ومهلا شنی بیداروونی پیک دهاتن ژشیروانی وگهردی ونزاری وشهری

مازنی و مزیری ژیریا، و قولا حسو میرخان دوله مه‌ری⁽¹⁰⁴⁾ سه‌رکرداتیا دوله مه‌ریا دکر، وه‌روه‌سا پشتی ماوه‌یه‌کی قوله‌کا یه‌ده‌ک ب سه‌رکرداتیا عوزیر موحه‌مه‌د دوله مه‌ری دروست کرن⁽¹⁰⁵⁾.

ل 21 / چرییا ئیکی دگه‌نه ده‌قه‌را نیروه‌یا و کوما دوویی ژخه‌لکی ده‌قه‌ری دگه‌نه له‌شکه‌ری پیشمه‌رگه، ول گوندی کاره دناقه‌ه‌را ده‌قه‌را نیروه و به‌رواری ژوری موحسین به‌گ⁽¹⁰⁶⁾ ریکی ل ده‌ریاز بوونا پیشمه‌رگه‌یان دگریت⁽¹⁰⁷⁾، ژبه‌رقی چهندی مه‌لا مسته‌فا کومبونه‌کا دی ب سه‌ر قول و سه‌رکردان دکه‌ت ژبو خو ناماده کرنا شه‌ری ل ده‌قه‌را به‌رواری ژوری رویدهن⁽¹⁰⁸⁾، موحسین به‌گ به‌رواری ب ریکا نامه‌یان گه‌فان ل پیشمه‌رگه‌یان دکه‌ت داکو نیزیکی ده‌قه‌را به‌رواری ژوری نه‌بن وه‌روه‌سا موحه‌مه‌د عیسا دیار که‌ت کو حکومه‌تا عیراقی هیزه‌کا زور یا چه‌ته یان ب سه‌روکاتیا موحسین به‌گ پر چه‌ک کرن و کرنه ریگ ردا کو مانگیشکی ب پاریزن⁽¹⁰⁹⁾.

له‌شکه‌ری پیشمه‌رگه‌یان ب سه‌رکردایه‌تیا حسو میرخان دوله مه‌ری ل دوماه‌یا چریا ئیکی گوندی تروانش بی شه‌ر گرتن⁽¹¹⁰⁾، رویدانا گرنگ ل گوندی ناخبری روویدای خه‌لکی گوندی گازندین خو ل سه‌ر موختاری گوندی ب ناخی خه‌لیل تروانشی دگه‌هیننه ده‌ف مه‌لا مسته‌فا کو ما‌ه خه‌لکی خاریبه و رابوووه بده‌سته سه‌رکرنا عه‌ردین وان، ژبه‌ر هندی بریارا سوتنا خانی وی دهن ئەه‌ه‌لویسته ل ده‌قه‌را به‌هدینان دهنگ فه دده‌ت و دبیته ئەگه‌ری لاواز بوونا هیزین چه‌ته‌یا ل ده‌قه‌را به‌رواری ژوری⁽¹¹¹⁾، و پشتی شه‌ری گوندی گابنیرکی شیان چه‌ته‌یان پالده‌ن بو ناحیا کانی ماسی هه‌رچاوا بیت تا دوماه‌یا چریا ئیکی ب شیوه‌کی ته‌مام کونترول ل سه‌ر ناحیا کانی ماسی (ده‌قه‌را به‌رواری ژوری) کرن⁽¹¹²⁾.

هیزین حکومه‌تی سی ریگ هه‌نه هی‌رشی بکه‌نه سه‌ر ناحیا کانی ماسی ئەه‌وژی ژلایی (زاخو و ئامیدی و بامه‌رنی) فه⁽¹¹³⁾، ژبه‌رکو ریکا ئامیدی بو ناحی

نیزیکترین ریکه لهشکه رهکی پيشمه رگا ب سهروکاتیا موحه مه د ئه مین میرخان بهرهف ریکا ناڤبری چوون ژبو ریگرتن ل هیرشین حکومه تی⁽¹¹⁴⁾، ژهر دوو ریکیت دی مه لا مسته فا ل دهسپیک ریکا کانی ماسی بو زاخو هه لبزارد ویو مه و دایه کی ل فی ریک چوون به لی پشتی هیزه کا ئیکجار زور یا حکومه تی وچه ته بیته زیباری بو لای ئامیدی و بامه رنی هاتن بریار دان بزقرنه ریکا بامه رنی ژبوو به رسینگرتنا هیرشان⁽¹¹⁵⁾، بهرهف چیا یی مه تین چوون وگه هشتنه گوندی ئه رهدنا وپاشی بو ناحیا بامه رنی⁽¹¹⁶⁾، هه ژی گوتنییه دیار بکه مین رولی ژنی هه ر ل دهسپیکا شوره شی وهک کابانی وشوره شگیر، ده می لهشکه ری پيشمه رگا گه هشتیه ناحیا بامه رنی کومه کا ژنین دهقه ری هاتنه ریزین پيشمه رگه یان به لی مه لا مسته فا سه ر به شداریا وان رازی نه بوو و دیار کر ب تنی مارگریته جورج⁽¹¹⁷⁾ دی دناڤ ریزین لهشکه ری دا بیت⁽¹¹⁸⁾.

مه لا مسته فا ل بامه رنی پیلانا گرتنا دهقه را دوسکی ژیریا دا، وشیان ژسی لایان فه ب سه رکردایه تیا حاجی بیروخی وموحه مه د ئه مین میرخان ومه لا شنی بیداروونی دهقه را ناڤبری وناقه ندا وی ناحیا مانکیشکی ب ته مامی بگرن، وچه ته یین دهقه ری ب سه رکردایه تیا جه عفه ر بیسفی ژی دیر که تن ژمارا کییم یا چه ته یان ماینه دهقه ری ب بریارا مه لا مسته فا و عه لی عه سه که ری ژوان (حسو ئه ردی) ل گوندی ئه ردا هاته سزادان وههروه سا خانیی فه ریق هه مزانی سه روک چه ته بوو هاته سوتاندن⁽¹¹⁹⁾.

بهرف دهقه را کوچه ران ل دهشتا دوباتی دهقه را سلیمانیه چوون وچه ته بیته کوچه ران ب سه رکردایه تیا حاجی ئاغا وعه بدی ئاغا ریک ل پيشمه رگه یان گرتن⁽¹²⁰⁾. شیان ل 23 / چریا دووی / 1961 ل شه ری جوم جهانی دهقه ری کونترول بکه ن ب تنی قه سرا حاجی ئاغا ل گوندی گه رماڤوکی ما بوو ژبو هندی هیرشه ک بره سه ر کوشکی ب سه رکردایه تیا نزمی نیروه یی وعومه ر ئاغا دوله مه ری⁽¹²¹⁾، هه ر ئیک ژلایه کی قه سری دچیت وب خه له تی ته قه یی ل ئیک دکه ن وئه نجام دا نزمی

نیرویی دهیته کوشتن و عومەر ئاغا بریندار دبیت و کوشک دهیته ستاندن و سەرکردی چەتا عەبدی ئاغا کوچەر دهیته کوشتن⁽¹²²⁾.

ل دوماهیا چریا دووی بەرهف دەشتا سلیفانەیا دچن پشتی شەری ئاسهی دگەهنه گوندین ئەرمشت و بیژەه و بیئاسی⁽¹²³⁾. ل گوندی ئەرمشتی هەلگرتیی نامەکا حکومەتا تورکیا عەگید سەدیق ئامیدی دچیتە دەف مەلا مستەفا و دنامی دا حکومەتا ناڤبری هاریکارییا سەریازی و چەکی بو پیشمەرگا دیار کر بوو، ئەکرەم عەبدوڵرەحمان ئامیدی دیار دکە ت کو دوی دەمیدا مەلا مستەفا گوت (ئەم هاریکاریین چ لایەنا ب مەرج ناوەرگرین و بەندایەتی بو چ مللەتا ناکەین)⁽¹²⁴⁾ و رادگەهینیت بەرهف سوریا ناچن ودی بەردەوامیی دەنه شورەشی⁽¹²⁵⁾.

ژبەرکو دفی دەمیدا چەتەیی ریکانیا ب هاریکاریا حکومەتا تورکی و عێراقی زفرینه دەفەرا بەهدینان ودی ل سیارەتیکا و ئامیدی و شیلادزی بەلاف بن ژلایەکی⁽¹²⁶⁾، ژلایەکی دی دیلانا مەلا مستەفا دا بوو ریکا دناڤبەرا دھوک – کانی ماسی بگریت، دکومبونەکی دگەل سەرقولان بریار دان ریکا گەلیی زاویتە بگرن، بو فی چەندی ژمارەکا پیشمەرگا ب سەرکرداتیا مەلا شنی بیداروونی رابوون بگرتنا گەلی⁽¹²⁷⁾ پشتی بەلافبوونا دەنگ و باسی فی روویدانی ل دەستپیکا مەها کانونا ئیکی/ 1961 حکومەتا عێراقی ژبو مەرەما گەمارودانا دەفەرا زاویتە، هیژەکا زور ژلەشکەری بچەکین گران ژ زری پوش و تانک و توپین چیا ی ژجوری (خمسة خمسة) ژفەرماندەیا دوو یا دھوکی و سەدان چەتە بەرهف دەفەرا ناڤبری برن⁽¹²⁸⁾ تەوهرەک ژهیزا حکومەتی بوون راست بو گوندی زاویتە چوون و تەوهری دووی ژچەتەیان بوو بەرهف گوندی ئیمینکی و بابلوو سیرک و تەنیرکا و پاش بوو گوندی زاویتە⁽¹²⁹⁾ و ژلایەکی دی چەتەیی ریکانیا ژسیارەتیکا بەرهف زاویتە هاتن⁽¹³⁰⁾ بەرامبەر هندی لەشکەری پیشمەرگەیان ل هەمان جە هاتبوونە دابەشکرن کو قوولا مەلا شنی بیداروونی ل گەلی بوون و قوولا موخەمەد ئەمین میرخان ل سیرک و تەنیرکا بوون، و قوولەک ب سەرکرداتیا سەعدی زاویتە ی ل سیارا سور بوون⁽¹³¹⁾ و قوولا حسو میرخان دولەمەری ل روژەلاتی زاویتە بوون⁽¹³²⁾.

هیژا ئاماده کری یا حکومهتی 5-6 / کانونا ئیکی / 1961 گههشته گهلیی زاویته پیشمه‌رگه‌یان هیژا ناقبری ژه‌می لایان گه‌ماروو دان وه‌یرش کره‌سه‌ر⁽¹³³⁾ دئه‌نجام دا هیژا حکومهتی پاشقه‌ چوون وچه‌ته‌یین ریکانی تا ئامیدی پاشقه‌ برن ب قی چهندی مه‌لا مسته‌فا بارزانی بریاردا ریکا گه‌لیی زاویته بهیته‌ گرتن وخراب کرن وناحیا سه‌رسنگی بهیته‌ رزگار کرن⁽¹³⁴⁾ قولا به‌پرس ژته‌وه‌ری روزه‌لات به‌ره‌ف سه‌رسنگی چوون وپه‌یوه‌ندی ب هیزین حکومهتی وخه‌لکی ده‌قه‌ری کرن وبه‌ره‌ف بنگه‌هی پولیسا چوون ب بی ده‌نگی وبی شهر ل 10 / کانونا ئیکی ناحیه‌هاته‌ گرتن⁽¹³⁵⁾.

ل 12 / کانونا ئیکی هیژه‌کا پیکهاتی ژلقه‌کا پیاده‌ سه‌ر ب په‌لا سی یا لیوا یازده‌ وپه‌له‌ک ژتوپا ولقا ئیک یا هیژا ئیک یا پولیسا ولقا سی سه‌ر ب هیژا ئیک دگه‌ل نیژیکی 200 چه‌تا ژده‌قه‌رین ده‌وک تا ئامیدی ب سه‌رکردایه‌تیا سه‌ره‌ه‌نگ به‌شیر ئیبراهیم به‌ره‌ف گه‌لیی زاویته⁽¹³⁶⁾ هاتن وه‌ه‌ولدان کرن به‌ره‌ف سیاره‌تیکا بچن جهی مه‌لا مسته‌فا لی⁽¹³⁷⁾ ده‌می گه‌ه‌شتنه‌ می‌رگا دریز ولومانا وکه‌قله‌سنی⁽¹³⁸⁾ پیشمه‌رگا ته‌قه‌ ل هیزین حکومهتی کرن، و ژماره‌کا کیم ژوان سه‌ریازا ژه‌یرشا پیشمه‌رگا ده‌ریاز بوون⁽¹³⁹⁾.

مه‌حموود عوسمان دبیزیت ژیه‌ر کو قان شه‌را زیانه‌کا مه‌زن گه‌ه‌انده‌ حکومهتی، مه‌لا مسته‌فای چهن‌دین جارن د ئاماده‌بوونا وی دا دیار دیارکریه‌ زنجیره‌ شه‌رین زاویته‌ مه‌زنترین شه‌رین ده‌قه‌را به‌هدینان بوون⁽¹⁴⁰⁾، و وه‌ک خاله‌کا وه‌چه‌رخانی بوو بو شوره‌شی وئیکه‌م جار بوو حکومهت ناچار کری ب شیوه‌کی فه‌رمی داخازا دان وستاندنی دگه‌ل سه‌رکردایه‌تیا شوره‌شی بکه‌ت⁽¹⁴¹⁾.

عه‌بدولکه‌ریم قاسم بریکا شیخ نه‌حمه‌د بارزانی داخاز ژمه‌لا مسته‌فا کر دگه‌ل شانندی حکومهتی ب سه‌روکاتیا سه‌هن‌عه‌بوود فه‌رماندی لیوایا پینج بکه‌قیته‌ دان وستاندنی⁽¹⁴²⁾ وجهی دان وستاندنی دی ل بن پرا به‌ریانکا بیت، مه‌لا مسته‌فا ب قی چهن‌دی رازی دبیت به‌لی ب مه‌رجی گوهرینا جهی ده‌سنیشانکری بو

گوندی سکرینی نیژیک پرا بهریانکی⁽¹⁴³⁾، دگهل دهسپیکرنا دان وستاندنی ل گوندی سکرینی دناقبهرا ههردوو لایان حکومهتا عیراقی ب رییا فروکا پرا بهریانکی بومباران کرن مهبهست ژئی کوشتنا مهلا مستهفا بوو⁽¹⁴⁴⁾.

پشتی قی روویدانی ژیهه بارودوخی کەش وههواى مهلامستهفا بریاری ددهت زفستانا سالا 1961 – 1962 ل دهقهرا بهرواری ژووری ب بورینن ودهقهرا ناقبری ژلایی چهتهیان هاتبو گرتن فه⁽¹⁴⁵⁾، و حکومهت داخازی ژ وان دکهت بهرگریی ژ دهقهرا ناقبری بکهن و بهیچ رهنهگهکی چهکی رادهستی لهشکهری نهکهن لی ژمارا چهتهیین موحسین بهگی زور کیم ببون و بهشهک ژئی دگههنه ریژین شورهشی⁽¹⁴⁶⁾ هوسا پیشمههرگه بو جارا دووی شیان دهقهری ههمیی رزگار بکهنهفه، وعهلی عهسکهری ب گرتن ودهری خستنا چهته وپولیسا هاته راسپاردن وتا سنوری تورکیا ل دیف چوون⁽¹⁴⁷⁾ وگههشتنه باژیری چهلی ل تورکیا، مهلا مستهفا بریکا ماجد بهگ پنیانشی ژمهزنیته عهشیرهتا پنیانشیا نامهیهک بو قائمقامی چهلی نارد وتیدا دیار کر (ئهگهر وان کهسان رادهستی هیژین مه نهکهن تا ئهئنهقره دی ل دیف هیین)⁽¹⁴⁸⁾ ب قی چهندی نیژیکی 150 چهته وپولیس رادهستی پیشمههرگا کرن، سهروکیته وان گرتن وچهته وپولیس ژچهک کرن وبهردان، بهلی موحسین بهگ وحهفت کهسین دی دشین ژباژیری چهلی بچنه زاخو وباشی بو میسل وجارهکا دی دهیته پرچه کرن دژی شورهشی⁽¹⁴⁹⁾ ل شواتا 1962 مهلا مستهفای سهرقول وسهرکردیت لهشکهری ل مزگهفتا گوندی ئهندی کوم کرن ب مهبهستا ریكخستنا لهشکهری ل دهقهرا بههدینان، ب قی چهندی ئهسعهد خوشهفی کره فهرماندی لهشکهری ئیک (فهرماندی لهشکهری ل دهقهرا بههدینان) ودگهل لهشکهرهکی نیژیکی 600 کهسی مانه ل دهقهرا بهرواری ژووری وبنگههی فهرماندی ل گوندی گهرمکی بوو⁽¹⁵⁰⁾، وسنوریین هیژی ب دریژاهیا زنجیره چیا ییت مهتینا بوو ژئامیدی تاکو زاخو⁽¹⁵¹⁾، وههروهسا عیسا سوار بو فهرماندی هیژا زاخو هاته دانان ب هاریکاریا عهلی هالوی وژمارا لهشکهری هیژی دگههشته 600 کهسان وبنگههی وی ل گوندی بیژههی بوو⁽¹⁵²⁾، وههروهسا هیژا دهوک ب فهرماندیهیا عهلی

خه لیل خوشه‌فی⁽¹⁵³⁾ هاته دانان وهاریکاری وی فارس کوره‌مارکی، بنگه‌هی وی ل گوندی شاوریکی، و سنوری وی ده‌قه‌رین دهوروبه‌ری باژی‌ری دھوکی و ده‌قه‌را دوسکی ژیرییا بوو، ژمارا له‌شکه‌ری هی‌زی دگه‌هسته 350 که‌سان⁽¹⁵⁴⁾، وهی‌زا درب وه‌شین ب فرمانده‌یا مه‌حه‌مه‌د ئەمین میرخان میرگه‌سوری هاته دانان کو راسته و خوو ل ژیر چاقدیرییا مه‌لا مسته‌فای بوو⁽¹⁵⁵⁾. مه‌لا مسته‌فا ئەف دابه‌شکرنا له‌شکه‌ری ژلایه‌کی ل دیف شاره‌زای یا وان یا له‌شکه‌ری دانا و ژلایی دیقه پتر باوهری ب وان که‌سان هه‌بوو چونکی هه‌ر دسه‌ره‌لدانا بارزان یا دووی و کومارا مه‌باد ول نی‌که‌تیا سو‌قیه‌ت دگه‌لدا بوون⁽¹⁵⁶⁾.

مه‌لا مسته‌فا ب نه‌ینی فه دگه‌ل له‌شکه‌ره‌کی نی‌زیکي 800 که‌سی به‌ره‌ف ده‌قه‌را به‌رواری ژیری دچن و دگه‌هینه گوندین سیار وسپیندارا پتريا خه‌لکی گوندی چه‌ته بوون هه‌می ژچه‌ک کرن به‌ره‌ف گوندی چه‌مانکی دچن و دقان پینگافا دا حکومه‌ت ب لشینا پیشمه‌رگه دزانیت⁽¹⁵⁷⁾، ب فی چه‌ندی له‌شکه‌ری بو دوو به‌شا دا به‌ش دکه‌ت نی‌زیکي 400 له‌شکه‌را بو ده‌قه‌را ئامیدی وپاش بو قه‌زایا دینارته بچن و به‌شی دی نی‌زیکي 400 له‌شکه‌را دگه‌ل مه‌لا مسته‌فا بو ده‌قه‌را مزیری ژیری دچن⁽¹⁵⁸⁾ و دگه‌هه‌نه گوندی میرسه‌یدا ب مه‌رما هندی به‌ره‌ف گوندین ده‌قه‌را شه‌ره‌فانیا بچن، ده‌می عه‌بدو‌للا ئاغا شه‌ره‌فانی ب فان پینگافیین پیشمه‌رگه‌یان دزانیت نامه‌یه‌کی بو مه‌لا مسته‌فا فریدکته و دیار دکه‌ت (نه‌هینه ده‌قه‌را شه‌ره‌فانا ژبه‌ر دا حکومه‌ت هیرشا فروکا ل ده‌قه‌ری نه‌کته و هه‌ر تشته‌کی پیدقی دی جی به‌ جی که‌ین)⁽¹⁵⁹⁾. پشتی رازیبوونا مه‌لا مسته‌فا ل سه‌ر پیشنیاری داخازا هنده‌ک که‌لو په‌لین پیدقی کرن بو پیشمه‌رگا، عه‌بدو‌للا ئاغا حه‌فت روژا مو‌له‌ت خاستن ژبوو چوونا وی بو میسل وپاره‌یی خو ل بانکی بینیت، به‌لی ئەف ریکه‌ فتنه ب تنی مژیل کرن بوو ژلایی عه‌بدو‌للا ئاغا ده‌می چوو‌یه میسل پینگاقیت پیشمه‌رگا بو حکومه‌تی دیار کرن ولیوایه‌کا سه‌ربازی ژمارا وان دگه‌هسته 500 له‌شکه‌ر ئینانه مری‌بادا⁽¹⁶⁰⁾.

ب قى چەندى مەلا مستەفا كومبوون ب سەر قۆل وسەر کردەيان کر وبریار دان بەرەف ناحیا ئەتریش بچن وخو ئامادە بکەن بو هیرش ل سەر دەقەرا شەرەفانا، لى موحەمەد ئەمین میرخان ومشیر ئسماعیل ئاغا گۆران رازی نابن وجەخت ل سەر هندی دکن بچنە ناڤ شەرەفانیا⁽¹⁶¹⁾، هوسا مەلا مستەفا نامەك بو عەبدووللا ئاغا ھنارت وتیدا دیار کر (خۆ رادەستی مە بکە یان ژى ھەرنە خارى (میسل) یان ژى دى ل جەژنا رەمەزانی میقانی ھەوہ بین)، عەبدووللا ئاغا د بەرسف دانا نامى دا دبىژیت (ھین (پیشمەرگە) نیژیکی دەقەرا شەرەفا نەبن وییت دژی مە ییت دگەل ھەوہ وئەم کەرەمەتا خو ژدەست نادەین...)⁽¹⁶²⁾.

پشتی پیک نەھاتنا ھەر دوو لایان لەشکەرى پیشمەرگا هیرش برە سەر دەقەرا شەرەفانیا وگوندین شەمکان ومەلکوشان وکەمى وخرابە وکانی فەلان گرتن⁽¹⁶³⁾، ول 22 / شواتا / 1962 شیان دەقەرا شەرەفا بگرن ودەورو بەرى مریبا گرتن⁽¹⁶⁴⁾، هوسا وەك مەلا مستەفا بەرسف دایە عەبدووللا ئاغا ل شەفا جەژنى ب سەر کردایەتیا موحەمەد ئەمین میرخان ژلایى باشورى رۆژھەلاتى گوندی مریبا وحسو میرخان دولەمەرى ژلایى باکورى گوندی ومەلا شنى بیدارونی ژلایى رۆژئاقای هیرش برنە سەر گوندی مریبا⁽¹⁶⁵⁾، بەرى شەر ب دومایەك بەیت مەلا مستەفا وەسا دیارکر کوھیرشا لسەر گوندی دجھى خو دا نەبوو⁽¹⁶⁶⁾ دوو تەتەر ژمەلا حەمدى سەلەفى وحاجى میرخان دولەمەرى پیک دەاتن ھنارتنە دەف سەر کردین ناڤبرى بەلى دەمى تەتەر گەھشتین شەر ب دومایەك ھاتبوو⁽¹⁶⁷⁾ ولەشکەرى پیشمەرگەیان نەشیان بچنە دناڤ گوندی مریبا دا، وسى پیشمەرگە ھاتنە کوشتن ھەر وەسا موحەمەد ئەمین میرخان میرگەسورى ب گرانی بریندار ببوو⁽¹⁶⁸⁾.

مەلا مستەفا بریار دا بەرەف ناحیا دینارتە بچن وپاش جارەکا دی ب زقرنە دەقەرا مریبا وناحیا ئەتریش وگوندی بریفکا بگرن، بەلى پیلانا خو گوھارت وبەشەك ژلەشکەرى ھنارتە ناحیا ئەتریش وبەشەكى دی ھنارتە گوندی بریفکا،

ول هەر دوو لایان شەر دەست پێ کەرن وشیان بو ماوی حەفتیەکی ناحیا ئەتریش بگرن⁽¹⁶⁹⁾.

هەر دفی دەمیدا ل 9 / ئادارا / 1962 هیرش کەرنە سەر گوندی بریفکا⁽¹⁷⁰⁾ وگەمارو دان دوی دەمیدا کو ل ناحیا ئەتریش وگوندی بریفکا شەر ل سەر حکومەتی هیزەکا ژچەتە یین ریکانی وەهرکی وزیباری بو هاریکاریی قریکەرنە دەقەری⁽¹⁷¹⁾، لی ژمارەکا پیشمەرگەیان ب سەرکردایەتیا سلیمان میرخان دولەمەری ل گەلیی دیرکی ریکی لی دکرن و سەرکردی ناڤبری لگەل سی لەشکەریی دی دەینە کوشتن و نیزیکی 18 کەس ژچەتەیان دەینە کوشتن⁽¹⁷²⁾، هەرچاوا بیت ل 23 / ئاداری شیان گوندی بریفکا بگرن و 25 چەتە یین شیخ جەلالەددین بریفکی هاتنە کوشتن⁽¹⁷³⁾ و بو ماوی حەفت رۆژان دگوندی دا مان و مەلا مستەفای بریاردای بریفکا دەرکەش و بەرهق ئەتریشی بچن⁽¹⁷⁴⁾ ل قیری مەلا مستەفا ئستراتیجیەتا شورەشی دیار دکەت و داخوای ژشورەشگیران دکەت کو تەکەسا خو پتر سەر گوند و چیایان بدانن ژ قەزا و باژیران دا هاریکاریی رۆژانە بو لەشکەریی پیشمەرگە ژوان دەقەرا بەین و نەهینە گەمارو دان⁽¹⁷⁵⁾.

هەر دەهەمان دەم دا مەلا مستەفا داخوای ژعەلی خەلیل خوشەقی دکەت هەندەک کریاریی لەشکەری ل دەقەری ئەنجام بەدەت دا کو هیزا پیادە یا حکومەتی مژیل بکەت و هاریکاریا لەشکەری بو بریفکا فری نەکەن⁽¹⁷⁶⁾ ب قی چەندی عەلی خەلیل ب لئینا هیزی دزانیت ول 18 / ئادارا / 1962 ژسەرسنگی بەرهق زاویتە دچیت ژبەر هندی لەشکەرەک ب سەرکردایەتیا ناڤبری ورەشید سەعید ئاغا دوسکی بەرهف گەلیی قەنتارا چوون وشیان ریکی ل هیزی بگرن و نەهیلان دەریاز بن وزیانین مەزن ب هیزین حکومەتی گەهانندن⁽¹⁷⁷⁾.

لەشکەریی پیشمەرگە بەرهق دەقەرا ئاکری دچن و کەهشتنە گوندین دەشتا نەهلی و دەقەرا زیبارییا و گوندین وان بی شەر ستانن، چونکی خەلکی نیشتەجی دەقەر بچە هیلابوون هەر وەسا موحمەد سەلیم شوشی گرتن کو ئیک

ژسهرکردین چەتان ل دەقەری بوو، و قەزا دینارته بی شەر گرتن⁽¹⁷⁸⁾ و گەهشتنه سەری ئاکری و ل قیری مەلا مستەفای بریارد حسو میرخان دولەمەری ببیتە فەرماندی هیزا شیخان و ئاکری و بنگەهی وی ل شکەفتا شەرمی بیت ژمارا لەشکەری وی دگەهشتە 400 لەشکەران⁽¹⁷⁹⁾، مەلا شنی بیداروونی و عومەر ئاغا دولەمەری کەرنە بەرپرسیت سەری ئاکری و پستی قان پینگاقان مەلا مستەفا و لەشکەری دگەلدا بەرەف دەقەرا سوران چوون⁽¹⁸⁰⁾.

پستی دەقەر ژلایی لەشکەری هاتیە ریکخستن چەندین شەر رویدان ژوان شەری گەلیی زاخو⁽¹⁸¹⁾ ب ئیک ژشەرین هەرە مەزن دەیتە هژمارتن یین وی دەمی ل دەقەری روویدانە⁽¹⁸²⁾، دەستیکا قی شەری دزقریت بو هەماهەنگیا دناقبەرا ئەفسەرەکی کورد لئا لەشکەری عیراقی دا بوو کو ریکخستی پارتی بوو و ریکخستنا پارتی ل باژیری زاخو، ئەوژی (خورشید سەلیم شیڕە) بوو⁽¹⁸³⁾ دەنگ و باسەکی گەنگ گەهشتە خورشید شیڕە ل سەر قەگواستنا فەرماندا دوویا هیزا سی بو دەقەرا خەلیفان و خورشیدی ئەف دەنگ و باسە ئیکسەر گەهاندە فەرماندی هیزا لەشکەری عیسی سوار⁽¹⁸⁴⁾، دەمی ئەف دەنگ و باسە گەهشتینە هیزا ناقبری ئیکسەر کومبونەک دگەل چەندین سەرقولان گریدا و بریاردان دوی دەمی دا هیرشێ بکەنە گەلیی زاخو⁽¹⁸⁵⁾، فەرماندا دوو یا هیزا سی ل 1ی نیسانا 1962 ژ زاخو دەرکەفت و ل دەمژمیر هەشتی سپیدی گەهشتە لئا گەلیی زاخو و لشی دەمی شەر دەستیپکر و پیشمەرگین هەمی قولان تەقە ل کاروانی فەوجی کرن و دورپیچکرن و دربەکی مەزن لیدان⁽¹⁸⁶⁾، بو ماوی چەند دەمژمیران شەری بەردەوام بوو، و دوو فروکەین حکومەتی د هەوارا هیزین وان هاتن و دوو زریپوش ل گوندی حەسەن ئاقا لەشکەری پیشمەرگە بومبەبارانکرن و ل دوماهیی پیشمەرگە شیان سەرکەفتنی دەست خوڤە بینن⁽¹⁸⁷⁾.

هەرەسا ل گولانا سالا 1962 هیزەکا حکومەتی بەرەف دەقەرا باتیفا چوو⁽¹⁸⁸⁾، ب مەرەما بەیز کرنا هیزین خو و بو ئامادەکرن ل دەقەری ژبو ئەنجامدانا هیرشەکا مەزن بو سەر دەقەرا بەرواریان و گرتنا بارەگایی لەشکەری ئیک⁽¹⁸⁹⁾ ئەف

هه‌زه ل 21 گولانی ژ زاخو به‌ره‌ف باتیفا بریکه‌فت⁽¹⁹⁰⁾، ده‌می ئە‌ف هه‌زه گه‌هشتیه گوندی ئا‌ف گه‌نیی نی‌زیک باتیفی هه‌زه‌کا له‌شکه‌ری پ‌شمه‌رگه ته‌قه ل هه‌زی کرن⁽¹⁹¹⁾ وله‌شکه‌ری پ‌شمه‌رگه ب سه‌رکردایه‌تیا عیسا سوار پ‌کول کرن ری‌گرتنی ل هه‌زین حکومه‌تی کرن دا‌کو نه گه‌هه‌ باتیفا⁽¹⁹²⁾، هه‌زا حکومه‌تی ئە‌وا ژ زاخو هاتی ل 22 ی گولانی شیان بگه‌هه‌ته سه‌ریازگه‌هی باتیفا دا⁽¹⁹³⁾، له‌شکه‌ری پ‌شمه‌رگه چه‌ندین پ‌کول کرن هه‌زا حکومه‌تی ژ باتیفا دو‌یربکه‌ن لی نه‌شیان، ناچار بون باتیفا بو ماوی 40 روژان دو‌ری‌چ بکه‌ن، هه‌زین حکومه‌تی هه‌ولا نه‌هیلانا دو‌ری‌چی له‌سه‌ر ده‌قه‌ری کرن، ژبو‌قی چه‌ندی شه‌ر دنا‌ق‌به‌را هه‌ردوو ئالیاندا په‌یدا‌بوو و دئه‌نجام دا ل تیرمه‌ها 1962 فه‌رماندی فه‌رمانه‌دیا هه‌زا باتیفا سه‌ره‌نگ مه‌جید ئە‌سه‌بع هاته‌ کوشتن⁽¹⁹⁴⁾، و هه‌زین حکومه‌تی ژ باتیفا ده‌رکه‌فتن و به‌ره‌ف زاخو‌قه‌ چوون و مه‌ترسیا حکومه‌تی له‌سه‌ر بنگه‌هی له‌شکه‌ری ئیک دو‌یرکه‌فت⁽¹⁹⁵⁾.

پشتی مه‌لا مسته‌فا ده‌قه‌ر بجه‌ هیلای ئیک ژ شه‌رین گ‌رنگ رویدا ده‌می سه‌رکردایه‌تیا له‌شکه‌ری ئیک بریار دان کی‌لگه‌هین پ‌ترولی له‌ده‌قه‌را عین زاله⁽¹⁹⁶⁾ بگرن، کو باره‌گای کومپانیا بریتش پ‌ترولیوم (British Ptroleum) یا ده‌ره‌ینانا پ‌ترولی لی بوو، دگه‌ل ژماره‌کا شارمزا و بسپورین بیانی د بواری پ‌ترولی دا کاردکرن، وئه‌ف هه‌یره‌ هاته‌ ئە‌نجامدان ژبو‌ هندی ده‌نگ‌شه‌دانی دراگه‌هاندنا جیهانی دا په‌یدا‌بیت⁽¹⁹⁷⁾، بو ئە‌نجام دانا قی کریاری ئە‌سه‌هد خوشه‌قی هه‌زه‌ک ب سه‌رکردایه‌تیا عیسا سوار دگه‌ل نوینه‌ری خو مه‌لا هه‌مدی سه‌له‌فی ئاماده‌ک‌رو ل شه‌فا 11 - 12 چ‌ریا ئیک 1962 ده‌ست ب ئە‌نجام دانا کریاری کرن ژبه‌رکو روژا به‌ینه‌شه‌دانی بوو، بقی چه‌ندی ل 10 ی هه‌یشی نی‌زیک 324 چه‌ک‌دارین له‌شکه‌ری پ‌شمه‌رگه بریکه‌فتن بو عین زاله و ل وی ده‌می دیارکری لی ئاماده‌ بوون و هه‌یره‌ کرنه‌ سه‌ر کومپانیی⁽¹⁹⁸⁾، و دئه‌نجامی شه‌ری دا ژماره‌کا پولیسین حکومه‌تی هاتنه‌ کوشتن و برینداکرن و نی‌زیکه‌ حه‌فت پولیس و ئە‌فسه‌ران دگه‌ل ژماره‌کا فه‌رمانبه‌رو ئە‌ندازارین د کومپانیی دا هاتنه‌ ئی‌خسیرکرن و پ‌شمه‌رگه‌ک ده‌یه‌ته

كوشتن و ژمارهك بريندار بوون⁽¹⁹⁹⁾، پشتي ئەنجام دانا قى كرىارى لەشكەرى
شورەشى عین زاله بجه هیلان و زقرینه بارهگایین خو⁽²⁰⁰⁾.

پهراویزین پشکا دووی

- (1) مهلا عهبدوللا ئسماعیل (مهلا ماتور)، شورشی ئهیلوول کههستهکهی پارتی بوو هه لگیرسینه ره کهی سهروک بارزانی بوو، له ئه رشیفی مه کته بی سیاسی پارتی.
- (2) نوری شاییس، من مذکراتی، من منشورات حزب الشعب ال دیمقراطی الکردستانی، دم، د.ت، ص 71-80.
- (3) عهلی شیخ عهبدوللا ژدایک بووی سا 1937 ل گوندی عهسکه ره سهر ب پاریزگه ها کهرکوک، ل سا 1960 دبیته ئه ندامی کومیتا نافه ندی یا پارتی، ل سا 1961 دبیته بهرپرسی ریکخستنن له شکهری وئیداری ل دهقه را بادینان، و دژیکفه بوونا پارتی ل سا 1964 دچیته لای مه کته با سیاسی، ول سا 1970 روله کی بهرچا هه بوو دخوشکرنا په یوه ندیین دناقه را لایه نی ژپارتی فه بووی وپارتی ب سهروکاتیا مهلا مسته فا بارزانی، و ل سا 1978 ل روویدانا هه کاری دهیته کوشتن، بنیره الشیخ سالار الحفید، علی العسکری، وال حکم للتاریخ، کردستان، دس؛ نهوشیروان مسته فا، له پیاونامه، گولبژیریکی ژیاننامه ی شهیدی نهمر عهلی عهسکه ریبه، سلیمانی، 2004، ل 28، 30.
- (4) ژدایک بووی سا 1927 ل دهقه را که ندیناوه سهر ب پاریزگه ها هه ولیری، ل سا 1950 چوویه نافه ریزین پارتیدا، روله کی بهرچا دریکخستنن پارتیدا هه بو دناقه را سالیین 1950 - 1964 وهه ل سا 1964 دچیته لای مه کته با سیاسی وی ناسیار بو بو دژایه تی کرنا ناغا ودمه ره به گا، ل سالیین 1974 - 1980 دبیته وهزیری دمو له تی د حکومه تا عیراقیدا...، بنیره مهلا عهبدولا حاجی ئسماعیل، سه ربرده ی ژیانی سیاسیم، بهرگی یه کهم، به غداد، 1990.
- (5) مهلا عهبدوللا ئسماعیل (مهلا ماتور)، شورشی ئهیلوول که رهسته کهی پارتی بوو هه لگیرسینه ره کهی سهروک بارزانی بوو، له ئه رشیفی مه کته بی سیاسی پارتی؛ هاوکار کریم حمه شریف، شورشی ئهیلوول: لیکولینه وهیه کی

- میژووێ له ریکخستن وچالاکیه سه‌ربازییه‌کان (1961 – 1970)، هه‌ولێر، 2012، ل 45 – 46.
- (6) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...، ص 107.
- (7) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل عارف عه‌بدوهره‌حمان بادی، ل 27 / چرییا دووی / 2014 ل دهوکی.
- (8) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...، ص 107؛ دیدارا ره‌جه‌ب جه‌میل حه‌بیب، دگه‌ل فه‌یسه‌ل حه‌سه‌ن نزارکی ل 17 / ئادارا / 2010.
- (9) کتاب مدیریه‌ شریطه‌ دهووک، المرقم 7342، ف 21/5/1961، الی مدیر شریطه‌ لواء الموصل، وثیقه‌ بحوزه‌ رجب جه‌میل حه‌بیب.
- (10) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل مه‌لا تاهیر ره‌شاقه‌ی، ل 11 / کانونا ئیکێ / 2014، ل دهوکی.
- (11) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌دیق عه‌لی ئامیدی ل 17 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی.
- (12) دیدارا ره‌جه‌ب جه‌میل حه‌بیب دگه‌ل فه‌یسه‌ل حه‌سه‌ن نزارکی، ل 17 / ئادارا / 2010 ل دهوکی.
- (13) فارس کوره‌مارکی (مذکرات)، سیره‌ النضال مع البارزانی، تقدیم و تعریب: جاسم الیاس مراد، دهووک، 2002، ص 34.
- (14) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌عدون مشیر ئسماعیل، ل 14 / خزیرانا / 2015 ل بامه‌رزێ.
- (15) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل مه‌لا تاهیر ره‌شاقه‌ی، ل 11 / کانونا ئیکێ / 2014 ل دهوکی.
- (16) شورشی ئه‌یلوول، که‌ره‌سته‌که‌ی پارته‌ی وه‌له‌گیره‌سه‌ینه‌ره‌که‌ی سه‌روک بارزانی بوو، له‌ ئه‌رشیفی مه‌کته‌بی سیاسی پارته‌ی.
- (17) ژدایک بووی سا‌لا 1918 ل گوندی بیدوهی سه‌ر ب ناحیا کانی ماسی ل قه‌زا ئامیدی، ل دوماهیا سالی‌ت سیهاندا دبیته‌ قوتابی ل کولیژا ماف ل به‌غداد، دبیته‌ به‌ریره‌سی لژنا ناوچا هیوا ل به‌غدا، ئیک ژدامه‌زینه‌ری‌ت پارتا رزگاری بوو ل سا‌لا 1945، ل سا‌لا 1946 دبیته‌ به‌ریره‌سی لقا 2 یا پارته‌ی ل هه‌ولێر، و ل سا‌لا 1961 دبیته‌ به‌ریره‌سی لقا 3 یا پارته‌ی ل سلیمانی، دجودابونا پارته‌ی دچیته‌ لای

مهكتهب سياسي، ودهه مان سالدا ل سلیمانی دهیته گرتن ول سالا 1967 ل
گرتیخانا سهنگه سهر ل دهقهرا رانیه دمریت، بنیره: عه لی حهمدی سیمبولی
کوردایه تی، ئاماده کردنی: م. عه لی، کفری، 2013، ل 33 – 50.

(18) هه مان سهرچاوه، ل 83؛ دیدارا که سایه تی دگه ل فازل میرانی ل 20\کانونا
دووئ\ 2016 ل هاقینگه ها پیرمام ژدایک بویئ سالا 1948 ل باژیری میسل ل
سالا 1966 دبیته ئه ندام د پارتی دیموکراتی کوردستان، ل 1970 دبیته
کارگیئری لقا ئیک ل 1975 دبیته ئه ندامی نقیسینگه ها ناوهندی ول 1979
ئه ندام د لژنا ناوهندی یا پارتی دا ول 1989 دبیته ئه ندام د مه کتهبا ناوهندی یا
پارتی و ل 1991 دبیته بهریرسی بهریمی کوردستان ل پاریزگه هی دهوک و
ونهینهوا و بهریرسی لقا ئیک و ل 1996 – 2001 وهزیری ناخو یی هه ریما
کوردستانی بوو و ژ 2004 تا نوکه سکرتری مه کتهبا سیاسی یا پارتی ییه و
ئاکنجییه ل ههولیر؛ دیدارا که سایه تی دگه ل عه لی شنگالی، ل 17\کانونا
دووئ\ 2015 ل دهوک.

(19) نوری شاییس، المصدر السابق، ص 8.

(20) گوران ئه حمهد، شورشی مهزنی ئه یلوول چوون بهریا بوو، گوڤاری په یامی
ئه یلوول، بهشی سییه م، ژماره (8)، ئاداری 2009، ل 9 – 10؛ گوران ئه حمهد،
شورشی مهزنی ئه یلوول چوون بهریا بوو، گوڤاری په یامی ئه یلوول، بهشی
چواره م، ژماره 9، نیسانی 2009، ل 5 – 6؛ ره فیک رحمان مام خو ل، سهرچاوه ی
پیشوو، ل 106.

(21) بنیره، کتاب معاون شرطة الشيخان، المرقم س/51، بتاريخ 1961/3/21، الی
قائم مقام قضاء الشيخان، ژسه نته ری فه کولنیئ کوردی وپاراستنا به لگه نامان
زانکویا دهوک؛ کتاب معاون شرطة دهوک، المرقم 63، بتاريخ 1961/3/28، الی
قائم مقام قضاء دهوک، ژسه نته ری فه کولنیئ کوردی وپاراستنا به لگه نامان
زانکویا دهوک؛ کتاب الامن العام، المرقم س/2995، بتاريخ 1961/4/1، الی
الحاکم العسكري العام، وثيقة بحوزة مام علي سليم؛ امر ديواني لوزارة المالية،
العدد 357، في 1961/4/4، وثيقة بحوزة مام علي سليم؛ کتاب متصرفیه لواء
الموصل، المرقم 8529، بتاريخ 1961/4/24، الی مديرية الواردات العام، وثيقة

بحوزة مام علي سليم؛ ديدارا كهسايتي دگهل مام عهلي سهليم، ل
20/شواتا/2015 ل دهوكي.

(22) كتاب مديرية شرطة تلعفر، المرقم 324، بتاريخ 1961/7/31، الى مدير شرطة
لواء الموصل، في عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...،
ص126 - 107،127.

(23) زدايك بوويي سالا 1927 ل كوندئ سپينداروكي سهرب قهزا زاخوڤه، ل سالا
1959 چوويه دريژيت پارتى دا، دهسپيكا شورهشا ئيلونئ بهشدارى كريبه، ول
سالا 1968 دببته فهرماندئ هيژا هه لگورد، ول سالا 2012 مرييه، بنيره: زمينهب
نهزار، پيشمهركي ديريمن سليمان حاجى بهدرى سندی، گوڤارا دهنگي
پيشمهركه، ژماره 167، شواتا 2012، ل 86؛ وهصفى حهسهن ردينهيي، هيژا
هه لگورد، نه به لاق كريبه پاراستييه ل دهق نقيسهري، ل 166 - 167.

(24) كتاب مديرية شرطة لواء الموصل، المرقم 3765، بتاريخ 1961/8/3، وثيقة بحوزة
رجب جميل حبيب.

(25) ديدارا كهسايتي دگهل ئيسماعيل ياسين ئيسماعيل (سمو گوران) ل
22/خزيرانا/2015 ل هاقينگهها پيرمام، زدايك بوويي 1949 ل كوندئ
هنجبروك سهرب قهزا شيخان فه، ل سالا 1963 دگههيه ريزيت شورهشي،
سالا 1979 - پهيوهندي ب شورهشا كولانئ كريبه، نوكه خانه نشينئ وهزارهتا
پيشمهركهيه، ئاكنجيه ل هاقينگهها پيرمام.

(26) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...، ص108.

(27) نجم الدين اليوسفي، ثورة ايلول المجيدة، الطبعة الثانية دهوك، 2003، 13.

(28) ديدارا كهسايتي دگهل شاكر عهبدال عبدالقادر (شهكر شيخكى) ل
16/كانونا ئيكي/2014 ل دهوكي، زدايك بوويي سالا 1926 ل كوندئ
شيخكا ل دهقهره مزيرى زيرى، دهرجوويي قوناغا سههتايبه، دگهل بهرپا بوونا
شورهشا ئيلونئ بهشدارى كريبه، ويلا سههريه ل وههرماندئ بهتاليونئ وههركتبه
ودسائين 1969 - 1975 هاريكارئ هيژا شيخان بوو، نوكه ئاكنجيه ل
دهوكي؛ ديدارا كهسايتي دگهل سهعدون مشير ئسماعيل گوران ل
14/خزيرانا/2015 ل بامهريزي؛ ديدارا كهسايتي دگهل ياسين كه مولود
گوران ل 14/خزيرانا/2015 ل ئاكري، زدايك بوويي سالا 1937 ل كوندئ

- زهنگه نان سه رب قهزا بهردمه رش، دهرچووئی قوناغا سه ره تاييه، ل سالا 1959 بويه ريکخستیی پارتی، وپولیس بوو سه ر ل لیوایا 3، ول سالا 1972 گه هشتیه شوره شا ئیلونی، نوکه کارگیری لقا 9 یا پارتی یه، ئاکنجیه ل بهردمه رش.
- (29) دیدارا که سایه تی دگه ل ئیسماعیل یاسین (سمو گوران) ل 22/خزیرانا/2015 هاقینگه ها پیرمام.
- (30) دیدارا که سایه تی دگه ل شه کر شیخکی ل 16/کانونا ئیکی/2014 ل دهوکی.
- (31) دیدارا که سایه تی دگه ل ئیسماعیل گوران (سمو گوران) ل 22/خزیرانا/2015 ل هاقینگه ها پیرمام؛ دیدارا که سایه تی دگه ل شه کر عه بدال شیخکی ل 16/کانونا ئیکی/2014 ل دهوکی.
- (32) دیدارا که سایه تی دگه ل عه بدولکه ریم مشیر ئیسماعیل گوران، ل 14/خزیرانا/2015 ل بامه رزی، ژدایک بووی 1963 ل گوندی بامه رزی خاندنا ئاماده یی ل میسل ته مام کریه، نوکه کادری پارتیه، وئاکنجیه ل بامه رزی.
- (33) فه ره دیار بکه ین دگه ل چوونا وان بو چیا عه ردی وان ل سه ر چه ته ییت هه رکی هاته دابه شکرن به لگه ل سه ر قی چه ندی ل سالا 1964 لی دزقرینن بنیره، رساله من بارزانی مصطفی الی الحاکم العسکری العام المؤرخ 1964/4/4، فی عبدالفتاح علی بوتانی، الملامح الاساسية لشخصية البارزانی القيادية والانسانية، دهوک، 1996، ص95؛ دیدارا که سایه تی دگه ل سه عدون مشیر ئیسماعیل گوران، ل 14/خزیرانا/2015 ل بامه رزی.
- (34) ئه حمه د بادی وهاشم شوشی، شه کر عه بدال عبدالقادر، گوفا ری په یامی ئه یلول، ژماره 19، کانونی دووم 2011، ل59.
- (35) فارس کوره مارکی (مذکرات)، المصدرا السابق، ص35؛ دیدارا که سایه تی دگه ل عه لی عوسمان ئییتی ل 1/نادارا/2015 ل دهوکی، ژدایک بووی سالا 1944 ل گوندی ئییتی ده فه را مزیریا، لسالا 1961 دگه هیته شوره شی، ل سالا 1964 دبیته سه رپه ل، نوکه ئاکنجیه ل دهوکی.
- (36) ملا احمد دوتازا، مذکرات ملا احمد دوتازا. غیر منشوره بحوزه عائلته، ص21.
- (37) عبدالفتاح علی یحیی البوتانی، وثائق عن الحركة...، ص108.
- (38) موسته فا نیرومی (بیره اتن)، ژیدهری به ری، ل85.

(39) ژچهکێ کەتیه دەستی پێشمەرگا، 95 پارچیت تڤهنگا سمینوف، 12 کلاشینکوف، 5 رهشاشا تلتریوف، 6 توپیت هیرش برنی گریبا دوو، ژمارهك ژدهمانجا روسی، ئامیرهکێ لاسکی، 15 سندوقیت کهرهستین چهکێ (روسی) ...، ملا احمد دوتازا (مذکرات)، المصدر السابق، ص21.

(40) دیدارا کهسایهتی دگهل مهلا تاهیر رهشاقهیی، ل 11/کانونا ئیکێ /2014 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل مهلا سهلیم ههسنهکری ل 27/ ئادارا / 2015 ل دیرهلوک، ژدایک بووی سا 1924 ل دهقهره دهشتازی سهرب قهزا ئامیدی، ل سا 1946 بهشداری دلهشکهری کومارا مهباد دا کریه، دگهل ژناقچونا کوماری بهرهف عیراقی دهیت، بو ماوی 4 سا دهیته زیندانکرن وپاشی هاته دیر کرن بو کهرکوکی تا سا 1958 زقریه فه، ولسا 1961 بهشداری شورهشا ئیلونی بوویه، نوکه ئاکنجیه ل دیرهلوکی؛ وصفی حسن، پینج داستانیته دهستیپکا شورهشا ئیلونی ل دهقهره بههدینان 1961 – 1963، دهوک 2012، ل118.

(41) دیدارا کهسایهتی دگهل مهلا تاهیر رهشاقهیی ل 11/کانونا ئیکێ /2014 ل دهوکی.

(42) وصفی حسن، پینج داستانیته ...، ل 118- 119؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سهلاح سادق عومهر بیدوهی ل 12/ئادارا/2015 ل دهوکی، ژدایک بووی سا 1951 ل گوندی خرابهیی دهقهره بهرواری ژووری، باوهرنا قوناغا سهرهتایی ههیه، ل سا 1965 گههشتیه ریژیته شورهشا ئیلونی ودبیته بهپرسی دارایی یی هیزا همرین، نوکه ئەندامی مهکتبهبا لقا 18 یا پارتی، وئاکنجیه ل دهوکی.

(43) دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدوλλά حاجی ئەحمهد (عهبدوλλά جقسی) ل 25/گولانا/2015 ل سهرسنگی. ژدایک بوویه سا 1938 ل گوندی ئهرهدنا سهرب قهزا ئامیدی، ل سا 1960 چوویه ناف دریزیته پارتی، سا 1961- گههشتیه شورهشا ئیلونی، ل سالی 1963 – 1974 وهستایی چیکرنا چهکی بوو ل لهشکهری ئیک، ل سا 1974 فهرماندی زالگهها ئەندازیاری یا لهشکهری بوو، ل شورهشا گولانیدا ریقهبهری چیکرنا چهک وتهقهمهنی بوو، نوکه ئاکنجیه ل سهرسنگی؛ رجب جمیل حبیب، المصدر السابق، ص225.

- (44) مصطفی نوری بامهرنی، ئەڤهیه بامهرنی، دهوك، 2004، ل183.
- (45) دیدارا كهسایهتی دگهل تهتهر تهوفیق نیروهیی ل 31/كانونا دووی/2015 ل دهوكی، ژدایك بووی ساالا 1941 ل گوندی سینیا دهڤهرا نیروهییا، ل ساالا 1958 چوویه دریزیت پارتی، ساالا 1961 گههشتیه شورهشا ئیلونی. ل 1975 – 1991 دبیته پهنا بهر ل ئیرانی، ول ساالا 1991 دبیته فهرماندی هینزا پاراستنا مهكتهبا سیاسی یا پارتی، ئاكنجیه ل دهوكی؛ دیدارا كهسایهتی دگهل مستهفا سالح نیروهیی، ل 24/چریا دووی/2014 ل دهوكی، ژدایك بووی ساالا 1938 ل گوندی دزگه ل دهڤهرا نیروهییا، ل ساالا 1959 چوویه دریزیت پارتی دا، و ل ساالا 1961 یهشدری د شورهشا ئیلونی کریه و پایهیین سه رلق و فهرماندی بهتالیونی ل دهڤهرا بالهكاییهتی وهرگرتیه، ئیک ژ سه رکردین لهشکهری بوو ل دهڤهرا بادینان دشورهشا گولانیدا، و ل سه رهلدانا ساالا 1991 بهرپرسی لهشکهری یی دهڤهرا دیانا بوو، نوکه بهرپرسی دهزگایی ئیلونیه ل دهوكی وئاكنجیه ل دهوك.
- (46) احمد فوزی، قاسم والاكراد – خناجر و جبال، د.م، 1982، ص157 – 158؛ رجب جمیل حبیب، المصدر السابق، ص221.
- (47) دیدارا كهسایهتی دگهل مستهفا سالح نیروهیی، ل 24/چریا دووی/ 2014 ل دهوكی، دیدارا كهسایهتی دگهل عهبدوئلا جقسی ل 25/گولانا/2015 ل سه رسنگی.
- (48) ژدایك بووی ساالا 1927 ل گوندی گههماڤا دهڤهرا دوسکی ژیری، ل ساالا 1947 دبیته ئەندام د جقاتا نونهرین عیراقی، ل ساالا 1950 ژلایی حكومهتی دهیته گرتن، ل ساالا 1982 مرییه، بنیره، تریفه دوسکی، ژیاننامهییا دیوالی دوسکی سیاسی وکومه لایهتی، دهوك، 2010.
- (49) دیدارا كهسایهتی دگهل ئەكرهم عهبدوئرهمان ئامیدی ل 8/نیسانا/2015 ل دهوك؛ ملا احمد دوتازای (مذکرات)، المصدر السابق، ص23.
- (50) رجب جمیل حبیب، المصدر السابق، ص225.
- (51) حسن محمد حسن، ژبیرهاتنیت شورهشا مهزنا ئەیلوولی، گوڤاری په یامی ئەیلوول، ژماره (5)، ئەیلوولی 2008، ل 48؛ وصفی حسن، دهسپیکا شورهشا ئیلولی ل دهڤهرا بههدینان 1961 – 1963، دهوك 2012، ل28.

(52) ملا احمد دوتازای (مذکرات)، المصدر السابق، ص22، دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل مه‌لا تاهیر ره‌شاقه‌یی ل 11/کانونا ئیک‌ی/2014 ل دهوکی.

(53) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل موحه‌مه‌د تاهیر عومه‌ر نه‌عمان ئاغا چه‌مانکی، ل 2015/2/15 ل دهوکی، ژدایک بوویئ سا‌لا 1948 ل گوندی چه‌مانکی، ل سا‌لا 1961 گه‌هشتیه ری‌زیت شوره‌شا ئیلونی، پلا هاریکاری سهری‌ه‌ل وهرگرتیه، ول 5/ئیلونا/2015 مرییه؛ رجب جمیل حبیب، المصدر السابق، ص226.

(54) ملا احمد دوتازای (مذکرات)، المصدر السابق، ص22.

(55) ژدایک بووی سا‌لا 1916 ل گوندی قوبا سهر ب باژیری عه‌فرین ول کوردستانا روژا‌فا خاندنی ته‌مام دکه‌ت دبیته ماموستا ل باژیری‌ن حه‌له‌ب وجزیره، وژداه‌ه‌زری‌نه‌ری‌ت پارتی دیموکراتی کورد – سوریا یه ل سا‌لا 1957، ول سا‌لا 1959 دبیته کوچه‌هر ل کوردستانا باشوور، ودبیته ماموستا ل زانکویا به‌غدا به‌شی‌ی زمانئ کوردی، ول سا‌لا 1961 دبیته به‌پرسی‌ی رزگار کرنا زاخو ول سا‌لا 1965 دمریت، بنیره: علی صالح میرانی، محمد علی خوجه حیاته ونشاته بحث غیر منشور بحوزه کاتبه، ص5؛ جگرخوین (بیرهاتن)، زینه نگاریا من، سوید، 1995، ص331.

(56) شعبان سعید محمد (بیرهاتن)، نه‌ز وهه‌فرکی وی‌یلئیت خه‌ما، به‌ره‌ه‌فکرن: شیخ موسی وهرمی‌لی، دهوکی، 2000، ل 26؛ دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل نه‌جیب سه‌ید عه‌بوش (کوردو سلێقانه‌ی) ل 25/چریا دووی/2014 ل دهوکی، ژدایک بوویئ سا‌لا 1950 ل گوندی تربسیا ل ده‌قه‌را سلێقانه‌ییا، خاندنا خو ل زاخو ومیسل ته‌مام دکه‌ت، ول سا‌لا 1964 دجیته ری‌زیت شوره‌شا ئیلونی، نوکه ئاکنجیه ل دهوکی.

(57) وصفی حسن، ده‌شتا سلێقانه‌یا ل سهر ده‌می شوره‌شا ئه‌یلولی 1961 – 1975، ل19، فه‌کوئینه‌کا نه‌به‌لا‌فکریه ل ده‌ف نه‌جیب سه‌ید عه‌بوش سلێقانه‌یی؛ دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل به‌شیر سه‌عید سلێقانه‌ی ل 14/شواتا/2015 ل دهوکی، ژدایک بوویئ سا‌لا 1940 ل ئاسه‌ی، ده‌قه‌را سلێقانه‌ییا خواندنا سه‌ره‌تایی ل ئاسه‌ی ته‌مام کریه، ودوا نا‌قنجی ل میسل ول سا‌لا 1961 دبیته ماموستا ل ئاسه‌ی وده‌ه‌مان سالدا دجیته ری‌زیت شوره‌شا ئیلونی، ول سا‌لا 1964

جارهكا دی دزفریته کاری ماموستایی ل زاخو نوکه خانه نشینه وئاکنجیه ل دهوکی.

(58) دیدارا کهسایهتی دگهل به شیر سه عید سلیمانیهی، ل 14/شواتا/2015 ل دهوکی.

(59) کتاب مدیر شرطة دهوك، المرقم 1100، في 8/9/1961، الى مدير شرطة لواء الموصل، في عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...، ص158.

(60) عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...، المصدر السابق، ص174.

(61) دیدارهك دگهل كادری شورهشا ئیلونی ملا قاسم ئیمینکی، گوڤاری دهنگی پيشمه رگه، ژماره 45، ئهیلولی 2001، ل 52؛ دیدارا کهسایهتی دگهل به شیر سه عید سلیمانیهی، ل 14/شواتا/2015 ل دهوکی.

(62) دیدارهك دگهل كادری شورهشا، ژیدمیری بهری، ل 52.

(63) کتاب معاون شرطة دهوك، المرقم 5176، في 22/9/1961، الى مدير شرطة دهوك، في عبدالفتاح علي يحيى البوتاني، وثائق عن الحركة...، ص162.

(64) دیدارا کهسایهتی دگهل رهشید موحه مه د ئامیدی، ل 7/كانونا دووی/ 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سه لاج ئه حمهد زهرو، ل 26/ جریا دووی/ 2014 ل دهوکی، ژدایک بووی سال 1938 ل زاخو، خاندنا دوا ناڤنجی ل زاخو ته مام کریه، ل سال 1962 ل ریڤه بهریا نیشته جی بوون ل به غدا بویه فه رمان بهر، ل سالین 1991 – 2012 د بوارین ماڤین مروڤ کار کریه، ئاکنجیه ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل حه مید شه ریف موسا ل 7/كانونا دووی/ 2015 ل زاخو، ژدایک بووی سال 1945 گوندی قه سروکی سه رده قه را سندی یا، ل سال 1960 دجیته ریڤیت پارتی دا، به شداری شورهشا ئیلون وگولانی بویه ل سال 1985 دبیته ئه ندام د پارتی گه لی دیموکراتی کوردستان ول سال 1988 دبیته بهر پرسی له شکهری یی پارتی ل بادینان، ونوکه ئاکنجیه ل زاخو؛ دیدارهك دگهل كادری شورهشا ئیلونی مه لا قاسم ئیمینکی، گوڤاری دهنگی پيشمه رگه، ژماره 45، ئهیلولی 2001، ل 52.

(65) دیدارا کهسایهتی دگهل خاستی فرمان رهشید ل 3/كانونا دووی/ 2015 ل زاخو، ژدایک بووی سال 1937 ل زاخو، خاندنا ئامادهیی ل زاخو ته مام کریه،

و په پیمانگه ها ته کونیکه ل موسل، سالا 1956 د چیته نافه ریزیت حزبا شوعی، نوکه ئاکنجیه ل زاخو.

(66) دیدارا که سایه تی دگه ل هسه ن جه مبه لی عه بدوللا ل 10/کانونا دووی/2015 ل ههولیر، ژدایک بووی سالا 1941 ل زاخو دوانا قنجی ل زاخو ته مام کریه ودهرچووئی خولا په روه رده ل ههولیر، ول سالا 1958 چوویه دریزیت پارتا شوعی، نوکه ئاکنجیه ل ههولیر؛ دیدارا که سایه تی دگه ل نادره مه حمود عه زو ل 10/کانونا دووی/2015 ل ههولیر، ژدایک بوویا سالا 1942 یه ل زاخو، دوانا قنجی ل زاخو ته مام کریه ول سالی 1965 بویه ماموستا، ل سالا 2006 خانه نشین بوویه، نوکه ل ههولیر ئاکنجیه.

(67) دیدارا که سایه تی دگه ل ههولیر شریف موسا ل 7/کانونا دووی/2015 ل زاخو.

(68) دیدارا که سایه تی دگه ل سالح هه جی حسین، ل 28/چریا دووی/2014 ل دهوکی.

(69) دیدارا که سایه تی دگه ل رهشید موحه مه د ئامیدی، ل 7/کانونا دووی/2015 ل دهوکی.

(70) شوکت ئافده ل (بیرهاتن)، ژیدهری بهری، ل 5.

(71) دیدارا که سایه تی دگه ل خالد هسه ن ئیبراهیم گوئی، ل 10/ئادارا/2015 ل دهوکی، ژدایک بووی سالا 1943 ل باتیفا، ل سالا 1959 گه هشتیه ریزیت پارتی، به شداری شوره شا ئیلون وگولانی بوویه، ودگه ل دامه زاندا هیزا هه مرین ل سالا 1972 دبیته هاریکاری کارگیری یی هیزی، نوکه نه ندایم لقا 1 یا پارتی وئاکنجیه ل دهوکی؛ دیدارا که سایه تی دگه ل رهشید موحه مه د ئامیدی، ل 7/کانونا دووی/2015 ل دهوکی.

(72) سعید همو، منکرات امر لواء المشاة، بغداد، 1977، ص 14؛ دیدارا که سایه تی دگه ل سه لاج نه حمه د زهرو، ل 26/چریا دووی/2014 ل دهوکی.

(73) دیدارا که سایه تی دگه ل عسمه ت دینو بنستانی ل 23/چریا دووی/2014 ل زاخو، ژدایک بووی سالا 1939 ل گوندی هه قشنی، ل سالا 1958 نافه وی بو سه ریزی دهیت و دچیته سه ریزگه ها موسل، ول سالا 1962 گه هشتیه ریزیت شوره شی، نوکه ئاکنجیه ل زاخو.

- (74) شيخ موسى ورميلى، شورهشا ئه يلولى ل دهقرا زاخو، كوردستان، 2002، ل 34؛
شعبان سعيد محمد (بيراھاتن)، ژيديرى بهرى، ل 29.
- (75) كتاب متصرف لواء الموصل، العدد 1327، في 1961/9/10، الى وزارة الداخلية،
في: عبدالفتاح علي البوتاني، دراسات ومباحث في تاريخ الكورد العراق المعاصر،
دهوك، 2007، ص 390 – 391.
- (76) ميشان عارف بادي، المصدر السابق، ص 101.
- (77) ديدارا رهجهب جهميل جهيب دگهل فهيسل حهسن نزاركى، ل
17/ئادارا/2010 ل دهوكى.
- (78) ديدارا كهسايهتى دگهل ئه حمهد عهبدوئلا بيدوهى ل 7/شواتا/2015 ل
دهوكى.
- (79) شيخ موسى ورميلى، شورهشا ئه يلولى ل دهقرا دهوك، دهوك، 2001، ل 47.
- (80) ديدارا رهجهب جهميل جهيب دگهل فهيسل حهسن نزاركى ل
17/ئادارا/2010 ل دهوكى.
- (81) ديدارا كهسايهتى دگهل ئه حمهد عهبدوئلا بيدوهى، ل 7/شواتا/2015 ل
دهوكى.
- (82) هه مان ژيدير: وصفى حسن، بينج داستانييت... ل 47، 49.
- (83) هلز عثمان ميرو، المصدر السابق، ص 61.
- (84) كتاب مديريةية ناحية سميل، العدد 123/س، في 1961/10/11، الى هيئة
التحقيق في موقع بغداد، في: عبدالفتاح على يحيى البوتاني، وثائق عن
الحركة...، ص 175.
- (85) ميفان عارف بادي، المصدر السابق، ص 102.
- (86) المصدر نفسه، ص 102؛ باقيل بيخانوقيتش ديمچينكه، كردستان الملتبهة:
استعراض صحفي لاحدى مراحل نضال الشعب الكردي، ترجمة: جرجيس
حسن، د.م، 1984، ص 19.
- (87) فارس كورهماركى (مذكرات)، المصدر السابق، ص 36؛ نهوشيروان مستهفا،
سهرچاوهى پيشو، ل 28.
- (88) ديدارا كهسايهتى دگهل عارف عهبدوئله رحمان بادي، ل 27/چريا دووى/ 2014
ل دهوكى.

(89) ملا أحمد دوتازا (مذكرات)، المصدر السابق، ص 23.

(90) دیدارا رهجهب جهمیل حهیبب دگهل مهلا حهمدی سهلهفی ل 11/کانونا دووی/2010 ل سهرسنگی، ژ دایک بووی ساالا 1931 ل کوردستانا روژناقا، ل ساالا 1958 چویه دناق ریژین پارتی و چهندین پوست د پارتی دا وهرگرتینه، بهرپرسی ریخستنن پارتی ل زومار، ئەندامی لژنا ناوچا دهوکی، بهرپرسی ریخراوا نیروه و ریکان و ل ساالا 1961 گههشتیه ریژین شورهشا نیلونی، و ل سالین 1962 - 1975 جیگری ئەسهعد خوشهفی سهرکردی لهشکهری نییک بو، دگهل ژناقچونا شورهشی دهیته دیرکرن بو باژییری هیت، ل 4/چریا نیکی/2012 مریه.

(91) قان کوما هیژیت پارتیزانی دروست کرن و بهردهوام کوسپه د نیخستنه ریکا هاتن وچوونا لهشکهری حکومهتی و پرو جاده خراب دکرن، وهکی ل 8/چریا نیکی/1961 رابوون ب خرابکرن ریکا دناقهرا سهرسنگ و ئامیدی، و ل سیارهتیکا تهقه ل بنگههی کرن. و ل زاخوژی ئەف کرداره د بهردهوام بوون، بنیره سعید حمو (مذكرات)، المصدر السابق، ص 15؛ دیدارا کهسایهتی دگهل مهلا تاهیر رهشاههی ل 11/کانونا دووی/2014 ل دهوکی.

(92) سادق نیبراهیم فارس گولی، ژدایک بووی دناقهرا سالی 1875 - 1880 ل گوندی بههیننه ل دهقهرا گولیا، ل ساالا 1919 دژی دهستههلاتا ئنگلیزا ل دهقهری راوستیایه، و ل ساالا 1961 بنهمالا وان بهشداری شورهشا نیلونی کرییه و ببو مهرجههک بو پیشمههراگا. و ل ساالا 1967 مرییه، بنیره عبدالفتاح علی البوتانی، صادق برو. کولی مرجعیه ثورة 11 ایلول 1961 فی منطقه بادینان عند قیامها، جریده الصوت الاخر، العدد 503، 2014/10/29، فی www.sotakhr.com؛ شیخ مووسی وهرمیلی، صادق برو گولی بهردهوامیا کهلا شابانی، دهوک، 2000.

(93) دیدارا کهسایهتی دگهل عارف عهبدولرهمان بادی، ل 27/چریا دووی/2014 ل دهوکی.

(94) دیدارا کهسایهتی دگهل مستهفا نیروهیی ل 24/چریا دووی/ 2014 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدول رمزاق کهرمافی، ل 28/چریا دووی/ 2014 ل دهوکی.

- (95) گۆران ئەحمەد، شۆرشى مەزنى ئەیلوول چۆن بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەیلوول، بەشى پینجەم، ژمارە 10، تەمموزى 2009، ل38-39.
- (96) ھەمان ژیدەر، ل39، سعید حمو (مذکرات)، المصدر السابق، ص14.
- (97) سیامەند مەحمود سیلکی، کاروانی سەرفەرازیی، ھەولیر، 2006، ل78.
- (98) دگەڤیتە سەر رووباری شین دناڤبەرا دەڤەرا مزووری ژووری وریکانیادا.
- (99) زبیر ھۆستانی، سەرھتای بلیسەى شۆرشى ئەیلوولی مەزن وچەند یادومەرییە، گوڤارى دەنگی پینجەمەرگە، بەشى یەكەم، ژمارە 1، حوزەیران 2008، ل42.
- (100) مسعود بارزانی، بەرگی سییەم، بەشى یەكەم، ل46، دیدارا کەسایەتی دگەل سەلیم شەسەد خوشەڤی، ل30/چریا دووی/2014، ل ھاڤینگەھا پیرمام.
- (101) دیدارا کەسایەتی دگەل عەلى شنگالی، ل17/کانونا دووی/2015، ل ڤهوکى.
- (102) دیدارا سالح مەحمود بارزانی دگەل موخەمەد عیسا بارزانی ل19/کانونا دووی/1998، ل گوندی سیلقانا، ژدایک بووی سالا 1924 میرگەسوری، ل سالا 1942 دبیتە پەنابەر ل ئیرانی، بەشداریی د بزاق و سەرھلدانیت بارزان یاددووی 1943 - 1945 کریه، و ل سالا 1946 دبیتە لەشکەر دکومارا کوردستان دا، و ل سالا 1947 د چیتە ئیکەتیا سوڤیت، و ل 1958 دزڤریتە عیراقی، ھەرۆسان ل سالا 1961 دگەھیتە ریزین شۆرەشا ئیلونى و دەھمان سال دا دگەل مەلا مستەفاى دچیتە دەڤەرا بادینان، و ل سالا 2001 مرییە.
- (103) گۆران ئەحمەد، شۆرشى مەزنى ئەیلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەیلوول، بەشى ھەشتەم، ژمارە 13، کانوونی دووہمی 2010، ل4.
- (104) حسو میرخان ئەحمەد دولەمەرى: ژدایک بووی سالا 1923 ل گوندی خەردن سەر ب قەزا میرگەسوری، بەشدارى ئى سەرھلدا دوویا بارزان وکومارا مەھاباد بوویە ودگەل مەلا مستەفا چووویە ئیکەتیا سوڤیت، ل دەسپیکا شۆرەشا ئیلونى پەیوھندی پى دگەت ودبیتە فەرماندی ھیزا شیخان وئاكرى ول سالا 1975 دبیتە پەنابەر ل ئیرانی ول شۆرەشا گولانى دبیتە بەرپرسی تەوهرى ئیک ل باژیری راژان، ول سالا 1991 ڤەدگەریتە ھەریما کوردستانی ول سالا 1994 دبیتە بەرپرسی لژنا بالا یا کومەلایەتی یا دەڤەرا بارزان ول سالا 1996 دمریت،

دیدارا کەسایەتی دگەل سیروان حسو میرخان ل 14/ کانونا دووی/ 2015 ل
هاڤینگەها پیرمام.

(105) دیدارا کەسایەتی دگەل مستەفا نیرووی 2014/11/24 ل دھوکی؛ گۆران
ئەحمەد، شورشێ مەزنی ئەیلوول چون بەرپا بوو، گوڤاری پەيامی ئەیلوول،
بەشی شەشەم، ژمارە 11، ئاب وئەیلوولی 2009، ل 58؛ دیدارا کەسایەتی دگەل
غازی حەجی مەلو، ل 12/ تەباخ/ 2015 ل گوندی دزی.

(106) ئیک ژ مەزنی عەشیرەتا بەرواری ژوورییە، سەرکرداتیا لەشکەرەکی نیژیکی
(500 – 600) ژچەتا پیک دەیت دگەت، پروپاگەندە دناڤ خەلکی دقەرئ
بەلاڤ کرن کو (لەشکەرئ مەلا مستەفا) توند وتیژی یی دگەن ورا دبن ب
کوشتنا خەلکی سڤیل...، بنیرە گۆران ئەحمەد، شورشێ مەزنی ئەیلوول
چوون بەرپا بوو، گوڤاری پەيامی ئەیلوول، بەشی حەوتەم، ژمارە 12، تشرینی
دووم/ کانونی یەکەم/ 2009، ل 6.

(107) دیدارا سالح مەحمود بارزانی دگەل موحەمەد عیسا ل 1998، ل گوندی
سلیڤانا، دیدارا کەسایەتی دگەل مستەفا نیرووی ل 24/ چریا دووی/ 2014
ل دھوکی؛ مەلا احمد دوتازای (مذکرات)، المصدرا السابق، ص 24.

(108) دیدارا کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 2014/11/29 ل
هاڤینگەها پیرمام، ژدایک بووی سا لا 1945 ل گوندی خەردنی سەرب ناحیا
میرگەسوری، ل دەسپیکا شورشێ ئیلونی بەشداری کریه، پایا فەرماندی
بەتالیون وەرگریه، ل سا لا 1975 بویه پەنابەر ل ئیرانی، نوکە بەرپرسی
دەزگای ئەیلوولە ل دەڤەرا سوران (دیانا)، ئاکنجیه ل پیرمام.

(109) ئەسەد عەدۆ، سەرچاوهی پێشوو، ل 40؛ دیدارا سالح مەحمود بارزانی دگەل
موحەمەد عیسا ل سا لا 1998 ل گوندی سلیڤانا.

(110) دیدارا کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 24/ چریا دووی/ 2014
ل هاڤینگەها پیرمام.

(111) گۆران ئەحمەد، شورشێ مەزنی ئەیلوول چون بەرپا بوو، گوڤاری پەيامی
ئەیلوول بەشی حەفتەم، ژمارە 12، تشرینی دووم/ کانونی یەکەمی 2009،
ل 12 – 13.

(112) ئەسەد عەدۆ، سەرچاوهی پێشوو، ل 41؛ مسعود بارزانی، سەرچاوهی پێشوو، ل 53.

- (113) گۆران ئەحمەد، شورشى مەزنى ئەیلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەیلوول، بەشى حەفتەم، ژمارە 12، تشرینی دووهم/ کانونی یەكەم/ 2009، 14.
- (114) دیدارا سالح مەحمود بارزانی، دگەل عەبدوڵرەحمان بناقی ل 1998/1/8، ژدایک بویی ساڵا 1921 ل گوندی بناقی ل دەڤەرا بەرواری ژووری، چیشت لیئەری عەبدول ئیلاهی وەسیی فەیسەلی دووی بو، ژریکخستیت پارتا هیوا بول ساڵا 1946 دچیتە ریزیت پارتی دیموکراتی کوردستان دا، و ل ساڵا 1961 دگەهیتە ریزین شورهشا ئیلونئ دبیتە چیشتلیئەری کەسایەتی مەلا مستەفای ل ساڵا 1975 دبیتە پەنابەر ل ئیرانی، و ل ساڵا 2000 دمريت.
- (115) دیدارا سالح مەحمود بارزانی، دگەل موخەمەد عیسا 1998، ل گوندی سیلقانا.
- (116) هەمان ژیدەر.
- (117) مارگریت جورج دووری ژدایک بویا ساڵا 1942 ل گوندی دوری سەرب قەزا کانی ماسی ل دەڤەرا بەرواری ژووری، دەرچویا پولا 5 سەرەتایی یە، ل ساڵا 1961 دبیتە ئیکەم چەکارا ژن د ناڤ ریزین پێشمەرگەیان دا و بەشداری شورهشا ئیلونئ دبیت ریزەکا مەزن ل دەف مەلا مستەفای و لەشکەری شورهشی هەبوو، دکاری لەشکەرییدا ساڵا 1962 بو هیزا شیخان و ئاکری دەیتە ڤهگواستن و ل ساڵا 1964 کو بو ماوی سالدکی دەیتە ڤهگواستن بوو دەڤەرا رانیە ل مەکتەبا سیاسی یا پارتی جارەکادی دژڤریتە دەڤەرا بادینان دبهردوام بیت د کاری خودا تاکو ساڵا 1968 ل گوندی قومریی نیشتهجی دبیت و ژيانا هەڤژینی پیک نه ئینابوو، ل 26\کانونا ئیکئ\ 1969 ژلایی چەند کەسەکیت نه دیارڤه دەیتە کوشتن. دیدارا کەسایەتی دگەل روزا جورج دوری بریکا پەیوەندیا تەلەفونی 14\چریا ئیکئ\ 2016. ژدایک بوویا ساڵا 1955 ل گوندی دوری خویشکا مارگریتیە، پشتی تەمامکرنا قوناغا نامادەیی بەرهف ولاتی ئەمریکا دچیت و نوکە ل ویلایهتا واشنتون ئاکنجیە: susan meiselas،
- the university of Chicago ,p254، Kurdistan in the shadow of history
- (118) دیدارا کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 29/ چریا دووی/ 2014 ل هاقینگەها پیرمام.
- (119) ملا احمد دوتازای (مذکرات)، المصدر ال سابق، ص26؛ سیامەند مەحمود سیلکی، ژیدەری بەری، ل84؛ گۆران ئەحمەد، شورشى مەزنى ئەیلوول چوون

- به‌رپا بوو، گوڤاری په‌یامی ئەیلوول، به‌شی هه‌شتم، ژماره 13 کانونی دوومی 2010، ل80، 83.
- (120) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل حاجی میرخان دوله‌مه‌ری ل 29/ چریا دووی/ 2014 ل هاقینگه‌ها پیرمام.
- (121) هه‌مان ژیدەر؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل مسته‌فا سالح نیروه‌یی ل 24/ چریا دووی/ 2014 ل دهوکی؛ گوژان ئەحمەد، ژیدەری بەری، ل13.
- (122) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ته‌ته‌ر ته‌وفیق نیروه‌یی ل 31/ کانونا دووی/ 2015 ل دهوکی؛ ئەسەد عەدۆ، سەرچاوه‌ی پیشوو، ل 41، دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل حاجی میرخان دوله‌مه‌ری ل 29/ چریا دووی/ 2014 ل هاقینگه‌ها پیرمام.
- (123) ئەسەد عەدۆ، سەرچاوه‌ی پیشوو، ل42.
- (124) هاتییه‌ وه‌رگرتن ژ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ئەکرەم عەبدولکرەحمان ئامیدی ل 8/ نیسانا/ 2015 ل دهوکی.
- (125) دیدارا ره‌جەب جه‌میل حەبیب دگه‌ل فه‌یسه‌ل نزارکی ل 17/ ئادارا/ 2010 ل دهوکی.
- (126) ملا احمد دوتازا (مذکرات)، المصدر السابق، ص27؛ ئەسەد عەدۆ، سەرچاوه‌ی پیشوو، ل42.
- (127) گوژان ئەحمەد، شورشى مه‌زنى ئەیلوول چوون به‌رپا بوو، گوڤاری په‌یامی ئەیلوول، به‌شی نویه‌م، ژماره 14، شوبات 2010، ل5.
- (128) تاهر خورکی، داستانا گه‌لیی زاویته‌ ل شورەشا ئیلونا مه‌زن سەرکیشی و به‌شداریا (بارزانی نه‌مر) ل کانونا ئیکتی سالا 1961ی، خه‌له‌کا ئیکتی، کوماری ده‌نگی پیشمه‌رگه‌، ژماره 127، تشرینی یه‌که‌م/ 2008، ل 42.
- (129) هه‌مان ژیدەر، ل 36؛ سعید حمو (مذکرات)، المصدر السابق، ص19.
- (130) دلشاد خه‌لیل، به‌رپه‌ره‌ک ژشوره‌شا ئیلوونی؛ شه‌ری گه‌لیی زاویته‌ی 12/2/1961، گوڤاری ده‌نگی پیشمه‌رگه‌، ژماره 38، شوبات 2001 ل 29؛ دیدارا سالح مه‌حمود بارزانی دگه‌ل محه‌مه‌د عیسا بارزانی ل 19\ کانونا دووی\ 1998 ل گوندی سیلقانا.
- (131) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل مسته‌فا سالح نیروه‌یی ل 24/ چریا دووی 2014 ل دهوکی.

- (132) دیدارا کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 29/ چریا دووی/ 2014
ل هاقینگەها پیرمام.
- (133) داستانی زاویته ل یادەوهری پیشمەرگەه دیڕین مام ئەحمەد حاجی شیخ عومەر
تانکی دا، گوڤاری دەنگی پیشمەرگەه، ژماره 58، تشرینی یەكەمی 2002، ل
45، سعید حمو (مذکرات)، المصدا السابقی، ص 19.
- (134) دیدارا سالح مەحمود بارزانی دگەل موحەمەد عیسا ل 19 \ کانونا دووی 1998
ل گوندی سیلقانا؛ دیدارا کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 29/
چریا دووی/ 2014 ل هاقینگەها پیرمام.
- (135) مەسعود بارزانی، سەرچاوهی پیشوو، بەرگی سییەم، بەشی یەكەم، ل 57؛ دیدارا
کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 29/ چریا دووی/ 2014 ل
هاقینگەها پیرمام.
- (136) هیژین حکومەتی (تیما ئەندازیاریا ئەشکەری) ریکا گەلی زاویته قەکرن
و نیژەن کره قە. بنیره: گۆران ئەحمەد، شورشى مەزن ئەیلوول چوون بەریا بوو،
گوڤاری پەيامی ئەیلوول، بەشی نویەم، ژماره 14، شوباتی 2010، ل 91.
- (137) هەمان سەرچاوه، ل 91؛ سعید حمو (مذکرات)، المصدا السابقی، ص 20.
- (138) بو پیزانین ل سەر شەری لوماننا – کەقلەسنی بنیره هاوکار حمە شەریف،
سەرچاوهی پیشوو، ل 147 – 156.
- (139) وەصفی حەسەن ردینی، داستانا لوماننا – کەقلەسنی ب سەرکیشیا مەلا
مستەفا بارزانی ل 1961/12/12، دهوک، 2009، ل 27؛ مسعود بارزانی،
سەرچاوهی پیشوو، ل 58.
- (140) دیدارا کەسایەتی ب ریبیا پەيوەندیا تیلەفوونی دگەل موحەمەد مەحمود
عوسمان ناسیار ب (د. مەحمود عوسمان) ل 18/2/2015، ئیکەم بزیشک بوو
کەهشتییه ریزین شورهشا ئیلوون ل سالا 1961، ئەندامی مەکتەبا سیاسی
پارتی ل سالیین (1964 – 1975).
- (141) دیدارا کەسایەتی دگەل غازی حەجی مەلو 2015/8/12 ل گوندی دزی.
- (142) مسعود بارزانی، سەرچاوهی پیشوو، بەرگی سییەم، بەشی یەكەم، ل 61 – 62.
- (143) گۆران ئەحمەد، شورشى مەزن ئەیلوول چوون بەریا بوو، گوڤاری پەيامی
ئەیلوول، بەشی نویەم، ژماره 14، شوبات، 2010، ل 93.

- (144) ئىيىرە مەلا مستەفا دىيىتە حەسەن عەبوود (حكومتە عىراقى ژمن بىزارن بە ئى ديارە ژتە ژى بىزارن) بنىرە: جرجيس فتح الله المحامى، العراق فى عهد قاسم اراء وخواگر، جزء2، سوید، 1989، 855 – 859؛ دیدارا كەسایەتى دگەل مستەفا سالح نىروەى ل 24 / چرىا دووى / 2014 ل دھوكى؛ دیدارا كەسایەتى دگەل حاجى مىرخان دولەمەرى ل 29 / چرىا دووى / 2014 ل ھاڤىنگەھا پىرمام؛ دیدارا كەسایەتى دگەل سەلىم ئەسەد خوشەڤى ل 30 / چرىا دووى / 2014 ل ھاڤىنگەھا پىرمام.
- (145) دیدارا كەسایەتى دگەل حاجى مىرخان دولەمەرى ل 29 / چرىا دووى / 2014 ل ھاڤىنگەھا پىرمام.
- (146) شازىن ھىرش، شورشى ئەیلول لە چەند بەلگەنامەيەكى مېژوویدا 1961 – 1963، سلیمانى، 2001، ل 17.
- (147) دیدارا سالح مەحمود بارزانى دگەل موخەمەد عیسا ل 1998 ل گوندی سیلقانا، گۆران ئەحمەد، شورشى مەزنى ئەیلول چوون بەرىا بوو، گوڤارى پەيامى ئەیلول، بەشى نوبەم، ژمارە 14، شوبات، ھەولێر، 2010، ل 13.
- (148) ھاڤىنگەھا مەرگرتن ژ ئەسەد عەدو، سەرچاوەی پېشوو، ل 42.
- (149) ھەمان سەرچاوە، ل 43؛ گۆران ئەحمەد، ژىدەرى بەرى، ل 13.
- (150) دیدارا كەسایەتى دگەل سەلىم ئەسەد خوشەڤى ل 30 / چرىا دووى / 2014 ل ھاڤىنگەھا پىرمام؛ دیدارا سالح مەحمود بارزانى دگەل موخەمەد عیسا ل 1998 ل گوندی سیلقانا؛ فارس كورەماركى (مذكرات)، المصدر السابق، ص 47؛ شەوكەت مەلا اسماعیل حسن (بىرەمەرى)، روزانى لە مېژووى شورشى ئەیلول (1961 – 1975)، ھەولێر، 2007، ل 46.
- (151) گۆران ئەحمەد، شورشى مەزنى ئەیلول چوون بەرىا بوو، گوڤارى پەيامى ئەیلول، بەشى دەيەم، ژمارە 15، 2010، ل 7.
- (152) مسعود بارزانى، سەرچاوەی پېشوو، بەرگى سىيەم، بەشى يەكەم ل 67؛ دیدارا كەسایەتى دگەل سوارعیسا سوار ل 14 / كانونا دووى / 2015 ل ھاڤىنگەھا پىرمام؛ شەوكەت مەلا اسماعیل حسن (بىرەمەرى)، سەرچاوەی پېشوو، ل 46.
- (153) ژدایك بوویى سالا 1925 ل گوندی سیلكى ل دەڤەرا مزىرى ژوووى، بەشداربوویى سەرھلدا نا بارزان یا دووى 1943 – 1945 و كومارا مەھاباد 1946

بوو، ل 1947 دبیتە پەنابەر ل ئیکەتیا سوڤییەت، ل سالاً 1958 دزڤریتە عێراقی و ل سالاً 1960 دگەل مەلا مستەفا دجیتە ئیکەتیا سوڤییەت ژبو بەشداریکرن د ئاھەنگین سالیادا شۆرەشا ئوکتوبەری، ل دەسپیکا شۆرەشا ئیلونئ بەشداریبوویە، و بەشداری شۆلەشا گولانئ بوویو وەك فەرماندی هیزی، و ل سالاً 2011 دمریت. بنێرە: محەمەد مەلا قادر، سەربوردە، سەرچاوەی پیشوو، ل 189- 190.

(154) مسعود بارزانی، سەرچاوەی پیشوو، بەرگی سییەم، بەشی یەكەم، ل 67؛ دیدارا کەسایەتی دگەل عەبدوڵمەزاق گەرماقی ل 28/ چریا دووی/ 2014 ل دھوکی؛ شەوکت مەلا اسماعیل حسن (بیروەری)، سەرچاوەی پیشوو، ل 46.

(155) مسعود بارزانی، سەرچاوەی پیشوو، بەرگی سییەم، بەشی یەكەم، ل 67؛ دیدارا کەسایەتی دگەل مستەفا سالح نیروەیی ل 24/ چریا دووی/ 2014، ل دھوکی.

(156) مسعود بارزانی، سەرچاوەی پیشوو، ل 67؛ دیدارا کەسایەتی ب رییە پەییوەندییا تیلفونی دگەل مەحمود عوسمان ل 18/ شواتا 2015.

(157) دیدارا کەسایەتی دگەل سەلیم ئەسەد خوشەقی ل 30/ چریا دووی 2014 ل ھاقینگەھا پیرمام، دیدارا سالح مەحمود بارزانی دگەل موحمەد عیسا ل 1998 ل گوندی سیلفانا.

(158) کتاب معاون امن عقرة، المرقم 5/173، فی 15/2/1962، الی قائمقام قضاء عقرة، فی عبدالفتاح علی یحیی البوتانی، وثائق عن الحركة...، ص 131.

(159) ھاتیە وەرگرتن ژگۆران ئەحمەد، بەشی دەیەم، ژمارە 15، 2010، ل 7 – 9.

(160) محەمەد ئەمین میرخان میرگەسۆری، بەشی سییەم، گوڤاری پەیامی ئەیلول، ژمارە 22، تشرینی یەكەمی 2011، ل 5؛ دیدارا کەسایەتی دگەل سەعدون مشیر اسماعیل گوران ل 14/ خزیرانا/ 2015 ل گوندی بامەرزئی.

(161) دیدارا کەسایەتی دگەل موحمەد عەبدوڵلا شەرەفانی ل 7/ گولانا/ 2015 ل گوندی مریبا؛ گۆران ئەحمەد، شورشێ مەزنی ئەیلوول چوون بەریا بوو، بەشی دەیەم، ژمارە 15، 2010، ل 10.

(162) دیدارا کەسایەتی دگەل موحمەد عەبدوڵلا شەرەفانی، ل 7/ گولانا/ 2015 ل گوندی مریبا.

(163) موحه مههه ئه مین میرخان میرگه سورى، سه رچاوه ی پيشوو، ل 5؛ دیدارا كه سايه تى دگه ل موحه مههه عه بدوللا شه ره فانی ل 7 / گولانا / 2015 ل گوندی مریبا.

(164) كتاب قائم مقام الشیخان، العدد 782، فی 1962/2/22. الی متصرف لواء الموصل، فی: عبدالفتاح علي يحيى، وثائق عن الحركة...، ص 132.

(165) مهه مههه ئه مین میرخان میرگه سورى، زیدهری بهری، ل 5؛ ئیدریس شعبان، دیداره ك دگه ل پيشمه رگه هی هه ر دوو شو ره شان، گو فاری دهنگی پيشمه رگه، ژماره 119، هه ولیر، شوبات 2008، ل 50.

(166) مهه لا مسته فا نه دقیا شه ری عه بدوللا ئاغا شه ره فانی بکه ت ژیه رکو په یوه ندیبت وان یی دوستایه تی دزقریت بو ده سپیکا سالیبت سیهان ول دو ما هیا سالیبت سیها مهه لا مسته فای عبدالله ئاغا ژحوکه می سیداره دانی ل سوریا رزگار کریه به رامبه ری هندى عه بدوللا ئاغا پشتی چوونا مهه لا مسته فای بو ئیکه تیا سو فیه ت، نیژیکی 150 خیزانیبت بارزانیا ل گوندیبت شه ره فانی هه وان دن ودهه مان دهه دا شیخ بابو برای مهه لا مسته فا وکوری وی ئیدریس دگه ل دهیکا ئیدریس ل مالا خودا ل میسل هه وان دن وژدیر کرنی رزگار کرن، ژیه ر قی هه لویستی عه بدوللا ئاغا ی دهیته دیر کرن بو ده فه را ته له عفه ر... دیدارا كه سايه تى دگه ل جه میل شه هاب شه ره فانی ل 22 / شواتا / 2015 ل شیخان؛ دیدارا كه سايه تى دگه ل موحه مههه عه بدوللا شه ره فانی ل 7 / گولانا / 2015 ل گوندی مریبا.

(167) دیدارا ره جه ب جه میل حه بیب دگه ل مهه لا حه مدی سه له فی ل 11 / كانونا دووی / 2010 ل سه رسنگی، دیدارا كه سايه تى دگه ل موحه مههه عه بدوللا شه ره فانی ل 7 / گولانا / 2015 ل گوندی مریبا.

(168) دوی ده میدا فروکیت حکومه تی به لا فوکیت لیبورینی بو پيشمه رگا هاقیبتن نه گه ر هات وخو راده ستی هیزین حکومه تی بکه ن، مهه لا مسته فا داخاز ژموحه مههه ئه مین میرخان وکوری وی محیه ددین وخارزایی وی نه حمهه ده سه ن کر خو راده ستی حکومه تی بکه ن ژيو دا چاره سه رییا برینیبت موحه مههه ئه مین میرخان بهیته کرن، ل نه تریش خو راده ستی وان کرن ویرنه نه خوشخانا جمهوری ل میسل ول ویری ب 16 گولله یان دهیته کوشتن وده می

تەرمی وی بەرەف قەزا مێرگەسوری دێن ل دەقەرا شەقلان سەرب هەولێری ژلایی چەتەیی دەقەری دەست دریزی لی دەیتە کرن... بنیره: خوشەوی عەلی باپیر، دیدارەکا تایبەت دگەل خەباتکار وکولنەدەری شورەشین ئەیلوول وگولانی ئەحمەد مستەفا کانیه‌لینجی، گوڤاری پەيامی ئەیلوول، پشکا دووی، ژمارە 23، ئازاری 2012، ل4؛ محەمەد ئەمین میرخان مێرگەسوری، ژیدەری بەری، ل6، 9.

(169) ملا احمد دوتازای، المصدر السابق، ص30.

(170) دیدار کەسایەتی دگەل غازی حەجی مەلو ل 12/ تەباخا/ 2015 ل گوندی دزی؛ دیدار کەسایەتی دگەل ئەمین سەلیم ئەتریشی ل 2015/1/26 ل دھوکی.

(171) دیدار کەسایەتی دگەل ئەمین سەلیم ئەتریشی ل 2015/1/26 ل دھوکی.

(172) دیدار کەسایەتی دگەل عەبدولکەریم مشیر ئیسماعیل گوران ل 14/ خزیرانا/ 2015 ل گوندی بامەرز؛ دیدار کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 29/ چریا دووی/ 2014 ل ھاڤینگەھا پیرمام.

(173) میضان عارف بادی، المصدر السابق، ص110.

(174) ئدریس شعبان، دیدارەک دگەل پێشمەرگەھی هەردوو شورەشان، گوڤاری دەنگی پێشمەرگە، ژمارە 119، شوباتا 2008، ل50.

(175) دیدار کەسایەتی دگەل مەلا تاهیر رەشاقەهی ل 11\کانونا دووی / 2014 ل دھوکی؛ دیدار کەسایەتی دگەل د. مەحمود عوسمان ل 18/ ئواتا/ 2015.

(176) وصفی حسن، پینج داستانین...، ل305.

(177) عبدالفتاح علی یحیی البوتانی، وثائق عن الحركة... ص180 – 182.

(178) گوران ئەحمەد، شورشی مەزنی ئەیلوول چوون پەیداوو، گوڤاری پەيامی ئەیلوول، بەشی دەیهەم، ژمارە 15، 2010، ل17؛ ئەسەد عەدو، سەرچاوهی پێشوو، 44.

(179) دیدار کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 29/ چریا دووی / 2014 ل ھاڤینگەھا پیرمام.

(180) ئەسەد عەدو، سەرچاوهی پێشوو، 44.

(181) بو پتر پیزانین بنیره: روزین چلبی منیر، زاخو 14 ی تیرمه‌ها 1958 - 11 ی نادارا 1970: فه‌کولینه‌کا میژوووی - سیاسی، نامه‌یا ماسته‌ری نه‌به‌لا فکریه، هاتیه پیشکیشکرن بو فا‌کولتیا زانستین مروفا‌یه‌تی، زانکویا زاخو، 2016، ل 113 - 118.

(182) سه‌دیق عوسمان، داستانی گه‌لیی زاخو، گوفا‌ری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 40، نیسانی\2001، ص 116.

(183) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل خورشید سه‌لیم شی‌ره ل 12\کانوونا دووی\2015 ل هه‌ولیر، ژدایک بووی سا‌لا 1934 ل هه‌ولیری، ل دو‌ما‌هیا سالی‌ن پینجیا بوویه ری‌کخستی پارتی دیموکراتی کوردستان، سا‌لا 1962 گه‌هشتیه ری‌زین شوره‌شا ئیلونی چه‌ندین پایه‌یین له‌شکه‌ری و پارتی و مرگرتینه، ژوان فه‌رماندی هی‌زا ئازادی، ل سا‌لا 1979 بوویه ئه‌ندامی لژنا مه‌رکه‌زی یا پارتی و به‌رپرساتیا لقی‌ن دوو و چار و مرگرتیه، پشتی سا‌لا 1991 بویه پاریزگاری هه‌ولیری و بوویه بریکاری و هه‌زاره‌تین چاندن و ئه‌وقافی ل حکومه‌تا هه‌ریما کوردستانی، نوکه خانه‌نشینه و ئاکنجیه ل هه‌ولیری.

(184) وصفی حسن ردینی، داستانا گه‌لیی زاخو ا نیسانا 1962، ده‌وک 2011، ل 20.

(185) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سوار عیساسوار ل 14\کانوونا دووی\2015 ل هافینگه‌ها پیرمام؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل جانگیر سی‌قوجانگیر ل 6\نیسانا\2015 ل زاخو، ژدایک بووی سا‌لا 1932 ل گوندی بوسه‌لی ل ده‌ق‌ه‌را سن‌دیا، ل سا‌لا 1958 بوویه ری‌کخستی پارتی دیموکراتی کوردستان و ل سا‌لا 1961 گه‌هشتیه شوره‌شا ئیلونی، نوکه ئاکنجیه ل زاخو.

(186) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل خورشید سه‌لیم شی‌ره، ل 12\کانوونا دووی\2015 ل هه‌ولیر؛ عبدالکریم فندی، المصدا‌ر‌السابق، 36 - 37.

(187) خورشید سه‌لیم شی‌ره (بیره‌م‌ری)، خه‌بات و خوین بیرمه‌ریه‌کانی خه‌باتی پیشمه‌رگایه‌تی، هه‌ولیر، 2008، 28 - 29.

(188) بو پتر پیزانین بنیره، روزین چلبی منیر، ژیدم‌ری به‌ری، ل 118 - 123.

(189) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌هن یوسف شیلانی ل 28\خزیرانا\2015 ل زاخو، ژدایک بووی سا‌لا 1946 ل گوندی شیلان ل ده‌ق‌ه‌را گو‌لیا، خاندنا سه‌ره‌تایی ل باتیفا ته‌مام کریه ل قوناغا نا‌قنجی ل زاخو دجیته دنا‌ق ری‌زین ئیکه‌تیا

بهشی سییی

پیشقه چونین شورشای ئیلونی ل دهقهرای بههدینان 1968 . 1963

- تهومری ئیکی : ل سهردهمی دهستهه لاتا بهعس 8 شوبات 1963 _ 18 چریا دووی 1963
- تهومری دووی: بارودوخین سیاسی ولهشکهری ل دهقهرای بههدینان ل 18 / چریا دووی 1963 . 17 / تیرمهها / 1968

تهوهری ئیک

ل سهردهمی دهسته لاتا به عس 8 شوبات 1963 - 18 چریا

دووی 1963

ئیک: راوهستاندنا شهری

بزاڤا نه تهوهیی یا عه ره ب بلن کرنا دروشمین گازیکن بو ئیک بوونا
عه ره بان ودرایه تی بو کومونیستایه تی (پارتا شوعی یا عیراقی)، و ب پالپشتیا
هه والگیریا ئه مریکی شیان ب کوده تایه کی ل 8/شواتا/1963⁽¹⁾ دوماهییک ب
حوکم عه بدولکه ریم قاسم بینن⁽²⁾.

ل 10 شواتی حکومه تا نووی ب سهرکردایه تیا عه بدولسه لام عارف
(1963-1966) ولایه نی ناسری وسه روک وهزیران ئه حمهد حه سه ن
به کر(شواتا 1963 - چریائیکی 1963) ژ پارتا به عسی بریارا راوهستاندنا شهری
دگه ل سه کرداتیا شوره شا ئیلونی دان وداخوازا دان وستاندنی لگه ل کرن،
وبه رامبه ری هندی سالح یوسفی ژ پیش سهرکردایه تیا شوره شی ڤه لایه نگرییا
کوده تایئ کرن وبه یاننامه یه کا پیروزیاهیئ بو کوده تاجییا هنارد⁽³⁾. ژبه رفئ مه لا

مستەفا بارزانی داخازا کومبونه کا بلەز کر وبریاردان گونگرەکی ئەنجام بدەن و بو قی مەرەمی (هاشم حەسەن ئاکرەمی و ئەشرف ئامیدی) ھناردنە دەقەرە بەھدینان ژبو کوم کرنا ژمارەیک ژکەسایەتی یین دەقەری و سەرکردیت لەشکەری دا ل کونگری کویە⁽⁴⁾ ئامادە بن ئەوی ل 22.18\ ئاداری 1963 ھاتیە گریدان، کەسانین ناقری ل گوندی ئیتوت کومبون ب بەشەک ژ کەسایەتیت دەقەری ژوان (رەشید سەعید دوسکی، عەبدولواھید حەجی مەلو، مەحمود نەعمان چەمانکی، تەوفیق رەشید بەگ بەرواری، محەمەد تاهیر سادق برو گوئی، سلیمان حاجی بەدری سندی، عەبدولرەحمان سەعید ئاغا، عەگید سەدیق ئامیدی، عەبدولکەریم حامد خەلیفە، عەبدولرەحمان دینو وتەحسین سەعید بەگ میری ئیزدیان) کرن و ئەق کەسانە بەرەق کویە چوون ب مەرەما بەشداریی د کونگرەیی دا بکەن⁽⁵⁾، پشتی ب دوماھیک ھاتنا کومبونیت گونگرەمی بریاردان شانەک ب سەرۆکاتیا جەلال تالەبانی بچیتە بەغداد ژبو گەنگەشی لگەل حکومەتی وژ دەقەرە بەھدینان دا (سالح یوسفی، عەگید سەدیق ئامیدی، ھاشم حەسەن ئاکرەمی وشەوکەت ئاکرەمی) دگەل شاندى بوون⁽⁶⁾، دان وستاندن ل 17 ی نیسانی دەست پی کرن و شاندى کوردی پروژەک ژبو دیار کرنا داخازی و مافیەت کوردان رادەستی حکومەتی کرن⁽⁷⁾.

دماومی دان وستاندن دا بارودوخ ل دەقەرە بەھدینان ئارام ببون، وەک بیھنقەدانەکی بو پیشەرگەیان بوو وھوسا چەندین گوھورین دریزین لەشکەریدا ھاتنە کرن و پیشەمەرگە بو نیزیکی گوند و باژیرین وان ھاتنە قەگواستن⁽⁸⁾ لشی دەمی عەلی خەلیل خوشەقی نامەیک بریکا عەبدولرەزاق گەرماقی و خالدا تاھا بو فەرماندی فەرماندەیا (14) ل دھوکی ھنارد وتیدا دیار کر کو نابیت یەکەییەت لەشکەری ل دەقەرین دناقبەرە دھوک و ئامیدی دا زیدە بکەن و نابیت ئیک لەشکەر زیدە ببیت تا کو دان وستاندن ب دوماھیک بەیت، لی پشتی فریکەرین نامی دزقرن بو بنگەھی ھیژا دھوک ل پیرومەرا دریکی دا توشی ریک گرتن وھیرش

دجله) هاته نیاسین⁽²⁰⁾. دق قوناغی دا حکومتا عیراقی ههمی هیزا لهشکهری بو سهر دهقهرین شورهشی تهرخان کر، وههراوهکی بالآ وان لسهر دهقهرهکی بوو، کو ل ئیک دم بو ئیک جه بیت وقورسای بیخنه سهر ئیک جه دا بشین کونترولی ل سهر جهین دهستنیشان کری بکن، ژبههیین پیلانا لهشکهری یا حکومتی ل دهقهره ئاکری وبتایبهت ههر دوو چیایین ئاکری. پیرس دست پی کرن دا بشین بهرهق دهقهره بارزان بجن⁽²¹⁾. ئەق کردارا لهشکهری رادهستی سهرتیپ روکن عهبدو لکههیم فهران سهرکردی لهشکهری ئیک یا سهر ب فهراندهیا پینج قه ژبو ستاندنا سهری ئاکری وچیاپی پیرس هاته راسپاردن، وتهمام کهری قی پیلانی دا کو بچنه دهقهره بارزان ب سهرتیپ روکن ئیراهیم فهیسهل ئەنساری هاته راسپاردن⁽²²⁾.

ژبو قی مههمی هیزین دیار کری دوو بهتالیون ودگهل نیزیکی 1500 چهتهیان ئاماده کرن⁽²³⁾، ل سپیدههیا 15/ خزیرانی وب هیمنی هیرش کرنه سهر بنگههیت پیشمههرگهیان ل چیاپی سهری ئاکری ولایی روژئاقای چیاپی گرتن⁽²⁴⁾، وب شیوهکی بهرفرهه چیا توپاران کرن هتا توزهکا مهزن را بووی ومژ پهیدا بووی ودگهل ساهی بوونا کهش وههواپی فروکا چیا توپاران کرن⁽²⁵⁾. هوسا ژبهه جوداهیا دناقبهرا لهشکهری ههر دوو لایان قه، کو مسعود بارزانی یا گریدایی ب ژمارا چهکداران قه دیبژیت: ههر پیشمههرگهیهک بهرامبهری بیست چهکداریت حکومتی بوو⁽²⁶⁾، وژبهه جیاوازی جوری چهکی ههر دوو لایان ههمی کو یی حکومتی پیشکهفتی وقورس بوینه بهرامبهری پیشمههرگهیان کهفن وساده بوویه ناچار دبن چیاپی ب جه دهیلن و حکومت کونترولی ل سهر دکهت⁽²⁷⁾.

ژزیانین گیانی ییت شهری ژههر دوو لایان پینج پیشمههرگه هاتنه کوشتن و 17 بریندار، بهرامبهری هندی 23 چهته هاتنه کوشتن و 37 بریندار بوون و ژلهشکهری حکومتی 96 کوشتی و 122 بریندار⁽²⁸⁾.

ژپیلانا حکومهتی یا مه دیار کری پشتی گرتنا سهری ئاکری، چیاپی پیرس ودهوروبهرا وپاشی بهرهف دهقرا بارزان، ژبو قی چهندی ل 20/ خزیرانی شیان گوندین دهوروبهری سهری ئاکری بگرن وهیزهک بهرهف گهلی یی نههلی چوون وشیان بگرن وپشتی قی پینگاقتی شیان پتیریا گوندین دهوروبهری چیاپی پیرس بگرن⁽²⁹⁾.

ههژی گوتنییه دیار بکهین بهری لهشکهری حکومهتی وان پینگاقتا بکهت پشتی بهردانا سهری ئاکری مهلا مستهفا بارزانی ل 19/18 خزیرانی ب ریکا رازان را بهرهف گوندین دهوروبهری چیاپی پیرس دهیت ول گوندی دهلاش دمینیت ب مههما دانانا پیلانہکی کو چیاپی پیرس نههیته گرتن وبهرگری بکهن ژهیرشا بهیت یا حکومهتی⁽³⁰⁾، ب قی چهندی مهلا مستهفا بارزانی کوم بوون ب سهر قولیت ل چیاپی پیرس وسهری ئاکری کرن ب سهروکاتیا مهلا شنی بیداروونی وپیلانہک دانا بو بهرگری کرنی، چهندين قايمکاري دانانه چياپی پيرس وهیزهک ب سهرکردایهتیا عومهر ئاغا دوله مهري وهاريکاري وی هورموز مهلک چهکو⁽³¹⁾ دانانه دهقرا شوشی ودهوروبهرا کو دکهقنه روژئاقتی سهری ئاکری کر وهندی ژوی لایي ريکي ل حکومهتی بگرن، وهیزهک ب سهرکردایهتیا هادی حسکو برنه سهري ساده ل ژیریا گهلی یی زهنته ژبو هندی ل روژهلاتی ری ل هیرشا حکومهتی بگرن⁽³²⁾.

بهرامبهری هندی لهشکهری حکومهتی ب پیلانہکی ل 25/ خزیرانی هیزهکا چهته وپیاده هنارته چیا وهیرش کره سهر لی نهشیان چ جها بگرن⁽³³⁾، دزقریت بو ههقسهنگیا ههر دوو هیزان ل دهست پیکی ژلایي ژماره وچهکی، ول 26/ خزیرانی ههوهکا دی برنه سهر چیاپی وژبه شههکی گران کرن ئاگر بهربوو چیاپی ودئه نجامی توب بارانکرنا چیاپی ب زریپوش وفروکان شیان دهه مان دم دا هیرشهکی ببهنه سهر دهقرا شوش وشهرمنی ودقی هیرشی دا سهرکردی بهرهی شورهشی عومهر ئاغا دوله مهري ب سهختی بریندار دبت⁽³⁴⁾ وشهر ب سهرکرداتیا هورموز مهلک چهکو بهردهمام دبت ههتا هیزا حکومهتی ژهر دوو گوندان دیر

کرین، هوسا حکومت نهشیان چیاپی پیرس وگوندین ناقبری بگرن، ول 27ی خزیرانی هیزین حکومتی ودگهل هیزهکا یهدهک هیرشهک دی برنه سهر چیاپی، ل قیره ژهر جیاوازییا چهکی وژمارا چهکداران دناقبهرا ههر دوو لایان دا وبه لاقبوونا برسایهتیا ئیکجار زور دناق پیشمه رگه یادا وژلایهکی دی قه سهرکردی بهرهی شورهش مه لا شنی بیدارونی⁽³⁵⁾ دگهل شهش چهکداران دهینه کوشتن دگهل به لاقبوونا قی دهنگ باسی ورهیا پیشمه رگه یان کیم دبیت وچیاپی ودهروربهرا زدهست دهن، ههر چهنده دهه مان دم دا حارس خانو بیداروونی سهرکردایهتیا بهرهی وهردگریت و بهرگریه کا زور دکهن لی نهشیان بهردهوام ببن⁽³⁶⁾. هوسا ل سوپایی حکومتی ب پینگا ق پینگا ق تا 1ی ته باخی شیان ب ته مامی ده قهرا زیبارییا ودهروربهرا بگرن⁽³⁷⁾.

پشتی گرتنا ده قهرا ناقبری حکومتی پیلان دانان بو ته عریب کرنا ده قهرا زیبارییا وقهزا شیخان، ژوان هفت گوندین ئیزدیان چوول کرن وخه لکی وان بهره ق باعه دری وشيخان برن، ول ئاکری ژی بیست خیزانی لایه نگریت شورهشی ل دینارته دیر کرن وپیکول کرن ئاریشیت چقاکی ل ده قهری پهیدا بکهن، وههروهسا حکومتا عیراقی ریک دا مهزنه عه شیرهتا ههرکی یا دست ب داننه سهر ده قهرا گورانا ل قهزا شیخان⁽³⁸⁾. وپینگا ق دووی حکومتی کری رابوون هیرشبرنی بهره ق ده قهرا بارزان وشیان ل 4 / ته باخی ده قهرا ناقبری کونترول بکهن⁽³⁹⁾

دوو: هاتنا سوپایی سوریا بو کوردستانی

وولاتین نهتهوا کورد لی دژیان دنیگه ران بوون ژوان رویدانی ل باشوری کوردستانی (کوردستانا عیراقی) روویداین وچه ندین هه ولدان کرن ژبو ژناقبرنا بزووتنه وهیا کوردی⁽⁴⁰⁾، و حکومتا عیراقی هاریکاری ژوان وولاتا و مر گرتن ژوان ئیکه م هاریکاری ژلایی تورکیا هاته و مر گرتن وب دوو هه یفا پشتی کوده تیا 8 / شوباتا 1963 دگهل ههر دوو حکومتی عیراق وئیران کووم بوو ژبو ئه نجام دانا

ههدهك پیلانیڤ لهشكهري دژى شورهشا كوردى، وپشتى قى كومبوونى حكومهتا توركيا چهنديڤ جاران ئهفسهريڤ توركى ژبو سهريهershيا لهشكهري هشارتنه ميسل، وريك دا فروكههين عيراقى دهنداڤ ئاڤا توركيا بفرن ژبوو بومبارانكرنا دهقهريت كوردى ل سهر سنورى توركيا⁽⁴¹⁾.

ههروهسا بهلگهنامه ييت حكومى ديار دكهت كو حكومهتا عيراقى ريك دايه فروكههين توركياوئيرانى بنگههين شورهشى ل خالين سهرسنگ - ئاكري - رهواندوز بومباران بكهن⁽⁴²⁾. ول سهر ئاستى نيڤ دهولهتى حكومهتا عيراقى هاريكارى دژى شورهشى ومركتن، ميژوونڤيسى كورد كاوس قفظان ديار دكهت عيراقى هاريكارى ژبهريتانىا وئهمريكا وئهمانيا روژئاڤا وپاكستان ومركتینه چ ژلايى چهكى يان پارهى بيت⁽⁴³⁾ وبهرامبهري قى ئيكهتيا سوڤيهت دژى قى هاريكارى راوهستا بهلى وولاتين هاريكار ئهو كاره ب نهوهيى هژماردا⁽⁴⁴⁾.

ههر چاوا بيت ب ريكهفتنهكى دناڤهرا حكومهتا عيراق وسوريا نيژيكى 400 چهكار ژلهشكهري سوري ب ناڤى هيژا يهرموك (اليرموك) ب سهركرداتيا سهرههنگ فههد ئهشاعر بهرهڤ كوردستانا عيراقى دهين⁽⁴⁵⁾، چ فهكولينا ديار نهكريه ئهڤ لهشكهره چ دم دهيتته دهڤهرا ناڤبرى، لى وهسا دياره لگهل هاتنا هيڤشا لهشكهري عيراقى ل خزيرانا / 1963 بو سهر كوردستانى لهشكهري سوري ژى هاتيه، چنكو عهبدولكهريم فهرحان دبيرهاتنيت خودا ديار دكهت بهري هيڤشى ببهنه سهر سهري ئاكري ب چند روژان دا وهزيرى بهرگري يى عيراقى صالح مههدى عهماش (1963) پهيوهندى يى ب ناڤبرى دكهت وبو ددهته ديار كرن كو دى دوى دهى دا لهشكهري سوري هيتته دهڤهري و وهسا ديار دكهت وهك سهريهershت دى هين نهك هيڤشبه⁽⁴⁶⁾، وبو جهخت كرن ل سهر قى چهندى گوڤارا لوزان ل 28 خزيرانا\ 1963 دا ديار دكهت كو (لژنا بهرگري ژمافيت گهلى كورد) راگههاندويه كو لهشكهرو فروكييت سوري چوينه دئهردى كوردستانى دا وجهين شورهشى بومباران كرينه⁽⁴⁷⁾.

ل دهستیپکا هاتنا لهشکه ری سوری بنگه هی خو یی سهره کی دداننه دهقرا زاخو دناقبهرا سنوری عیراق - تورکیا⁽⁴⁸⁾، و وهسا دیاره د دوو ریقادا هاتینه زاخو تهو ژی ریقا پیشخابیر - دیره بوون - زاخو، وریکا دی رهبیعه - زاخو⁽⁴⁹⁾، وپشتی ماوه کی بنگه هی سهره کی دداننه فهیدی یی وبنگه هیت فرعی دگهل سوپایی عیراقی ل چه ندین جهان هه بوون⁽⁵⁰⁾. ههژی گوتنییه دیار بکهین کو ده می لهشکه ری سوری هاتیه زاخو سیاسه تا عهد سوتنی ب کار ئینایه، وهیرش کرینه سهر بنگه هیت پیشمه رگا وشهر دگهل کرینه وهک ل دهقهرین (دیره بوون ویاغلوچه وکیزاقا و بهرزیری ...) ⁽⁵¹⁾. وههروهسا رهفتاره کا توند دژی خه لکی دهقهری ب کار ئینایه، وهه ر گونده کی چوبانی زه لامین گوندی بی ته گهر دهسته سهر دکرن ودئی شاندن و دچوونه دمالیت گوندیاقه ب مه ره ما پشکنینی وههروهسا چه کیت گران دقان هیرشادا بکار ئینان⁽⁵²⁾ و بهه فکاری دگهل سوپایی عیراقی هیرش برنه سهر بنگه هیت پیشمه رگه یان ل به هدینان ژوان دهقهران ل زاخو وشیخان وئامیدی یی (چیایی مه تین)⁽⁵³⁾ ی پشتی سوپایی سوری ل چیایی ناقبری توشی زهره ر وزیانه کا مه زن بووی هیزهک ژسویای ریک و بیک کر ب هفت زریپوشا به رهف قهزا شیخان دهقرا مزیری ژوری برن⁽⁵⁴⁾ وبنگه هی خو دانا ناحیا ته تیش بهه فکاری دگهل سوپایی عیراقی هیرش برنه سهر گوندین دهقرا ناقبری⁽⁵⁵⁾.

ههژی گوتنییه دیار بکهین پشتی ژدهست دانا سهری ئاکری وچیایی پیرس چه کداریت پیشمه رگه هیزا ئاکری وشیخان به رهف کیماتی چوون و به شهک ژچه کدارا دهست ژشوره شی بهردان هندهک ژوان ل ئیلونا 1963 گه هشته ناف ریزین سوپایی عیراقی وهک عه بدولوا حید هه جی مه لو بهرپرسی تهوه ری مزیری ژیری ودگهل پتیا چه کدارین دگهلدا ومه حمود ئاغا یی چه مانکی بهرپرسی تهوه ری بهرواری ژیریا ودگهل کومه کا چه کداران وههروهسا موحه مه د سه لیم شوشی وکومه کا خه لکی دهقرا زیباریا دگهلدا بوون، هوسا چه په رین شه ری ل دهقهری تا راده کی مه زن چوول بوون⁽⁵⁶⁾، وهندهک ژچه کدارین قان تهوه ران چهک دانان و به رهف گوندین خو چوون بی یی په یوهندی یی ب هه یچ سوپایان بکهن،

ژبهرفان ئەگەران سوپایی عیراقی و سوری شیان بساناهی دەقەرین سەر ب قەزا ئاکری (زیباری) و سەر ب قەزا شیخان قە دەقەرا مزیری ژیری و بهرواری ژیری کونترۆل بکەن، و ئەو چەکدارین سەر ب هیزا ناقبری قە ماین ژوان حسو میرخان فەرماندی هیزی و دگەل کەس و کاریت وی و سەر قولان (شەکر عەبدال شیخکی، تەیمور عەبدال شیخکی، وەیسە بانێ، عەبدووللا موسا هەسنی، مشیر سماعیل اغا گۆران⁽⁵⁷⁾، مەلا تاها رەشاقەیی، حیتو بالەتەیی، هورموز مەلک چەکو، تیتان کوخی، عەبوو هەسنەکی و محو شیخ احمد گەلی رمانی) و دگەل ژمارەکا کیم یا چەکداران بەرەق چیاپی گارە چوون وەک بنگەهەک بو هیزی، ل قیرە ئەم دشین بیژین دەقەرین ژیر دەستی هیزا ئاکری - شیخان ب تەمامی کەفتە ل ژیر کونترۆل حکومەتی⁽⁵⁸⁾.

وەک دیدەفان خویا دکەن دقە هیرشێ دا سوپایی سوری رولەکی بەرچاقت هەبوو دەهەماهەنگیا سوپایی عیراقی دا لی چەندین جارا سوپایی سوری بی هەماهەنگیا سوپایی عیراقی هیرش برینە ژوان هیرشا سوپایی سوری بو سەر دەقەرا مزیریا سوپایی ناقبری ب حەفت زریپوشا بەرەق دەقەری چون و هیرش دکەنە سەر گوندین (خورکی، پیرمس، شیخ هەسن ویلان) دگەل ب کار ئینانا چەکی قورس ماددەیا تیزابی ب ریکا فروکی د بەردانە گوندان و جەهی پێشمەرگە لی، دبیتە ئەگەری کوشتنا دوو پێشمەرگا⁽⁵⁹⁾، و هیرشا قی سوپایی بو گوندی خورکی خەلکی گوندی قورئان راکرن و برنە بەر سینگی زریپوشا و لەشکەری ژبوو راوەستاندنا قی هەووە یی لی سوپایی ناقبری ب نیزەیا تەهنگان قورئان دیر ئیخست و هەووەیا خو تەمام کرن⁽⁶⁰⁾.

ب قی چەندی شیخ ئەحمەد بارزانی کومەکا چەکدارین بارزانی ب سەرکرداتیا ساکو کانیا لینجی و ئەحمەد حاجی بارزانی هەنارتینە دەقەری ژبوو هاریکاریا هیزا ئاکری و شیخان بکەن⁽⁶¹⁾ و شیان پیکشە گوندین (کافیا، ناپاخی، بانیا زیباری و شەهی یی) ژ دەستی لەشکەری هەقیشک دەر بیخن⁽⁶²⁾ و هەروەسا رابوون ب رزگار کرنا گوندی بلان کو بەری نوکە هاتە دیار کرن لەشکەری سوری

دهستی خو دانا بو سەر کو لهشکه‌ری ناقبری زریپوشه‌ک و کومه‌کا چه‌کدارا
 وچه‌ته‌یان لی هیلا بوون، ژبو رزگار کرنا وی حسو میرخان دوله‌مه‌ری ل گوندی
 بی‌رکیات ل ده‌ق‌ه‌را به‌رواری ژیری کومبونه‌ک ب پێشمه‌رگین هیزی کرن
 وپیلانه‌ک ژبوو رزگار کرنا گوندی ناقبری دانان، هوسا ب دوو ته‌ومران هی‌رش
 کرنه سەر گوندی ته‌ومره‌ک ب سەرکرداتیا ساکو کانیا لینجی وئه‌حمه‌د حاجی
 بارزانی وه‌ورموز مه‌لک چه‌کو بو گه‌لی یی دیدا وچه‌په‌را خیشک وبرا، ته‌ومری
 دووی ب سەرکرداتیا ته‌یمور عه‌بدال شیخی ژشه‌مکانی وگه‌لی یی مشایخی بلان
 تاکو بیرو باس‌فرا برن⁽⁶³⁾، وشیان ده‌ق‌ه‌ری ناقبری ب ته‌مامی رزگار بکه‌ن وپشتی
 قان رویدانا ب روژه‌کی لهشکه‌ری سوری هی‌رشه‌کا دی به‌ره‌ق گوندین ناقبری برن
 لی نه‌شیان بگرن کو ئەق هی‌رشه‌ دبیته دوماهی‌ک لشینا لهشکه‌ری ناقبری ل
 ده‌ق‌ه‌ری سەر ب هی‌زا ئاکری شیخان⁽⁶⁴⁾.

پشتی لهشکه‌ری سوری چ سەرکه‌فتن ل ده‌ق‌ه‌را به‌هدینان نه‌ئینان ژبلی
 زیانان ژلای کوشتی وئخسیران وزیانین ئابوری، سه‌روک کومار عه‌بدولسه‌لام
 عارف⁽⁶⁵⁾ داخاز ژه‌ی‌زا یه‌رموک کرن کو هی‌زین خو ل عیراقی قه‌کیشن⁽⁶⁶⁾، ووه‌سا
 بو راکه‌هاندنی دیار کرن کو هی‌زی سەرکه‌فتن مهن ئیناینه وژلای ناقبری و
 وه‌زیری به‌رگری قه‌ ده‌ه پله دارین لهشکه‌ری ب دیاریا (وسام الرافدین) هاتنه
 خه‌لاتکرن⁽⁶⁷⁾. وه‌هروه‌سا ژلای هنده‌ک سه‌روک چه‌ته‌یان ژی هاتنه خه‌لاتکرن ژوان
 فه‌هد ئە‌لشاعر ب خه‌نجه‌ره‌کا گران بها ژلای عه‌بدولله‌تیف زیباری قه‌ هاته
 خه‌لاتکرن⁽⁶⁸⁾.

دگه‌ل بریارا قه‌کیشانا لهشکه‌ری سوری ل ده‌ق‌ه‌ری هی‌زا ده‌وک بریار دا
 هی‌رشه‌کی بکه‌نه سەر بنگه‌هه‌کی سوپایی، هی‌زی ب تنی ئیک توپا گری سی
 وچل و دوو گوله‌ هه‌بوون، عه‌لی خه‌لیل بریار دا ئەق گوله‌ بو توپارانکرنا بنگه‌هی
 لهشکه‌ری سوری ئەوی ل ئاسی‌هی دانای ته‌نیشته لهشکه‌ری عیراقی بوو، وئه‌ق کریاره
 ب سەر کرداتیا عریف سلیمان دوسکی (عریف سلو) هاته ئە‌نجام دان بیی کو چ
 گوله‌ ب لهشکه‌ری عیراقی بکه‌فن، عه‌بدولره‌زاق گه‌رمافی وه‌ک دیده‌قان دیار

دکەت ئەف کریارە ب قی رهنگی هاته ئەنجام دان ژبو هندی دا لەشکەری وا هەست بکەن بیانی نە، قی کریارێ زیانا مادی وجەستەیی گەهاندنە لەشکەری ژبو قی چەندی عەبدوولسەلام عارف دچیتە فەیدی و ئاسە و سەرەدانا بنگەهین لەشکەری سویری دکەت گونگرەئ روژنامەقانی گری ددەت ژبو دا مبرراتا ژبو قی چەندی دیار بکەت⁽⁶⁹⁾، ئی دوماهیەک کریارا لەشکەری یا سوپایی سوری ل 1 ی کانونا ئیکی / 1963 دەیتە ئەنجام دان، دەمی پیلانا ریگرتنا لەشکەری عیراقی ژموسل بو دھوکی دەیتە ئەنجام دان ل گوندی ئالوکا ل بناری چیایی زاوا کو چل وپینج پیشمەرگە ژهیرا ئاکری وشێخان وئەنسارین ل چیایی ئەلقوش ب سەرکردایەتیا هورموز مەلک چەکو ریک ل لەشکەری عیراقی گرتن وژناقبرن وژمارەکا چەکدارین لەشکەری دەینە کوشتن وییت مایی دەینە ئخسیر کرن، ل دەمی قەگواستنا ئخسیران بو بنگەهەکی پیشمەرگەیان هورموز ودگەل پینج پیشمەرگەیان بەرهف کاروانی سوپایی عیراقی دچن ئەوی هاتیە گرتن ژبو سوتاندنا ترومبیلدا کو ئەف کردارە دەنگ قەدەت، لەمی ئەنجامدانا قی کریارێ هیرشەکا لەشکەری سوری دەیتە جەئ ناقبری وتەقەیان ل وان دکەن وهورموز وپینج پیشمەرگە دەینە کوشتن⁽⁷⁰⁾، وپشتی قی هەوہیی لەشکەری سوری دەیتە قەکیشان ژدەقەری⁽⁷¹⁾.

سی: شەری مەتینی 1963

پشتی هیژین حکومەتی دەستی خو دانایە سەر دەقەرا بارزان ودەقەر هاته چوول کرن⁽⁷²⁾ حکومەتی پیلانا خو تەمام کر وپتیریا هیژا خو ژلەشکەری وچەتەیان بەرهف دەقەرا ئامیدی یی (چیایی مەتین) برن⁽⁷³⁾.

مەرەم ژقی هیرشی کونترول کرن ل سەر بنگەهی لەشکەری ئیک وژناقبرنا هیژی کو وی دەمی ل گوندی ئەدنی دەقەرا بەرواری ژووری بوون وپیینگاقا دووی ئابلوقە دان ل سەر هیژین زاخو ودھوک ژبو ژناقبرنا وان⁽⁷⁴⁾ ئەف پلانا حکومەتی

دهه مان دهم دا سهرکرداتيا لهشكهرى ئيک پى هاته راگههاندن ژلايى سهرۆك چهتهيىن دهقهري، ژوان تهحسين بهگ ميرى ئيزديان ناقبرى راگههاندن كو دى هيرشا حكومهتى ژلايى دهقهره بهروارى ژيرى ومزيرى ژيرقه هين وديوالى سهعيد ناغا دوسكى راگههاندن كو دى هيرشا حكومهتى بهرهف مانگيشكى فه هيت، بهرامبهري هندى سهعيد هجى شهعبان چهندين پى زانين كوم كرن كو دى هيرشهكا دى بهرهف ئاميدى فه چن وههروهسا ستافى لهشكهرى ئيک ژيهيوهنديت (لاسكى) يا حكومهتى زانين دى هيرشهكا دى ژلايى دهقهره گوليا (باتيفا) فه بو دهقهره بهروارى ژوورى فه چيت⁽⁷⁵⁾، ب قى چهندي پيلانا چاوانيا گههشتنا هيژين حكومهتى بو سهر دهقهري هاته ئاشكرا كرن.

هوسا سهرکرداتيا لهشكهرى ئيک پيلانا بهرسينگ كرتنا قى هيرشى دانان، كومهكا پيشمهركا ب سهرکردايهتيا فهيسهل هسهن نزاركى وعهلى هجى شهعبان ل دهقهره ئاشاوا دانان وبو هندى ريک ل هيرشا بو مانگيشكى بچيت بگرن، كومهكا دى يا لهشكهرى ب سهرکرداتيا جهميل سور بامهرنى ل بامهرنى دانان وهيزهكا دى يا چهكداران هنارتنه ئهردنا⁽⁷⁶⁾، وكومهكا دى ب سهرکرداتيا عريف سليمان دوسكى (عريف سلو) دناقبهرا دهقهرين مزيرى ژيرى ودوسكى ژيرى بگهن، وهيزهكا نيزيكى 300 كهس ب سهرکرداتيا عيسا سوار ل دهقهره گوليا مان وهك هيژهكا يهدهك، وههر هيژا زاخو كومهكا دى دانانه دناقبهرا باتيفا وباژيرى زاخو، وههر وهسا ههر دوو هيژين دهوك⁽⁷⁷⁾ ولهشكهرى ئيک دنماماده باشى يى دا بن، وهيزهكا دى هيلايه ل گوندى سهر كانى رهش⁽⁷⁸⁾ ول ئاميدى يى ژى هيژا ناقبرى ب سهرکرداتيا سهعيد هجى شهعبان رابوون ب ريگرتنا هيژين حكومهتى ژلايى سهرى ئاميدى يى بو دهقهره بهروارى ژوورى⁽⁷⁹⁾، ل ديف قى دابهشكرنى ديار دبیت كو سنوريت ناحيا بامهرنى تاكو ئاميدى وههر ژناحيا ناقبرى تاكو زاخو چ خاليت پيشمهركا لى نهبوون. وهيزين حكومهتى پتر تركيز ل سهر فان دهقهرين بو شايى كرن، ب قى چهندي ل ناقهراستا تهباخا 1963 هيژهكا بهرفرهه يا حكومهتى ب چهكين گران ژزريپوش وفروكهيان ژسهدان لهشكهرى پياده وچهته يان ژدهوكى

دەرکەتن بەرهف دەقهرا دەستنیشان کری چوون وشەر ل سیارەتیکا دەست پی کر، راستە پیشمەرگە ی بەرگری کرن وریک لی گرتن لی نەشیان بەردەوام بن ول چەندین دەقەرەن خو قە دکیشن هوسا هیزین حکومەتی وهیرشا خودا رابوون ب سوتنا گوندان ژوان (بەندا، کوقلی، کوریمة، بەروشکا سەعدینا، ملهمبان، دیرا گزنیك، زیوکا کەندالا، زیوکا عەبو، بانە سورا، بیسفی، ئەلکیشک...) وخەلکی قان گوندان ناچار دبن بەرهف گەلی ونهالا دچن⁽⁸⁰⁾ تا گەهشتینه ناحیا مانکیشکی ودگەل هیزا دناف ناحیی دا بەرهف فروکەخانا بامەرنی چوون وگرنه بنگەه بو هیزین خو.

حکومەتی پیلانا هیرش دانان بو سەر چار تەومەران⁽⁸¹⁾، تەومەری ئیکی ژ(فروکەخانا بامەرنی - چیایی مەتینی - روژناقیی دەقەرا بەرواری ژور)، تەومەری دووی (فروکەخانی - سەری بامەرنی) ئەف تەومەرە ددانان ب هیزترین تەومەر ژبو مەرەم ژئی بو گوندی دەرگەل وئەردنا بوو کو نیزیکتترین ریکە بگەهنە گوندی ئەدنی، تەومەری سیی (سەرسنگ - ئەردنا - گوندی ناقیلا - چیایی مەتین - گوندی شیلازا)، تەومەری چاری (ئامیدی - سەری ئامیدی وچارچەلی - ناحیا کانی ماسی)⁽⁸²⁾ وهیزین چەتەیان ب سەرکرداتیا زەعیم خەلیل جاسم کو لدەف کوردان ناسیارە ب (دەیکا جاشا) دگەل ریزین لەشکەریی حکمەتی هاتنە دابەشکرن، چەتەیی دوسکی وزیباری وشەرەفانی وریکانی وبامەرنی وئیژدی وئاشوری ل سەر هەر سی تەومەری دەسپیکی دابەشکرن لی بالاً وی پتر ل سەر ناحیا بامەرنی بوو، وچەتەیی بریفکیا وسورچیا وهەرکیا وگوراننا بو سەری ئامیدی برن⁽⁸³⁾.

سەرکرداتیا لەشکەری ئیک هایداری قان پینگاقان بوون روژەکی بەری هیرشا حکومەتی تەومەری دووی یی پیشمەرگە ی ل بامەرنی ب سەرکرداتیا جمیل سور هیرش برنە سەر مالا شیخ سەعید نەقشەبەندی کو بنگەهی پولیسان بوو وشیان دوازدە پولیس و 10 ئەفسەران ئخسیر بکەن لی ل 20 / تەباخی هیرشا حکومەتی دەست پی کر وشیان بامەرنی بگرن وجمیلە سور ودوو چەکار دەینە کوشتن⁽⁸⁴⁾، وژتەومەری دووی شیان بگەهنە گوندین دەی وبانکا ئەرزا وهەرەوسا ئەو

خالا ل گوندی ئه رده دنا چه پهر بهردان و گه هشتینه هیژین حکومهتی، و تهوری سیی گه هشتنه گوندی شیلازا، و تهوری چاری و دو ماهیی گه هشتنه سه ری چارچه لی⁽⁸⁵⁾ ول ویری ئه گه ری راوه ستیانا وی ژی شیخ سه عیدی بریفکی دنامه کی دا بو ئه سعده خوشه فی دیار کر کو نه شین به رده و امبن ژ بهر ریکا ب زه حمه ت نه شین چه کین مه زن بنه جهی دیار کری⁽⁸⁶⁾. هوسا بو ماوی سی حه فتیان ژه یرشی گه هشتنه گوندی دهرگه لا موسا به گی⁽⁸⁷⁾.

ل فان پینگاقین حکومه تی بارودوخ لناق ریژین پیشمه رگا ناله بار دبیت وهنده ک ژوان چه کی ددانن ونه شین به رده و ام بن وهنده ک ژوان ژسنورین عیراقی دهر باز دبن بو ئه ردی تورکیا⁽⁸⁸⁾ لی حکومه تا تورکیا ب هه ماهه نگی دگه ل حکومه تا عیراقی چه ته یین سه ر سنوری (ریکانیا) ل ده قه را هه کاری نیشته جی دکه ن و پرچه ک دکه ن ژبو هیرش ژلای سی سنوری هه ر دوو وه لاتان بکه ن و چه ندین پیشمه رگه گرتن وراده ستی حکومه تا عیراقی کرن⁽⁸⁹⁾.

هوسا ئه سعده خوشه فی بو شیخ ئه حمه د بارزانی راگه هاند کو به ره قانی یا لاواز بووی ودی ده قه ر ب ته مامی که قیته ژیر کونترولا حکمه تی، لی دوی بارو دوخی دا شیخ ئه حمه د نه شیا هاریکاری بو له شکه ری به نی ریت و داخاز ژ ئه سعده خوشه فی کر بنگه هی له شکه ری ئیک ونه خوشخانی فه گو هیژن بو ده قه را نیروه ییا وهیژا زاخو⁽⁹⁰⁾ بزقریته ده قه را گو لی وسندییا⁽⁹¹⁾، لی سه رکردین شوره شی ل ده قه ری ب پیلانه کا دی رابوون ئه و ژی عمباریت خارنی ونه خوشخانه فه گوهاسته نه گوندی شیخی ل ده قه را نیروه ییا⁽⁹²⁾ و رابوون ب کرینا چه کی ژبازرگانین شه ری کو وی ده می چه ک ژچه ته ییت ئیزدی کرین کو ته حسین به گی ئیزدی ئه و چه ته ژباعه دری فریکه بنگه هی له شکه ری ئیک دریکا (باعه دری - بنگه هی هیژا دهوک - روبرای خابیر - ده قه را گو لیا - گوندی ئه دنی) دبرن، هوسا پیشمه رگه پرچه ک بو ژچه کی سفک و فیشه کا⁽⁹³⁾ و پیلانه ک دانان ب ناقی پیلانا (مان ونه مان) و ژجهی به ره قانی کرنی هیرش برن⁽⁹⁴⁾ و ئیکه م پینگاق به ره ق گوندی گابنیرکی چوون ول قیره نا کو کی دکه قیته دناق هیژیت چه ته یان ژبوو فی هیرش و ده سته ئینانا

دهستكهفتيا⁽⁹⁵⁾ ههراچاوا بيت هيرش ژ37 چهته بيت ئاشوريا بوو ب سهرکرداتيا شيبه مايكل تياري بوو وشكهستن ل گوندى وژوان چهكداران پيلانا مان ونهمانى ب سهرکرداتيا عيسا سوار بوو ولهشكه دابهش كر سهر چار تهومران لى تهومرى گرنگ ب سهرکرداتيا عهلى هالو دا بوو، ل 4 - 5ى چريا ئيكى/1963 هيرشا مان ونهمانى دهست پى كرڻ وهيرش بو تهنيشتا فه برن وشيان بو ماوى روژهكى سوپايى حكهمهتى ب زقرينه فروكهخانا بامهرنى دا⁽⁹⁶⁾ سهركهفتنا پيشمهركه ل چيائى مهتين نه ب تنى بهردهوامى بوون بوو مانا شورهشى ل بههدينان بهلكو ل بارزان ژى كو وى دهى شىخ نهحمهه بارزاني داخاز ژحكومهتا توركيا دكرن خو خهلكى بارزان وهك پهنا بهر ومهركرڻ لى پشتى پاشفه برنا لهشكهرى عيراقى ل بههدينان ول دهقهرا بارزان ژى لاواز دبن وجارهكا دى خهلكى بارزان دزقرنه دهقهرا ناخبرى⁽⁹⁷⁾.

چار: دروست كرنا نهسارا

دگهه راكههاندنا كودهتيا 8ى شوباتا 1963 دژى حكهمهتا عهبدولكهريم قاسم سكرتيرى پارتا شيوهيا عيراقى حسين نهلرزا (سهلام عادل) داخاز ژلايهنگريت شيوهيا ل سهرانسهري عيراقى كر دژى كودهتا چيا رابن، ول بهغدا چهك راكرڻ⁽⁹⁸⁾ وشهر دناقههرا ههردوو لايان پهيدا بوو، ژمارهكا ئيكچار زور ژشيوهيان هاتنه كوشتن ودهستهسهركرڻ⁽⁹⁹⁾ وههوهيڻ گرتن وكوشتنا شيوهيان زيده تر لى دهين دهى ل 9ى شوباتى ومزارهتا بهرگرى بومباران كرى وعهبدولكهريم قاسم خو رادهستى كودهتا چيا كرى وخوپيشاندان نهمان وسكرتيرى پارتى سهلام عادل دهيته گرتن⁽¹⁰⁰⁾ وپشتى سى روژا ژكودهتايى بهيانا ژماره سيزده دان وتيدا ژناقبرنا شيوهيا راكههاندن كو ب ريكا زيهرهقاني نهتهوهيى هاته نهجم دان⁽¹⁰¹⁾.

سهبارت دهقهرا بههدينان وهك ديدهقان ديار دكهن نهفه ههوهييت گرتنا شيوهيان ههه ژروژا ئيكى يا كودهتايى بهربهلاف بوو بو نمونه ل 8ى شوباتى

ئەفسەرەکی شیوعی سەر ب لەشکەری عیراقی قە ل فەرماندەیا ئاکری پیکول
 کرن ب رەفیت و بەرەف چیا یی ئاکری بچیت ژبو هندی بگەهیتە لای
 پیشمەرگەیان ل ل بنارا چیا ی دەیتە گرتن ول گەلیی کانی زەرکی ب دەستی
 چەتەیی دەقەری دەیتە کوشتن⁽¹⁰²⁾ و ژمارەکا زور یا شیوعیین زاخو دەستە سەر
 دکەن و بەرەف گرتیخانا میسل دەن⁽¹⁰³⁾ پشتی قی هەووی دشیین بیژین ریکخستنا
 شوعی ل زاخو زور لاواز دبیت⁽¹⁰⁴⁾ ول دەقەرا شیخان ل باژییری دا پتیریا وان خورزگار
 کرن و ژمارەکا کیم هاتنە گرتن و پشتی قی هەووی چالاکیا ئاشکرای و نەینی
 یا پارتی ل شیخان دا نامینیت⁽¹⁰⁵⁾. ل ل ناحیا ئەلکیش بیشوکی بەرفرە
 لایەنگرین پارتی هاتنە گرتن و هەر دروژا گرتنا وان ئەندامەکی پارتی هاتە
 سیدارە دان ب ناخی (ئلیاس حەنا گوهاری)⁽¹⁰⁶⁾. ول باژییری دەوکی کومەکا
 شیوعیان وەک (رەشید موحەمەد مستەفا ئامیدی، فەخری موحەمەد سالح،
 موحەمەد حەمید کرسی...) هاتنە گرتن ول گرتیخانا میسل زیندان کرن⁽¹⁰⁷⁾،
 و ژمارەیک ژوان گەهشتنە ریزین شورەشی دەمی گەهشتینە بنگەهیت شورشگیران
 ژلای عەبدلواحید حەجی مەلو دەینە دەستە سەر کرن و بو ماوی سی هەیفان ل
 گوندی سوری ل نا ف مزیری ژیریا ئاسی دکەن⁽¹⁰⁸⁾.

ولگەل زی دە بوونا هەوا دەستە سەرکرتنا شیوعیان ناچار بوون بگەهەنە ریزیت
 شورەشی وەک پەناگەهەک بو وان، ل دەست پیکی مەکتەبا سیاسی یا پارتی رازی
 نە بوون ل سەر حەواندنا وان و ئیبراھیم ئەحمەد بریارا گرتنا وان دەر کر⁽¹⁰⁹⁾
 و مەرەما وی قر کرنا شیوعیان بەیتە قە کرن⁽¹¹⁰⁾، ل مەلا مستەفا بارزانی
 بەیاننامەک و بو هەمی بنگەهیت پیشمەرگە ی دەرکرد هەناردن و تیدا بریاردا
 لایەنگریت شیوعیان بەینە حەواندن و بنگەهیت لەشکەری بو وان بەینە قە کرن و هەر
 وەسا چەکی راکەن دگەل پیشمەرگە یدا⁽¹¹¹⁾ پشتی هاتینە وەرگرتن ل بنگەهان
 مەکتەبا سیاسی یا پارتی وەسا بە لا فکر کو دی شوعی بەرەهەستکاری پی کەن ل
 عەزیز موحەمەد دیار دکەت کو شیوعیان ب تنی وی دەمی ئارمانجا وان خو

پاراستن بو ژیریاریت حکومهتا بهعس⁽¹¹²⁾، هەرچاوا بیت شیان بنگههین ئەنسارا
قەهکەن وئیکەم بنگهه ل کلکە سماق ل سنوری قەزا کویە هاته دامەزراندن⁽¹¹³⁾.

ل قی دەمیدا بەری قەکرنا بنگههیت ئەنسارا ل بههیدینان شیوعیین
گههشتنه شورەشی چەندین کردار ئەنجام دان ژوان بەشداری دبزاڤا فهیدی دا
کرن ئەوا ل پشتی کۆدەتایا 8ی شواتا 1963 پلان بو ژلای ئەفسەریت شیوعیان
قە هاتیە دانان، وپیلان ل فەرماندەیا فهیدی هاته دانان وبریاردان ژ فەرماندەیا 14
یا دهوکی دەست پی بکەن⁽¹¹⁴⁾ وپاش فەرماندەیا فهیدی بگرن وپاش پیکەشە
فەرماندەیا پینج (الغزلانی) ل میسل بگرن، وکار ل هەر سی فەرماندەیان هاته
کرن؛ وشیوعیت لژنا ناوچا شیخان ژی بەشداری قی بزاقی بوون نیژیکی 300
چە کردارین شوعی ب سەرکرداتیا تومە سادق توماس⁽¹¹⁵⁾ ل 26ی شوباتی ل چیاپی
داکان هنداڤ فەرماندەیا فهیدی کوم بوون وپیلان دانان بەرهڤ فەرماندەیا
غەزلانی بچن ودابەش دوو تەوهران بوون، پی ئیکی نیژیکی 150 چە کردار ب ریکا
(ئەلکیش - تلکیف - میسل) بچن، پی دووی نیژیکی 150 چە کردار ب ریکا (ئین
سفی - باشیکی - میسل) بچن، وبریاردان ل 27ی شوباتی دەست پی بکەن، لی دوی
شەقیدا پیلان دهیته ژناق برن ودهمی ئەفسەرەکی بەشدار بووی چەکی پاقر
دکەت گومانی ژی دهن ودهسته سەر دکەن ودان پی دانی دکەت، ب قی شیوهی
بزاق هاته ژناق برن وژمارەکا زوریا ئەفسەر ولایهنگریت شوعی ل فەرماندەیا دهوکی
وفهیدی هاتنه گرتن⁽¹¹⁶⁾.

هەرچەندە لدهڤهرا بههیدینان هیزا ئاکری وشیخان یا ئیکانه بوو هاتیە
راسپاردن بو قەکرنا بنگههیت لەشکەری ییت شیوعیا⁽¹¹⁷⁾. لی ل دهڤهرا زاخو
بنگههەکی لەشکەری پی بچیک قە کرن کو ب تنی ژ دهه ئەنسارا پیک دهاتن
ژوان (حسنى حەجی رهشید، صالح حاجی رهشید، رهزى جهوهەر چایچی، ئەحمەد
مهحمود جزراوی، یونس جهمیل، جهمیل یونس حەلاق، عەبدو نەجار، صالح نەجم،
حسین پیتانی، مهجید جزراوی) کو ل ئادارا 1963 گههشتبوونه هیزا زاخو ل
گوندی هەقشنى ل سنوری قولا عەبدو لرهحمان دینومان، وبنگهه ب هاریکاریا

كوردستانى دەست پى كرى، ول 30 / خزيرانى فروكهيين حكومهتى هيرش كره سهر بنگههين ل گهليى زيوكا وژمارهكا ئەنسارا بريندار دكهن ژبلى وى زيانى كار تيكرنهكا نهباش ژلايى لوجستى ل سهر چهكداران ههبوو وژمارهكا چهكدارا چهپهرا بهر ددهن وريزين ئەنسارا دهيلن⁽¹²⁵⁾.

ههر دههمان روژدا هيزهكا چهتهيان ب سهرکرداتيا زهعيم خهليل جاسم ومعاويه ئسماعيل ئيزدى هيرش كرنه سهر ناحيا ئەلكيش ژبهز زانينا هاتن وچوونا ئەنسارا بو ناڤ ناحيى وههبوونا ژمارهكا زور يا لايهنگريت پارتى ورابوون ب گرتن وئيشاندنا وان، ب قى چهندي هيزهكا ئەنسارا ژگهلى قه هيرش كرنه سهر هيزا چهتهيان وشيان دگافى دا ب دهرىخن وبهرهڤ ميسل برن⁽¹²⁶⁾، وهك تولفهكرنهك بو قى هيرشا ئەنسارا بو سهر ناحيى حكومهتى ل 7ى تيرمههئى هيرشهكا زيزهقانيى نهتهوهى (حرس القومى) ئاماده كرن دگهل چهته يين ريكانيا (ژبهركو بو شهركرنى ل چيا وگهليا شارازانه) وچهتهيين مهسيحى (ژبهز كو ل دهقهريى دشارمزانه) وبهرهڤ ناحيا ئەلكيش چوون دگهل روژئاڤا بوونى دا بهرهڤ چيايى ئەلكيش وگهليى زيوكا چوون، دپيلانا هيرشا وان دا ل دهستپيكي چهته يين مهسيحى چوون ونيزيكى بنگهههكى ئەنسارا بوون وب زمانى سريانى ئاخفتن دا كو هزر بكهن يى ژئهلكيش هاتين تا كو بنگهه گهمارو داي وهيرش كرنه سهر وب تهمامى بنگهه ژئاڤ برن⁽¹²⁷⁾. ول 9ى تيرمههئى هيرشهكا دى يا حكومهتى ب ئهردى وئهسمانى بهرهڤ چياي وگهلى برن، پشتى نهشياين چ ئەنجاما ب دهست خوڤه بينن هيزهكا زيزهقانيى نهتهوهى ب سهرکرداتيا سالم مهلا عهلو بهرهڤ ئەلكيش چوون وب سهر مال وكهس وكارييت ئەنسارا وشيوهيا دا گرتن وژمارهك زى گرتن وئيشاندن ودوو ژوان كوشتن دناحيى دا⁽¹²⁸⁾.

پشتى قان هيرشين حكومهتى هيزين ئەنسارا قوناغهكا دى دسيستهمى لهشكهرى دا دهست پى كرن ژجهى بهرگرى كرنى هيرش برن كرن ژبو كومكرنا چهكى، ژبو قى چهندي هيزهك ب سهرکرداتيا تومه توماس وعهبد جومعه بهرهڤ ئەلكيش چوون وب سهر بنگههئى پوليسان يى ناحيى دا گرتن لى ژبهز هاتنا هيزهكا

زۆر ژشیخان بهرهف ئه لکیش هاتن سه رکهفتن نه ئینان، ژیهرفی چهندی بریاردان ژبو ب دهست فه ئینانا ئارمانجا خو هیرشى بو سه ر بنگه هین پولیسان ییت گوندا ببهن ژوان گوندین (خریبت سالح، بهیت نار، گرتنا بنگه هى پولیسان ل گوندی تلسقف، وچه ندین گوندین ده ورره ی شیخان وئه لکیش)⁽¹²⁹⁾.

دقی قوناغی دا ناکوکی ناف ریزین پارتی لژنا ناوچا میسل په یدادبیت کو ل نافه راستا هه یفا ته باخی کاکه ئه حمهد سورانی سه رکیشیا ناکوکی و به ره یی ژیفه بووی ژ لژنی دکهت⁽¹³⁰⁾، به شدار بوو ییت فی روویدانی ئه گه ری ناکوکی دزقریت بو فیانا کاک ئه حمهد ژبو وهرگرتنا پوستی سه ریه رشتی گشتی (له شکه ری - سیاسی) یی پارتی ل ده قه ری وهر بریاره کا هه با ژلایى نافبری ده ر دکهت⁽¹³¹⁾، لی کاکه ئه حمهد ئه گه ری ژیکفه بوونا لایه نی وی قه دکه رینیت بو رویدانه کی، ده می هیزه کا ئه نسارا ب هه فکاری دگه ل قولا هورموز مه لک چه کو ل 27 ی ته باخی هیرشى دبه نه سه ر گوندی نه مرکی وشه ر په یدا دبیت و دئه نجام دا دوازه چه ته دهینه کوشتن ونیزیکی 200 سه ریت په زی ده سته سه ر دکهن⁽¹³²⁾، و چار چه کداریت قولا هورموز ئیک ژئه نسارا دهینه کوشتن، لی یا گرنه گ ئه وه هورموز مه لک چه کو وه ک تولقه کرنه ک ژبو کوشتن چه کداریت وی رابوو ب سیداره دانا سی ژگوندی نه مرکی، ژیهر کو ئه ف کرداره دژی شه نگه ستیت پارتی بوو، کاک ئه حمهد کره ئه گه ری راسته وخو یی ژیکفه بوونی وبنگه هه کی (له شکه ری - سیاسی) یی جودا فه کرن وبنگه هى سه ره کی ل گوندی قه یسه ری بوو⁽¹³³⁾ ژیهری راگه هاندنا ژیکفه بوونی لایه نی دی هه ولدان کرن ژیکفه بوون په یدا نه بیت ول 19 ی ته باخی کومبونه ک ژلایى تومه توماس وجه لال موحه مه د باله ته هاته ئه نجام دان ولایه نی ژیفه بووی داخاز کرن لی نه گه هشتنه چ ئه نجاما⁽¹³⁴⁾، پشتی کومبونی بنگه هى ل گه لی زیو کا رابوون ب ریکه فتنامه کی دگه ل هیزا ئاکری وشیخان ژبو به ربه لاق کرنا ئه نساران دنا ف هیزی دا وبنگه هه ک ب هه فکاری دگه ل قولا هورموز مه لک چه کو ل گوندی پیرموس فه کرن وه یزا ئاکری وشیخان پالپشتیا هه ر دوو باره گه هان دکر⁽¹³⁵⁾،

وب پالپشتیا شیخ ئەحمەد بارزانی بنگەهەکی دی یی ئەنسارا ل گوندی دفریه ل
دەقەرا زیباریا قەکرن⁽¹³⁶⁾ وەر وەسا بنگەهی قەیسەریی ب پالپشتیا لەشکەری ئیک
دەهاتە ریژە برن ورابوون ب دامەزراندنا چەندین بنگەهین ئەنسارا سەر ب بنگەهی
قەیسەریی قە ل دەقەرا بەری گاری وگوندی شکەفتیان⁽¹³⁷⁾.

تهوهري دووي

بارودوخين سياسي ولهشكهرى ل دهقهرى ل 18 /

چريا دووي 1963 - 17 / تيرمهها / 1968

ئيک : ريککهفتناما 10\شوباتا\1964 و کارتیکرنا وي ل سهر دهقهرى

ل 18 / چريا دووي / 1963 عهبدوولسهلام عارف ب کودهتايهکى رابوو ودوماهيک ب حکومتا بهعس ئينا وئهحمهد حهسن بهکر ژيوستى سهروک حکومتى لادا⁽¹³⁸⁾ و حکومت ب سهروکاتيا تاهير يهحيا(1913-1986) كهسايهتیهکا دیر بوو ژيارتا بهعس دامهزراندن⁽¹³⁹⁾، يا گرنگ عهبدوولسهلام ههلووستى خو بهرامبهر کيشهيا کوردی دیار کر کو ئاماديه ريککهفتنى دگهل سهرکرداتيا کوردی بکته ويگههنه چارميهکى ژبو راوهستاندنا شهري ل کوردستانى⁽¹⁴⁰⁾. ودهه مان مهه دا سهرهدانا باژيرى سليمانى کر ودهسهرهدانا خودا دیار کر کو حکومتا عيراقى ئاماده نينه حوکمى ئوتونومى بو کوردان ب رهخسينيت، بهرامبهري قى مهلامستهفا وهك بهرسقهك ئامازه دا کو "هندي مييهکى دست ژداخازييت نهتهوهي وئوتونومى بو کوردستانى دکومارا عيراقى دا، بهرنادهين"⁽¹⁴¹⁾.

ژیهر دقئ ده میدا لهشکه ری عیراقی ژنه گه ری هیرشین بهردهوام دناقبه را خزیران - چریا دووی بو سه ر کوردستانی توشی لاوازیی بو وشیانیت بهردهوام بوونی نه بوون ژیه ر هندی عهبدو لسه لام ناچار دبیت رازی ببیت ل سه ر کرنا دان وستاندنا دگه ل سه ر کردایه تیا شوره شی ژبو ئیمزاکرنا ریکه فتنامه کی دناقبه را هه ر دوو لایان، هه رچه نده مه لا مسته فا بارزانی باوه ری ب مه ره ما عهبدو لسه لام نه بوو لی ئارمانجا وی ژریکه فتنی ئه و بوو، بیته ماوهیه ک وه ک بیهنقه دانه ک بو بو هیزین پیشمه رگه یان، ودا دهره فت بو راکه هاندنا جیهانی پهیدا ببیت کو پتر کیشا کوردی بنیاسن⁽¹⁴²⁾.

هه رچاوا بیت دان وستاندن کرن دناقبه را هه ر دوو ئالیان ب ریکا پاریزگاری سلیمانی یی عهبدو لره زاق سهید مه حمود هاته کرن ناقبری روله کی مهزن هه بوو ژبو رازی کرنا عهبدو لسه لامی کو ئه ق دان وستاندنه بگه هیته ریکه فتنامه کی⁽¹⁴³⁾، دئه نجام دا ریکه فتنامه کا دوو لایه نی دناقبه را وان هاته مور کرن ل 10 ی شواتا 1964⁽¹⁴⁴⁾، ژخالین گرنه گ ریکه فتنامی شه ر دناقبه را هه ر دوو لایان هاته راوه ستاندن وههروه سا حکومه تی جهخت ل سه ر (مافین گه لی کورد دعیراقه کا ئیکگرتی دا) کر⁽¹⁴⁵⁾.

پشتی خالین ریکه فتناما 10 ی شوباتی هاتینه راکه هاندن بارودوخ ل ده قه را به هه دینان به ره ق باشته ر چوو وجوره ئارامیه ک پهیدا بوو، وژیهر قی هه لکه فتنی پیشمه رگا ل ده قه ری ئاهه ننگ گیران وئامر هیزا دهسته ژباژی رین ئامیدی ودهوک وزاخو وئا کرئ وشیخان ژبو پیروز کرن ل سه ر کرداتیا شوره شی هنارتینه بنگه هی مه لامسته فا ل سه نکه سه ر، وههروه سا لژنین پارتی کادریت خو راسپاردن ژبو گه ریان دناق گوندان دا ل ده قه ری دا کو ریکه فتنامی بو خه لکی شروه بکه ن⁽¹⁴⁶⁾، وژلایی لهشکه ری گوهرین هاتنه کرن ل ده قه ری ل دیف خالین ریکه فتنامی زوربه یا لهشکه ری عیراقی هاته فه کیشان بو سه نته ری باژی ران، لی ل جهیت نیژیکی بنگه هین شوره شی هیزه ک هیلا ل گوندی کورا ول فروکه خانه یا بامه رنی وهیزه کا دی ل ده وره ری ن باژی ری ئامیدی هیلان، وژلایی ئابووری فه، گه ماروو ل

سەر باژیران راكرن وياسی ئابووری باشتەر لی دهیت وئاکنجیین دهقهری ب بازرگانیا فیقی قه مژیل دبن، وههروهسا پیشمه‌رگه‌ی ماف هه‌بوو هاتن چوونی بکه‌ت دناقبه‌را بنگه‌هین له‌شکه‌ری ویاژیران لی ب مه‌رجه‌کی ئیمزا فه‌رماندی هیزی هه‌بیت ئەوا ب ناڤی (عدم‌‌التعرض)⁽¹⁴⁷⁾ وهه‌ر وهسا ریك بو وان کارمه‌ندی حکومه‌تی دریزین پیشمه‌رگه‌ی دا ریك هاته‌دان ب زقرنه‌ سەر کاری خو وژماره‌کا چه‌کداران زقرینه‌ باژیران ومان وه‌ک کارمه‌ند⁽¹⁴⁸⁾، ژلایه‌کی دی قه وه‌ک به‌لگه‌نامین حکومه‌تی دیار کری کو سه‌رکرداتیا شوره‌شی هاریکاری ژحکومه‌تا به‌عسا سوری وه‌رگرتینه و بهاریکاری پیشمه‌رگه‌ی کوردی ل به‌هدینان ب ریکا عیراق - سوریا وده‌قهری را چه‌ک و ته‌قه‌مه‌نی وجلو به‌رگین کوردی بو شوره‌شی فریکرینه⁽¹⁴⁹⁾.

لایه‌نی پتر ریکه‌فتنامی کارتیکرن وگوه‌رین ل سه‌ردا کرین لایه‌نی سیاسی بوویه، کو مور کرنا وی دبیته‌جه‌ی نه‌رازیبوونا سکریتی‌ری پارتی وپتریا ئەندامین مه‌کته‌با سیاسی یا پارتی⁽¹⁵⁰⁾ ئەڤ لایه‌نه‌ ب پشته‌فانیا حکومه‌تا عیراقی سه‌رکرداتیا لایه‌نی ژیفه‌بووی یی پارتی کرن⁽¹⁵¹⁾ و خو ب کوما مه‌کته‌با سیاسی دانه نیاسین، ولایه‌نی دیتر ب سه‌روکاتیا مه‌لا مسته‌فا بارزانی ولایه‌نگرین وی بوو⁽¹⁵²⁾.

مه‌کته‌با سیاسی وهسا دا دیارکرن کو ئەڤ دوو به‌ره‌کیه‌ دناقبه‌را پاشکه‌فتن وپیشکه‌فتنه‌ ولایه‌نی مه‌لا مسته‌فا بارزانی ب پاشکه‌فتن دا نیاسین وهه‌روهسا به‌لاڤ کرن کو ده‌قهره‌ به‌هدینان (بارزان) ده‌سته‌لاتدارن ل سه‌ر شوره‌شی ودقیت یه‌کسانبون هه‌بیت. فازل میرانی دیار دکه‌ت کو مه‌کته‌با سیاسی ب شارمه‌زاهیا خو ب تاییه‌ت ئیبراهیم ئەحمه‌د شیان کومه‌کا کادریت پارتی وپیشمه‌رگا بو لایی خو بکیشن، ژپیش راگه‌هاندنا ژیکشه‌ بوونی ده‌قهره‌ مه‌کته‌با سیاسی ده‌سته‌لات ده‌قهره‌کی دکرن نیزیکی 6000 چه‌کدار ره‌خوڤه‌ دگرتن پشتی راگه‌هاندنا ژیکشه‌ بوونی نیزیکی 5400 چه‌کدار دزقرنه‌ لایی لایه‌نی مه‌لا مسته‌فا بارزانی، لی کادریت پارتی پتریا وان مانه‌ دگه‌ل لایه‌نی ژیکشه‌ بووی⁽¹⁵³⁾.

پشتی دووبه‌ره‌کی دناقبه‌را هه‌ردوو لایان ب هیز دکه‌فیت هه‌ولدانی‌ت لیک تیگه‌هشتنی کیم دبن هوسا لایه‌نی مه‌کتبه‌با سیاسی رادبن ب گری‌دانا کونفرانسه‌کی ل ده‌قه‌را ماوه‌ت ل 6 - 9 ی نیسانا/ 1964⁽¹⁵⁴⁾، ئیک ژیریاریت کونفراسی ئەو بوو ده‌سته‌یه‌ک ژمه‌کتبه‌با سیاسی بچیت ژبوو دیتنا چاره‌یه‌کی ژبو نه‌هی‌لانا دووبه‌ره‌کیی لی سهرکه‌فتن نه‌ئینان⁽¹⁵⁵⁾ ژبه‌رکو لایه‌نی مه‌کتبه‌با سیاسی ل سهر قی خالی ناکوکی که‌فته دناقبه‌را وان و بونه دوو لایه‌ن لایه‌نه‌ک دگهل چاره‌سه‌ریی بوو لی لایه‌نی دی ژوان ئیبراهیم ئەحمەد ونوری سه‌دیق شایس ومه‌لا ماتور دژی چاره‌سه‌ریی بوون وب توندی دژی مه‌لا مسته‌فا بارزانی وکومه‌کا ئەندامین لژنا ناوه‌ندی دپارتی‌دا رابوون⁽¹⁵⁶⁾. هه‌ژیه دیار بکه‌ین کو ل ده‌قه‌را به‌هدینان ژماره‌ کادرین پارتی به‌شداری کونفرانسی بوون ژوان (ئەحمەد عەبدوللا ئامیدی، خالد یوسفی، موحه‌مه‌د سه‌دیق هه‌وری، عەبدوللا زیباری، سه‌دیق عه‌لی ئامیدی، عه‌لی شنگالی، ئوسمان قازی، عومەر حه‌سه‌ن بامه‌رنی...) ⁽¹⁵⁷⁾ وه‌هر وه‌سا ناخبریا ده‌نگی خو دکونفرانسی دا هه‌بوو ب تایبه‌ت ئەحمەد عەبدوللا به‌رپرسی لقی ئیک بوو ودکونفرانسی دا هه‌ولدان کرن کو ژیکشه‌ بوون په‌یدا نه‌بیت ژبه‌رکو دا زیان نه‌گه‌هیته‌ پارتی ب تایبه‌ت ل ده‌قه‌را به‌هدینان وپشتی کونفرانسی ژێ چه‌ندین هه‌ولدان کرن کو پیک به‌یت لی سهرکه‌فتن نه‌ئینا⁽¹⁵⁸⁾، وکه‌سانی‌ت به‌شداری دکونفرانسی کرین کومه‌ک ژوان مانه‌ دگهل لایه‌نی مه‌کتبه‌با سیاسی وکومه‌کا دی زقرینه‌ ده‌ف مه‌لا مسته‌فا بارزانی⁽¹⁵⁹⁾. لی ب شیوه‌کی گشتی ل ده‌قه‌را به‌هدینان ژماره‌ک ژکادریت پارتی گه‌هشتنه‌ لایئ مه‌کتبه‌با سیاسی ژوان، ژئەندامین لژنا ناوه‌ندی (ئەحمەد عەبدوللا ئامیدی، عه‌لی حه‌مدی بیدوهی، عه‌گید سه‌دیق ئامیدی)، وژئەندام لژنه‌و کادریت پارتی دا (ئیبراهیم ئاکره‌یی، عومەر حه‌سه‌ن بامه‌رنی (به‌رپرسی ل. ن زاخو) ره‌شید سه‌عید ئاغا دوسکی، موحه‌مه‌د ره‌شید ئامیدی (به‌رپرسی ل. ن ئامیدی)، نوری مسته‌فا ئامیدی، سه‌دیق عه‌لی ئامیدی، حه‌سه‌ن مسته‌فا ئامیدی، حه‌مید سوری، ئەحمەد عه‌ره‌ب، فه‌ریق نه‌ووروز، حه‌سه‌ن نعه‌مه‌ت باجلوری...) ⁽¹⁶⁰⁾.

لایه‌نی مه‌کتبه‌با سیاسی عومەر مسته‌فا ده‌بابه وه‌ک نونه‌ری خو ه‌نارتنه ده‌ق‌ه‌را به‌ه‌دینان ژبو ری‌ک خستنا لایه‌نگرین مه‌کتبه‌با سیاسی ل ده‌ق‌ه‌ری وچه‌ندین کومبوون دگه‌ل که‌سانیت نا‌ق‌بری کرن⁽¹⁶¹⁾ ل ده‌ست پی‌کی کارێ خو‌ل ده‌وکی کرن لی تاراده‌کی چالاکیا وان لی یا لاواز بوو⁽¹⁶²⁾ ژبه‌ر هندی کارێ خو قه‌گوه‌استنه ده‌ق‌ه‌را ئامیدی ژبه‌ر کو‌پت‌ریا خه‌لکی وی دگه‌ل مه‌کتبه‌با سیاسی بوون ول دگه‌ل نا‌ق‌بری کومبوون⁽¹⁶³⁾، وپشتی عومەر ده‌بابه‌ی ئیبراهیم ئاکره‌یی کارێ نا‌ق‌بری کر وچه‌ندین کومبوون وسمینار ل ده‌ق‌ه‌ری کرن ژبو ب هیز کرنا پارتی ب تایبه‌ت ل ده‌وکی وسمیناریت وی وه‌ک راگه‌ه‌اندن بو پارتی دکرن وخالین لاوازیت پارتی دیار دکرن⁽¹⁶⁴⁾.

پشتی قان پینگافیت لایه‌نی مه‌کتبه‌با سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان بریار دان گونگره‌یی شه‌شی ی پارتی به‌یته‌ گریدان، ژبو قی چه‌ندی ل 11 ی گولانی هه‌لبژارتن ل لژنا ناوچی کرن وری‌ک بی‌خن دا کو به‌شداری یی دگونگره‌ی دا بکه‌ن⁽¹⁶⁵⁾، ل ده‌ق‌ه‌را به‌ه‌دینان گوهرین ل لژنه‌یا دا هاتنه‌ کرن لی دکی‌م بوون ژبلی لژنا ناوچا ئامیدی کو ب ته‌مامی چبونه‌ لای مه‌کتبه‌با سیاسی ژبه‌ر هندی هه‌لبژارتن ل گوندی ئەدنی هاتنه‌ کرن ولژنه‌کا نوی ب به‌رپرساتیا عه‌بدو‌لرهمان عه‌لی ئامیدی هاته‌ دانان، هوسا به‌رپرسیت لژنا ناوچان وئه‌ندامیت وی ل ده‌ق‌ه‌ری به‌ره‌ق سه‌نگه‌ سه‌ر چوون کو دا ل 21 ی خزیرانی گونگره‌ ده‌ست پی که‌ت لی هاته‌ پاشئ‌یخستن بو 1- 9 ی تیرمه‌هی ل ده‌ق‌ه‌را قه‌لادزی⁽¹⁶⁶⁾، کونگره‌ هاته‌ ئەنجام دان وبری‌ار هاته‌ دان کو مه‌لا مسته‌فا بارزانی هه‌ر سه‌روکی پارتی بیت، وجقاتا سه‌رکرداتیا شوره‌شی دامه‌زراندن، وبری‌ارین کونفرانسی ماوه‌ت هاتنه‌ ژناق‌برن ودگه‌ل ده‌ری خستنا چارده‌ ئەندامیت مه‌کتبه‌با سیاسی ولژنا ناوه‌ندی یا پارتی ودگه‌ل سکرتیری پارتی ئیبراهیم ئەحمه‌د وژنه‌ندامان جه‌لال تاله‌بانی وئه‌حمه‌د عه‌بدو‌للا وعه‌لی هه‌مدی وعه‌گید سه‌دیق⁽¹⁶⁷⁾، وحه‌بیب موحه‌مه‌د که‌ریم فه‌یلی دبیته‌ سکرتیری پارتی، وئه‌ندامیت لژنا ناوه‌ندی هاتنه‌ دانان کو ژده‌ق‌ه‌را به‌ه‌دینان (س‌ال‌ح یوسفی، عه‌زیز ئاکره‌یی، عه‌لی شنگالی، نه‌عمان عیسا، هاشم

پشتی ماوهیهکی کوما مهکتهبا سیاسی ل ئیرانی زفرین دگههشتنه حکومهتی ب وهاتنه ناڤکرن ب (جهلالی)⁽¹⁷⁴⁾ و(چهتهیین 66)⁽¹⁷⁵⁾ دگهل زفرینا وان هیزین صدقی چهجی شهعبان وتیلی ئیکمالهی ب چهکدار فه گههشتنه جهلالیا⁽¹⁷⁶⁾. هوسا رادبن ب فهکرنا بنگههیت پارتی ولهشکهری ب سهپرهرستیا عومهر دهبابه بوون، لژنا ناوچا دهوک ب سهپرهرشتیا ههجهر مستهفا وئیبراهیم عهلی شویکهی فهکرنا ولهشکهری دباژییری دهوکی دا حهمید سوری ب ریقه دبرن وههروهسا بنگههین لهشکهری وحزبی ل گوندین کهمهکا، سندوری، قارقاراقا، مهمانی) فه کرن⁽¹⁷⁷⁾، ب فهکرنا فان بنگههان دژمنکاری دناقبهرا ههر دوو لایان زیدهتر لی دهیت وپیگدا دان پهیدا دبن مایتیکرنا عهشائیری پهیدا بوو دهمی چهندن کهسان ژعهشیرهتا دوسکی رابووین ب گریدانا کومبونهکی ل گوندی باجلور وداخاز ژکومهکا پارتی وپیشمهراگا کر ئاماده بن لی ژوان ب تنی (فارس کورهمارکی، قادر ئالهکینی، موحهمهد حهسهن باجلوری، شیخ سهلام دهرگهلی، دهرویش بیسفی، موحهمهد عهلو لهیلا دیگرگژنیکی، حهمو کهمهکی، موحهمهد چهجی حسین کهمهکی) ئاماده بوون ولایهنی مهکتهبا سیاسی (تیلی ئیکمالهی، رهشید سهعید ئاغا دوسکی، عومهر دهبابه، عهلی شهعبان، صدقی نهحمهد چهجی شهعبان) ئاماده ببون، وپیکهاتن ل سهر هندی کرن نابیت شهر دناقبهرا واندا پهیدابیت وسنوری چالاکیا مهکتهبا سیاسی دیار کرن، پشتی فی پیکهاتنی سهرکرداتیا شورهشی ل دهقهری پیگری پی نهکروب هیج شیوهکی ل سهرههبوونا وان ل دهقهری رازی نهبوون⁽¹⁷⁸⁾ وهیرش دبرنه سهر بنگههیت وان ژوان هییشان هیرشهک ب سهرکرداتیا فهیسهل حهسهن نزارکی برنه سهر بنگههی وان ل گوندی قارقاراقا ودنهنجام پیشمهراگهیهک دهیته کوشتن، وههروهسا دهمی بنگههی گوندی دیری یی جهلالیا ب سهرکرداتیا صدقی چهجی شهعبان وعهلی شهعبان دهیته فهکرنا هیزهکا لهشکهری ئیک هیرشی دکهنه سهر دنهنجام دا ناچار دبن بنگههی خو فهگوهیزنه ئامیدی دا⁽¹⁷⁹⁾. ژههژییه دیار بکهین ل باژییری ناڤبری ژمارهکا ئیکجار زور ب تاییهت ژبیشمهراگا گههشتنه جهلالیا ب تاییهت

مالا حه جى شهعبان كو ب تهمامى ريزيت شورەشى بەردان پتريا وان گهشتنه جه لاليا، ئەف هه لويستى خه لكى باژيري دزفريت كردارا سهركرداتيا لهشكهرى ئيك بهرامبهري سهركرديت پيشمه رگهيا بيت هيزا ئاميدى ئى كو رابوون ب گرتنا سهعيد حه جى شهعبان وئه حمهد حه جى شهعبان⁽¹⁸⁰⁾ ول زيندانا قومريى ناسى كرن وپاش بو ماوه كى برنه هيزا دهوك ول ويىرى ناقبريا نامهيهك بو سدقى ئەحمده حه جى شهعبان فريكرن وديار كرن كو خو رادهستى لهشكهرى ئيك بكه ن ئەگه ر دى چاره نقيسى هه ر دوويا نهديار بيت لى سدقى ب قى شيوه ي بهرسقا وان دا (ئەگه ر ئەز ژى خو رادهست بكه م دى چاره نقيسى من ژى نهديار بيت) پشتى قان هه ولدانا هه ر دوو برنه دهقه را زاخو ول زيندانا سه ناته ناسى كرن ول جهى ناقبرى ول سنورى هيزا زاخو دا هاتنه كوشتن⁽¹⁸¹⁾.

ل ناچه راستا خزيرانا 1966 حكومه تا عيراقى ئيكه م بنگه هى مه زن ل مه مانى بو جه لاليا فه كرن كو ئەف بنگه هه ژماره كا ره بيا پيك دهات وهه مى جه لاليت به هدينان لى كوم بوون ب سهركرداتيا عومه ر ده بابه⁽¹⁸²⁾. لى پشتى ريكه هفتنا خزيرانا/ 1966⁽¹⁸³⁾ دناقهه را حكومه تا عيراقى وسهركرداتيا شورەشى هاتيه راگه هاندن، وشه ر هاته راوه ستاندن، قى ده مى دا عه لى خه ليل خوشه قى نامهيهك بو فه رماندى فه رمانده يا (18) ل دهوكى هنارت وتيدا ديار كر كو هيزيت جه لاليا ل سنورى هيزا دهوك ده رنه كه فن دى به ياننامى شكين وهيرشى بكه نه سه ر، ژبه ر هندى هه ر ل ده سپيكا مه ها تيرمه هى هيزا جه لاليا هاتنه فه گوه استن بو سندورى وهيزا دهوك ب سهركرداتيا عه لى خه ليل ب پياده ل ديف بينگا قيت جه لاليا چوون تا كو گهشتنه ناقهه را سندورى وتيكمالا گينده لا هيرش كرنه سه ر جه لاليا⁽¹⁸⁴⁾، ودقى هيرشى دا تيلي ئيكماله ي سهركردى لهشكهرى جه لاليا ده يته كوشتن⁽¹⁸⁵⁾، ژبو پيگريكرن ب بريارين به ياننامى هه لويستى حكومه تى ژقى هيرشى بى دهنگ مان وههروه سا ئەو هيرشه دناق ره بيت چه ته يت ريكانيا بوون لى هيج مايتيكرن لى نه كرن⁽¹⁸⁶⁾، هوسا هيزيت جه لاليا برنه گوندى قارقاراقا ل سه ر ريكا (دهوك - ئاميدى) لى⁽¹⁸⁷⁾، وسدقى ئەحمهد حه جى

شەعبان رازی بوونا حکومەتی وەرگرتن و بنگەهەکی دی بو جەلالییت ئامیدی ل گوندی بیبادی قەکرن، لی پێشمەرگەیا بەردەوام هێرش دبرنە سەر هەردوو بنگەهان⁽¹⁸⁸⁾. دوژمنکاریا دناقبەرا هەر دوو لایەنا گەهەشتە وی رادەوی رابن ب کوشتنا ئەندامییت ناوەندی یا پارتی (بەری ژیکشەبوونی) ژوان ئەحمەد عەبدووللا ئامیدی کو ل 14 - 15 / کانونا ئیکی / 1967 ل باژییری هۆلییری دەمی سەرەدانا نەخوشخانە دکر ژلایی سەرکرداتیا شورەشی قە دەیتە کوشتن، و هەرەسا عەلی حەمدی بیدوهی ل دەقەرە ماوەت دزیندانا شورەشی قە هاتە کوشتن⁽¹⁸⁹⁾.

دوو : چقاتا سەرکردایەتیا شورەشی

وەک دلایەریت بورییدا هاتیە باسکرن کو ئیک ژ بریاریت کونگری شەشی یی پارتی دامەزراندنا چقاتا سەرکردایەتیا شورەشی بوو، کو دەستەلاتا بالاً یا شورەشی بیت و کارین رێقەبرنا دەستەلاتییت یاسادانانی و جی بەجی کرنی بکەت، کو ل 4 ی چرییا ئیکی 1964 ب سەرۆکاتیا مەلا مستەفا بارزانی هاتە دامەزراندن، پیک دەت ژ ئەندامین لژنا ناوەندی یا پارتی، و سەرکردین لەشکەری و مەزەنە عەشیرەتان و نونەرین ئالیین ئاینی و کەمە نەتەوین ل کوردستانی، هەردوو پوستین دوماهی ی ژ دەرفەرە بەهدینان بوو ژ وان میر تەحسین بەگ نونەری کوردین ئیزدی بوو، قەشە پوئس بیاداری⁽¹⁹⁰⁾ نوینەری کلدانیا بوو و هەرەسا قەشە ماریو لاها ئەندراوس⁽¹⁹¹⁾ نوینەری ئاشوریان بوو⁽¹⁹²⁾.

ئیک ژ بریاریت گرنگ کو چقاتی دەرکیرین لایەنی ئیداری ل سەر دەقەریت رزگارکری هاتە سەپاندن، ئەوژی ئەو دەقەرە ب (ویلایهتا کوردستان) هاتەدان و دابەشکرنە سەر پینج پارێزگەها (لیوا) و دەهوک ژ ی ئیک ژوان بوو، و پارێزگەه دابەشکرنە سەر چەندین قەزایا و ناحیا، و نقیسینگەها جی بەجی کرن ب رێقەبرنا وی بەرپرسی بوو، و بەرپرسی لقیین پارتی وەک پارێزگەر هاتنە هەلبژارتن⁽¹⁹³⁾ وی دەمی نەعمان عیسا بارزانی بەرپرسی لقا ئیک بوو ل دیف یاسا یا

چقاتی دبیتە پارێزگەری دھوکی⁽¹⁹⁴⁾، و بەرپرس و ئەندامی ئەژنێ ناوچەیی پارتی بونە قائمقامی قەزایا و رێقەبەریت ناحیا، و ل دھوکی ئەحمەد جەرگیس تەتریشی دبیتە قائمقامی دھوکی و فارس کورەمارکی وەک رێقەبەری ناحیا مانگیشکی و یوسف میرخان گەرماقی رێقەبەری ناحیا زاویتە و میکائیل سارکی دبیتە رێقەبەری ناحیا سیمیلی⁽¹⁹⁵⁾. و عەبدوڵەجید ئەتەریشی وەک قائمقامی قەزا شیخان و عەلی جوقی رێقەبەری ناحیا ئەتەریش و موحمەد حەسەن بامەرنی رێقەبەری ناحیا نەهلی و فاروق سەعید بەگ رێقەبەری ناحیا ئەلقوشی⁽¹⁹⁶⁾، و ل قەزا زاخو عەبدوڵا حاجی بەدری دبیتە قائمقامی قەزای⁽¹⁹⁷⁾، و مەلا سالح بالقوسی رێقەبەری ناحیا باتیفا و مەلا حەیدەر ئەحمەد رێقەبەری ناحیا ئاسەئ و شەعبان سەعید دبیتە رێقەبەری ناحیا شەرانش⁽¹⁹⁸⁾، و ل قەزا ئامیدی ئی نەجمەدین یوسفی دبیتە قائمقام و مەلا ئەحمەد دوتازای (نیرووی) دبیتە رێقەبەری ناحیا کانی ماسی و حەسەن ئەحمەد حەجی شەعبان رێقەبەری ناحیا سەرسنکی و یوسف موحمەد بیدوھی رێقەبەری ناحیا نیروو ریکان⁽¹⁹⁹⁾.

یا فەرە دیاریکەین کو دگەل گوهرینیت کارگیری گوهرینیت لەشکەری ژێ هاتنە ئەنجامدان ل دیف یاسایین ئەنجومەنی و هاتنە ریکخستن ب شیوہکی هەرەمی کو دەست بێ دکر ژ (دەستە - پەل - لق - هیز - لەشکەر). و ئەسەد خوشەفی هەردەمینیت سەر لەشکەری ئیک و هیزین دھوک و زاخو و ئاکری - شیخان وەکی خو دەمینیت لئ هیزەکادی دەیتە دامەزراندن ل ئامیدی ئی ب سەرکرداتیا سەلیم ئەسەد خوشەفی⁽²⁰⁰⁾، و هەرەسا ب ئەگەری بەردانا چەپەران دریزین شورەشی وەک دلایەریت بەری دا هاتیە باسکرن ل دەقەرا شیخان ژێ لەشکەر دەیتە ریکخستن و لقین نوی دەینە دامەزراند کو ب قی شیوہی بوو، حاجی میرخان دولەمەری فەرماندی قولاً ئاکری بوو و بنگەھی وی ل گوندی باکرمان بوو، سالح نەرمو فەرماندی قولاً باعەدری بوو و بنگەھی وی ل گوندی نسری بوو و یوسف عەلی سپینداری فەرماندی قولاً بەرواری ژیری بوو و بنگەھی وی ل گوندی سپینداری بوو

هیزا هه لگورد ژ سێ به تالیونا پێک دهات به تالیونا ئێکی نیزیکی 450
چه کداران پێک دهات ب سه رکرداتیا سلیمان حاجی به درى سندی بوو و یوحهنا
ته لو مه رگه هى سندی وهک جیگرێ به تالیونی بوو، به تالیونا دوو نیزیکی 450
چه کدارا پێک دهات ب سه رکرداتیا عریف سلیمان دوسکی بوو و عریف ئوسمان
مایى وهک جیگر بوو، و به تالیونا سێ ب سه رکردایه تیا عه بدول رحیم جه سیم⁽²⁰⁷⁾
بوو، و عریف ئه حمه د ئیبراهیم بیدوهی وهک جیگر بوو⁽²⁰⁸⁾.

پهراویزین پشکا سیی

- (1) بو پتر پیزانین بنیره: شیرزاد زکریا محمد، الحركة القومية...، ص 51-98؛ فیبی مار، المصدر السابق، الجزء الاول، ص 66-80.
- (2) کاظم حبیب، المصدر السابق، الكتاب السابع، ص 11، 21؛ عادل تقي عبد محمد البلداوي، نضال الشعب الكردي وموقع البارزاني في الوثائق العراقية السرية، تقديم ومراجعة: عبد الفتاح علي البوتاني، دهوك، 2013، ص 75؛ ویلیام زیمان، التدخل السري للولايات المتحدة في العراق خلال فترة 1958-1963، ترجمة: عبدالجليل البدری، رسالة ماجستير، كلية الجامعة البوليتكنيكية في ولاية كاليفورنيا، قسم التاريخ 2006، متاح على موقع الانترنت www.iawvw.com
- (3) دیشید ماکدول، المصدر السابق، ص 474؛ فهیسهل دهباغ، بو شیواندی میژوو نهوهی فازل بهراک پی نهکرا أ. رهوشهن دهیهوی بیکات، بیرمام، 1995، ل 57.
- (4) بو پتر پیزانین بنیره: مسعود بارزانی، سهراچاوهی پیشو، بهرگی سی یه، بهشی یهکهم، ل 109.107؛ شیرزاد زکریا محمد، الحركة القومية...، ص 104.98.
- (5) عبدالکریم فندي، المصدر السابق، ص 55؛ دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدو لرمزاق گهرماقی، ل 2014/11/28، ل دهوکی
- (6) شیرزاد زکریا محمد، الحركة القومية...، ص 100؛ شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 114
- (7) مشروع الاكراد المعدل، گوفاړی کادر، ژماره 29، نهیلولی 1992، ل 11-17.
- (8) دیدارا کهسایهتی دگهل تهتهر تهوفیق نیروهی ل 31/ کانوونا دووی/ 2015 ل دهوکی.
- (9) دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدو لرمزاق گهرماقی ل 28/ چریا دووی/ 2014 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی خالد تاها ل 4/ نیسانا/ 2015 ل دهوکی.
- (10) شیرزاد زکریا محمد، الحركة القومية...، ص 109.

(11)

په یوه نډیا څان جوړه سواران د گهل حکومتا عیراقی د زفریت بو سهردهمی پاشایه تی (1958.1921)، ودریژی پیدانه بوو بو چالاکیین هیزا (کردوس) وهیزا ئیک یا ساده (میسل)، وهیزا دوو یا ساده (که رکوک وهولیر) ل سهردهمی عه بدولکه ریم قاسم. چالاکییت وان هتا 11/ ئادارا/ 1970 به ردهوام دبن وپتیریا سه روک په داریت وان ژمه زنییت عه شیره تا بوون وئهن دامین چقاتا نونه راتی ویا سهردهمی پاشایه تی بوون، ژشازده عه شیره تان پیک دهاتن. هندهک عه شیره ت به ردهوام چالاکی هه بووینه ل دهقه را بادینان وهکی عه شیره تین (زیباری، هه رکی، سورچی و بهرواری ژوری) وییت چالاکییت وان نه هه می وهختان به ردهوام ژعه شیره تین (دوسکی ژیری، شه ره فانی، گوران (عشائر السبعة)، مزیری ژیری، دوسکی ژیری، سلیمانیه، سندی، شیخین بریفکا (مزیری ژیری)، کوچهر، که رکه ری وهه سنیان) بوون، نهق ریکه سستییه ژچه نډین قولان پیک دهاتن وهه رقه وله کی ژچه نډین چه کداران پیک دهات، وههروه سا حکومتی ناسنامهک دابوونه سه روک قولان وجیگرین وان کو دننازان ب چهک ب چنه هه می باژیران. بنیره: عبدالفتاح علی البوتانی، رأی حزب البعث الصریح فی (فرسان صلاح الدین) اعداء حركة شعبهم الكوردي التحررية؛ جريدة الصوت الاخر، العدد 21، 24 / 9 / 2008 فی www.soutakher.com؛ محمود الدر، القضية الكردية، الطبعة الثانية، بیروت، 1966، ص 342، 343؛ دیدارا که سایه تی دگهل محمهد که لحنی ریکانی، ل 29 / نیسانا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا که سایه تی دگهل مسته فا عه بدولر هحیم ئهره دنی، ل 13 / کانونا ئیک 2015 ل دهوکی ژدایک بوی سا لا 1932 ل گوندی ئهره دنا سه ر ب قهزا ئامیدی قه، ل سا لا 1950 دچیته میسل و ل دهق مه محمود ئاغا زیباری دمینیت، به شداری ژسوارین سه لاحدین کرییه و هاریکاری زیبر زیباری بوو، ل سا لا 1975 هاتییه دهوکییدا و لی ئاکنجییه؛ جريدة الجماهير، العدد 139، 11 / تموز / 1963.

(12)

محمد احسان، الصمت: الابداء الجماعية فی كردستان العراق، بیروت، 2015، ص 143.

- (13) دیدارا کهسایهتی دگهل خالد شلی ل 6 / چرییا دووی / 2014 ، ل گوندی دووشیقان سهر ب قهزا شیخان، ژدایک بووی سا لا 1943 ل گوندی شلیا ل دهقرا بهرواری ژیری، ل سا لا 1962 گههشتیه شورهشا ئیلونی، چهن دین پوست دماوهیی شورهشی دا و مرگرتینه ژوان ئامرسری ئامر بهتالیونی بهرگری ملی روژهلاتی هیزا شیخان، وبهشدار بووی شورهشا گولانی بوویه، ونوکه بهپرسی دهمزگهی ئیلونی یه ل ئاکری وئاکنجیی گوندی دووشیقانه.
- (14) جریده الجماهير العدد 135، 11 / حزيران / 1963؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سهعدون مشیر سماییل ل 14 / خزیرانا / 2015 ل گوندی بامهرزی.
- (15) دیدارا کهسایهتی دگهل میرخان موحهمد ئه مین میرگهسوری ل 11 / چریا دووی / 2015 ل هاقینگهها پیرمام؛ عبدالکریم فرحان (مذکرات)، حصاد الثورة: تجربة السلطة في العراق (1958 - 1968)، الطبعة الثانية، لندن، 1996، ص89.
- (16) دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدو لرمزاق گهرماقی ل 3 / ئادارا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل مستهفا حسین باپیر ئامیدی ل 3 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی.
- (17) فهلهکه دین کاکهیی، دموری بزووتنهوهی کورد ومافی گهلی کورد، ومهرگیان: نهژاد عهزیز سورمی، بهشی یهکهه، گوڤاری کادر، ژماره 27، نیسانی 1992، ل 52؛ دیقیدمکدول، المصدر السابق، ص478؛ شیرزاد زکریا محمد، الحركة القومية...، ص121.
- (18) عبدالکریم فرحان (مذکرات)، المصدر السابق، ص89؛ ئهسهعد عهدو، سهراچاوهی پیشو، ل46.
- (19) جریده خهبات، العدد 469، حزيران 1963؛ دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدو لرمزاق گهرماقی ل 3 / ئادارا / 2015 ل دهوکی.
- (20) شیرزاد زکریا محمد الحركة القومية...، ص116، بوپتر پیژانین بنیره، رزگار محمد، عملیه دجلة؛ حمهله الحکومه العراقیه علی کردستان عام 1963، اربیل، 2001.

- (21) مسعود بارزانی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، به‌رگی سی یه‌م ÷ به‌شی یه‌که‌م، ل 25؛ حبیب محمد کریم، المصدر السابق، ص 89.
- (22) عبدالکریم فرحان (مذکرات)، المصدر السابق، ص 91.
- (23) ژبیلا نا حکومه‌تا عیراقی ژماره‌کا زور چه‌ته بین ده‌قهری ئاماده کرن و به‌ره‌ق ده‌قهره زاخو هنارتن دا پیشمه‌رگه خو ل زاخو ئاماده بکه‌ن ودا ل سه‌ری ئاکری چ ئاماده کارییا نه‌که‌ن وده‌می هی‌رش کرنی دا به‌رگری یا لاواز بت، بنیره، المصدر نفسه، ص 95.
- (24) المصدر نفسه، ص 95.
- (25) ئیسقی سه‌عدو یی ئەمین (ئیسف ترک) (بیره‌اتن)، پیشمه‌رگی بی سنوو، ده‌وک، ب.س، ل 55.
- (26) مسعود بارزانی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، به‌رگی سی یه‌م، به‌شی یه‌که‌م، ل 126.
- (27) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل عه‌بدو‌للا میرزا جه‌رجیس رۆژبه‌یانی، ل 23 / شواتا / 2015 ل هه‌ولیر، ژدایک بوویئ سالا 1939 ل گوندی چه‌مه‌ ره‌ش سه‌ر ب قه‌زا شیخان قه‌، ل ده‌سپیکا شوره‌شا ئیلونی به‌شداری کریه ول سالا 1963 پوستی سه‌ر له‌ق ل پیشمه‌رگه‌ی سه‌ر ب هی‌زا شیخان وئاکری وهرگرتیه، ونوکه‌ خانه نشینه سه‌ر ب وه‌زاره‌تا پیشمه‌رگه وئاکنجیه ل هه‌ولیر.
- (28) مسعود بارزانی، سه‌چاوه‌ی پیشوو، به‌رگی سی یه‌م، به‌شی یه‌که‌م، ل 126.
- (29) جریده‌ الجماهیر، العدد 142، 19/ حزیران/ 1963؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ته‌ته‌ر ته‌وفیق نیرومی، ل 31 / کانونا دووی / 2015 ل ده‌وک.
- (30) وه‌لی زبیر هوستانی، سه‌ره‌تای بلیسه‌ی شو‌رشى ئه‌یلوولی مه‌زن وچه‌ند یا ده‌ومریه‌ک، گو‌فاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 125، ئابی 2008، ل 28.
- (31) ژدایک بوویئ سالا 1930 ل قه‌زا دیانا سه‌ر ب ده‌قهره سوران لی هه‌ر ژبجیکاتی ده‌ینه قه‌گوه‌استن بو گوندی کو‌ریت گا‌فا سه‌ر ب قه‌زا مانگی‌شکی، دژی 18 سالی دا ل کارگه‌هه‌کا بیانی کار دکه‌ت ل که‌رکوکی و وی ده‌می دجیته دنا‌ق ریزین پارتی دا ول ده‌سپیکا شوره‌شا ئه‌یلوولی هی‌زه‌کا تایه‌ت یا مه‌سیحیان کو ژکلدانی وئاشورییا پیک ده‌اتن و سه‌ر ب هی‌زا ئاکری - شیخان بوو، ول

سال 1963 ل سهر دهستی لهشگهري سوري ل گوندی ئالوكا ل روزنآفايی دھوكی دهیتته كوشتن بو پتر پیزانین بنیره: ریاض السندی، هرمز ملك چكو لحن اشوری علی قیثارة كوردیه، مجله متین، العدد 77، حزیران 1998؛ شهوكهت سهرنی وههژار بهروشکی، شههید هورموز مهلك چهكو، دھوك 2008، وصفی حسن ردینی، شههیدی كوردستانی هورموز مهلك چهكو 1930 - 1963، دھوك، 2008.

- (32) مسعود بارزانی، سهرچاوهی پیشوو، بهرگی سی یه، بهشی یهكه، ل 127، 130.
- (33) عبدالكریم فرحان (مذكرات)، المصدر السابق، ص 96.
- (34) ئەسعد عه‌دۆ، سهرچاوهی پیشوو، ل 45؛ مسعود بارزانی، سهرچاوهی پیشوو، بهرگی سی یه، بهشی یهكه، ل 129 - 130.
- (35) ههژی گوتنییه دیار بکهین دهمی مه‌لا شنی دهیتته كوشتن ژلایی مه‌زنه‌کی چه‌ته‌یین زیباری ده‌ستکاری دل‌اشه‌یی وی دا دهیتته کرن وهنده‌ك ئەندامین له‌شی وی ژیفه‌ دكه‌ت وب سهریلندی دبه‌ت ونیسا له‌شكه‌ری حكومه‌تا عیراقی دده‌ت. بنیره: عبدالكریم فرحان (مذكرات) المصدر السابق، ص 97.
- (36) وه‌لی زبیر هوستانی، شوره‌شی ئەیلوول وداستانی چیاپی پیرس ل 1963/6/27، گو‌فاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 75، حوزه‌یرانی 2004، ل 33 - 34؛ دیدارا كه‌سایه‌تی دگه‌ل ئیبراهیم ره‌شاقه‌یی، ل 27 / ئادارا / 2015، ل دیرالوك.
- (37) عبدالكریم فرحان (مذكرات)، المصدر السابق، ص 97.
- (38) شیرزاد زکریا محمد الحركة القومية...، ص 125؛ دیدارا كه‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌عدون مشیر ئیسماعیل، ل 14 / حوزیران / 2015، ل گوندی بامه‌رزى.
- (39) ادگار أبالاس، مصدر پیشین، ص 145.
- (40) جه‌لیلی جه‌لیل و هنده‌کین دی، شو‌رشه‌کانی كورد له سه‌رده‌می نویدا، ومه‌رگه‌یران: به‌هادین جه‌لال مسته‌فا، هه‌ولیر، 2013، ل 383.
- (41) مه‌به‌ست ژى توركیا وئیران وسوریا، ته‌لار علی امین عزیز، موقف توركیا من القضية الكردية في العراق 1937 - 1975، السليمانية، 2011، ص 316؛ كاوس

قفطان، الحركة القومية التحررية الكردية في كردستان العراق 1958 - 1964،
سليمانية، 2004، ص238.

(42) من مديرية الحركات العسكرية العدد 3478 / س، بتاريخ 1963/7/2، الى فق
اوفق 2 رئيس، في علي سنجاري، حقيقة مسيرة ثورة ايلول 1961، دهوك، 2013،
ص108.

(43) ينظر كتابة، المصدر السابق، ص236، 237، 239.

(44) ادگار ابالاس، مصدر پيشين، ص150.

(45) سعد ناجى جواد، المصدر السابق، ص99؛ عبدالكريم فرحان (مذكرات) المصدر
السابق، ص90؛ ديدارا كهسايهتى دگهل رهشيد حاجى بهدرى سندی، ل
2014/11/23 ل زاخو.

(46) ينظر مذكراته، المصدر السابق، ص90.

(47) هاتيه وهرگرتن ژ: عصمت شريف وانلى، كردستان العراقية هوية وطنية: دراسة
في ثورة 1961، ترجمة: سعاد محمد خضر، السليمانية، 2012، ص286.

(48) عبدالفتاح على بوتانى، الحركة القومية الكوردية التحررية، دراسات ووثائق،
دهوك، 2004، ص352.

(49) خلات موسا، هيّرشا لهشكهريّ سورى بو سهر دهقهرا بههدينان ل سالا 1963،
گوفارا دهوك، ژماره 24، ئادارا 2007، ل20؛ ديدارا كهسايهتى دگهل نهحمهد
رهشيد بيتاسى، ل 28 نيسانا 2015 ل سيميلى؛ ديدارا كهسايهتى دگهل
عهبدولكهريم سوفى ل 21 / چريا دووى / 2014 ل زاخو، ناقبرى ل سالا 1924 ل
گوندى كهردهمى ل سنورى سوريا وعيراق ژدايك بوويه، ل سالا 1948 بوويه
نهندام د پارتى ديموكراتى كوردستان دا نوكه ل زاخو ئاكنجيه.

(50) ديدارا كهسايهتى دگهل عهبدولرهزاق گهرماقى ل 3 / ئادارا / 2015 ل
دهوكى؛ ديدارا كهسايهتى دگهل مستهفا عهبدولرهحيم نهردنى ل
2015/12/13 ل دهوكى.

- (51) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل سالح چه‌جی حسین ل 28 / چریا دووی / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل موحه‌مه‌د خالد بوسه‌لی ل 2 / کانونا ئیکی 2014 ل زاخو.
- (52) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل به‌هییا ئەمین ئەحمەد ل 25\کانونا دووی \ 2014 ل زاخو، ژدایک بوویا سالا 1940 ل باژی‌ری زاخو، لایه‌نگریا پارتا شیوعی بوو، نوکه ل زاخو ئاکنجییه.
- (53) دی دلاپه‌رین بهیت دا هیته باس کرن.
- (54) عبدالکریم فندي، المصدر السابق، ص 64.
- (55) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل ئەمین سه‌لیم ئەتریشی، ل 26 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی.
- (56) ئیسفی سه‌عدوی ئەمین (ئیسف ترک) (بیرهاتن)، ژیدهری‌چ به‌ری، ل 63؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل سه‌عدون مشیر سمایل گۆران ل 14 / خزیرانا / 2015 ل گوندی بامه‌رزى؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل اسماعیل گۆران ل 22 / خزیرانا / 2015 ل هاقینگه‌ها پیرمام؛ منکرات جلال محمد بالته، غیر منشوره، ص 17، 19.
- (57) پشتی فی رویدانی ب ماوه‌یه‌کی دگه‌هیته ریزیت له‌شکه‌ری حکومه‌تی، دیدارا کهسایهتی دگه‌ل سه‌عدون مشیر سمایل گوران ل 14\خزیرانا 2015 ل بامه‌رزى.
- (58) ئیسفی سه‌عدوی ئەمین (ئیسف ترک) (بیرهاتن)، ژیدهری به‌ری، ل 63، 65، 66؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل سمایل گۆران ل 22 خزیرانا / 2015 ل هاقینگه‌ها پیرمام؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل مه‌لا تاهیر ره‌شاقه‌یی ل 25 / شواتا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل شه‌کر عه‌بدال شیخکی ل 16 / کانونا ئیکی / 2014 ل دهوکی.
- (59) عه‌لی تاهر خورکی، پیشمه‌رگی هه‌ر دوو شوره‌شا خورشید چه‌کیم نه‌لوه‌یی ویداره‌ک، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 97، نیسان 2006، ل 71، دیدارا

- كهسايهتي دگه‌ل شه‌كر عه‌بدال شېخكي 16 / كانونا ئيكي / 2014 ل دهوكي.
- (60) ديدارا كهسايهتي دگه‌ل مه‌لا تاهير ره‌شاقه‌يي ل 25 / شواتا / 2015 ل دهوكي.
- (61) ئەحمەد بادی وهاشم شوشی، ژێدەری بەری، ل 61؛ سالار تەیمور شێخکی، شەری شەمکانی ل سالی 1963، گوڤاری دەنگی پێشمەرگە، ژماره 40، نیسانی / 2001، ل 24.
- (62) ئیستی سەعدوی ئەمین (ئیسف ترک) (بیرهاتن)، ژێدەری بەری، ل 67 - 68.
- (63) ديدارا شه‌كر عه‌بدال شېخكي، ل 16 / كانونا ئيكي / 2014 ل دهوكي.
- (64) سالار تەیمور شێخکی، ژێدەری بەری، ل 24.
- (65) ئەڤ رویدانه پستی کۆدەتایا 18 / چریا دووی / 1963 یه دی دلایه‌رین بهیت هیتە باسکر.
- (66) عصمت شریف وانلی، المصدر السابق، ص 289؛ شیرزاد زکریا محمد، الحركة القومية...، ص 151.
- (67) مجلة الوقائع العراقية، 19 / كانون الاول / 1963.
- (68) عبدالکریم فرحان (مژکرات)، المصدر السابق، ص 100.
- (69) ديدارا كهسايهتي دگه‌ل عه‌بدو لهرزاق گه‌رماقی ل 3 / ئادارا / 2015 ل دهوكي؛ ديدارا كهسايهتي دگه‌ل خالد تاها ل 4 / نیسانا / 2015 ل دهوكي.
- (70) پستی کۆشتنا هورموز مه‌لیک چه‌کو، ته‌لییا شه‌معون سه‌رکرداتیا قولا ئاشوری وکلدانیا وهر دگریت یا سه‌ر ب هیزا ئاکری وشیخان. بنیره، رینییه موریس، المصدر السابق، ص 127.
- (71) ایوب بارزانی، المصدر السابق، ص 226 - 227.
- (72) شیخ ئەحمەد بارزانی و خه‌لکی ده‌ڤه‌را بازان ده‌ڤه‌ر چوول کر بوون و به‌رف دولای (وهلاتی ژیری) ل پشتا چیاپی شرین چوو بوون، ديدارا سه‌لیم ئەسه‌د خوشه‌ڤی

دگهل عهبدولواحید ئیبراهیم عهبدوسهلام بارزانی سالا 2014 ل هافینگهها پیرمام، کووی دهمی ناقبری دگهل شیخ ئەحمەد بارزانی بوو.

(73) دیدارا کهسایهتی دگهل سهلیم ئەسەد خوشهفی ل 30 / چریا دووی / 2014، ل هافینگهها پیرمام؛ دیدارا کهسایهتی دگهل جبرائیل موحهمد حهسهن سیلکی ل 30 / چریا دووی / 2014 ل هافینگهها پیرمام.

(74) دیدارا کهسایهتی دگهل سهلیم ئەسەد خوشهفی ل 30 / چریا دووی / 2014 ل هافینگهها پیرمام؛ دیدارا کهسایهتی دگهل موحهمد سالح ستوپهیی ل 11 / چریا دووی / 2015 ل هافینگهها پیرمام، ژدایک بووی 1942 ل گوندی ستوپه ل دهقەرا مزیری ژووری، ل سالا 1962 دبیته هاریکاری سەعید خەلیل خوشهفی ل دهقەرا بادینان ول سالا 1964 دزقریتە بارزان و 1975 دبیتە پەنابەر ل ئیرانی ونوکه خانه نشینه، ل هافینگهها پیرمام نیشتهجی یه.

(75) شەفیق حسین شەتنوسی، دیدارەك دگهل خەباتگیر وفەرماندەیی شورهشا ئیلونا مەزن ماموستا مەلا حەمدی عەبدولەجید ئسماعیل، گوڤارا دەنگی پێشمەرگه، ژماره 43، شواتا 2010، ل 42؛ دیدارا رهجهب جهمیل حهیب دگهل مەلا حەمدی سەلهفی ل 11 / کانونا دووی / 2010 ل سەرسنگی.

(76) دیدارا کهسایهتی دگهل مستهفا باپیر ئامیدی ل 3 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا رهجهب جهمیل حهیب دگهل فهیسهل حهسهن نزارکی ل 17 / ئادارا / 2010 ل دهوکی.

(77) دفی دهمییدا هیزا دهوک ب سەرکردایهتیا سەعید خەلیل خوشهفی ب وهکالت وەئی خەلیل خوشهفی ل دهقە مەلا مستهفا بارزانی بو وژبەر بارو دوخی نەباش بارزان، دیدارا کهسایهتی دگهل دیندار سەعید خەلیل خوشهفی ل 11 / چریا دووی / 2015 ل هافینگهها پیرمام، ژدایک بووی سالا ل سالا 1975 دگهل خیزانا خو بووینه پەنابەر ل وولاتی ئیرانی و ل سالا 1991 زقرینه کوردستانی و نوکه پلا سەرهنگ سەر ب وەزارەتا پێشمەرگه کار دکەت و نوکه ئاکنجییه ل هافینگهها پیرمام.

- (90) وی دەمی هیژا زاخو وهك هیژهكا یهدهك بوو، دشه‌ری دا وبنگه‌هی وهختی دانا بوو دبنگه‌هی له‌شکه‌ری ئیک فه، دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سوار عیسا سوار، ل 14 \کانونا دووی\ 2015 ل هاقینگه‌ها پیرمام.
- (91) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل جبرائیل محمد هسه‌ن سیلکی ل 30 / چریا دووی / 2014 ل هاقینگه‌ها پیرمام.
- (92) رزگار محمد، عملیه دجله...، ص 80.
- (93) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل عه‌بدو لهره‌زاق که‌رماقی ل 3 / ئادارا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌لیم ئەسه‌د خوشه‌قی ل 30 / چریا دووی / 2014 ل هاقینگه‌ها پیرمام.
- (94) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌لیم ئەسه‌د خوشه‌قی ل 30 / چریا دووی / 2014 ل هاقینگه‌ها پیرمام؛ مصکفی نوری بامه‌رنی، ژیدهری به‌ری، ل 193.
- (95) ژیه‌ر قی ناکوکی چهن‌دین ریکانی یا ب دمانی خو فه‌دکیشن به‌ژدار نابن وه‌یرشین مایی ودچنه فروکه‌خانی، دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ته‌یب ئەلگیشکی ل 4 / کانونا ئیکی (2014).
- (96) مسعود بارزانی، سه‌رچاوه‌ی پيشوو، به‌رگی سی یه‌م به‌شی یه‌که‌م، ل 145؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ته‌یب ئەلگیشکی ل 4 / کانونا ئیکی / 2014 ل دهوکی؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل عومه‌ر عه‌لی هالو ل 9 / کانونا ئیکی / 2014 ل زاخو.
- (97) دیدارا سه‌لیم ئەسه‌د خوشه‌قی دگه‌ل عه‌بدو لواحد ئیبراهیم عه‌بدو سه‌لام بارزانی ل سالا 2014 ل هاقینگه‌ها پیرمام.
- (98) عزیز سباهی، المصدر السابق، جزء الثاني، ص 540 - 543؛ صالح حسین الجبوری، ثورة 8 شباط 1962 في العراق نهاية حكم عبدالکریم قاسم، بغداد، 1990، ص 161، 163.
- (99) دماوی حوکمی به‌عسیا دا 49 پله‌داریت سیاسی وله‌شکه‌ری وه‌ه‌زاران لایه‌نگریت پارتی هاتنه سیداره دان وکوشتن... بنیره حنا بطاطو، المصدر السابق، الكتاب الثاني، ص 298 - 302.

(100) ل 7 / ئادارا / 1963 دهیته سیداره‌دان، للمزید یئظر: حنا بطاطو، المصدر السابق، ص 298 - 302.

(101) مجید خدوری، العراق الجمهوری، ایران، 1376، ص 267 - 268؛ حازم جواد (مذکرات): الرجل الذي قاد البعث العراقي الى السلطة في عام 1963، د. ن، 2004، ص 64، دیدارا کهسایه‌تی ب ریکا په‌یوه‌ندییا ته‌له‌فونی دگه‌ل عه‌زیز موحه‌مه‌د، ل 22 / نیسانا / 2015.

(102) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل عه‌بدوئرهمان شه‌عبان ئاکره‌ی ل 8 \ ئادارا \ 2015 ل ئاکری.

(103) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل ته‌ها موحه‌مه‌د ته‌ها جه‌قسی ل 6 / کانونا دووی / 2015 ل زاخو، دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل عه‌ونی موحه‌مه‌د جونه‌ید ل 18 \ چرییا دووی \ 2014 ل زاخو، ژدایک بووی ساالا 1939 ل زاخو، خاندنا سه‌ره‌تایی وناقنچی ل زاخو ته‌مام کریه ول ساالا 1958 دبیته به‌رپرسی ئیکه‌تیا قوتابیین شوعی، نوکه ئاکنجیه ل زاخو.

(104) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل هه‌سه‌ن خه‌لیل حاجی ل 4 / کانونا دووی / 2014 ل زاخو، ژدایک بووی ساالا 1937 ل زاخو، ل ساالا 1958 بویه ئه‌ندام ل حزبا شوعی دا، وپشتی لاوازییا ریگخستنی و نه‌مانا وی دبیته فه‌رمانبه‌ر سه‌ر ب وه‌زاره‌تا ته‌ندروستی، نوکه خانه نشینه وئاکنجیه ل زاخو؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل به‌هره‌م مه‌حموود قه‌ساب ل 5 \ کانونا دووی \ 2015 ل زاخو، ژدایک بووی ساالا 1966 ل زاخو. بابی وی ئیک ژریگخستنی پارتا شیوعی بوو ل زاخو. دهرچوووی کولیژا کارگیری وئابووری ل ساالا 1990 ل میسل و ماسته‌ری ل ساالا 2013 ل زانستین ئابووری زانکویا زاخو وه‌ردگریه وماموستایه ل هه‌مان کولیژ و ئاکنجیه ل زاخو.

(105) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل جه‌میل شه‌هاب شه‌ره‌فانی ل 22 / شواتا / 2015 ل شیخان؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل خودیدا سه‌مان هه‌سه‌ن ئسیانی، ل 20 / کانونا دووی / 2015 ل شیخان، ژدایک بووی 1944، خاندنا سه‌ره‌تایی ل شیخان ته‌مام کریه، ل ساالا 1960 دبیته ئه‌ندام دپارتا شوعی دا، نوکه ئه‌ندامی لژنا ناوچا ده‌شتا میسل یا پارتی یه، ئاکنجیه ل شیخان.

(106) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل یوسف ئیسحاق هه‌نا (یوسف زهیا) ل 13/ چریا دووی/ 2015 ل ئەلکیش، ژدایک بوویئ سالا 1933 ل ئەلکیش، ل سالا 1952 دبیتە ئەندامی پارتا شوعی، ول سالا 1962 دگه‌هیتە ریزین شوره‌شا ئیلونئ ویلا سهرپه‌ل وهردگريت، نوکه کهسه‌کی بی لایه‌نه ل ئەلکیش ئاکنجیه.

(107) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل ره‌شید مسته‌فا ئامیدی ل 20/ کانونا دووی/ 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل موحه‌مه‌د مسته‌فا دهوکی (موحه‌مه‌د ستي بی) ل 25/ کانونا دووی/ 2015 ل دهوکی، ژدایک بوویئ سالا 1929 ل دهوکی، خاندنا سه‌ره‌تایی ل دهوکی ته‌مام کریه، کهسه‌کی نیژیکی شیوعیان بوو، ول 1958 دبیتە سه‌روکی سه‌ندیکا کریکارا، وکاریت ئازاد کرینه ونوکه ئاکنجیه ل دهوکی.

(108) اوراق تومه‌ توماس (مذکرات) (1) علی [www. Al-nnas.com](http://www.Al-nnas.com)؛ دیدارا ره‌جبه‌ جه‌میل هه‌بیب دگه‌ل موحه‌مه‌د سالح سیاری ل 9\ئادارا\2010 ل دهوکی، دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل ئەمین سالح موحه‌مه‌د ئەمین بامه‌رنی ل 5\ ئادارا/ 2015، ل دهوکی، ژدایک بوویئ 1943 ل بامه‌رنی دهرچویی پولا سه‌ره‌تایی، ل سالا 1960 دبیتە ئەندام وپارتا شوعی ول 1963 دگه‌هیتە ریزین شوره‌شا ئیلونئ، نوکه خانه‌ نشینه وئاکنجیه ل دهوکی.

(109) ژمه‌کته‌با سیاسی یا پارتی ب تنئ جه‌لال تاله‌بانی ونوری شاه‌هیس هه‌لوستی ئەرینی به‌رامبه‌ر هاتنا شیوعیا هه‌بوو بنیره: دیداریکی تایبته‌ له‌ گه‌ل تیکو شه‌ری ناسراوی کورد (عه‌زیر محه‌مه‌د) دا، گوفا‌ری k21، ژماره‌ 9، 2010، ل 39.

(110) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل فازل میرانی ل 20/ کانونا دووی/ 2016 ل هه‌قینگه‌ها پیرمام؛ فاروق محمود ئاکره‌یی (مذکرات): من ذاكرة ناشط PDK (پارتی)، دهوکی، 2012، ص 17.

(111) فاتیح ره‌سول، بنجینه‌ی بیروکه‌ی چه‌پ له‌ کوردستان، سوید، 2001، ل 337؛ عبدالله زنگه‌نه، رمز الکرد الملا مصطفى البارزانی من المنفي الاجباري في السليمانية الى مرتبة الزعامة، ترجمة: محمد الملا عبدالکریم، في: مؤتمر الذکری المثوية لميلاد البارزانی الخالد، الجزء الاول، اعداد: ممتاز حیدری

و کوردستان موکریانی ودلیر اسماعیل حقی شاییس، هولیر، 2003، ص 225؛ دیدارا که سایه تی دگه ل بههره م مه حمود قه ساب ل 16 کانونا دووی / 2015 ل زاخو.

(112) دیدارا که سایه تی ب په یوه ندیا تیله فونی دگه ل عهزیز موحه مه د ل 22 / نیسانا / 2015.

(113) دیدارا که سایه تی دگه ل توما داوود ئه لقس (ابو نضال) ل 8 / ئادارا / 2015 ل دهوکی ژدایک بوئی سال 1930 ل ناحیا کانی ماسی سهر ب قهزا ئامیدی بی، دهرچووی سال 1946 ل په یمانگه ها ماموستایا، ل سال 1947 دبیته ئه ندام دیارتا شوعی دا، ل سال 1964 دبیته په ریرسی ئرنا ناوچا ئامیدی یا پارتی، ل سال 1974 دبیته ئه ندامی ئه نجومه نا ناوه ندی ل ههولیر، نوکه به ریرسی ئاکنجی کرنا خیزانیت شه هیدایه سهر ب پارتی قه ل دهوکی ئاکنجی یه.

(114) عبدالکریم فرحان (مذکرات)، المصدر السابق، ص 126.

(115) ژدایک بووی سال 1924 ل ناحیا ئه لکیش، ژنه تهوا کلدانی یه سهر ب ئولی کاتولیکی مه سیحی یه، پشتی تهمام کرنا خاندنا سهره تایی به ره قه میسل دجیت ول سال 1950 دجیته کومپانیا نه فتی ل کهرکوکی کار دکهت ول ویری دبیته ریکخستی یی پارتا شوعی ول سال 1963 دبیته فه رماندی هیزا ئه نسارا ل دهقهره بادینان ول سال 1996 دمریت، بنیره اوراق تومه توماس (1) (مذکرات) علی www.alal-nnas.com.

(116) اوراق تومه توماس (3)، (مذکرات) علی www.al-nnas.com.

(117) دیدارا که سایه تی دگه ل مه لا تاهیر ره شاقه ی ل 25 / شواتا / 2015 ل دهوکی.

(118) سلام فواز العبیدی، ذکریاتی عن حياة الانصار: تأملات من قلم الأمل والالام المائر، الطبعة الثالثة، دهوک، 2012، ص 18 - 19.

(119) دیدارا ره جبه جه میل حه بیب گه ل موحه مه د سالح میرزا (مه حه مه د سیاری) ل 9 \ ئادارا \ 2010 ل دهوکی ژدایک بوئی سال 1938 ل گوندی سیاری دهقهره بهرواری ژیری، خاندنا سهره تایی ل زاخو ل سال 1950 تهمام کریه، و خاندنا دوا نافنجی ل دهوکی تهمام کریه و ل ناهاستا سالییت بینجیان بویه ریکخستی پارتا شیوعیا عیراقی، و هاتیه دامه زانندن وهک ماموستا، و ل سال 1963

- گهشتیه ریژین شورهشا ئیلونی، و ل سالا 2011 مرییه؛ دیدارا کهسایهتی دگهل مهلا تاهیر رهشافه‌ی ل 25/ شواتا/ 2015 ل دهوکی.
- (120) اوراق تومە توماس (3)، (مذکرات) علی www.al-nnas.com.
- (121) دیدارا کهسایهتی یوسف ئسحاق زهیا ل 13/ کانونا دووی/ 2015 ل ئەلکیش؛ سلام فواز العبیدی، المصدر السابق، ص 27.
- (122) خه‌لکی کهرکوکی بوو، وکورد بوو دهیکا وی تورکمان بوو، ئەندامی ل. ن میسل بوو یا پارتا شوعی پشتی کودهتا یا 8/ شواتی/ 1963 دگهل خیزانا خو دگه‌هنه ریژین شورهشا ئیلونی و دبیته به‌رپرسی لژنا ناوچا میسل ل دوماهیا سالا 1963 سهرکردایه‌تیا لایه‌نی ژیکفه بووی ژئه‌نساڕین ده‌فهر با‌دینان دکهت وبنگه‌هی جودا ل گه‌لیی قه‌یسه‌ریی ددانیت، ول سالا 1969 دبیته ئەندامی پارتا شوعی سهر کردایه‌تیا ناوه‌ندی، ول سالا 1974 رادبیت ب دامه‌زراندنا پارتا ئیشتراکی کوردی، بنیره؛ اوراق تومە توماس (3)، (مذکرات) علی www.al-nnas.com؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سه‌فه‌ر ئلیاس سه‌فار ل 13/ کانونا دووی/ 2015 ل ئەلکیش، ژدایک بووی سالا 1946 ییه، درچووی کولیژا زانستی به‌شی فیزیا یه، ل سالا 1964 دگه‌هیته ریژین ئەسارا ل چیا ئه‌لکیش، نوکه ئەندامی لژنا ناوچا میسله یا پارتا شیوعیا کوردستانی، وئاکنجییه ل ئەلکیش.
- (123) دیدارا کهسایهتی دگهل خودیدا سه‌لمان هه‌سه‌ن ئیسیانی ل 20/ کانونا دووی/ 2015 ل شیخان؛ دیدارا کهسایهتی دگهل ئەمین سالح موحه‌مه‌د ئەمین بامهرنی ل 25/ ئادارا/ 2015 ل دهوکی.
- (124) سفر الیاس سه‌فار ویوسف اسحاق زرا (مذکرات) غیر منشوره، مکتبه‌ مرکز الدراسات و حفظ الوثائق فی دهوک، ص 5.
- (125) اوراق تومە توماس (3)، (مذکرات) علی www.al-nnas.com.
- (126) دیدارا کهسایهتی دگهل یوسف ئسحاق زهیا ل 13/ کانونا دووی/ 2015 ل ئەلکیش؛ نبیل یونس دمان، القوش حصن نینوی المنیع، کالیفورنیا، 2014، ص 132.

- (139) ماريون فاروق سلوغلت، بتر سلوغلت، المصدر السابق، ص135.
- (140) ميّثان عارف بادي، موقف الاحزاب السياسية العراقية من القضية الكوردية 1946 - 1970: دراسة تاريخية، اربيل، 2008، ص 249؛ جون بلوك وهارفي موريس، لاصدقاء سوى الجبال: التاريخ المساوي للكورد، ترجمة: حكيم عبدالله، دهوك، 2009، ص149.
- (141) علياء محمد حسين الزبيدي، العهد العارفي في العراق 1963 - 1968، بغداد، 2013، ص573؛ ريفيق رحمان مام خول، سهرچاوهي پيشوو، ل141.
- (142) محمد احسان، كردستان ودوامه الحرب، لندن، 2000، ص59؛ ته لار على امين عزيز، المصدر السابق، ص339؛ ميّثان عارف بادي، موقف الاحزاب...، ص249.
- (143) بو پتر بي زانين بنيّره: شيرزاد زكريا محمد، الحركة القومية...، ص153 - 157.
- (144) بو پتر بي زانين بنيّره، عبدالفتاح على البوتاني وشيرزاد زكريا محمد، اتفاقية 10 شباط 1964 بين الحكومة العراقية وقيادة الثورة الكوردية الاسباب والنتائج دراسة تاريخية وثائقية، دهوك، 2013.
- (145) المصدر نفسه، ص37؛ عبدالقادر البريفكاني، مصطفى البارزاني زعيم الحركة الكردية المعاصرة، القاهرة، 1996، ص176.
- (146) عبدالكريم فندی، المصدر السابق، ص77؛ ديدارا كهسايتي دگه ل عهبدولرهمزاق گهرماقي، 2015/3/3.
- (147) ديدارا كهسايتي دگه ل عهبدولرهمزاق گهرماقي ل 3 ئادارا/ 2015 ل دهوكي، ديدارا كهسايتي دگه ل بهشير سهعيد عهبدولرهمان سليّثانهي ل 11/ شواتا/ 2015 ل دهوكي.
- (148) ديدارا كهسايتي دگه ل بهشير سهعيد عهبدولرهمان سليّثانهي ل 11/ شواتا/ 2015 ل دهوكي.
- (149) برقية جفرية الى قائممقامي الموصل، تلعفر، سنجار، دهوك، زاخو، العمادية، الشيوخان، عقرة، من متصرف لواء الموصل، المرقم 936، في التاريخ 1964/5/25، في عبدالفتاح على البوتاني وشيرزاد زكريا محمد، المصدر السابق، ص313.

(150) بو پتر پیزانين ل سهر ته گهرين نه رازيبوونى بنيره: بيان الپارتى حول اتفاهيمه المشير - بارزانى الصلح ام الاستيسلام، 19 نيسان 1964، زيده بارى هندهك ته گهرين دى وهك مه كتبه با سياسى يا پارتى دقيا دهسته لاتا سهروكى پارتى كي م بكهت وبه رامبهري هندى دهسته لاتا خو به رفرهه بكهن ب تاييهت لايه نى دارايى وريشه برنا په يوه ندييت دهرقه ييت پارتى ب ري شه بهن، ديدارا كه سايه تى بو ريكا په يوه نديا تيله فونى دگهل مه حمود عوسمان ل 18 / شواتا / 2015.

(151) دوو به رهكى دناقبه را لايه نين پارتى بو سالي ن بهرى 1964 دزقريت لى ري كه فتناما 10 / شواتى وهك ته گهره كى راسته خو بوو، ديدارا كه سايه تى ب ريكا په يوه نديا تيله فونى دگهل مه حمود ئوسمان ل 18 / شواتا / 2015؛ بو پتر پيزانين بنيره: ديقيد ادامس، الحرب الكرديه وانشقاق 1964 ترجمه وتقديم: جرجيس فتح الله؛ اربيل، 2012، ص 32 - 80، مسعود بارزانى، سه رچاوهى پيشوو، بهرگى سى يه م، بهشى يه كه م ل 165 - 185؛ شيرزاد زكريا محمد، الحركه القوميه...، ص 161، 197.

(152) ديدارا كه سايه تى دگهل فازل ميرانى ل 20 / كانونا دووى / 2016 ل هافينگه ها پيرمام؛ ديدارا كه سايه تى دگهل ره شيد حاجى به درى سنى ل 23 / چريا دووى / 2014 ل زاخو؛ داخويان يا جه لال تاله بانى ل سهر دوو به ره كيا پارتى د بهرنامى تاييهت ل سهر زيانا نه حمهد عه بدوللا ئاميدى، كه نالى كوردسات، ژئه رشيقى سه ديق عه لى ئاميدى، جريده صدى خبات، العدد 1، تشرين الاول 1976، شلومو نكديمون، المصدر السابق، ص 106.

(153) ديدارا كه سايه تى دگهل فازل ميرانى ل 20 / كانونا دووى / 2016 ل هافينگه ها پيرمام؛ كه بامرنى، مذكرات غير منشورة، فى مكتبة مركز الدراسات وحفظ الوثائق جامعة دهوك، ص 110.

(154) ديدارا كه سايه تى ب ريكا په يوه نديا تيله فونى دگهل مه حمود عوسمان ل 18 / شواتا / 2015؛ ئاسى ره بانى، هه ئويستى يه كي تى وتاله بانى ده ربارهى شورشى كوردستانى باشوور، بهشى يه كه م، چاپى دووهم، سويد، 1990، ل 29، بو پتر پيزانين ل سهر كونفرانسى بنيره: صلاح الخرسان، التيارات السياسية فى كردستان العراق: قراءة فى ملفات الحركات والاحزاب الكردية فى العراق

1946 - 2001، بیروت، 2001، ص 126 - 130؛ بیان الپارتی حول اتفاقية...،

المصدر السابق.

(155) دیدارا کهسایهتی دگهل سه‌دیق علی ئامیدی ل 16 / ئادارا / 2016 ل دهوکی.

(156) صلاح الخرسان، التيارات السياسية...، ص 128؛ طه بامرني (مذكرات)، المصدر

السابق، ص 112.

(157) علی سنجاری (مذكرات)، صفحات من نبع ذاكرتي في الحزب الديمقراطي

الكوردستاني، دهوك، 2015، ص 18؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سه‌دیق علی

ئامیدی ل 16 / ئادارا / 2016 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل تهیب

ئه‌لکیشکی ل 4 / کانونا ئیکی / 2014 ل دهوکی؛ عثمان قاضي، مذكراتي،

غير منشوره، مسودة بحوزة عائلته، ص 15.

(158) داخویانیا جه‌لال تاله‌بانی ل که‌نالی کوردسات ل به‌رنامه‌کی تایبهت ل دور

ژیانا ئه‌حمهد عه‌بدوللا ئامیدی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سه‌دیق علی

ئامیدی ل 16 / ئادارا / 2016 ل دهوکی.

(159) دیدارا کهسایهتی دگهل ئه‌حمهد عه‌بدوللا بی‌دوهی ل 7 / شواتا / 2015 ل

دهوکی؛ عثمان قاضي (مذكرات) المصدر السابق، ص 17.

(160) دیدارا کهسایهتی دگهل فازل میرانی ل 20 / کانونا دووی / 2016 ل

هافینگه‌ها پیرمام؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سه‌دیق علی ئامیدی ل 16 /

ئادارا / 2016 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل ئه‌حمهد عه‌بدوللا بی‌دوهی

ل 7 / شواتا / 2015 ل دهوکی، دیدارا کهسایهتی دگهل ئه‌کرهم

عه‌بدولره‌حمان ئامیدی ل 8 / نیسانا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا ره‌جبه‌ب جه‌میل

حه‌بیب دگهل مه‌لا حه‌مدی سه‌له‌فی ل 11 / کانونا دووی / 2010 ل سه‌رسنگی.

(161) دیدارا کهسایهتی دگهل سه‌دیق علی ئامیدی ل 16 / ئادارا / 2016 ل

دهوکی.

(162) بزافا مه‌کته‌با سیاسی ل ده‌قه‌را بادینان ب شیوه‌کی گشتی یا لاواز بوو ئه‌و

ژی دزقریت بو لایه‌نگریا خه‌لکی ده‌قه‌ری ب شیوه‌کی موکم ب مه‌لا مسته‌فا

بارزانی وده‌قه‌را بارزان فه‌ ژلایه‌کی وژلایه‌کی هه‌ر چه‌نده په‌یوه‌ندی دناقبه‌را

مه‌لا مسته‌فا بارزانی وپارتی دگهل چه‌ته‌یان نه‌خوشبون لی په‌یوه‌ندی وریکه‌فتن

دگهل عهشیرهتیت زبیارى وههركى وبرادوستیا گریدان وكرنه وهك ریگرهك دبزاف وچالاكییت لایهئى مهكتهبا سیاسى ورازى بوونا چهتهیا ل سهر قى ریکهفتنى دزقریت بو دزاتیا دناقبهرا ههردوو لایهنا (چهته - لایهئى مهكتهبا سیاسى بنیره: ادگار ابالاس، مصدر پیشین، ص197؛ دیدارا كهسایهتی دگهل فازل میرانى ل 20/ كانونا دووی/ 2016 ل هافینگهها پیرمام.

(163) دیدارا رهجهب جهمیل ههسن دگهل مهلا ههمدی سهلهفی ل 11/ كانونا دووی/ 2010 ل سهرسنگى.

(164) دیدارا كهسایهتی دگهل خالید تاها دهوكى ل 4/ نیسانا/ 2015 ل دهوكى.

(165) عبدالكریم فندی، المصدر السابق، ص78.

(166) دیدارا كهسایهتی دگهل نههمهده عهبدوولا بیدوهی ل 7/ شواتا/ 2015 ل دهوكى؛ دیدارا كهسایهتی دگهل تهیب نهلكیشكى ل 4/ كانونا ئیكى/ 2014 ل دهوكى.

(167) صلاح الخرسان، التيارات السياسيه... المصدر السابق، ص130؛ دیدارا كهسایهتی دگهل تهیب نهلكیشكى ل 4/ كانونا ئیكى/ 2014 ل دهوكى؛ دیدارا كهسایهتی دگهل نهجمهدين یوسفى ل 21/ كانونا دووی/ 2015 ل دهوكى؛ دیدارا كهسایهتی دگهل عهلى شنكالى ل 17/ كانونا دووی/ 2015 ل دهوكى.

(168) گوڤارى كادر، ژماره 32، مایس 1993، ل9؛ بهرنامهی تاییهت ب میژووی لقى یهكى پارتى، كهئالى زاگروس، 11/ شوات/ 2015؛ على سنجاری (مذكرات)، المصدر السابق، ص26.

(169) دیدارا كهسایهتی دگهل تهیب نهلكیشكى ل 4\ كانونا ئیكى\ 2014 ل دهوكى؛ دیدارا كهسایهتی دگهل عهبدوولرمزاق گهرماقى ل 24/ نیسانا/ 2016 ل دهوكى.

(170) سعید حمو (مذكرات)، المصدر السابق، ص175.

(171) دیدارا كهسایهتی دگهل عهبدوولرمزاق گهرماقى ل 24/ نیسانا/ 2016 ل دهوكى.

- (172) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل ئەکره‌م عه‌بدو‌لرهمان ئامییدی ل 8 / نیسانا / 2015
ل دهوکی.
- (173) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل عه‌بدو‌لرهمان گهرماقی ل 24 / نیسانا / 2016 ل
دهوکی.
- (174) دزقریت بو کهسایه‌تیا جه‌لال تاله‌بانی.
- (175) ژبه‌ر کو شه‌ری شوهرشی دکرن دگه‌ل حکومه‌تی. بو پتر پیژانین بنیره: فره‌نسو
هه‌ریری، بو ئه‌وه‌ی میژوو به‌جه‌واشه‌یی نه‌نوسری، هه‌ولیر، 1995، ص 15 - 17.
- (176) هه‌مان ژیدەر، ل 15 - 16؛ هلز عثمان میرو، المصدەر السابقی، ص 69؛ دیدارا
کهسایه‌تی دگه‌ل مه‌لا تاهیر ره‌شاقه‌یی ل 25 / شواتا / 2015 ل دهوکی.
- (177) خالد سندوری، المصدەر السابقی، ص 23؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل خالد تاها ل 4 /
نیسانا / 2015 ل دهوکی.
- (178) خالد سندوری، المصدەر السابقی، ص 22.
- (179) رجب جمیل حبیب، المصدەر السابقی، ص 274.
- (180) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل ئەکره‌م عه‌بدو‌لرهمان ئامییدی ل 8 / نیسانا / 2015
ل دهوکی؛ دیدارا ره‌جه‌ب جه‌میل حه‌یب دگه‌ل ماجد مختار ئامییدی ل
11\شواتا\2010 ل سه‌رسنکی، سه‌فا جاف سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل 337؛ دیدارا
ره‌جه‌ب جه‌میل حه‌یب دگه‌ل حه‌سەن موحه‌مه‌د حه‌سەن ه‌روری ل
8\نیسانا\2010 ل دهوکی.
- (181) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل عه‌بدو‌لرهمان گهرماقی ل 24 / نیسانا / 2016 ل
دهوکی.
- (182) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل خالید تاها ل 4 / نیسانا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا
کهسایه‌تی دگه‌ل عه‌بدو‌لرهمان گهرماقی ل 24 / نیسانا / 2016 ل دهوکی.
- (183) بو پتر پیژانین بنیره: مجید خدوری المصدەر السابقی، ص 362 - 364؛ شیرزاد
زکریا محمد، الحریکه‌ القومیة...، ص 280 - 282.
- (184) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل عه‌بدو‌لرهمان گهرماقی ل 24 / نیسانا / 2016 ل
دهوکی.

دیدارا کەسایەتی دگەل گورگیس شلیمون (ئەبو ئاشور) ل 23 ئیلوونی/ 2016 ل دھوکی، ژدایک بویی سالا 1944 ل کانی ماسی دھقەرا بەرواری ژووری، خاندنا سەرەتایی ل کانی ماسی تمام کریه، و دواناقنجی ل بەسرا تمام کریه، دەرچویی کولێژا یاسایا ل زانکویا موستەنسرێه، کەسەکی نیژیکی مەترانی بویه، و ل سالا 2004 بویه جیگری پاریزگاری دھوکی، و ل نیسانا 2018 مریه.

(192) شیرزاد زکریا محمد، مجلس القيادة الثورة في كردستان العراق 1964 – 1970 (دراسة تاريخية سياسية عامة)، دھوک، 2010، ص 65 – 66؛ دیدارا کەسایەتی دگەل نەجمەدین یوسفی ل 21/ کانونا دووی / 2015 ل دھوکی؛ دیدارا کەسایەتی دگەل عەلی شنگالی ل 17/ کانونا دووی / 2015 ل دھوکی.

(193) مجلس قيادة الثورة لكرديستان العراق، المكتب التنفيذي: الدستور والقوانين 1964 – 1965 في عبد الفتاح علي البوتاني وشيرزاد زكريا محمد، المصدر السابق، ص 543.

(194) دیدارا کەسایەتی دگەل تەیب ئەلکیشکی 4/ کانونا دووی 2015 ل دھوکی؛ دیدارا کەسایەتی دگەل عەلی شنگالی 17/ کانونا دووی 2015 م ل دھوکی.

(195) دیدارا کەسایەتی دگەل عەبدولرەزاق گەرماقی ل 24/ نیسانا/ 2016 م ل دھوکی؛ فارس کورەمارکی (مذکرات)، المصدر السابق، ص 64.

(196) وسفی حەسەن ردینی، قەزا شێخان ل سەر دەمی شۆرەشا ئیلوولی (1961 – 1975)، گوڤاری پەيامی ئەیلوول، ژماره 34، نیسان و مایس و خوزەیرانی 2014 م، ل 76؛ دیدارا کەسایەتی دگەل پیر خەلیل سلیمان ل 22/ شواتا/ 2015 ل شیخان؛ دیدارا کەسایەتی دگەل باسل جوقی درویش، ل 3/ ئادارا / 2015 ل دھوکی، ژدایک بووی سالا 1957 ل باعەدری، دەرچویی کولێژا فیتنەری یه ل زانکویا بەغدا ل 1982 – 1983، ل سالا 1981 دبیتە ریک خستی ی پارتی، نوکە قائمقامی دیوانا پاریزگەها دھوکیه یه.

(197) ب تنی بو ماوهکی زۆر کیم ل پوستی دمینیت وپاشی بەرمق میسل دجیت ومەلا سالح بالقوسی دبیتە قائمقام ب وه کالەت وریقەبەری ناحی دھەمان دە م دا،

بنیره نجم الدین الیوسفی، المصدر السابق، ص 171؛ دیدارا کهسایهتی دگهل
عهلی شنگالی ل 17/ کانونا دووی / 2015 ل دهوکی.

(198) نجم الدین الیوسفی، المصدر السابق، ص 171، 172؛ دیدارا کهسایهتی دگهل
عهلی شنگالی ل 17/1/2015 ل دهوکی.

(199) دیدارا کهسایهتی دگهل ئەحمەد عەبدوڵلا بێدوھی ل 7/ شواتا / 2015 ل
دهوکی، دیدارا کهسایهتی دگهل ئەجمەدین یوسفی ل 21/ گانون دووی /
2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل تەیبب ئەلکیشکی ل 4/ شواتا /
2015 ل دهوکی.

(200) دیدارا کهسایهتی دگهل سەلیم ئەسەد خوشەفی ل 30/ چریا دووی / 2014 ل
هافینگەها بیرمام.

(201) دیدارا کهسایهتی دگهل حاجی رەمەزان زێباری (حەجی خەنجەر) ل
14/حزیرانا 2015 ل ئاکری، ژ دایک بووی سالا 1952 ل گوندی شکەفتی
دەقەرە بەراوری ژیری، 1965 چەک هەلگرتیە دشورەشا ئیلونی دا، ل سالا 1976
دبیتە بەناوەر ل سوریا وپاشی ل سالا 1979 ل ئیرانی ودبیتە بێشمەرگە د
شورەشا گولانی دا، سالا 1991 قەدگەریتە کوردستانی نوکە جیگری
دەزگای ئیلونە ل ئاکری وئاکنجیە ل هەمان جە، دیدارا کهسایهتی دگهل
پیر خەلیل سلیمان ل 22/ شواتا / 2015 ل شیخان؛ دیدارا کهسایهتی دگهل
عهلی عوسمان ئیتیتی ل /ئادارا/ 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل
عەبدوڵلا میرزا رۆژبەیان ل 23 / شواتا / 2015 ل هەولیر.

(202) مجلس قيادة الثورة، المكتب التنفيذي، العدد 51، التاريخ 1964/12/2، بەلگە
نامەکا پاراستیە د پەرتوکخانا حەبیب کەلەش دا، دیدارا کهسایهتی دگهل
تەیبب ئەلکیشکی ل 4/ شواتا / 2015 ل دهوکی،

(203) ژ بەرگو بلندترین چیاہ ل کوردستانا باشور مەلا مستەفا بارزانی سەنگیا فی
ہیزی ب وی چیاہ دانا، دیدارا گەسایهتی ب پەہوہندیا تیلەفونی دگهل
مەحمود عوسمان ل 18/ شواتا / 2015.

(204) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل خالد حه‌سه‌ن گوئی ل 10/نادارا/ 2015 ل دهوکی؛

دیدارا که سایه‌تی ب په‌یوه‌ندیا تیله‌فونی دگه‌ل مه‌حمود عوسمان ل 18/

شواتا / 2015؛ وصفی حسن ردینی، هیزا هه‌لگورد... ل 17

(205) عه‌زیز ره‌شید عه‌زیز ئاکره‌ی ل سالا 1924 ل باژی‌ری ئاکری ژدایک بوویه، ل

سالا 1950 ل کولیزا له‌شکه‌رییا به‌غدا دهرچووویه، ل سالا 1957 بوویه

ریک‌خستی پارتی، ل سالا 1962 خودان پلا پیشکار روکنی توپچی بوو ده‌می

گه‌هشتیه ریزین شوره‌شا ئیلونی، ل سالا 1964 بوویه ئه‌ندامی سه‌رکردایه‌تیا

پارتی، ل 1968 بوویه ئه‌ندامی ئه‌سینگه‌ها ناوه‌ندی پارتی، ل 1970 دبیته

به‌پرسی لقا دوو یا پارتی ل هه‌ولیر، ل سالا 1999 ل وه‌لاتی - ئەمانیا مرییه.

دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل کاروان ره‌شید ئاکره‌ی ل 23\2\2015 ل هه‌ولیر،

ژدایک بوئی سالا 1949 ل ئاکری دهرچویی خانا ماموستایه ل هه‌ولیر، ل سالا

1973 گه‌هشتیه ریزیت شوره‌شا ئیلونی و ل 1978 به‌شداری شوره‌شا گولانی

بوویه ل 1991 بوویه به‌پرسی لژنا ناوچا زاخو، نوکه ریقه‌به‌ری کهنالی

ئه‌سمانی کوردستانه و ئاکنجییه ل هه‌ولیر

(206) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل سه‌لاح سادق بیدوهی، ل 12/ نادارا / 2015 ل

دهوکی؛ وه‌صفی حسن ردینی، هیزا هه‌لگورد... ل 19.

(207) ژدایک بوئی سالا 1932 ل گوندی پیندرو ل ده‌قه‌را مزیری ژووری، چه‌کداره‌ک

بو ژ له‌شکه‌ری کومارا مها‌باد ل سالا 1947 جوویه ئیکه‌تیا سو‌قیت دگه‌ل مه‌لا

مسته‌فا بارزانی و ل سالا 1958 زقریه کوردستانی، و ل سالا 1961 به‌شداری

شوره‌شا ئیلونی بوویه، و ل سالا 1962 بوویه جیگری فه‌رماندی هیزا زاخو، و ل

سالا 1963 ل چیاپی پیرس بریندار دبیت، و ل سالا 1983 د شه‌ره‌کی دا ده‌بته

کوشتن. دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل شوان عه‌بدول رحیم جه‌سیم ل 11\چریا

دووی\ 2015 ل هه‌ولیر، ژدایک بوئی 1966 ل گوندی پیندرو، دهرچویی

کولیزا پزیشکی یه، ل سالی 1997-2000 قائم‌قामी قه‌زا سوران بو، نوکه

دکتوری پزیشکی یه ل هه‌ولیری.

(208) دیدارا که سایه‌تی دگه‌ل عومه‌ر شورو نیروه‌ی ل 24ی چریا دووی/ 2015 ل

دهوکی، ژدایک بووی سالا 1947 ل گوندی دزگه ل ده‌قه‌را نیروه‌ ریکان، سالا

1961 گهشتیه ریزین شورهشا ئیلونئ و ل هیزا بالهك بوو تا سالا 1975 و بویه پهنا بهر ل وولاتئ ئیرانئ، نوکه خانه نشینه و ئاکنجییه ل دهوکی؛ ابراهیم حمید ابراهیم پیداوئ، رولئ ئەفسەریین کورد دشورهشا ئەیلوولئ دا 1961 – 1970، نامهیا ماستەری نەبەلافکرییه، کولیژا بهرومردی، زانکویا زاخو، 2011، ل 116؛ وصفی حسن ردینئ، هیزا هه لگورد...، ل 108، 272.

بهشی چواری

شورهش لدهقەرا بهه‌دینان دماوی دهسته‌لاتا حکومه‌تا به‌عسی دا ل 1968- 1975

- ته‌ومری ئیکی: شوره‌شا ئیلونی لدهقەرا بهه‌دینان لسه‌رده‌می دهسته‌لاتا حکومه‌تا
به‌عسی دا ل 1968- 1975
- ته‌ومری دوویی: بی‌شهایتیین سیاسی وله‌شکه‌ری ل دهقەرا بهه‌دینان 1970- 1975

تهوهری ئیکی

شورهش ل دهستیكا هاتنا به عسیان بو سهر دهسته لاتی 1970- 1968

ئیک: د ماوی ئارامییدا تیرمهها / 1968 - کانونا دووی /
1969

حزبا به عسی ل 17/تیرمهها / 1968 ب کوده تاییه کی⁽¹⁾ دو ماهیک ب دهسته لاتی عه بدولر حمان عارف (1966- 1968) ئینا و حکومت ته کا نوی ب سهروکاتیا عه بدولر مزاق نایف پیک ئینا وئه حمهد حه سهن به کر (1968- 1979) وهک سهروکی کوماری هاته دهست نیشان کرن⁽²⁾، ل 20/تیرمه هی سهروک وهزیران نامه یه ک ب ریکا سألح یوسقی بو مه لا مسته فا بارزانی هنارد وداخواز ئی کر دوو که سیئ کورد ب هه لیژیریت دا کو بکه ته د ناڤ حکومتا خودا ومه لا مسته فا بارزانی مو حسین دزهیی وئیحسان شیرزاد هه لبرارتن یی ئیکی بوستی وهزیری ئاڤه دانکرنا باکوری یی دووی بوستی وهزاره تا ئاڤه دانکرن ونیشه جی بوونی وهرگرتن، ژیدمر وه سا دهنه خو یا کرن کو مه لا مسته فا بارزانی هیچ باوهری ب بیکه اتنی دگهل حکومتا به عس نه بوو، ژ بهر هندی ده می ئه حمهد حه سهن به کر

حکومهتا عهبدو لهرزاق نايف ژ ناڤير وئیکسهر سه رکرداتيا شورهشی وهزيرين خو قهکيشان وهيچ پهيوهندی دگهل حکومهتا نوئی نهکرن لی باروڊوخ ژی تارادهکی ئارام بوو، وچ شهر دناڤههرا ههر دوو ئالیاندا پهیدا نهبوو⁽³⁾.

هوسا ژبهه کۆ ئارام ی هه بو ئهنجومهنی سه رکرداتيا شورهشا کوردی چه ندين بریار دهرکرن ژوان ل ئیلونا 1968 دامهزراندنا بهشی پهرومرده وفیرکرن دنئیسینگهها بجهئینانی د ئهنجومهنی دا راگههاندن و ب بهشی (تهندروستی و فیرکرن) ⁽⁴⁾ ب سه ریه رشتیا د. مهحمود عوسمان کۆ ههر دوو کارین ناڤیری دهاتنه ب ریقه برن، لایه نی فیرکرنی ب سه ریه رشتیا هاشم ئاکره ی بوو ژ سی ریقه بهریا پیک دهات ژوان ریقه بهریا ههولیر ودهوک وکهرکوک، ریقه بهریا دهوک دگهل هیژا زاخو دا بوو وریره بهری وی شه فیک موحه مه د سه عدولا بوو وهاریکاری وی موحه مه د عه بدوللا بوو⁽⁵⁾، هوسا ل پایزا 1968 رابوون ب قه کرنا په یمانگهها پیگه هاندنا ماموستایان ب فه رمانا مه لا مسته فا بارزانی ومه کته با سیاسی یا پارتی⁽⁶⁾ ل ژیر دورشمی (دهسته کی چه کی هه لگرین دهستی دی قه له می) ⁽⁷⁾، وچه کدارو کارین پارتی بیته خودان باوه رنامین (سه رهتای – دوانافنجی) هاتنه راگه هاندن ول قی په یمانگه هی هاتنه ومه رگرتن وپشتی دهرچوونا وان ژماریت خاندنگه هیته ده قهریت شورهشی زیده کر لی کرن وده قهرا به هیدینان ژماره کا زوریا ماموستایا هه بوون ب دهرچووین قی په یمانگه هی ل خاندنگه هین قه زایین زاخو ودهوک وئامیدی وشيخان وئاکری وان ه گوتین وهک خاندنگهها (هه سنه کا، بانی ی، بیرو باسفر، میرسیدا، گه قه رکی، چه مانکی، بهرکه فری، میرکی، بهندا، دهرگه لا شیخا، کوڤلی، بی شینکی، بناقی، میسکا، چه لکی، سه رگه لی ...) ⁽⁸⁾.

ههروهسا دهه مان دم دا رابوون ب قه کرنا چه ندين خولین په رستاری وله شکهری و خولهک بو پیگه هاندنا کادرین پارتی ژی هاته قه کرن ئارمانج ژی پیشئیخستنا کادرین پارتی بوو ب ریقه بهریا هاشم حه سه ن ئاکره ی بوو کول ده قهرا ناوپردان ل پایزا سالا 1968 هاته قه کرن و ژ ده قهرا به هیدینان نه جمه دین یوسشی وفازل میرانی به شدار بوو یی دووی دبیته یی ئیکی ل سه ر به شدار بوون خولی

دا، وخوا دووی ل سالا 1969 دهیته فهکرن ول بههدینان (ئەحمەد عەبدووللا بیدوهی و جەعفەر هروری و جەعفەر بامەرنی ل (ئامیدی)، حەسەن موحمەد و مەلا یوسف کریت وشەعبان سەعید ل (زاخو)، حسین سلیمان ل (زمار)، رەجەب موحمەد ئییتی ل (دهوک)، عەلی عەبدوولرەحمان بالهتەهی ل (شیخان)، میناس یوسفی ل (سیمیڵ) بەشداربوون⁽⁹⁾.

روویدانا گرنگ دفی ماوهییدا گەهشتنا غازی حەجی مەلو ئیک ژ سەرکردین مزیریا سەر ب هیزا ئاکری – شیخان بو ریژیت حکومەتا عیراقی، تومە سادق توماس ئەگەری قی رویدانی دزقینیت بو چوونا شیخ جەلال بریفکی وشیخ سەدیق بریفکی ل سالا 1967 بو ریژین شورهشا کوردی⁽¹⁰⁾، وەک مە دلایهتت بورییدا دیارکری دوژمنکارییهکا توند دناقبەرا شیخین بریفکا ومالا حەجی مەلوی هەبوو ژ پەرقتی یهکی دەست ژ ریژین شورهشی بەردان، حسو میرخان وعیسا سوار ژبو چارهسەکرنا قی کیشهی هاتنه راسپاردن وچەندی جار هەولدان دەست ژیریارا خو بەردەت لی سەرکەفتن نهئینان⁽¹¹⁾، ژ بەرهندی بریار دان هیرشی بکەنه سەر جهی ناقبیری کو خو ل گوندی دزی ل دهقەرا مزیریا ئاسی کر بوو ول دهورو بەری بنگههی خو خەندەق کولاً بوون⁽¹²⁾.

هوسا حکومەتا عیراقی لەشکەر قریکەر دهقەرا مزیریا داکو هاریکاریا غازی حەجی مەلو بکەت ودهقەری بەرنه دەن، لی پیشمهەرگه ریگ لی گرتن و نههیلان بگههنه دهقەرا دەستنیشان کری ناچار دبن بو دهقەرا بهرواری ژیری بچن⁽¹³⁾، گرنکیا مانا هیزا غازی ل دزی بو هیژین حکومەتی فهدگهریت بو خالا ژیک جوداکرنا دهقەرا دهشتا میسل ودهقەری ژیر سنوری هیزا شیخان – ئاکرییه . پیلانا پیشمهەرگهی ئەو بوو غازی ژدهقەری بی شهر دویربکەن هوسان پیلان دانا کو ب تنی ژلایهکی هیرشی ببهن و ژلایی روژهلالاتا گوندی بهیلنه فهکری دا غازی وچهکداریت خو بەرهه ئەتریش بچن، هوسا هیرش ب سەرکردایهتیا حسو میرخان وتومە سادق توماس ونهعمو سەمەد وشیخ موحمەد رههتگی وعیسا سوار چوونی، ب

قى شيوه‌ى پيلان ب سهركه‌فتيانه هاته ئه‌نجام دان⁽¹⁴⁾، وپشتى گه‌شتنا غازى بو
لايى حكومه‌تى ل سالا 1969 د بيته ريژه‌به‌رى ناحيا ئه‌تريش⁽¹⁵⁾.

دوو: ده‌ستپيكرنا شه‌رى

ل كانونا دووى 1969 چهندين پيكدادانيت بچوويك ژلايى چه‌ته
وجه‌لايان دا دژى پيشمه‌رگه‌ى هاتنه ئه‌نجام دان هه‌تا بوويه ئه‌گه‌رى هيرشا
حكومه‌تى ل ئادارا 1969⁽¹⁶⁾ ده‌سپيكا هيرشى ل ده‌قه‌را به‌هدينان بو سهر هيزا
ئاكرى - شيخان بوو، وه‌هر هيرشه‌كا حكومه‌تى برىا سهر ده‌قه‌ره‌كى ئيكره‌سهر
هيزين شوره‌شى به‌رسقا وي ددا وبه‌روقاژى هه‌ر وه‌سا، دقى ده‌ميدا حكومه‌تى
يه‌كه‌يين هيزين خو زيده‌كرن، وه‌ك ل مريبا دوو ره‌بيه زيده‌كرن ژ به‌ر هندى
پيشمه‌رگه‌ى هيزه‌ك ئاماده‌كرن بو هيرش كرنى سهر مريبا، ل پيش هيرشكرنى
بو سهر مريبا هيرش كرنه سهر گوندى پيربوبي ژ به‌ركو ژماره‌كا چه‌تين زيباريا
وگوندى ب خو ل كه‌ل حكومه‌تى بوون وپاشى هيرشا ئاماده‌كرى توپه‌كا 106ى
برنه چيا پانكى به‌رامبه‌ر مريبا وتوپه‌كا 120 ژى برنه پشتا مه‌لكوشان، ود ماوى
چهندين روژا هيرشا توپ وپياده به‌رده‌وام بوو نه‌شيان بگرن⁽¹⁷⁾. پشتى قى هيرشى
هيرشه‌كا دى بو سهر كورى كوخي ئ ب سهر كرداتيا ته‌يمور عه‌بدال شيخكى
وتومه سادق توماس برن، گوندى ناقبرى هيزين حكومه‌تى وچه‌ته‌يان دناقدا بوون
ب قى هيرشى شيان گوندى بگرن و د ئه‌نجام دا دوو پيشمه‌رگه‌ هاتنه كوشتن وژ
لايه‌نى دى چه‌ته‌يه‌كى ده‌يته كوشتن⁽¹⁸⁾.

دقى ماوه‌ييدا پيشمه‌رگه‌يا پتر هيرش دكرن حكومه‌تا عيراقى
به‌لگه‌نه‌مه‌كا حكومى دا ديار دكه‌ت كو، مه‌لا مسته‌قا بروسكه بو هه‌مى هيزان
هناردية تيدا داخواز هاتيه كرن كو ل 22 / گولانى ده‌ست ب هيرشان بكه‌ن ژ به‌ر
ب جه‌ نه‌ئينانا به‌ندين به‌يانناما خزيرانا / 1966 ژ لايى حكومه‌تى قه⁽¹⁹⁾. هوسا هه‌ر
ل گولانا / 1969 ل ئاميدى هيرش كرنه سهر پينج ره‌بييت حكومه‌تى ل گوندى

بیبادی بهرامبهر هندی لهشکه ری حکومتی بهرسقا هیرشا وان دا وپشتی قی پینگاشی لهشکه ری بو جارا دووی هیرش کره سهر ره بییت وان⁽²⁰⁾. دقئ ماوهیید لهشکه ری شوره شی چه ندین جها مین (الغام) ل سهر جادهیان ددان ژبو په قاندنا وسهرکه فتن ئینا، وههر وهسا ل جادهیا هاشینگه ها سیلاقی دانان لی ترومبیله کا هه لگریین سقیل هاته په قاندن، دیسان ل دهقرا فهیدی ئی ژئ هه تهقه مه نیه ل جادهیا ژلایی ستافی لهشکه ری ئیک دهاته دانان چونکی ریکا دهوک – میسل روژانه بارین لهشکه ری عیراقی هاتن وچوون دکرن، ل تیرمه هی هه مان سیستهم ل دهقرا زومار وعهین زاله ب کارئینا لی ههردوو ههولان سهرکه فتن نه ئینا⁽²¹⁾.

ههر دقئ ده میدا پیشمه رگه یی هیزا ئامیدی ئی ب توپ وپیاده هیرش کره سهر ره بییت حکومتی ل کانیا سنجی، ولهشکه ری حکومتی ل بیبادی، ل ههوارا وان چوون ودنه نجام دا ئیک ژ چه کدارین لهشکه ری حکومتی دهیته کوشتن⁽²²⁾، ول هه مان دهقرا وههر ل خزیرانی حکومت هیرش دبه ته سهری ئامیدی ل چیایی بالول، سهرکرداتیا لهشکه ری ئیک داخازی ژ هیزا زاخو دکهت وهک هاریکاری د ههوارا هیزا ئامیدی بچن⁽²³⁾ هیزا زاخو لهشکه ره کی ب سهرکرداتیا عیسا سوار وعه بدولرهمان دینو سندی ئاماده دکهت ونیزیک چیایی بالول ب هه قکاری دگه ل هیزا ئامیدی پیلانا گرتنا چیایی نا قبری ددهن⁽²⁴⁾، دوو ره بیه ل جیایی بوون شیان ههردووکا بگرن ولهشکه ری عیراقی خو قه دکیشن بو شکه فته کی ل نیزیک جیایی⁽²⁵⁾، وههر دهقرا ئامیدی ئی ل 4/ تیرمه هی پیشمه رگه یی ل گوندی قه دش ره بییت لهشکه ری عیراقی توپاران کرن وههر وهسا کاروانه کی هه مان لهشکه ری ریکا هاشینگه ها سیلاقی توشی توپارانا پیشمه رگه یی بوون، ههر وهسا ل 12/ تیرمه هی هیرش برنه سهری ئامیدی ئی و دهه مان دهم دا فه رمانده هه فته یا حکومتی ل ناحیا بامه رنی توشی توپارانا پیشمه رگه یی دبیت⁽²⁶⁾. ول دهقرا دهوک گوندی پیرومهرا ل 6/ خزیرانی توشی توپارانا لهشکه ری حکومتی بوون ژ فه رمانده یا دهوک، بهرامبهر هندی پیشمه رگه یی هیزا دهوک رابو ب توپارانگرا فه رمانده یا دهوک ودنه نجام دا چه کداره کی حکومتی دهیته کوشتن⁽²⁷⁾. ول

دهفەرا زاخو پێشمەرگە ژلایێ حکومەتی قە هاتنەدیتن وهاتنە توپبارانکرن⁽²⁸⁾. وههروهسا پێشمەرگە ههولدان کرن بۆ جارا دووی هێرشێ بکەنە سەر بێرین گازی ل عەین زاله ب سەرکرداتیا کەسەکی ب ناغی سەید عەبوو مەرەم ژێ خراب کرنا پیشەسازییا گازی وچاندنا مینا ل ریکا عەین زاله دا، لی ئەق ههولدانە سەر نهگرت ژ بهر کو هیژین حکومەتی زی پی ئاگەهدار بوون وریک لی گرتن⁽²⁹⁾.

هوسا حکومەتا عێراقی پشتگیریا جه لالیان دکرن ب چەك و قە کرنا بنگههین نۆی بۆ جه لالیان ل تیرمهها /1969 بنگهههگی نۆی بۆ جه لالیان ل سیمیلی ب سهروکاتیا عەلی عەسکەری قە کرن ونیزیکی 100-150 چەکار ههبوون وفەرماندهیا چار یا لهشکەری یا حکومەتی پشتەفانیا بنگههیا دکرن⁽³⁰⁾، ههژی گوتنیه دیاریکهین کو ل سالا 1968 ژێ ههولاً قە کرنا بنگهههگی جه لالیان ل سیمیلی کربوون لی ههولاً وان سهرنهکەفت، ژ بهر کو پێشمەرگە هیزهک چیکر دژی وی بینگافی، وپستی هینگی ل 1969 دا بنگهههگه جه لالیان ل زاخو قە کەن لی سەرکەفتن نهئینا ژ بهر کو ل زاخو پیشوازییا جه لالیان نههاته کرن وژمارهکا کیم جه لالی ههبوون وژلایهکی دی قە وهک م دیاریکی چەتهین دهقەری دوژمنکا ریهکا توند دگەل جه لالیان لایهنی ههبوون، بشار ئاغایی سندی چوو دهق فەرماندی فەرمانده یا لهشکەری حکومەتی ل زاخو وگوتی (ئەگەر هین دی بنگههیا جه لالیان ل زاخو قە کەن ئەزدی گهههه عیسا سوار)⁽³¹⁾.

پستی قان پینگا قە وهیرشین پێشمەرگهیا یین بهردهوام بۆ سەر بنگههین حکومەتی، حکومەتا عێراقی بریاردان کو ل 26/گولانی باژیری دهوکی ببیته پارێزگهه⁽³²⁾ وزیده کرنا دوو ناحییا سەر ب قە زا شیخان قە ناحییا مریبا و باعهدری بوون وگریدایی ب پارێزگهها میسل (نهینهوا) قەبن⁽³³⁾، وهک نمونهک ژبو دیارکرنا کو ئنیهتا پاقر بهرام بهر کیشا کوردی ههیه⁽³⁴⁾، و ئەق دهستکەفته دهیته هژمارتن ژدهستکەفتین شورهشا ئیلونی ژ بهرکو ئیک ژ داخازییت سەرکرداتیا شورهشی بوو وئیک ژ بهندین نهینی یین بهیاناما 29 ی خزیرانی بوون⁽³⁵⁾. ول 1/چریا دووی ب

شیوهکی فهرمی پاریزگاری دھوکی (عهکید سهدیق ئامیدی) (جه لالی) دهست ب کاردکته لی پشتی بهیاناما 11 / ئادارا 1970 پارتی فی پوستی ل دویف بهندیته بهیانامی و مردگرن⁽³⁶⁾.

سی: کۆشتارین دهکان وسۆریا

کۆشتارین ل دهقهرا بههدینان هاتینه رویدان وکۆشتنا خه لکی سفیل⁽³⁷⁾ وهک توله ستاندن بوو ژلایی حکومهتا عیراقی (لهشکهه - چهته) بو کردارین پیشمهه رگهیا بوون.

لهشکهه ری حکومهتا عیراقی ل ناقهراستا تهباخا / 1969 هه می هیزا خو بهرهف دهقهه ری شورهشی برن ودهست ب هیرشا کرن⁽³⁸⁾ ول دهقهرا بههدینان ژبو کونترۆلی لسهه بهشهک ژ سنوری هیزا ئاکری - شیخان بکهن دق هیرشیدا پتر جهخت ل سهه دهقهرا شه مکان ب تایبته گوندین بنارا چیا یی خیری ژوان گوندین (بلان - تله - میرسیدا - سهه رکاف - خورت - دهکان - نیروهک - باسفری - بیر) کر⁽³⁹⁾.

هوسا ب سهه رهشیا وهزیری نافخویی سألح مههدی عهماش (1968 - 1970) ل وی ده می هاتبوو ناحیا مریبا ل 14/تهباخی لهشکههک ئاماده کرن فههماندهیا چار یا حکومهتی ب سهه کرداتیا عهبدول جهبار ئه لئه سهدی دگهل ژمارهکا زور یا لهشکهه ری بهرهف گوندین ناقبری ودهقهرا نههلهی، برن، لهشکهه ژ نیزیکی 35 سهه باز و 400 چهته یین هه رکی ولگهل چهکی قورس پیک دهاتن، ولگهل یهکهیهکا لهشکهه ری ل دهقهرا نههلهی ویا کرمان وهک یهدهگ دانان ژ بوو هیرشا دووی⁽⁴⁰⁾، هوسا هیزا ئاکری - شیخان پیشمهه رگه ب سهه کرداتیا تهیمور عهبدال شیخی ئاماده کرن، کو ریکی ل هیرشین حکومهتی بگرن⁽⁴¹⁾، هیرشا ناقبری ل دهستیکی توب ل سی دهقهه ران هیرش کرژ (مریبا، شهه رمنی، باکورمان)

و پاش ب ریکا فروکهیان جهی پيشمه‌رگه‌یا وگوندین ناڤبری توب باران کرن،
پینگاڤا دوماهی هیرش ب پیاده به‌ره‌ڤ ده‌ڤه‌ری جوون⁽⁴²⁾.

ده‌کان گونده‌کی بچویکه نیژیکی 20-30 مال (خیزان) لی هه‌بوون،
دهمی ئەڤ هیرشه نیژیکی گوندی بووی زه‌لامیت گوندی به‌ره‌ڤ چیاپی جوون و ژن
وزاروک به‌ره‌ڤ شکه‌ڤته‌کی نیژیک گوندی چوون کو ژمارا وان (67) کهس
بوون⁽⁴³⁾ دهمی له‌شکه‌ری حکومه‌تی هاتینه د گوندی دا گوند سوتن و به‌ره‌ڤ لای
شکه‌ڤتی چوون، پيشمه‌رگه ل سه‌ری جیاپی ل هنداڤ شکه‌ڤتی بوون هوسا ته‌ڤه ل
وان کرن ئاگر بهر بوو گیایی هسک ل به‌رده‌ری شکه‌ڤتی دهمی ژنه‌کی هه‌ولداي
بره‌ڤیت هاته به‌رده‌ری شکه‌ڤتی وهه‌وارکرن له‌شکه‌ری حکومه‌تی گرتن وکوشتن
هوسا کهس نه‌شیا خو قورتال بکه‌ت ب قی شیوهی ل 18/ ته‌باخی هه‌ر 67 کهس⁽⁴⁴⁾
دشکه‌ڤتی ڤه خه‌ندقین وییت ده‌ری شکه‌ڤتی دا سوتن ژوان 37 زاروک 29 ژن و
پیره‌می‌ره‌ک بوون⁽⁴⁵⁾، پشتی بورینا چهند روژان چهند پيشمه‌رگه‌یا هیرش برنه سه
گوندین کونس خور و چه‌لوو کو گوندین هه‌رکیا بوون و سوتن و تالان کرن
وه‌ک تولفه‌کرن بو رویدانا شکه‌ڤته‌ده‌کان⁽⁴⁶⁾.

کوشتاره‌کا دی ب هه‌مان شیوه ل گوندی سو‌ریا ل ده‌شتا سلیڤانه‌یا سه‌ر
ب قه‌زا زاخو ڤه⁽⁴⁷⁾ پتريا گوندیا مه‌سیحی بوون و نیژیکی 20 مالا بوون، ل
16/ئیلونا/ 1969 دهمی گوهورینا کاروانی له‌شکه‌ری فه‌رمانده‌یا عیراقی ژناسه‌ی
بو پيشابیری ل نیژیک گوندی بومبه‌ک ب ترومبیله‌کی ڤه په‌قی و د ئەنجام دا
ئه‌فسه‌ره‌ک ب ناڤی عه‌بدولوه‌هاب هاته کوشتن⁽⁴⁸⁾ ب قی شیوهی توله‌یین قی
رویدانی ل گوندی سو‌ریا هاته ستاندن کو ده‌مان روژدا چهند ئەفسه‌ریت
له‌شکه‌ری عیراقی به‌ره‌ڤ گوندی چوون و د ئەنجام دا 38 کهس کوشتن و 22
کهس بریندار بوون⁽⁴⁹⁾.

روئی پارتی دیموکراتی کوردستان و سه‌رکرداتیا شوره‌شی د به‌لاڤکرنا
هه‌ردوو کوشتارا هه‌بوویه لی کارتیکرنه‌کا مه‌زن لسه‌ر ئاستی نیڤ دوله‌تی نه‌بوو،

ل دهستیکی ب ریکا راگهاندنا شورەشی وهک ئیزگی دەنگی کوردستان⁽⁵⁰⁾ و روزناما خەبات و دەنگی بێشمەرگه و گوڤارا کوردستان یا لقی ئیک ویا مەشخەل یا لقی 3 کەرکوک، ب شیوهکی بەرەڵاڤ بە لافکرن و ب ریکا مەلای مستەفای یا داشتنامەک ل چریا ئیکی / 1969 بو سکرتری نەتەوهیی ئیگری یو ثانت (U Thant) (1961-1971) و چەندین ریکخراو و کومەلین مافی مروڤ و جوار و جور ییت جیهانی کازیکرن، وتیدا باسی هەردوو کوشتاران کریه، و هەر وەسا ب ریکا بەرپرسی کورد یین ل دەرڤه بە لافکرن وهک شەمسەدین موفتی نوینەری پارتی ل تەهران و ب ریکا کومەلا خویندکاری کورد ل ئەوروپا و محەمەد سەعید دوسکی نوینەری پارتی ل ئەمریکا و هەر وەسا عزیز شیخ رەزا نوینەری پارتی ل بەیروتی ...، لئ امکانیاتیت وی دەمی دکیم بوو و کارتیکرنا خو کیم هەبوو بە لئ رویدانا کوشتارا سوڤیا پتر کارتیکرنا خو هەبوو ژ بەر کو مەسیحی بوون و چەندین کەنسیت مەسیحی ل جیهانی لایەنگری کریه⁽⁵¹⁾.

پشتی ڤان رویدانا هەر ل ئیلونا هەمان سال حکومەتا عیراقی پشنیارا دان و ستاندنی⁽⁵²⁾ دا نابەر سەرکردایهتیا شورەشی ژ بو جی بە جی کرنا بەندیت بەیانناما 29 / خزیرانا / 1966 ول چریا دووی / 1969 دەست ب دان و ستاندنا دکەن . و شاندى شورەشی بودان و ستاندنی ژ (سالح یوسقی، مەحمود عوسمان، نافز جەلال، دارا تەوفیق، سامی عەبدولرەحمان، موحسین دزەیی، نوری شاوہیس، ئیدریس مەلا مستەفا بارزانی و مەسعود بارزانی) پیک دەهات⁽⁵³⁾.

تهوهری دووی

پیشہاتین سیاسی ولہشکھری ل دهقہرا بهدینان

1975- 1970

ٹیک: بارودوخین دهقہری ل 11/ئادار/ 1970 - 11 / ئادار / 1974

دان وستاندین دناقبہرا حکومہتا عیراق وسہرکرداتیا شورہشا کوردی بہردہوام دبیت تا کوئادارا / 1970، ہہرچہندہ ہزروربیرین ہہردوو لایان جیاوازیبہکا مہزن تیدا بوو ب تاییہت پرسا ئوتونومی بو کوردان ودہست نیشان کرنا سنورین دهقہرا ئوتونومی ی، ہوسا ل شہفا 11/10 ئاداری ہہردوو لا گہشتنہ ئہنجامہکی ول سپیدہیا 11 ئاداری ریککہفتنامہک دناقبہرا ہہردوو لایان ہاتہ گریدان⁽⁵⁴⁾.

ریککہفتنامہ ژ 15 مادہمیان پیک دہات، ژ خالا ہہمیا گرنگتر یا 14 بوو کو پیک دہات، ژ " وەرگرتنا حوکمی ئوتونومی بو کوردان ل دهقہرین پتريا کورد نشین ب پی ی راپرسینی کو دهقہرین پتريا کورد لی بن " (55)، وەزیرین کورد د حکومہتا عیراقی دا ہاتنہ دامہزراندن ژوان (سالح یوسقی)بوویہ وەزیری دہولت، موحہمەد مەحمود عەبدولرەحمان(سامی شنگالی) وەزیری کاروبارین باکوور، نوری سەدیق شاویس وەزیری ئاڤادان کرنی، نافز جەلال حویزی وەزیری

کشتوکال، نَحسان شێرزاد وهزیری کاروبارین شارهوانی ودیّهات ⁽⁵⁶⁾، وزیڤهباری هندی مهحموود عوسمان دیاردکتهت کو بریار دان گونگری ههشتی ی پارتی دی هیتهگریدان و دی کهسهکی کورد ههلبژیرن ژ بو هندی ببیتی جیگری سهروک کوماری ⁽⁵⁷⁾.

سهبارته ههلوپستی خه لکی بههدینان ژریککهفتنما 11 ی ئاداری، دیدمهقان دیار دکهن کو نهب تنی ل بههدینان به لکو ل عیراقی هه می کهیفخوشیاخو دیارکرن ب ئاههنگ و ریپیشانا، بریار هاته دان ئاههنگا مهزن یا سهرانسهری عیراقی ل 11 ی ئادارا / 1970 ل گورهپانا ئازادی ل بهغدا بهیته گیان، هوسا سهرکرداتیا شورهشی داخازا ژ لهشکهری ئیک کر ل بههدینان نیژیکی (250) کهس بهرهڤ بهغدا بچن هوسا نهو کهسانه ب بهرپرساتیا مهلا عهلی بهروشکی وعهبدو لهرزاق کهرمافی کو پتر یاوان ب جل و بهرگین کوردی ل ئاههنگا گورهپانا ئازادی بهشداربوون ⁽⁵⁸⁾، وههروهسا دهه مان روژدا خه لکی بههدینان ل باژیران ریپیشان کرن لی ئاههنگا مهزن یا قی هه لکهفتی کر نه 21/ ئاداری ل روژا نهو روژ ⁽⁵⁹⁾.

هوسا ههر بقی هه لکهفتنی هیزا دهوک ب هه فکاری دگهل پاریزگهها دهوکی ئاههنگ ل دهشتا سیجی ل روژ ئاقایی دهوکی گیان وژمارهکا مهزن یا خه لکی دهوک ومیسل تیدا بهشدار بوون ⁽⁶⁰⁾. وههروهسا لهشکهری ئیک ئاههنگ ل باژیری بامهرنی گیان ⁽⁶¹⁾ و ل ئامیدی ی ب ئامادهبوونا قائمقام وفهرماندی هیزا ئامیدی ی ئاههنگ ل بانیا میرستهکی کرن ⁽⁶²⁾. وههروسا ل زاخو ب ئامادهبوونا قائم قام وفهرماندی هیزا زاخو وخه لکی دهقهری ل هیزاوا ئاههنگ گیان ⁽⁶³⁾، ول قهزا شیخان ب ئامادهبوونا نینهرین پارتا بهعس وفهرماندی هیزا ئاکری – شیخان ونینهرین ئاینی ئیزدی ومهسیحی ئاههنگهکا بهرفرهه ل باعهدری گیان ⁽⁶⁴⁾، وههروهسا لقا ئیک یا پارتی بنگههی خو قهدهگو هیزنه باژیری میسل وئاههنگهکی لی دگیرن ⁽⁶⁵⁾، پشتی بهیاناما 11/ ئاداری پارتی مولهتا فهرمی ژ حکومهتی وهرگرت وگونگری ههشتی ل ژیر دروشمی ئاشتی – برایهتی – ئیکگرتنا وولاتی ل

1 - 10/7/1970 ل دهقەرا گالە هاته ريشەبرن و بريا را گوهرينا به پرسی لقی ئیک دان ژپیش نه عمان عیسا بارزانی عەلی شنگالی بو به بریس⁽⁶⁶⁾.

هەرچاوابیت ل دیف ریکهفتناما 11/ ئاداری گوهبیت لهشکەری ل دهقەری پهیدا بوون، هیز کرنه بهتەلیون یین پاسهوانین سنوری (فوج حرس حدود) و دوازه بهتەلیون ل دهقەری ئوتونومی ریکخستن ژوان و هەر ئیک 500 چهکدار هەبن و دگەل جیدارهکی حکومهتا عیراقی وەک سهریه رشت، ولهشکەری پله وەرگرتن فرماندیت بهتەلیونا پله یین پیشهنگ و پیشرو وەرگرتن⁽⁶⁷⁾.

و ل دهقەرا به هدینان ژێ چار بهتەلیون دانان ژوان بهتالیونا ههشت یا دهوک ب سهرکردایهتیا عەلی خەلیل خوشەفی ب پلا پیشرو و بنگهه یی برنه ناحیا مانگیشکی⁽⁶⁸⁾، و بهتالیونا چار یا زاخو سهرکردایهتیا پیشهنگ عیسا سوار و بنگهه یی بهتەلیونی ئینا دباژیری زاخودا⁽⁶⁹⁾، و بهتەلیونا نهه ئاکری - شیخان ب سهرکردایهتیا پیشهنگ حسو میرخان دوله مەری و بنگهه یی و ی دانا باژیری شیخان⁽⁷⁰⁾ و بهتەلیونا سی ئامیدی ب سهرکردایهتیا پیشهنگ سهلیم ئەسعد و بنگهه یی و ی ل فروکهخانا بامەرنی بوو و ل دهق هیزا لهشکەری ئیک⁽⁷¹⁾. ولهشکەری ناخبری ژێ دگەل لهشکەری دوو و سی ل ههولیر و سلیمانی دبنه پولیسین سنوری و پله ییت پولیس وەرگرتن⁽⁷²⁾.

ل دیف خالین ریکهفتنامی پارێزگاری دهوکی کهسهکی سهر ب پارتي قه بهیته دانا هوسا ل چرییا دووی / 1970 ب ئاماده بوونا سهروک کومار ئەحمەد حەسەن بەکر و سهعدون غەیدان (1969 - 1974) وەزیری نافخو، بریار ل سهر هاشم حەسەن ئاکره ی وەک پارێزگاری دهوکی بهیته دانان و سیندا دهستوری بهردهم ئاماده بوویا دخینیت، و ل هه مان دەم دا دەست ب کاردکەت و بهرامبەر هندی پوستی قائم قامیت قهزایان هەر بو حزبا به عسی دمینیت لی هاریکاری پارێزگاری بو پارتي دمینیت ئەوژی عەلی شنگاری و ی پوستی وەرگرتن⁽⁷³⁾.

سەبارەت لایەنێن شەڕ دژی شۆرەشا کوردی کری مەلا مستەفا بارزانی بربارا لیبۆرینی بو وان دەرکەر و ژوان ئیبرهیم ئەحمەد و وجەلال تالەبانی پشتگیریا خو بەرامبەری بەیاننامی راکەهاندن⁽⁷⁴⁾، وژلایەکی دی چەتە ژى د کومبۆنەکا بەرفەرە ل بارەگای سەرکرداتیا شۆرەشی سەرۆک چەتە کوم کرن وژلایى مەلا مستەفا بارزانی قە لیبۆرین⁽⁷⁵⁾ وبریاردان قوناغەکادی یا بزاقا کوردی دەست بی بکەت و هەر دوولا یەکبگرن وپیکشە کاربکەن⁽⁷⁶⁾، ئەق هەلوێستی مەلا مستەفا بارزانی دزقریت بو هندی کو هیزیت وان ژ حکومەتا عێراقی دیربکەت خو ئەگەر بو بزاقا کوردی ژى کارنەکەن⁽⁷⁷⁾، ول بەهیدینان ژى هیزین چەتەبیان هاتنە ژ ناقرن وچەکی وان ژى ستاندو زقرینە میسل⁽⁷⁸⁾ .

ل گولانا 1970 زبیر مەحمود ئاغا زیباری سەرەدانا بارەگایى مەلا مستەفا بارزانی دکەت و داخوایى وی دکەت بچنە ناقر ریزین شۆرەشیدا، ودان و ستاندنی ل سەر چارەنقیسی باژیری ئاکری کرن، مەرەم ژى هیزەکی بو زیباریا دامەزرین⁽⁷⁹⁾، پشتی قی پینگاقی ل خزیرانا /1971، ناکوکی دناقرەرا زبیر ومحیەددین هەرکی (سەرۆک چەتەیی هەرکیان بوو) زبیدە دبیت، ودگەهیتە سنوریی رویدانا شەری دناقرەرا وان سەرا ب دەستقەئینا هندەک گوندان، ب قی چەندی پيشمەرگا لەشکەرەکی نیزیکى 500 چەکارا ل هیزا ئاکری -شیخان ب فەرمانا سەرکردایەتیا شۆرەشی بوهاریکاریا زیباریا چن ودشین وان گوندان بزقرین⁽⁸⁰⁾ .

ل سالا 1972 ب فەرمانا سەرکردایەتیا ئیک ل بەهیدینان هیزا ئاکری دەیتە دامەزراندن وژ هیزا ئاکری - شیخان جودا دبیت، وسنوری وی پیک دەهات ژ دەقەرا زیباریا هەتا گوندی زیناقا نیزیک شیخان⁽⁸¹⁾ . وبنگەهی وی ل گوندی شەرمنی بوو ب سەرکرداتیا زبیر مەحمود ئاغا زیباری بوو، وجیگری هیزی مستەفا خالد ئاغا زیباری بوو، وژ جوار قولاً پیک دەهات ژوان قولاً ئیک ب سەرکرداتیا مستەفا دوستەکی و یا دووی ب سەرکرداتیا سمایل کادانی وسی یا عەبدووللا دوباتی بوو ویا چاری ب سەرکرداتیا سەعید عەبی زیباری بوو کووی دوماهیى بتنی

بهري دامه‌زاندنا هيڙي سهر ب هيڙين پيشمرگهيا ڦه بوو⁽⁸²⁾. ٺهگهري دامه‌زاندنا هيڙا ٺاكري دزڦريت بو بهرفرهيا سنوري هيڙا ٺاكري - شيخان ب تايهت پشتي باڙير كهفتينه ڙير دهسته لاتا هيڙا ناقبري، وسهرکرداتيا شورهشي دڦيا بيگهيهكي بو زيباريا چيگهن و پهيوهندييا وان دگهل حكومهتا عيراقى نه خوشببت ونه زڦرنه لايى حكومهتى ڦه⁽⁸³⁾، و ههروهسا دا ٺهڦ هيڙه كونترولى سهر دهڦهريين ههركيا وزباريا بگهن كو بهردهوام شهر پهيدا دبوون ب ڦى چهندي مهزنييت ههركيا بهرهڦ ميسل جوون⁽⁸⁴⁾، ههتا كو سالا 1973 ب فهرمانا سهرکرداتيا شورهشي فهرماندي هيڙا ٺاكري دهيتته ڦهگهواستن بو ڦه لادزي⁽⁸⁵⁾ و تهتهر محمود ٺاغا زيباري دببته فهرماندي هيڙا ٺاكري⁽⁸⁶⁾، پشتي ڦى گوهريني پيگول هاتنهگرن ڙلايى پاريزگاري ميسل وفهرماندي هيڙا ناقبري و وبهريسي پارتا بهعس ل ميسل وقائمقامى ٺاكري ب ههڦكاري دگهل موحهمد كهلحى ريگاني كو هيڙهكا سهر ب حكومهتى ڦه ب سهرکرداتيا زيبر ٺاغا زيباري ب دامه‌زرين لى ڙيهر بهرڙهوهنديين حكومهتى ل كوردستاني وڙيهر پتر لهشكهرى عيراقى ل شهرى ٺوكتوبهري⁽⁸⁷⁾ دا بوون، نه دشيايه بهرگري ى بگهن دگهل نه خوشبوونا بارودوخى، ب ڦى چهندي ٺهوپيگوله هاته ڙ ناقبرن⁽⁸⁸⁾.

ل 29 / ئيلونا / 1971 درويدانهكى دا ل حاجى ٺومران، ههولا تيروركرنا مهلا مستهفا بارزاني هاتهگرن ڙلايى دهستهيهكا حكومهتى كو پيگ دهات ڙ كومهكا مهلايان⁽⁸⁹⁾، د ٺه انجام دا مهلا مستهفا بارزاني ب سڦكى بريندار دببت وچايچى ى وي دهيتته كوشتن⁽⁹⁰⁾، د هه مان روڙدا دهنگ و باسه گههسته خهلكى دهڦهرا بههدينان وپتريا خهلكى ل هه پينچ قهزايان برياردا بهرهڦ حاجى ٺومران بچن ڙ بو پشت راستبوون ڙ سلامهتيا مهلا مستهفا بارزاني لى فهرمانده ييت بهتهليون رازى نهبوون، ڙ لهشكهرى ٺيگ ٺهسعد خوشهڦى كهسهك ب ناڦى غهريب مزيرى هنارته حاجى ٺومران ودهه مان روڙدا زڦرى دا كو خهلكى دهڦهري پشت راست بگهت ڙ دهنگ وباسى⁽⁹¹⁾، و ههروهسا ڙمارهكا خهلكى بهرهڦ بارهگايى لقا ٺيگ چوون دا تشتهكى ڙى بزائن ڙ بهرهندي عهلى شنگالى ڙى دهه مان روڙدا بهرهڦ

باره‌گای مه‌لا مسته‌فا بارزانی دچیت ل حاجی ئومران وده‌مان روژدا دزقریت⁽⁹²⁾، و دگه‌ل هندی باره‌گایی ناڤبری بروسکه‌یا بو هه‌می به‌ته‌لیونا ده‌نی‌ریت و ساخی و سلامه‌تیا مه‌لا مسته‌فا بارزانی پشت راست دکهن و داخازی ژی دکه‌ت کوخه‌لک به‌ره‌ف حاجی ئومران نه‌چن وه‌روه‌سا ل پتیریا روژنامه وگوفاریت کوردی دا ئه‌ف دهنگ و باسه به‌لأف کرن، لی خه‌لکی به‌هدینان روژانه ده‌سته‌یی‌ن خه‌لکی سقیل و به‌ریسین پارتی و له‌شکه‌ری وزانایین ئاینی ئیسلامی و ده‌سته‌یه‌کا قه‌شه‌و مه‌ترانا ژ مانکیشکی ... به‌ره‌ف باره‌گای دچوون و بوماوی هه‌یه‌که‌کی به‌رده‌وام بوو⁽⁹³⁾ و دگه‌ل هندی ل باژیران خو پیشاندن کرن و بروسکه‌یی‌ن نه‌رازیبوونی ژ قی رویدانی بو بنگه‌هین پارتی و باره‌گای مه‌لا مسته‌فا بارزانی ده‌نارتن⁽⁹⁴⁾.

ده‌مان ده‌می دامه‌زراندنا هی‌زا ئاکری و ده‌مان ده‌قهر دا، هی‌زا چه‌مرین ب فه‌رمانا مه‌لا مسته‌فا بارزانی ده‌یته دامه‌زراندن، پشتی به‌یاناما 11 / ئاداری هی‌زا هه‌لگورد هاته ژ ناڤبرن ول سالا 1972 به‌ته‌لیونا 3 یا هی‌زا ناڤبری ب ناڤی چه‌مرین وه‌ر ب فه‌رمانده‌یا عه‌بدو لره‌حیم جه‌سیم ل ده‌قهر ئاکری هاته ری‌کخستن⁽⁹⁵⁾، بنگه‌هی وی ل گوندی که‌لاتی ناحیا سورچیا بوو، سنوری هی‌زی ژ ده‌قهرین سورچیا و باژیری ئاکری تاکو به‌رده‌ره‌ش و به‌شه‌ک ژ ده‌قهر گورانا ب خوقه‌دگریت، ئه‌گه‌ری دامه‌زراندنا وی دزقریت بو کونترۆل کرن ل سه‌ر ده‌قهر سورچیا کو به‌رده‌وام شه‌ر دناڤه‌را عه‌شیره‌تین هه‌رکی و سورچی - زیباری هه‌بوون، ل سه‌رده‌می ده‌سته‌لاتا ئوتونومی باردوخ ئارام بوو لی به‌رده‌وام شه‌ر دسنوری هی‌زا چه‌مرین رویدان⁽⁹⁶⁾، ژوان شه‌ران مه‌زنیین عه‌شیره‌تا سورچیا به‌رده‌وام هی‌رش دبرنه سه‌ر هی‌زی، ده‌یره‌که‌کی شه‌ره‌کی مه‌زن رویده‌ت کو عه‌بدو لره‌حیم جه‌سیم هه‌می له‌شکه‌ری کوم دکه‌ت و هی‌رشی دکه‌نه‌سه‌ر چه‌کدارین سورچیا و ل ده‌قهر ناڤبری دا پاشه‌برن، ژ به‌رقی چه‌ندی کو ژوژا پاشتر ژ شه‌ری ده‌سته‌یه‌ک ژ حکومه‌تا عیراقی ده‌یته جه‌ی ناڤبری کو ب به‌ریساتیا (سه‌عدون غه‌یدان و چه‌ندین وه‌زیرین حکومه‌تا تیدا بوون . ژ بو چاره‌سه‌ر کرنا قی ئیشی هوسا بو ماوه‌کی شه‌ر دناڤه‌را هه‌ردوو لا یان هاته‌راوستاندن⁽⁹⁷⁾، و ژ شه‌ریت گرنگ دسنوری هی‌زی دا رویدانی ل

سالا 1973 دهمی رابووین ب گرتنا چیاپی سه ری ئاکری کو د دهستی حکومتی دا بوو، دقئ ههومی دا قولهك ژ هیزا زاخو سه رکراتیا هه مید هه فزولا بو هاریکاریا هیزی هاتن وپشتی وی شیان پیكشه گوندی باشقالا ژی بگرن⁽⁹⁸⁾.

ههژی گوتنییه کو هیزا هه مرین ژ سی قولا پیك دهات قولا ئیکی ب فه رماندهیا عریف سلیم بوو وبنگه هی وی ل گوندی جونه له بوو، قولا دووی ب فه رماندهیا موحه مه د عه بدولا بامه رنی بوو وبنگه هی وی ل گوندی بجیل بوو، قولا سی ب فه رماندهیا ره ئیس عه ره فات هه سه ن وبنگه هی وی ل گوندی تیشکی بوو، وقوله كا دی ل گوندی خه رج ئاڤا ب فه رماندهیا فه ق موحه مه د كادانی دانان لی دهه مان سالد ا ژ ناڤ برن⁽⁹⁹⁾. سنوری د ناڤه را هیزا ئاکری وحه مرین جاده یا ریکا میسل – هه ولیر ل دهڤه را ئاکری دا، و سنوری د ناڤه را هیزا ئاکری وشیخان روباری خارزه⁽¹⁰⁰⁾.

دقئ ده میدا باردوخ ل دهڤه را شنگال ئالوزدبن وپارتا به عس نه خوشی بو کوردان چیدکرن د رویدانه کی دا 2 تیرمه ها 1972 ل ناحیا سنونی شه ره ك د ناڤه را هیزه كا کوردین ئیزدی ب سه روکاتیا قاسم شه شو و به رپرسه کی به عسی وریشه به ری ناحیا سنونی ژ به رکو عه ردی هنده ك ژ کوردین ئیزدی هاتیه دهسته سه رکر، دئه نجام دا پولیسه ك دهیته كوشتن وریشه به ر و به رپرس برینداردبن، وقاسم شه شو هیزا خو به رهڤ چیاپی شنگالی دهر دکه قیت، ب قئ چه ندی قائم مقامی شنگالی غانم عه لی ل 3/ تیرمه هی ژبو توله یا وان كوشتیا فه که نو دچنه جهی روویدانی وهیزا قاسم شه شو هیرشی دکه ته سه روان دئه نجام دا قائم مقام دهیته كوشتن⁽¹⁰¹⁾.

هوسا باردوخ ئالوزترلی دهین، ووه زارها نافخو فه رمانه کی دهر دکه ت وتیدا 56 ئه ندام ولایه نگرین پارتی ب كوشتنا قائم مقامی تومه تبارکرن وهك، عه لی شنگالی به رپرسی لقا ئیک کو بنگه هی وی ل میسل بوو، خودیدا به سی ژ مه زنتترین خودان عه رد بوو ل دهڤه را شنگال و لایه نگری پارتی بوو وعیسا سوار

وئەسەد خوشەفی و قاسم شەشو و مەلەلا حەسین مارونسی، ب قی چەندی پەییوەندی دناقبەرا پارتا بەعس و پارتی دیموکراتی کوردستان نەخوش دبن و دگەهیتە رادەیی پەیدابوونا پیکدادانیت لەشکەری دناقبەرا هیزین حکومەتی و هیزین عەشائیری ییت ئیزدییان و هیژا شنگال ئەوا ل سالا 1971 ب سەرکرداتیا حەجی عەلی سالح خشولی ژلایی سەرکراتیا شورەشیقە هاتبوو دامەزراندن⁽¹⁰²⁾، هەر چاوابیت هیزین حکومەتی هومیین خو بەرفەرە دگەن ل سەر ناحیە و گوندین ل دەقەری و چەندین خیزانیت کورد ژ گوندیت وان دیرکرن و تا کو 7 / تیرمەهی حکومەت رابو ب کوشتنا هەژدە کەسان و برینداربوونا 25 کەسا و گرتنا نیزیکی (250) کەسان⁽¹⁰³⁾، ب قی چەندی مەلەلا مستەفا بارزانی بروسکەیهک بو سەرۆک کۆماری عێراقی نارد و جەخت ل سەر هندی کر کو پارتی چ پەییوەندی ب قی رویدانی نیە و هەرۆسا موحمەد مەحمود عەبدوڵرەحمان (سامی شنگالی) وەزیری کاروبارین باکوور هەنارتە دەقەرا ناقبەری دا هاریکاریا پارتا بەعس بکەت ژبو گرتنا تومەتباری⁽¹⁰⁴⁾.

دگەل هندی لقا ئیک ژی بروسکەیهکی بو پارتا بەعس فریدکەت و وی رویدانی شەرمزار دکەت، لی حکومەت یا رژد بوو ل سەر کارین گرتن و ئیشاندنا خەلکی دەقەری ژ ریکخستیت پارتی و سقیلان⁽¹⁰⁵⁾، ب قی چەندی بارەگایی لقی ئیک دەهیتە قەگواستن بو سیارەتیکا و پاشی بو سەرسنکی⁽¹⁰⁶⁾، و هەرۆسا خەلکی دەقەرا بەهەدینان ل دەهوک و ئاکری و شیخان و زاخو و ئامیدی دژی هەومیین حکومەتی بوون ل شنگالی⁽¹⁰⁷⁾، لی کارتیکرنا وی ل سەر قەزا شیخان و ئامیدی و ئاکری کیم بوو ژبەر نەبوونا هاتن و چوونی و دیریا دەقەری⁽¹⁰⁸⁾، لی ل زاخو و دەهوک پتر کارتیکرن هەبوو و رابوون ب گرتنا بازاری بو ماوی دوو رۆژا و هەرۆسا خویشاندنیت نەرازیبوونی کرن⁽¹⁰⁹⁾.

پشتی پیکولین حزبا بەعس ژ بو ژناقبەرا شورەشا کوردی سەرکەفتن نەئینای، ژ بو قی چەندی ب جە. بینیت پشتگیریا پارتین دی کرن، ژوان پارتا شوعی یا عێراقی کو شیان پارتا ناقبەری ل 17 تیرمەها\ 1973 رازی بکەن ژبو ئیمزاکرن ل

سەر بەرهیا نیشتمانی و نه‌ته‌وا پێشکەفتن خواز⁽¹¹⁰⁾ و پیکشە بەشدارى بەرهى بوون، هوسا سەرکردایه‌تیا شوره‌شا کوردی دژی قى پینگاڤا پارتا شوعى راوستیان و دیارکرن ئەڤ پینگاڤه دبیته ئەگه‌ری لاوازییا وان وستاندنێ د ناڤه‌را بزافا کوردی و حکومه‌تی ژ بو ب ده‌ستقه‌ئینان ده‌سته‌لاتا ئوتونومی⁽¹¹¹⁾، ب تایبه‌ت ئیک ژ خالین ریکه‌فتنا پارتا به‌عس وشوعى ئەو بوو کو پارتا ده‌سته‌لات پش‌تگیریا شیوعیا بکه‌ن کو ریکه‌ستنێن خو ل باکورێ عیراقێ بکه‌ن ول ناڤه‌راست و باشوور چ ریکه‌ستنا نه‌که‌ن⁽¹¹²⁾.

ب قى چه‌ندی سەرکرداتیا شوره‌شی بریاردان هی‌رشا له‌شکه‌ری بکه‌نه سەر بنگه‌هین شیوعیان ل ده‌ڤه‌را به‌هدینان به‌تالیونا نه‌ه (شیخان) هه‌بوون، وه‌ك شه‌کر عه‌بدال شیخکى دیار دکه‌ت کو به‌تالیونا ناڤه‌ری هه‌ولدان کرن ئەڤ کیشه‌یه ب ریکا ناشتی چاره‌سه‌رییت ژ به‌ره‌ندی کومبونه‌کا ب له‌ز دناڤه‌را تومه‌ سادق توماس و حسو میرخان ل بنگه‌هێ به‌تالیونی ل شیخان کرن و داخواز ژ شیوعیا کرن دوو خالا ب جه‌ بینن ئیک: ده‌ڤه‌را ل بن ده‌سته‌لاتا وان به‌رده‌ن، دوو : چه‌کین به‌تالیونی ئەوی ل بنگه‌هین وان ب زفرینن، سەرکرداتیا شوعى ل سەر خالا ئیک رازی نه‌بوون و بوخالا دووی داخازا مو له‌تی کرن تا خو راده‌ستی به‌تالیونی بکه‌ن، ب قى چه‌ندی حسو میرخان بریارا هی‌رشى دان ب سەرکرداتیا ته‌یمور عه‌بدال شیخکى به‌ره‌ڤ ئەلکیش برن⁽¹¹³⁾، وشیان چیاى ئەلکیش و دی‌را سه‌یده بگرن و پی‌گول کرن به‌ره‌ڤ ناحیا ئەلکیش بچن لى شیوعیا هی‌رشه‌کا مه‌زن بره سەر هه‌ردوو ده‌ڤه‌ران وشیان جاره‌کادی ب زفرینه‌ڤه⁽¹¹⁴⁾ وه‌هروه‌سا رابوون ب گرتن و کوشتنا شیوعیا ژماره‌ کازو ل ده‌ڤه‌را شیخان گرتن و برنه‌ گرتیخانا سه‌رسنگى ژوان شیخ عه‌بوو باعه‌درى کو که‌سایه‌تیه‌کا کوردین ئیزدی به‌رنیاس بوو⁽¹¹⁵⁾، وه‌هروه‌سا ل سنورێ به‌تالیونا چوار (زاخو) ئەڤ رویدانه په‌یدابوون، ده‌مى سەرکردایه‌تیا به‌تالیونی رابوون ب گرتنا ئەندامه‌کى شوعى ب ناڤى تاها مه‌لا حه‌سه‌ن و دکوژن⁽¹¹⁶⁾، وه‌هروه‌سا یازده ئەندامیت شیوعیا (ژ کورد و عه‌ره‌با پیک ده‌اتن) ل سنورێ ده‌ڤه‌را پێشابیری ده‌مى ل ئیکه‌تیا سوڤیه‌ت دزفرین دگرن ول گوندی پى بزنى دکوژن⁽¹¹⁷⁾ . دڤى

ماوهی دا ل سەنتەری باژیری دەقەریدا قوتابیین ریکخستی د هەردوو پارتادا ب شەردچن و پتیریا ریکخستی پارتا شیوعی ناچار دبن بەرهف باژیری میسل دچن⁽¹¹⁸⁾.

ئەق رویدانه بەردەوام دبن تا کو مەلا مستەفا بارزانی و عەزیر شەریف وەزیری داد ل حکومەتا عێراقیدا ل 20 / چرییا دووی / 1973 بەیاننامەیهکا هاوبەش بەلافا دکەن کو کیشەیا دناقبەرا هەردوو پارتا ب ئاشتیا نە بەیتە چارەکرن، و مەلا مستەفا بارزانی بروسکە بو هەمی هیزو بەتالیونا ەنارتن کو شەر ل سەربنگەهین شیوعیا بەیتە راوستاندن⁽¹¹⁹⁾. پستی قان رویدانا قوناغەکا دی یا پەهوەندیین هەردوو پارتا دەست پی دکەت کوشەری رۆژنامەگەری ئی دناقبەرا زمانحالیت پارتا ژوان (طریق الشعب) یا شیوعا (التأخي) یا پارتی و گوتاریین توند دژی ئیک بەلافاکرن، و خەلکی دەقەرا بەهەدینان دژی هەوەییین رۆژناما (طریق الشعب) و رۆژناما (التأخي) ول شواتا / 1974 ل باژیریین دھوک و زاخو و ئاکری خوپیشاندان دژی کرن⁽¹²⁰⁾.

هەر چاوابیت ل دەقەرا بەهەدینان دناقبەرا سالیین 1970 – 1974 م گوهریین مەزن پەیدابوون و حکومەتی دەست ب چاکسارییان کرن ژلایی ئافاکرن و ئیداری و خزمەتگوزارییا گشتی، ژوان عەردی ل سەر ژمارەکا زورا پیشمەرگا دابەش کرن دگەل 300 دیناریین عێراقی وی دەمی بو ئافاکرنی، و هەروەسا مۆچەییین مانگانە بو خیزانیین قوربانیین شەریین سالیین دناقبەرا 1961 – 1970 مەزاختن⁽¹²¹⁾، و خانی بو فەرماندی بەتالیونا نەه ل شیخان ئافاکر و بو فەرماندین بەتالیونییت سی و هەشت ل بامەرنی ئافاکرن و فەرماندی بەتالیونا چار ل زاخو و بامەرنی خانی بو هاتە ئافاکرن⁽¹²²⁾، و (26) خانی ل دەورەبەریین زاخو ل گوندین بیئاس و ئیبراھیم خەلیل و حەسەن ئافا هاتنە ئافاکرن و 140 خانی ل گوندی کورا و 40 ل بامەرنی و هەروەسا 35 خانی ل گوندی کورەمارکی⁽¹²³⁾، تا کو ژمارا خانی ل پارێزگەها دھوکی گەهشتنە 863 یا و دگەل ئافاکرنا چەندین پروژەییین تەندروستی ژ نەخوشخانا و بنگەهین ساخلەمی و رابوون ب

دوو: دوماهیک قوناغ ژ شهرین شورهشا ئیلونئ 11ی ئادارا

1974 – 6ی ئادارا 1975

سه رکردایهتیا شورهشا کوردی د ماوهیی دهسته لاتا ئوتونومی دا پروژی ئوتونومی پیشکیشی حکومهتا عیراقی کر لی هاته رهدکرن، حکومهتی زی راسته وخوب سه رپهرشتیا سه دام حسین جیگری سه روک کومار بروژه یه کی نوی ئییک لایی ئاماده کر و سه رکردایهتیا شورهشی ژلایی خوقه چهن دین خال دانانه بهر دهستی حکومهتی لی نه هاتنه و هرگرتن، کیما سیین مهزن دپروژهیی حکومهتی دا بوون لی خالا بو یه ته گهری رهدکرنا دان و ستاندنی ل سه ر پروژی سه رکردایهتیا شورهشی داخا زایده کرنا پاریزگه ها که رکوک و باژییرین خانه قین و شنکال و شیخان⁽¹³²⁾ بوو بو سه ر پروژی⁽¹³³⁾. ژ لایه کی قه حکومهتی ل 11 / ئادارا / 1974 پروژهیی خو یی ئوتونومی جی به جی کر و نه نجومه نی ته شریعی ب سه روکاتیا بابه کر پشده ری و نه نجومه نی جی به جی کرن ب سه روکاتیا هاشم ئاکره ی ل هه ولیری هاتنه راگه هاندن⁽¹³⁴⁾.

سیسته می له شکهری ئی پاسه وانین سنوری هاتنه ژناق برن و عه شیره تین به ری ریکه فتنا 11 ئاداری د سوارین سه لاحه دین (چه ته) دا ل سالآ 1974 کر نه سه ب هیزین پاسه وانین سنوری و حکومهتی پیشقه چوونا له شکهری بو باژیرو قهزا و ناحیا کرن و ئیکه م پیشقه چوون به ره ق باژییری شیخان چوون کرن لی نه شیان به ردهوام بن و خوقه کیشان⁽¹³⁵⁾. و حکومهت به ردهوام بوو تا کو گه هشتیه باعه درئ و شه ره کی چهند سه عه تی ل باعه درئ روی ددهت و حکومهت دشییت کونترول بکهت، پاش پیشمه رگه یا پیکول کرن باعه درئ ب ستینن وهیرش بره سه ر نه شیان به ردهوام بن وفه رماندی پیشمه رگه یا ته ی مور عه بدال شیخکی و دگه ل چهند چه کداره کا دهینه کوشتن⁽¹³⁶⁾.

هیزین حکومهتی دپیشقهچونی دا بوون و بهرهه سەنتەری باژییری زاخو چوون د ریکا پیشابیری و گەلی ی زاخو دا، پیشمهەرگهیا بهرگری کرن لی نەشیان بهردهوام بن وباژییره بهردان و بهرهه گوندین دەوروبەری باژییری چوون⁽¹³⁷⁾ وبنگەهی هیزی دانانە گەلی ی هارینا ل گوندی ئەرمشتی⁽¹³⁸⁾ . ول باژییری دھوکی پیش هاتنا لەشکەری عێراقی پیشمهەرگه بهرهه گەلی ی دھوک چوون وبنگەهی هیزی دانانە گوندی باخوونیفی⁽¹³⁹⁾، پشتی قی چەندی هیزین حکومهتی هیرشین بهرفره برنە گەلی ی دھوکی وچیاپی کیلیا شەدایی لی نەشیان ب چ ریکا پیشقهچوونی بکەن، ژ بەر قی چەندی وژ بەر کو پیشمهەرگهیین سەر ب هیزا دھوک بەردهوام کاروانین لەشکەری عێراقی ل سەر ریکا دھوک - ئالوکا ودگەل فەرماندەیا لیوا دھوک توپ باران دکرن، حکومهتی هیزین خو بەرهه روژنأقایی باژییری برن ول گوندی کیقلان دەست ب هیرشی کرن کو مەرەم ژئی گرتنا (گوپی رهش، قەشەفری، شکەفتا تەحسا، شکەفتا سمتی)، ل 3 / چرییا دووی دەست ب هیرشی کرن⁽¹⁴⁰⁾، و حکومەت شیا کوپی رهش و قەشەفری وگەلی ی زرکا بکرن، گرتنا قان جها دەستکەفتەکی مەزن بو حکومهتی ژیهەرکو جهین ئستراتیجی بوون ودشیا کونترۆلی ل سەر باژییری بکەن⁽¹⁴¹⁾، هوسا فەرماندی لەشکەری ئیک کومبونه کا ل شەفا 9 - 10 / چرییا دووی ب لەز کر وپیلانا زقراندنا وان جها دانان، ول 11 / چریا دووی دەست ب هیرش کرنی کرن وشیان وان جهان زقرینن زیان ب هەردوو لایان کەفتن پیشمهەرگا حەفت کوشتی بوون بەرامبەر بیست وئیک ژ لەشکەرین حکومهتی⁽¹⁴²⁾.

پیشقه چوونین لەشکەری بیئ حکومهتی ل هەمی دەقەری بەر بەلاف دبن وب دریزاھیا ریکا دھوک ئامیدی بوونە بەرھیین شەری⁽¹⁴³⁾ لی دق قوناغی هیزا پیشمهەرگە ی ئیکجار ب هیز دکەفیت بەرامبەر هندی لەشکەری عێراقی نزم ترین قوناغین لاوازیی دابو، و بەلگە لسەر قی چەندی داخازا هاریکاریی ژلایی چەکی و لەشکەری ژ وەلاتی ئوردن کر⁽¹⁴⁴⁾، هەرچەندە حکومەتا عێراقی بریارا لیبۆرینی بو سەرجم لەشکەر و پولیس و پاسەوانین سنوری بیئ بەشداری شۆرەشی بویین و دی

به‌شداربن دهرکر⁽¹⁴⁵⁾ و لی دگهل هندی ژماره‌کا ئیکجار زۆر یاخه‌لکی ده‌قه‌ری گه‌هشتنه ریژین شوره‌شی ژ قوتابی وله‌شکه‌ری وبولیسا وماموستا یا ونوژدارین بزیشکی دگه‌هنه ریژین شوره‌شی⁽¹⁴⁶⁾، دیده‌قان دیاردکه‌ن کو باژی‌ری دهوکی دا ژماره‌کا زۆر کی‌م یا بولیسین کورد ومابوونه دباژی‌ری دا وه‌می گه‌هشتبوونه ریژین شوره‌شی⁽¹⁴⁷⁾ ژ به‌ر زۆریا ژمارا وان هی‌زه‌کا تایه‌ت یا پولیسان ب فه‌رمانده‌یا پیشه‌نگ عه‌دنان سلی‌خانه‌ی هاته دامه‌زراندن⁽¹⁴⁸⁾، مه‌حمود عوسمان دیاردکه‌ت کو ل به‌ری سا‌لا 1970 ل سه‌رانسه‌ری ده‌قه‌ری شوره‌شی لی ب تنی دوو نوژدارین بزیشکی هه‌بوون لی پشتی ئادارا 1974 د بنه 110 نوژدار⁽¹⁴⁹⁾، وژماره‌کا زۆر ل ده‌قه‌را به‌هدینان بوون ژبه‌ر فی چهن‌دی رادبن ب دامه‌زراندنا نه‌خوشخانا ئینیشکی ل شکه‌فتا ئینیشکی، ب فه‌رمانا ئه‌سه‌د خوشه‌فی و سه‌ریه‌رشتیا په‌رستار موشی رابوون دروست کرنا نه‌خوشخانی⁽¹⁵⁰⁾ وکرنه سی پشک (گشتی، نه‌شته‌گه‌ری، ژنان) ونه‌خوشخانه‌کا کشتی بوو نه ب تنی بو له‌شکه‌ری بوو، فه‌گوه‌استنه ئاقاهی ی نه‌خوشخانا سه‌رسنگی فه‌کو وی ده‌می دبن کونترولا پیشمه‌رگه‌ی بوو لی ژ به‌ر حکومه‌تی به‌رده‌وام تو ب باراندکر ناچاربوون فه‌گوه‌استنه شکه‌فتا ئینیشکی ئه‌و تا‌کو ئادارا / 1975 ده‌اته ب ری‌قه‌برن⁽¹⁵¹⁾.

و ژبه‌ر کو ری‌زه‌کا زۆر یا قوتابیا گه‌هشته شوره‌شی رابوون ب فه‌کرنا ژماره‌کا زۆرا خاندنگه‌هان وپه‌یمانگه‌ها ماموستایان فه‌کرن ل سه‌رسنگی کو سه‌ر ب ری‌قه‌به‌ریا په‌رومردی – به‌هدینان وبنگه‌هی وی ل سه‌رسنگی بوو وه‌روه‌سا به‌شین نافخوی ل سه‌رسنگی ئاماده‌کرن، وقوتابین دشیان بچنه دچه‌په‌ری شه‌ریدا د برنه خولین له‌شکه‌ری و ب کارئینانا چه‌کی ل باتیفا، وه‌روه‌سا لژنین ئیکه‌تیا قوتابیا سه‌ر ب شوره‌شی فه‌ که‌کرن ولژنا ناوچین ده‌وک ومیسل کرنه ئیک وبنگه‌هی وی ل سه‌رسنگی بوو⁽¹⁵²⁾. دگهل گه‌هشتا فی ژمارا زۆر خه‌لکی دریزین شوره‌شا کوردی دا ن حکومه‌تا عیراقی ده‌ست ب سه‌ر مال ومولکی وان دگریت کوب به‌لگه‌ناما حکومه‌تی دا دیاردکه‌ت ب سه‌ر (الاموال المنقوله و غیر المنقوله) دده‌ت⁽¹⁵³⁾.

ههژی گوتنییه دیاریکهیین هه ر ل ئادارا 1974 سهنگیا هیرشین حکومهتی پتر بو سه ر دهقهرا سوران سنوری هیزا بالهکایهتی بو کو بنگههیین سهرکرداییهتییا شورهشی و مهکتها سیاسی یا پارتی لی بوون⁽¹⁵⁴⁾ لی ل ئیلونی تا چرییا دووی هیرش زور دژوار دبن و ب تایبته هیرشا فروکهیا بهردهوام بنگههیین پیشمه رگه لی بومباران دکر⁽¹⁵⁵⁾، ژیهرکو حکومهتی پترییا هیزین خو بو ویری بریوون و سهنگیا شهری بو سه ر دهقهرا بههدینان کیم بوو، مه لا مستهفا بارزانی بروسهکیهک بو لهشکه ری ئیک نارد داخاز ژی کر هیزین هاریکاری بو دهقهرا بالهکایهتی ب هنیرن ب تایبته پستی هیزین حکومهتی گههشتینه گهروویا عومه ر ئاغا و چیا یی سهرتیزی کو دکهفیته هنداقی باژی ری دیانا، ب قی چهندی نهسهده خوشهقی هیزهک ب سهرکردایهتیا عه لی خهلیل خوشهقی دکهل بهتالیونا تهیمه ز ئارهب سیلکی ژ ئامیدی⁽¹⁵⁶⁾ و بهتالیونا سهید عه بوش سلیقانه ی ژ هیزا زاخو بهرهق دهقهرا ناقبری فریکرن، و پستی ستاندنا وان دهقهرا بهری هیزین بههدینان خو فهکیشن ل دهمی خارنی حکومهتی بنگههی لهشکه ری بومباران دکته و ژمارهکا لهشکه ری بههدینان دهینه کوشتن و بریندار دبن ژوان سهید عه بوش سلیقانه ی ب سهختی بریندار دبیت⁽¹⁵⁷⁾.

ههژی گوتنییه دیاریکهیین ناکوکی دکهفیته دناقهرا لایه نیین پارتیدا ل دهقهرا بههدینان دبیته نهگه ری پهیدا بوونا گوهرینا د پوستین پارتی دا ژوان ل 11 خزیرانا 1974 ژ نهگه ری ناکوکیا دناقهرا لژنا ناوچا ئامیدی کو بنگههی وی ل گوندی بیادی بوو و لقا ئیک بنگههی وی ل پشت گوندی بهری کهر بوو هفت ژ نهندامین لژنا ناقبری دهست ژ کارکیشان⁽¹⁵⁸⁾ ودوباره لژنه دهیته ریخستن و ههروهسا ژیهر چند نهگه ریین نه دیارکری بهرپرسی لقا ئیک هاته گوهرین ژجهی عه لی شنکالی موحه مه د مه لا قادر بو بهرپرس و ل 1 کانوونا دووی 1975 دهست ب کار کر⁽¹⁵⁹⁾.

وهک مه دیارکری دقئ ماوهیدا چهپه ریین پیشمه رگه بهرفره دبن ب تایبته کو ئیران پشته قانیا شورهشی دکر وتوپین وی دچهپه ریین شه ریدا بوون دژی

عێراقی، هەر ل دەسپێکا ساڵا 1974 سەدام حسین جیگری سەروکی عێراقی پێکول دکرن پەییوەندیا دگەل ئێرانی خوشبەکتە تا دو ماھیا سالی تارادەکی دەرگەھ بو عێراقی قەدبیت کو بشیت هەلویستی ئێرانی بەرامبەر شورەشی بگوهریت⁽¹⁶⁰⁾.

هەرچاوابیت د ئەنجام دا هەردوو وولات دگەھنە گریدانا ریکەفتنامەکی د کونگری ئوپیک دا ل جەزائیر ل 6 ئادارا 1975 ب نافی ریکەفتناما جەزائیر⁽¹⁶¹⁾، بەرامبەری قی چەندی ویلايەتین ئیکگرتیین ئەمریکا⁽¹⁶²⁾ و ئێرانی دەست ژ ھاریکاریی بو شورەشی د بەردەت و ئێران توپیت خو د قەکیشیت و دەرگەھین سنوری دناقبەرا سنوری وی و شورەشی دگریت و بو سەرکرداتی دياردکەت کو هیزیت خو ل چەپەران قەکیشن دگەل ھندی دی بەشداربوویت شورەشی وەک پەنابەر ل باژیرین ئێرانی ھەوین⁽¹⁶³⁾، و حکومەتا عێراقی کو پشتی ترسا توپیت ئێرانی ل سەر نەمای ل 7 ی ئاداری ھیرشا فروکەیا دەقەرین شورەشی بومباران کرن و شیان بگەھنە سنوری دناقبەرا ئێران و دەقەری رزگارگری و ل بەھدینان شیان بارودوخی پێشمەرگا ل شیخان و ئاکری نالەبار بکەن ھەرچەندە پێشمەرگە ی بەرگری کرن و پیلانا بەرگری دانان لی نەشیان بەردەوام بن⁽¹⁶⁴⁾، ھوسا موئەت ژحکومەتا عێراقی وەرگرت تا کو 1 ی نیسانی دماھیک روژ بیت بو پێشمەرگە ی یان دقیت ببە پەنابەر ل ئێرانی یان ژ ی خو رادەستی حکومەتی بکەن، و سەرکردایەتیا شورەشی ل سەر قی چەندی رازی دبیت و بروسکە بو ھەمی هیزین پێشمەرگە ی ھنارتن و پشنیارا ھەردوو وەلاتان دانا بەر پێشمەرگە ی کو ئازادانە ب ھەلبژیرن⁽¹⁶⁵⁾.

ل قی دەمی دا سەرکردایەتیا لەشکەری ئیک بریارا شەری پارتي زانی دان و ئەسەد خوشەقی بو سەرکردایەتیا شورەشی دیارکر کو دشین بو ماوی سالیەکی دەقەرین رزگارگری بریقە ببەن ژلای چەکی و ئازوقە ی، لی سەرکردایەتیا شورەشی دوپاتی ل سەر خو قەکیشانی کرن⁽¹⁶⁶⁾، ب قی چەندی ل 13 ی ئاداری سەرکردایەتیا لەشکەری ئیک ل مانگیشکی کومبوون ب سەرکردین لەشکەری و پارتي و رھ سپین دەقەری کرن کو نیژیکی 60 کەسان بوون و

بارودوخى دهقهري دگهل شيانیت لهشكهرى و مادی هاتنه دیارکرن و پترييا
 ئامادهبوويا جهخت ل سهر بهردهوامييا شهرى دان، تاكو 19 ئادارى دوماهييك
 بروسكه بو لهشكهرى پيک دهيت و بريارا دوماهيى يا خو فهكيشانى دان چ بو
 ئيرانى يان خو رادهستى حكومهتا عيراقى بکهن⁽¹⁶⁷⁾، وداخواز ژ بهشداربوييت شورهشى
 ييت لهشكهرى و سياسى كرن يين خودان خيزانيين بهرفره خو رادهستى حكومهتى
 بکهن داكو ژمارا دنبه پهنا بهر ل ئيرانى زيده نه بن و بارگرانى پهيدا نه بيت، هوسا
 چهكين مهزن ژكار ئيخستن و ژمارهك ژ ييت بچووويك فهشارتن و دست
 ژخوفهكيشانى كرن⁽¹⁶⁸⁾، ژمارا پتر بهرهف ئيرانى فه چوون⁽¹⁶⁹⁾ لى ل دهقهرا زاخو
 كيم بوون ييت بو ئيرانى بچن ژ بهر كو ههر ل 19ى ههيشى دهيمى زفرينا عيسا سوار
 ژ مانگيشكى بو بنگههئى هيزى ژبو خو ئامادهكرن بو فهكيشانى ل ريكيذا د
 دهستين عهلى بهگ سليقانهئى سهرلق بوو د بهتاليونا سهيد عهبووش و براى وى بوو
 دهيته كوشتن⁽¹⁷⁰⁾، ب قى چهندي حكومهتى جوهره دهنگودورهك ل زاخو دكرن
 داكو ههركهسى بهرهف ئيرانى بچيت بارزاني يى ل سهرسنكى هيشيا وان دى كوژن
 وهك تولقهكرنهك بو كوشتنا عيسا سوار، هوسا ئوسمان قازى ريغه بهرى شارهوانيا
 زاخو و مهلا تاها بهرپرسى لژنا ناوچا زاخو نيزيكي سهرسنكى بوون لى ژ بهر وى
 تيكدانى زفرينهفه⁽¹⁷¹⁾، ويا گريدايى ب وان ييت خو رادهستى حكومهتى كرين ل
 باژيران دا خو رادهست كرن ول دهوكى حكومهتى زالگهههك ل روژههلاتى باژيرى
 بهرپرساتيا جهعفر بيسفكى دانابوون و چهكى پيشمههرگهئى ژى فهكيشان و
 پيزانيين وان تومار كرن، وييت پايه د لهشكهرى وپارتى دا ههين ديركرن بو
 ناقهراست و باشورى عيراقى⁽¹⁷²⁾. ب قى چهندي ئەهف قوناغه ژ ميژوويا رزگاربخوازا
 كوردى ل كوردستانا باشوور (كوردستانا عيراقى) بدوماهيك هات.

پهراویزین پشکا چواری

- (1) بو پتر پیزانین ل سهر کودهتایا 17 / تیرمههی بنیره علیاء محمد حسین الزییدی، المصدر السابق، 538 – 562
- (2) المصدر نفسه، ص 543، 545؛ کاظم حبيب، لمحات من...، المصدر السابق، ص 351؛ عصمت شريف وانلى، المصدر السابق، ص 372.
- (3) مسعود بارزانی، سهراوهی پیشوو، بهرگی سییهم، بهش یهکههم، ل 252 – 253؛ علیاء محمد حسین الزییدی، المصدر السابق، ص 546 – 547؛ علي سنجاري، القضية الكوردية وحزب البعث العربي الاشتراكي في العراق، الجزء الاول دهوك، 2006، ص 38.
- (4) بو پتر پیزانین بنیره : شیرزاد زکریا محمد، التربية والتعليم في المناطق الخاضعة للثورة الكوردية (11 أيلول 1961 – 11 آذار 1970)، مجلة زانکویا دهوک، ژماره (13)، گولان – حزيران 2010، ص 70 – 86.
- (5) شیرزاد زکریا محمد، التربية والتعليم...، ص 74 – 75؛ دیدارا کهسایهتی دگهل هاشم شوشی، ل 2 / گولانا / 2015 ل دهوکی.
- (6) المصدر نفسه، ص 75، عبد الواحد ديبهگهیی، ماموستایانی شوپشی مهزنی ئەیلوول کین، گوڤاری میژوو، ژماره 8 ن پایزی 2008، ل 337.
- (7) هاتیه وهرگرتن ژ، شکری هروری، (به دهستی چهک و به دهستی قهلهم) دروشمی شوپشا ئەیلوول، گوڤاری پهيامی ئەیلوول، ژماره 2، 2008، ل 39؛ دیدارا کهسایهتی دگهل ئەحمەد بییری (احمد المختار) ل 11 / نادارا / 2015 ل دهوکی، ژدایک بوویئ سالا 1945 ل گوندی بییری ل دهقەرا مزیری ژوری، ل سالا 1964 بو کادری پارتی دیموکراتی کوردستان، و ل 1969 بویه ماموستایی شورهشا ئیلونی ل گوندی ههسنهکا ل دهقەرا مزیری ژوری، نوکه خانەنشینه و ئاکنجیه ل دهوکی .
- (8) دیدارا کهسایهتی دگهل ئەحمەد بییری (احمد المختار) ل 11 / نادارا / 2015 ل دهوکی

- (9) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل نه‌جمه‌دین یوسقی ل 21/ کانونا دووی / 2015 ل دهوکی، دیدارا کهسایهتی دگه‌ل نه‌جمه‌د عه‌بدوئلا بی‌دوهی ل 7/ شواتا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی ب په‌یوه‌ندییا تیله‌فونی دگه‌ل، مه‌حمود عوسمان ل 18/ شواتا / 2015.
- (10) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل خالد شلی ل 6/ چریا دووی / 2011 ل گوندی دوشیقان ده‌قهره شیخان؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل نه‌مین سه‌لیم نه‌تروشی ل 26 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی.
- (11) تومه‌توماس (مذکرات) (9) علی [www. al-nnas.com](http://www.al-nnas.com)
- (12) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل نه‌مین سلیم نه‌تروشی ل 26/ کانونا دووی / 2015 ل دهوکی.
- (13) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل خالد شلی ل 6/ چریا دووی / 2014 گوندی دوشیقان سه‌رب قه‌زا شیخان فه.
- (14) تومه‌توماس (مذکرات) (9) علی [www. al-nnas.com](http://www.al-nnas.com)
- (15) دیدارا کهسایهتی دگه‌ل غازی حه‌جی مه‌لو ل 12/ ته‌باخا / 2015 ل گوندی دزی.
- (16) شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 252؛ عبد الکریم فندي، المصدر السابق، ص 117.
- (17) ئیسقی سه‌عدویئ نه‌مینى (ئیسف ترک) (بیرهاتن) ژیدهری به‌ری، ل 138، 141.
- (18) هه‌مان ژیدهر، ل 144 ن 146، 148؛ دیدارا کهسایهتی دگه‌ل شه‌کر عه‌بدال شیخکی، ل 16/ شواتا / 2015 ل دهوکی.
- (19) مديرية الاستخبارات العسكرية، الشعبة الثانية، بتاريخ 1969/5/31، بحوزة شوان موحه‌مه‌د نه‌مین خو‌شناو.
- (20) المصدر نفسه.
- (21) مديرية الاستخبارات العسكرية، الشعبة الثانية، بتاريخ 1969/6/2، بحوزة شوان موحه‌مه‌د نه‌مین خو‌شناو؛ مديره الاستخبارات العسكريه، الشعبة الثانية، بتاريخ 14/ تموز/ 1969، بحوزة شوان موحه‌مه‌د نه‌مین خو‌شناو؛ دیدارا

- كهسايهتي دگهل عهبدوولأ حاجي ئەحمەد (عهبدوولأ جخسى) ل 29 / گولانا / 2015 ل سەرسنكى.
- (22) مديرية الاستخبارات العسكرية، الشعبة الثانية، بتاريخ 1969/6/2، بحوزه شوان موحه مەد ئەمەين خوشناو.
- (23) ديدارا كهسايهتي دگهل سەلیم ئەسەد خوשהقى ل 14 / كانونا دووى / 2015 ل هاقينگهها پيرمام؛ جهميل وحه مەد شيلازى، گوندى شيلازا ژلايى (جوگرافى - ديروكى - ئابورى - جفاكى - راميارى) فه، كوردستان، 2012، ل 194.
- (24) عصمەت دينو بەنستانى (بیرهاتن)، سەريورا خەباتكەرەكى دشورشا ئيلونا كوردا دا 1991 – 1959، وەرگيران: أحمد عبد الله زهرو، دهوك، 2014، ل 63 – 64.
- (25) ديدارا كهسايهتي دگهل سوار عيسا سوار، ل 14 / كانونا دووى / 2015 ل هاقينگهها پيرمام.
- (26) مديرية الأستخبارات العسكرية، الشعبة الثانية، بتاريخ 7/تموز/1969، بحوزة شوان موحه مەد ئەمەين خوشناو؛ مديرية الاستخبارات العسكرية، الشعبة الثانية، بتاريخ 14 / تموز / 1969، بحوزة شوان موحه مەد ئەمەين خوشناو؛ مديرية الاستخبارات العسكرية، الشعبة الثانية، بتاريخ 8 / تموز / 1969، بحوزة شوان موحه مەد ئەمەين خوشناو.
- (27) مديرية الاستخبارات، الشعبة الثانية، بتاريخ 24/حزيران / 1969، بحوزة شوان موحه مەد ئەمەين خوشناو.
- (28) المصدر نفسه.
- (29) مديرية الاستخبارات، الشعبة الثانية، بتاريخ 7/تموز / 1969، بحوزة شوان موحه مەد ئەمەين خوشناو.
- (30) مديرية الاستخبارات، الشعبة الثانية، بتاريخ 14/تموز/1969، بحوزة شوان موحه مەد ئەمەين خوشناو.
- (31) هاتيه وەرگرتن ژديدارا كهسايهتي دگهل فازل ميرانى ل 20/كانونا دووى/2016 ل هاقينگهها پيرمام.

- (32) بو پتر بيزانين ل سهر پاريزگهه بونا دهوكى بنيره هلز عثمان ميرو، المصدر السابق، ص 177 - 178؛ رشيد فندي تشكيل محافظة دهوك وجولة في تاريخها المعاصر، مجلة دهوك، عدد 31، تموز 2006، ص 53 - 58.
- (33) طارق جمباز، مراسيم و قرارات مجلس قيادة الثورة (1968 - 2003) المتعلقة بكوردستان - العراق، الطبعة الثانية، اربيل، 2004، ص 14، 21.
- (34) ديدارا كهسايه تي دگه ل رهشيد فندي ل 3 / ئادارا / 2015 ل دهوكى؛ سعد ناجى جواد، المصدر السابق، ص 159.
- (35) ديدارا كهسايه تي دگه ل رهشيد فندي ل 3 / ئادارا / 2015 ل دهوكى؛ ديدارا كهسايه تي دگه ل بارزان مهلا خالد ل 13 / كانونا دووى / 2015 ل هوليير، ژ داىك بوويى سالا 1945، خاندنا ئامادهيى ل هوليير تهمام كرية ول سالا 1968 بيته بيژهري دهنگى كوردستان ل سالا 1991 دبيته كارگيرى لقا دوو ول 1992 دبيته په رله مانتارى په رله مانا كوردستانى، 1996 خانه نشينه وئاكنجيه ل هوليير.
- (36) ديدارا كهسايه تي دگه ل رهشيد فندي ل 3 / ئادارا / 2015 ل دهوكى.
- (37) پيشتر ئەف جوره كوشتاره ژلايى چهتهيان ل بادينان هاتيه رويدان وهكى ئەوا ل باژيرى ئاكرى هاتيه رويدان دهى هاوولاتيهكى ل باژيرى ژيهه هه بوونا كيشهكى دناقبهرا وى جههغه ناغا زيبارى و ددهستيت هاوولاتى دا دهيتيه كوشتن وهك توله ستاندى بو كردارا وى هاوولاتى ناغا بين زيبارى ل بهارا 1967 رادبن ب ئاگر بهردانا گه ره كه كا تهمام يا مالا هاوولاتى لى و دئه نجام دا 7 كهسيه سقىل هاتنه كوشتن، بنيره: مسعود بارزاني، سهراوهى پيشوو، بهرگى سييهه، بهشى دووهه، ل 12.
- (38) شكيب عقراوى، المصدر السابق، ص 353.
- (39) ديدارا كهسايه تي دگه ل دهرويش ئسماعيل سهفتى ل 28 / ئيلونا / 2016 ل قهزا خهبات - هوليير؛ وصفى حسن ردينى، كوشتارا دهكان ل تهباخا 1969، دهوك، 2006، ل 15.
- (40) ههمان ژيدمر، ل 20؛ مسعود بارزاني، سهراوهى پيشوو، بهرگى سييهه، بهشى دووهه، ل 10؛ پيشمه رگين سوپايى 12 بين فى شوره شى ل دهقهره شيخان

- بیرمه‌ریپین خوساخ دکه‌نه‌فه، گوڤاری دهنگی پیشمه‌رگه، ژماره 33، ئەیلوولی 2000، ل 27.
- (41) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل شه‌کر عه‌بدال شیخکی ل 16 / شواتا / 2015 ل دهوکی.
- (42) وصفی حسن ردینی، کوشتارا ده‌کان..، ل 25 – 26.
- (43) دهنگی پیشمه‌رگه، ژماره 24، ته‌شرین دوه‌م 1969، ل 11؛ ئاری که‌ریم، چه‌ند لاپه‌ریه‌کی زیندو له شو‌رشێ ئەیلوول دا، دهوکی، 1999 ل 153.
- (44) بنیره پاشکوویی ژماره 4.
- (45) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل حاجی میرخان دوله‌مه‌ری ل 29 / چریا دووی / 2014 ل هاقینگه‌ها پیرمام؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل خالد شلی ل 6 / چریا دووی 2014 ل گوندی دو شیخان سه‌ر ب قه‌زا شیخان؛ دهنگی پیشمه‌رگه، ژماره 24، تشرینی دوه‌م 1969، ل 12.
- (46) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل خالد شلی ل 6 / چریا دووی 2014 ل گوندی دو شیخان سه‌ر ب قه‌زا شیخان
- (47) بو پتر بی‌زانین ل سه‌ر کوشتاری بنیره: روژین چلبی منیر، ژیدهری به‌ری، ل 189 – 192؛ حبیب توفی، المصدر السابق، ص 577، 581.
- (48) مسعود بارزانی، سه‌رچاوه‌ی بی‌شوو، به‌رگی سییهم، به‌شی دووم، ل 11؛ دهنگی پیشمه‌رگه، ژماره 24، ل 12؛ یونان هورمز، ایامی فی ثورة کوردستان، الطبعة الثانية، دهوکی، 2013، ص 76.
- (49) صلاح زه‌رو، مذبحه‌ قریه‌ صورییا 16/9/1969، مجله‌ متین، عدد 24، 24/ایلول/ 1993؛ ص 85؛ له یادی کوشتاره به کومه‌له‌که‌ی گوندی (صورییا) دا، ژ ئه‌رشیشی نقیسینگه‌ها سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان؛ وه‌سفی حه‌سه‌ن ردینی، کوشتارا گوندی صورییا ل 16/9/1969، گوڤارا دهوکی، ژمارا 25، کانونا ئیکی 2004، ل 25.
- (50) ل 28 / ئیلونا / 1963 ژ لایی سه‌رکرداتیا شوره‌شا ئیلونی هاتیه دامه‌زراندن. بو پتر بی‌زانین بنیره: وریا جاف، میژووی دهنگی کوردستان، هه‌ولیر، 2002؛ چل و چوار ساله‌ی ئیزگه‌ی دهنگی کوردستان، گوڤاری دهنگی پیشمه‌رگه، ژماره 114، ئەیلوولی 2007، ل 33.

- (51) دیدارا کهسایهتی دگهل بارزان مهلا خالد ل 13 / کانونا دووی / 2015 ل هولیر؛ دیدارا کهسایهتی دگهل فازل میرانی ل 20 / کانونا دووی (2016 ل هافینگهها بیرمام؛ یاداشتناما نشسینگهها پارتی دیموکراتی کوردستان بونهتهوهییت یهکگرتی ل نافهراستا چریا دووی / 1969، ل 2 - 3، ژئهرشیفی نشسینگهها سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان.
- (52) بو پتر بیزانین ل سهر داناستاندنان بنیره مسعود بارزانی، سهرچاوهی پیشوو، بهرگی سییه، بهشی دووهم، ل 21 - 40؛ فهرهیدوون عهبدو لرهحیم عهبدو للا، بارودوخی سیاسی کوردستان - عیراق 11 ی مارتی 1974: توئینهوهیهکی میژووی و سیاسی، ههولیر، 2005 ل 15 - 32.
- (53) دیدارا کهسایهتی دگهل ب پهیوهندییا تیلهفونی دگهل مهحمود عوسمان ل 18 / شواتا / 2015.
- (54) ههمان سهرچاوه، ل 47؛ محمد صالح زیباری، بیرهاتنا ریککهفتنا 11 ی ئاداری و 6 ئاداری، گوشارا گازی، ژمارا 51، ئادارا 1999، ل 8.
- (55) کریس کو چیرا، کورد ل سهده... سهرچاوهی پیشوو، ل 358.
- (56) گوشاری هاوکاری، ژماره 11، 3/ نیسان / 1970، ل 8؛ دیدارا کهسایهتی دگهل رهشید حاجی بهدری سندی ل 23 / چریا دووی / 2014 ل زاخو؛ دیدارا کهسایهتی ب پهیوهندییا تیلهفونی دگهل مهحمود عوسمان ل 18 / شواتا / 2015.
- (57) جریده الثورة، العدد 555، 24 / حزیران / 1970.
- (58) مسعود بارزانی، سهرچاوهی پیشوو، بهرگی سییه، بهشی دووهم، ل 46؛ دیدارا کهسایهتی دگهل خالد تاها ل 4 / نیسانا / 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدو لرهزاق گهرماقی ل 24 / نیسانا / 2016 ل دهوکی.
- (59) دیدارا کهسایهتی دگهل محسن صالح ئامیدی ل 27 / ئادارا / 2015 ل ئامیدی ی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدو لکهریم تهوفیق زاویتهی ل 3 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی.
- (60) دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدو لرهزاق گهرماقی ل 24 / نیسانا / 2016 ل دهوکی.

- 1973 دبیتە بەرپرسی وی، نوکە خانەنشینه ول دھوکی ئاکنجیە دیدارا
 کەسایەتی دگەل سەلیم ئەسەد خوشەفی ل 14/کانونا دووی / 2015 ل
 ھافینگەھا پیرمام؛ دیدارا کەسایەتی دگەل ئسماعیل یاسین (سمو گوران)
 ل 22/ خزیران / 2015 ل پیرمام.
- (68) دیدارا کەسایەتی دگەل موحەمەد شەریف عەبدولخالق ل 20/ شواتا / 2015
 ل دھوکی.
- (69) دیدارا کەسایەتی دگەل ئەحمەد یوسف قاسم ل 13/ کانونا ئیکی / 2014
 ل زاخو؛ دیدارا کەسایەتی دگەل ھەمید شەریف موسا سندی ل 7/ کانونا
 ئیکی / 2015 ل زاخو؛ دیدارا کەسایەتی دگەل عومەر عەلی ھانو ل 9/
 کانونا ئیکی / 2014 ل زاخو.
- (70) دیدارا کەسایەتی دگەل حاجی میرخان دولەمەری ل 29/ چریا دووی / 2014
 ل ھافینگەھا پیرمام؛ دیدارا کەسایەتی دگەل دەرۆش ئسماعیل سەفتی ل
 28/ ئیلونا / 2016 ل قەزا خەبات – ھولیر.
- (71) دیدارا کەسایەتی دگەل سەلیم ئەسەد خوشەفی ل 14/ کانونا دووی /
 2015 ل ھافینگەھا پیرمام.
- (72) دیدارا کەسایەتی دگەل موحەمەد شەریف عەبدولخالق ل 20/ شواتا /
 2015 ل دھوکی.
- (73) گوڤارا ھاوکاری ژمارە 43، 31/ تشرینی یەكەم / 1970 ل 3؛ گوڤاری
 ھاوکاری ژمارە 44، 7/ تشرین / 1970، ل 1؛ دیدارا کەسایەتی دگەل رەشید
 فندی ل 3/ ئادارا / 2015 ل دھوکی؛ فاروق محمود ئاکرە (مذکرات)،
 المصدر السابق، ص 60.
- (74) جەمال نەبەز، کوردستان وشور شەکە، وەرگیان: کوردۆ.
 ھولیر. 2007.202.
- (75) ژھەژبیە دیاریکەین کو ل دەڤەرا بادینان ھەمی جەتە ئامادەنەببوون ژوان، ئەتییف
 ئەحمەد زنجاری و عەبدولقەھار فارس زنجاری، وھەر لسا 1970 ھاتنە
 گونەھبارکرن ب ھولدا کوشتننا ئدریس مەلا مستەفا بارزانی ل بەغداو د
 ئەنجام دا ھەمید بەرواری ئەندامی لژنا ناوھندی یا پارتی بگرانی ھاتە

- بریندارکرن بنیره، شکیب عقراوی، المصدر السابق، ص 309 – 312؛ علی سنجاری، القضية الكوردية...، ص44.
- (76) دیدارا کهسایهتی دگهل مستهفا عهبدو لرهحیم ئهره دنی ل 13 / شواتا / 2016 ل دهوکی.
- (77) فه رهیدوون عهبدو لرهحیم عهبدو لا، سه رچاوهی پیشوو، ل 264.
- (78) دیدارا کهسایهتی دگهل مستهفا عهبدو لرهحیم ئهره دنی ل 13 / شواتا / 2016 ل دهوکی؛ دیدارا رهجهب جهمیل هه بیب دگهل هه سهن هروری ل 8 / نیسانا / 2010 ل دهوکی.
- (79) شیمال زییر محمود (شیمال زیباری)، هندهك راستیین قهشارتی دشورهشا گولانی دا ههولنیر، 2015، ل 23، 24.
- (80) علی سنجاری (مذکرات)، صفحات...، ص 60 – 61.
- (81) دیدارا کهسایهتی دگهل رهشید حاجی بهدری سندی ل 23 / چرییا دووی / 2014 ل زاخو؛ دیدارا کهسایهتی دگهل فازل میرانی ل 20 / کانونا ئیکی / 2016 ل هاقینگهها پیرمام؛ رزا زییر زیباری، ژیدهری بهری، ل 56.
- (82) دیدارا کهسایهتی دگهل حاجی رهههزان زیباری (حهجی خههجهر)، ل 14 / خزیرانا (2015 ل ئاکری؛ دیدارا کهسایهتی دگهل مستهفا عهبدو لرهحیم ئهره دنی ل 13 / شواتا / 2016 ل دهوکی.
- (83) دیدارا کهسایهتی دگهل فازل میرانی ل 20 / کانونا دووی / 2016 ل هاقینگهها پیرمام.
- (84) دیدارا کهسایهتی دگهل مام عهلی سهلیم ل 20 / شواتا / 2015 ل دهوکی.
- (85) پشتی زییر زیباری دجیته قه لادی بو ماوهکی دمینیته ل جهی ناقبری وچه نندین پیکول کرن ب زقریته هیزا ئاکری ئی مه لا مستهفا رازی نه بوو، ونه دشیا بمیته دهقرا ناقبری چونکی ئاکوکی دگهل هندهك فه رماندیت شورهشی هه بوو، بنیره: شیمال زییر محمود (شیمال زیباری)، ژیدهری بهری، ل 56 – 59؛ دیدارا کهسایهتی دگهل مستهفا عهبدو لرهحیم ئهره دنی ل 13 / شواتا / 2016 ل دهوکی.

- (86) دیدارا کهسایهتی دگهل حاجی رهمهزان زیباری (حهجی خهنجهر) ل 14 / خزیرانا / 2015 ل ئاکری؛ دیدارا کهسایهتی دگهل جهمیل شههاب شهرفانی ل 22 / شواتا / 2015 ل شیخان.
- (87) شهری ئوکتوبهری یان شهری تشرینی ل سالا 1973 دناقبهرا دموهتین عه رهبی ژلایهکی و ئیسرائیل ژلایهکی دی، و عیراق ژی رابویه بهنارتنا چهنه دین هیژین لهشکهری بو بهروکین شهری دژی ئیسرائیلی، و شهر ل چریا دووی 1973 بدوماهی هات. بو پتر پیژانین بنیره: سعد الشاذلی، مذکرات حرب اکتوبر، الطبعة الرابعة، سان فرانسیسکو، 2003.
- (88) بنیره پاشکوویی ژماره 5 و 6.
- (89) کریس کوچیرا، کورد لهسهدهی...، سهراچاوهی پیشوو، ل 363 – 364.
- (90) مسعود بارزانی، سهراچاوهی پیشوو، بهرگی سییه، بهشی دووم، ل 69.
- (91) دیدارا کهسایهتی دگهل غهریب یوسف مزیری ل 14 / کاننا دووی / 2015 ل هافینگهها پیرمام، دیدارا کهسایهتی دگهل سهلیم نسهعهده خوشهقی ل 14 / کانونا دووی / 2015 ل هافینگهها پیرمام.
- (92) دیدارا کهسایهتی دگهل نهحمهد یوسف قاسم، ل 13 / کانونا ئیکی / 2014 ل زاخو، دیدارا کهسایهتی دگهل فازل میرانی ل 20 / کانونا دووی / 2016 ل هافینگهها پیرمام.
- (93) دیدارا کهسایهتی دگهل فازل میرانی ل 20 / کانونا دووی / 2016 ل هافینگهها پیرمام. دیدارا کهسایهتی دگهل دهرویش ئسماعیل سهختی ل 28 / ئیلونا / 2016 ل قهزا خهبات ل ههولیر؛ دیدارا کهسایهتی دگهل حهیب کهلهش ل 15 / شواتا / 2015 ل دهوکی.
- (94) جریده التآخی، العدد 892، 16 / تشرین الاول / 1971؛ دیدارا کهسایهتی دگهل عهلی شنکالی ل 17 / کانونا دووی / ل دهوکی.
- (95) دیدارا کهسایهتی دگهل خالد تاها 4 / نیسانا / 2015 ل دهوکی، دیدارا کهسایهتی دگهل شوان عهبدوئرهمیم جهسیم ل 23 / 2 / 2015 ل هولیر؛ دیدارا کهسایهتی دگهل خالد حهسهن گوولی ل 10 / ئادار / 2015 ل دهوکی.

- (96) دیدارا کهسایهتی دگهل سهلاح سادق بیڊوهی ل 12 / ئادارا / 2015 ل دھوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل فازل میرانی ل 2016/1/20 ل هافینگهها پیرمام؛ دیدارا کهسایهتی دگهل مام عهلی سهلیم ل 20 / شواتا / 2015 ل دھوکی.
- (97) دیدارا کهسایهتی دگهل مام عهلی سهلیم ل 20 / شواتا / 2015 ل دھوکی.
- (98) دیدارا کهسایهتی دگهل خالد حهسن گوئی ل 10 / ئادارا / 2015 ل دھوکی.
- (99) دیدارا کهسایهتی دگهل خالد حهسن گوئی ل 10 / ئادارا / 2015 ل دھوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سهلاح سادق بیڊوهی ل 12 / ئادارا / 2015 ل دھوکی، دیدارا کهسایهتی دگهل یاسین تاها مهولود گوران ل 14 / خزیرانا 2015 ل ئاکری.
- (100) دیدارا کهسایهتی دگهل خالد حهسن گوئی ل 10 / ئادارا / 2015 ل دھوکی.
- (101) علی سنجاری (مذکرات) المصدر السابق، ص 66، 67.
- (102) مذکرات عزیز شریف، تقدیم: عصام عزیز شریف، 2010، د.م، ص 401؛ دیدارا کهسایهتی فازل میرانی ل 20 / کانونا دووی / 2016 ل هافینگهها پیرمام؛ دیدارا کهسایهتی دگهل رهشید حاجی بهدری سندی ل 23 / چریبا دووی / 2014؛ أحمد مارونسی، شی من التأریخ: نبذة عن حياة ملا حسین مارونسی، دھوک، 2011، ص 40.
- (103) بیان رقم (4) عن الحملة العسكرية الارهابية في سنجار، الفرع الاول للحزب الديمقراطي الكردستاني في نينوى ودهوك، أواخر تموز / 1972 ص 1 - 2، وثيقه محفوظه في المكتب أرشيف مكتب سياسي للپارتی.
- (104) بروسکهی بارزانی تیکوشهر بو سهروک کومار، ژ ئهرشیفی مهکتهبا سیاسی یا پارتی دیموکراتی کوردستان.
- (105) جریده التأخی، العدد 1078، تموز / 1972؛ علی سنجاری (مذکرات)، المصدر السابق، ص 67.
- (106) دیدارا کهسایهتی دگهل نهجمه‌دین یوسفی ل 21 / کانونا دووی / 2015 ل دھوکی.

- (107) جريدة التأخي، العدد 1422، 29 / ثاب / 1973.
- (108) دیدارا كهسایهتی دگهل خرتو چهجی سمايیل (بابه شیخ) ل 7 / گولانا / 2015 ل شیخان؛ دیدارا كهسایهتی دگهل موحسین سألح ئامیدی ل 27 / ئادارا / 2015 ل ئامیدی.
- (109) دیدارا كهسایهتی دگهل ههمید شهريف موسا سندی ل 7 / كانونا ئیكى / 2015 زاخو؛ دیدارا كهسایهتی دگهل موحه مههه خالیه بو سه لى ل 2 / كانونا ئیكى / 2014 ل زاخو؛ جریده التأخي، العدد 1431، 9 / ایلول، 1973.
- (110) بو پیزانین بنیره: سیف عدنان القیسی، الحزب الشیوعی العراقي فی عهد البکر 1968 – 1979، تقدیم أسامة عبد الرحمن الدوری، لندن، 2014، ص 401 – 422.
- (111) دیدارا كهسایهتی ب په یوهندییا تیله فونی دگهل عهزیز موحه مههه ل 22 / نیسانا / 2015؛ اوراق تومه توماس (15) (مذکرات) علی - www.al-nnas.com؛ ژیلوان عبدالله احمد، حزبی شیوعی عیراق و روئی له بزووتنه وهی رزگار یخوازی گهلی کورد له باشووری کوردستاندا (1975 – 1991) لیکولینه وهیه کی میژووی سیاسییه، نامه ی ماسته ره نه بلاو کراوه، زانکوی سه لآحه دین، 2008، ل 29.
- (112) بنیره پاشکویی ژماره 6.
- (113) دیدارا كهسایهتی دگهل ل 16 / كانونا ئیكى / 2014 ل دهوكی.
- (114) دیدارا كهسایهتی دگهل موحه مههه میرزا روژ به یانی ل 16 / نیسانا / 2015 ل ناحیا كه له كچی، ژدایك بوویى سالآ 1950 ل گوندی چه مه رهش سه رب قهزا شیخان، ل سالآ 1967 گه هشتیه ریژین شوره شا ئیلونی، ل سالآ 1975 دبیته په نابهر ل وولاتی ئیرانی، ل سالآ 2016 مرییه.؛ اوراق تومه توماس (15) (مذکرات) علی - www.al.nnas.com؛ دیدارا كهسایهتی دگهل توما داوود ئه لقس (ابونضال) ل 8 / ئادارا / 2015 ل دهوكی.
- (115) دیدارا كهسایهتی دگهل عه بدولكه رهیم سلیمان ل 7 / گولانا / 2015 ل شیخان.

- (116) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل روژانی مه‌حموود قه‌ساب ل 6 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی، ژ دایک بوویا سالاً 1952 یه ل زاخو ته‌مام کریه و ل سالاً 1972 ل کولیزا په‌رومردی کولیزا به‌غدا دهرچوویه، نوکه ئاکنجیه ل دهوک.
- (117) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل هه‌مان ژیدهر؛ اوراق تومه توماس (15) (مذکرات) علی www.al.nnas.com؛ مذکرات عزیز شریف، المصدر السابق، ص 413.
- (118) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل موحه‌مه‌د ئەمین ته‌وفیق زاویته‌ی ل 8\کانونا دووی\2015 ل دهوکی، ژ دایک بووی سالاً 1957 ل دهوکی، ل سالاً 1978 ئاماده‌یی ل دهوکی ته‌مام کریه و په‌یمانگه‌ها بزیشکی ل میسل ته‌مام کریه، نوکه ئاکنجیه ل دهوکی ؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل عه‌بدوللا سألح هه‌فزولاً ل 18\کانونا دووی\2015 ل دهوکی، ژ دایک بووی سالاً 1952 ل ده‌قه‌را سلیخانیه‌یا ل سالاً 1967 بوویه ئەندامی ئیکه‌تیا قوتابیان 1974 بوویه پێشمه‌رگه نوکه خانه‌نشینه ئسه‌ر په‌رله‌مانی عیراقی و ئاکنجیه ل دهوکی.
- (119) جریده‌ التآخی عدد 1488، 17 / تشرين الثاني / 1973؛ جریده‌ التآخی عدد 1492، 21 / تشرين الثاني / 1973؛ جریده‌ التآخی عدد 1493، 22 / تشرين الثاني / 1973.
- (120) جریده‌ التآخی، العدد 1551، 31\کانون الثاني\1974؛ جریده‌ التآخی، العدد 1557، 10\شباط\1974.
- (121) جریده‌ التآخی، العدد 437، 15 / آيار / 1970، ص 5؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل ئیسماعیل موحه‌مه‌د به‌رواری ل 6 / کانونا دووی / 2015 ل زاخو ن ژ دایک بووی سالاً 1943 ل گوندی بیگ داود ل ده‌قه‌را به‌رواری ژوووری خاندنا نافنجی ل زاخو ته‌مام کریه و ل سالاً 1958 دبیته ریکخستی پارته‌ی دیموکراتی کوردستان، ل سالاً 1975 دبیته په‌نابه‌ر ل ئیرانی ونوکه ئاکنجیه ل زاخو؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل موحه‌مه‌د میرزا روژبه‌یانی ل 16 / نیسانا / 2015 ناحیا که‌له‌کچی.
- (122) دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل هه‌مید شه‌ریف موسا سندی ل 7 / کانونا دووی / 2015 ل زاخو؛ دیدارا کهسایه‌تی دگه‌ل ئەمین ته‌وفیق زاویته‌ی ل 8 / کانونا دووی / 2015 ل دهوکی،

- (123) جريدة الجمهورية، العدد 838، 14/ آب / 1970؛ جريدة الثورة، العدد 1394، 11 / آذار / 1973.
- (124) جريدة الثورة، العدد 1708، 10/ آذار / 1974.
- (125) رسالة مؤرخه 16 / أيلول / 1973، من صالح اليوسفى، الى مصطفى البارزاني، من ارشيف المكتب السياسي لحزب الديمقراطي كوردستان.
- (126) جريدة الثورة، العدد 1708، 10 / آذار / 1974.
- (127) كتاب مديريةية التربية والتعليم لمحافظة دهوك، العدد ش و 7136/46، بالتاريخ 4/ تشرين الثاني / 1970. بحوزه احمد محمد سليم؛ ديدارا كهسايتى دگهل نه حمهد موحه مه د بيري (نه حمهد موختار) ل 11/ ئادارا/ 2015 ل دهوكى.
- (128) جريدة التآخي، العدد 1025، 6 / أيار / 1972، ص 4؛ ديدارا كهسايتى دگهل نه مين ته و فيق زاويته ل 8 / كانونا دووى/ 2015 ل دهوكى.
- (129) كتاب مديريةية التربية والتعليم لمحافظة دهوك، العدد 50 و 18 / 219، من ارشيف اعدادية كاوة للبنين رقم الملف 101.
- (130) جريدة التآخي، العدد 1338، 22 / أيار / 1973، ص 4؛ جريدة التآخي، العدد 1305، 11 / نيسان / 1973، ص 5؛ ديدارا كهسايتى دگهل خرتو حه جى سمايل (بابه شيخ)، ل 7 / گولانا / 2015 ل شيخان.
- (131) ديدارا كهسايتى دگهل سه ديق مسته فا ستوپه ل 11/ جرييا دووى / 2015 ل هافينگه ها بيرمام، ژ دايك بووى سالا 1953 ل كوندى ستوپه سهر ب دهقرا مزيرى ژوورى، نيك ژ بهرپرسين كوكه هان بوو ل هيژا دهوك سالا 1970 – 1975، دهرجووى كوليزا ياسا زانكوي سه لاهدين ل سالا 2004، نوكة ئاكنجيه ل هافينگه ها بيرمام؛ ديدارا كهسايتى دگهل موحه مه د شهريف عهبدو لخالق دوسكى ل دهوكى.
- (132) حكومه تا عيراقى ل سالين 1972 – 1973 ل دهقرا شنغال وشيخان سياسه تا عه ره ب كرنى بكارئينان خه لكى فان دهقرا ناچار بوون كوچ بكه ن ب تايبه ت ل شنغال ب سهدان كوردين ئيزدى ل دهوروبه رى زاخو نيشته جى بوون. بنيره: كندال – عصمت شريف وانلي و مصطفى نازدار، كردها، ترجمه، ابراهيم يونسى ، تهران، 1379، ص 197.

- (133) فهلهكهدين كاكهیی، دهوری بزووتنهوهی كورد ومافی كهلی كورد، گوشاری كادر، ژماره 28، حوزیرانی / 1992، ل 81، 81، 84؛ دیدارا كهسایهتی ب رییا تیلهفونی دگهل مهحموود عوسمان ل 8 / شواتا / 2015؛ دیدارا كهسایهتی دگهل مام عهلی سهلیم ل 20 / شواتا / 2015 ل دهوكی.
- (134) جريدة الوقائع العراقية، العدد 2337، 11 / آذار / 1974؛ جريدة الثورة، العدد 1710، 12 / آذار / 1974؛ مجلة السياسة الدولية، العدد 99، القاهرة، 1990، ص 194.
- (135) دیدارا كهسایهتی دگهل محهمهد كهلحی ناغا ریكانی ل 29\نیسانا\2015 ل دهوكی؛ دیدارا كهسایهتی دگهل عهبدولكهريم تهوفیق زاویتهی ل 3/ كانونا دووی / 2015 ل دهوكی.
- (136) دیدارا كهسایهتی دگهل حاجی رهمهزان زیباری (حهجی خههجر) ل 14 / خزیرانا / 2015 ل ئاكری؛ دیدارا كهسایهتی دگهل دهرویش ئسماعیل سهفتی ل 28 / نیلونا / 2016 ل قهزا خهبات ههولیر.
- (137) دیدارا كهسایهتی دگهل ئوسمان قاسم حسو ل 7 / كانونا ئیكی / 2014 ل زاخو؛ دیدارا كهسایهتی دگهل عومهر عهلی هالو ل 9 / كانونا ئیكی / 2014 ل زاخو.
- (138) دیدارا كهسایهتی دگهل ههمید شهریف موسا سندی ل 7 / كانونا دووی / 2015 ل زاخو؛ كریم حبیب حاجی (مذكرات)، مذكراتی فی الثورتین ایلول وطولان المجیدتین، دهوك، 2013، ص 27.
- (139) آیوب بارزانی، المصدر السابق، ص 399؛ دیدارا كهسایهتی دگهل سهلیم ئهسهده خوشهفی ل 14 / كانونا دووی / 2015 ل هاقینگهها پیرمام.
- (140) عبد الرحیم بادی، لبیرموهریا داستانا كوپی رمش، گوشارا مهتین، ژماره 70، چرییا دووی / 1997، دهوك، ل 8-9.
- (141) احمد بداخ، شهری كوپی رمش، گوشارا پیشمههرگه، ژماره 3، كانونا ئیكی، 1996، ل 9؛ عبدالرحیم عبدالکریم بادی، سیاک الحبر الاسود، تقدیم:عبالفتاح علی یحیی، دهوك، 1999، ص 33.

- (142) عبد الرحيم بادی، ژیدهری بهری، ل 10، 11، 12؛ عهلی تاهر، پيشمه‌رگی هه‌ردوو شوره‌شا (یوسف عهلی فندی) و دیداره‌ک، گوڤارا دهنگی پيشمه‌رگه، ژماره 101، ئابی 2006، ل 52 – 53.
- (143) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل محسن سالح ئامیدی ل 27 / ئادارا / 2015 ل ئامیدی ی.
- (144) ژ بهرکو وولاتی ئیرانی پشتگیریه‌کا مه‌زن ژ لایی جه‌کی فه ل شوره‌شا کوردی دکر وله‌شکه‌ری عیراقی بیهنه‌شدان نه‌بربوو دماوه‌یی راوستاندنا شه‌ری توشی قی هه‌لوستی بون. بنیره‌ آمین مشاقبه، السیاسه‌ الخاریه‌ الأردنیه: واقع وتگلعات، عمان، 1999، ص 279.
- (145) طارق جمباز، المصدر السابق، ص 40 – 41.
- (146) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل عه‌بدولعه‌زیز ته‌یب ل 29 / نیسانا / 2015 ل دهوکی، ژ دایک بووی سا‌لا 1954 ل دهوکی، دهرچووی په‌یمانگه‌ها ماموستان ل 1976 – 1979، ل 1992 دبیته‌ پاریزکاری دهوکی ل سا‌لا 1999 د بیته‌ وه‌زیری خاندنا بلند یا حکومه‌تا هه‌ریما کوردستانی، ول سا‌لا 2007 د بیته‌ وه‌زیری چاندنی، و نوکه‌ خانه‌نشینه‌ ول دهوکی نیشته‌جی یه‌.
- (147) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل موحه‌مه‌د ئەمین ته‌وفیق زاویته‌ی ل 8 / کانوونا دووی / 2015 ل دهوکی.
- (148) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌ل‌اح موحه‌مه‌د کواشی ل 28 / نیسانا / 2015 ل سی‌میلی.
- (149) دیدارا که‌سایه‌تی ل په‌یوه‌ندییا تیله‌فونی دگه‌ل دا ل 8 / شوباتا / 2015.
- (150) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ته‌یب ئەلکیشکی ل 4 / کانوونا ئیکی / 2014 ل دهوکی؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل یوشیا ئودیشو وه‌رده‌ ناسیار ب د. یوشی، ل 27 ئادارا / 2015 ل گوندی بیبادی سه‌ر ب قه‌زا ئامیدی، ژ دایک بووی سا‌لا 1938 ل سه‌رسنکی، خاندنا دواناقنجی ل سا‌لا 1957 ل میسل ته‌مام کریه، دهرچووی کولیژا بزیشکی یه‌ ل ئیکه‌تیا سو‌قیه‌ت سا‌لا 1967، ل سالی‌ن 1970 – 1974 بزیشک بول نه‌خوشخانا ئامیدی ی، ل سا‌لا 1974 گه‌هشتیه‌ ری‌زین شوره‌شا ئیلونی، ل 1975 د بیته‌ په‌نا به‌ر ل ئیرانی، نوکه‌ خانه‌نشینه‌ ول بیبادی نیشته‌جی یه‌.

- (151) دیدارا کهسایهتی دگهل یوشیا ئودیشو وهرده (د. یوش) ل 27 / ئادارا / 2015
ل گوندی بیبادی ل قهزا ئامیدی ئ.
- (152) دیدارا کهسایهتی دگهل عهبدولعهزیر تهیبب ل 29 / نیسانا / 2015 ل
دهوکی.
- (153) کتاب من اللجنة العليا لشؤون الشمال، الى وزارة الداخلية / وزارة المالية، المرقم
592/2، بتاريخ 18 / تموز / 1974؛ كتاب وزارة العدل، العدد 21 / س / 824،
بتاریخ 26 / آب / 1974، وثیقتان بحوزة خرتو حهجی سماییل (بابه شیخ).
- (154) مسعود بارزانی، سهراچاوهی پیشوو، بهرگی سییهه، بهشی دووهم، ل 154؛ دیدارا
کهسایهتی دگهل بارزان مهلا خالد ل 13\کانوونا دووی\2015 ل ههولیر.
- (155) عومهر عوسمان، ژیانی کوردیک، ههولیر. 2005، ل 89 - 90؛ وهسفی ههسهن
،داستانی چیاى سهرتیز له پایزی سالی 1974، گوشاری پهیامی ئهیلوول، ژماره
10، ته موزی 2009، ل 60 - 61.
- (156) دیدارا کهسایهتی دگهل سهلیم ئهسهعد خوشهقی ل 14\کانوونا دووی\2015
ل هاقینگهها پیرمام.
- (157) دیدارا کهسایهتی دگهل نهجیب سهید عهبووش (کوردو سلیمانیه) ل
25\چرییا دووی\2014 ل دهوکی.
- (158) ئهنادمین دهست ژکارکیشایین تهیبب ئهکیشکی (بهپرس)، ژئهنامین لژنی
ئهحمهد عهبدوللا بیدهوی، جهعفر هروری، جهعفر توقی، محسن سألح
ئامیدی، ئهحمهد شالی، مستهفا سلیمان). دیدارا کهسایهتی دگهل ئهحمهد
عهبدوللا بیدهوی ل 7\شوباتا\2015.
- (159) دیدارا کهسایهتی دگهل موحهمهده مهلا قادر ل 14\کانوونا دووی\2015 ل
هاقینگهها پیرمام، ژدایک بووی ساللا 1934 ل ههولیری، دهرچووی خولا
پهروهردی ییه، ل ساللا 1958 بوویه ریکخستی پارتی دیموکراتی کوردستان،
ل ساللا 1961 گههشتیه ریزین شورهشا ئیلونی پشتی کونگری ههفتی بوویه
ئهنادمی نغیسنگهها ساسی یا پارتی و نوکه ئاکنجیهه ل هاقینگهها پیرمام؛
دیدارا کهسایهتی دگهل عهلی شنگالی ل 17\کانوونا\2015 ل دهوکی.
- (160) عومهر عوسمان، سهراچاوی پیشوو، ل 92؛ مسعود بارزانی، سهراچاوی پیشوو،
بهرگی سییهه، بهشی دووهم، ل 167 - 168.

- (161) سه‌دام حوسین دشیته سه‌روکی جه‌زائیر هواری بومدین (1965- 1978) بکه‌ته نا‌قبهر بو ولاتی ئیرانی تا‌کو رازی بووی ل سه‌ر ئیمزاکرنا ریکه‌فتنامی و ریکه‌فتن ل سه‌ر چه‌ندین خالان ده‌یته کرن لی یا گری‌دایی ب کی‌شا کوردی فه به‌رامبه‌ری هندی ک ئیران هاریکاری هه‌می هاریکاریت شه‌ری و مرو‌قابه‌تی بو‌کوردان فه‌کیشیت دی به‌رامبه‌ری هندی غی‌راق ده‌ست به‌شه‌کی مه‌زن ژ شه‌تولعه‌رب به‌رده‌ت و ری‌زا تالوک بیته سنور دنا‌قبه‌را هه‌ردوو وول‌اتان.. بو‌پتر پی‌زانین بنی‌ره: عیسی بز‌مان، نه‌ینی یه‌کانی به‌ستنی په‌یمانی 1975 - ی ته‌لجه‌زائیر، وه‌رگی‌ران: ناسر ئیبراهیمی ،سوید، 1997، ل 104- 115. ؛ فلاح خلف محمد ،اتفاقیة الجزائر 1975 مقدماتها ونتائجها :دراسة تاريخية ،رسالة ماجستير غير منشورة مقدمة الى مجلس المعهد العالي بجامعة المستنصرية، 2006، ص 61- 75.
- (162) ویلایه‌تین ئی‌گرتیین ئە‌مریکا ب شی‌وه‌کی نه‌ینی فه هاریکاری به شوره‌شی فری‌دکرن، ژبو هندی دا هاوسه‌نگی دنا‌قبه‌را هی‌زین عی‌راق و شوره‌شی هه‌بن و ئیکه‌تیا سو‌قیه‌ت دیر ببیت ژ هاریکاری بو هه‌ردوو لایان. بو‌پتر پی‌زانین بنی‌ره: ماریانا خاروداکی، الكرد السياسة الخارجية الامريكية: العلاقات الدولية في الشرق الاوسط منذ 1945، ترجمة:خليل الجيوسي، اربيل، 2013، ص 300 - 304.
- (163) المصدر نفسه، ص 302؛ مسعود بارزانی، سه‌رچاوی پی‌شوو، به‌رگی سی‌یه‌م، به‌شی دووهم، ل 170؛ دیدارا که‌سایه‌تی ب ری‌یا په‌یوه‌ندیا تی‌له‌فونی دگه‌ل مه‌حمود عوسمان ل 18\شواتا\2015.
- (164) کریس کوچی‌را، کورد له سه‌ده‌ی...، ل 425، 422؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل موحه‌مه‌د مه‌لا قادر ل 14\کانوونا دووی\2015 ل هاقینگه‌ها پیرمام.
- (165) دیدارا که‌سایه‌تی ب ری‌یا په‌یوه‌ندیا تی‌له‌فونی دگه‌ل مه‌حمود عوسمان ل 18\شوباتا\2015؛ کریس کوچی‌را، کورد له سه‌ده‌ی...، ل 427.
- (166) دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل سه‌لیم ئە‌سه‌هد خوشه‌فی ل 13\کانوونا دووی\2015 ل هاقینگه‌ها پیرمام؛ دیدارا که‌سایه‌تی دگه‌ل ته‌یب ئە‌لکیشکی ل 4\کانوونا ئی‌کی\2014 ل ده‌وکی.

(167) دیدارا کهسایهتی دگهل موحه مهه مهلا قادر ل 14\کانوونا دووی\ 2015 ل هافینگهها پیرمام.

(168) دیدارا کهسایهتی دگهل شه کر شیخکی ل 16\شوباتا\ 2015 ل دهوکی.

(169) ل دوماهیا سالا 1974 ژمارا په نابهرین کوردین کوردستانا باشوور ژنه گه ری ته عریب کرنی دگه هشتنه نیژیکی 145000 کهسان لی پشتی نه مانا شوره شی ل دوماهیا ئادارا\ 1975 دگه هشتنه نیژیکی 300هزار کهس. بنیره: کندال - عصمت شریف وانلی و مصطفی نازدار، مصدر پیشین، ص 212.

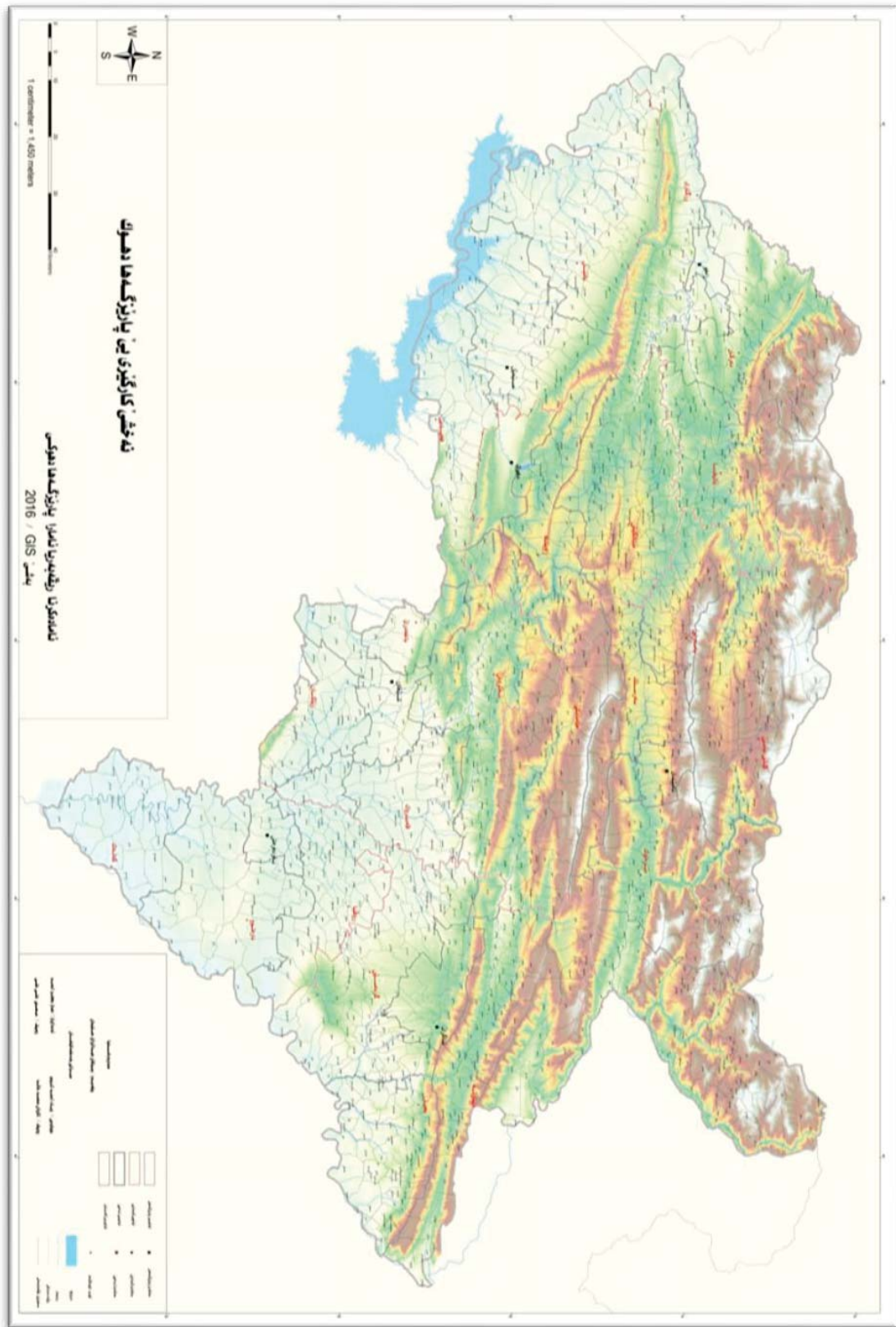
(170) تا نوکه نه که ری کوشتنا وی نه هاتیه دیار کرن. دیدارا کهسایهتی دگهل نه جیب سهید عه بوش (کوردو سلیمانیه) ل 25\چرییا دووی\ 2014 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل سوار عیسا سوار ل 14\کانوونا دووی\ 2015 ل هافینگهها پیرمام؛ کریم حبیب حاجی (مذکرات)، المصدر السابق، ص 21.

(171) دیدارا کهسایهتی دگهل موحسین مهلا تاها بوسه لی ل 16\کانوونا دووی\ 2015 ل دهوکی، ژدایک بووی سالا 1960 ل گوندی بوسه لی دهقرا سنڊیا، دهرجویی کولیزا نه ندازیاری یا نهفتی یه و دگهل باوهرناما ماسته رل روسیا ته مام کرینه، و نوکه ئاکنجییه ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل حه بیب که لهش ل 15\شوباتا\ 2015 ل دهوکی.

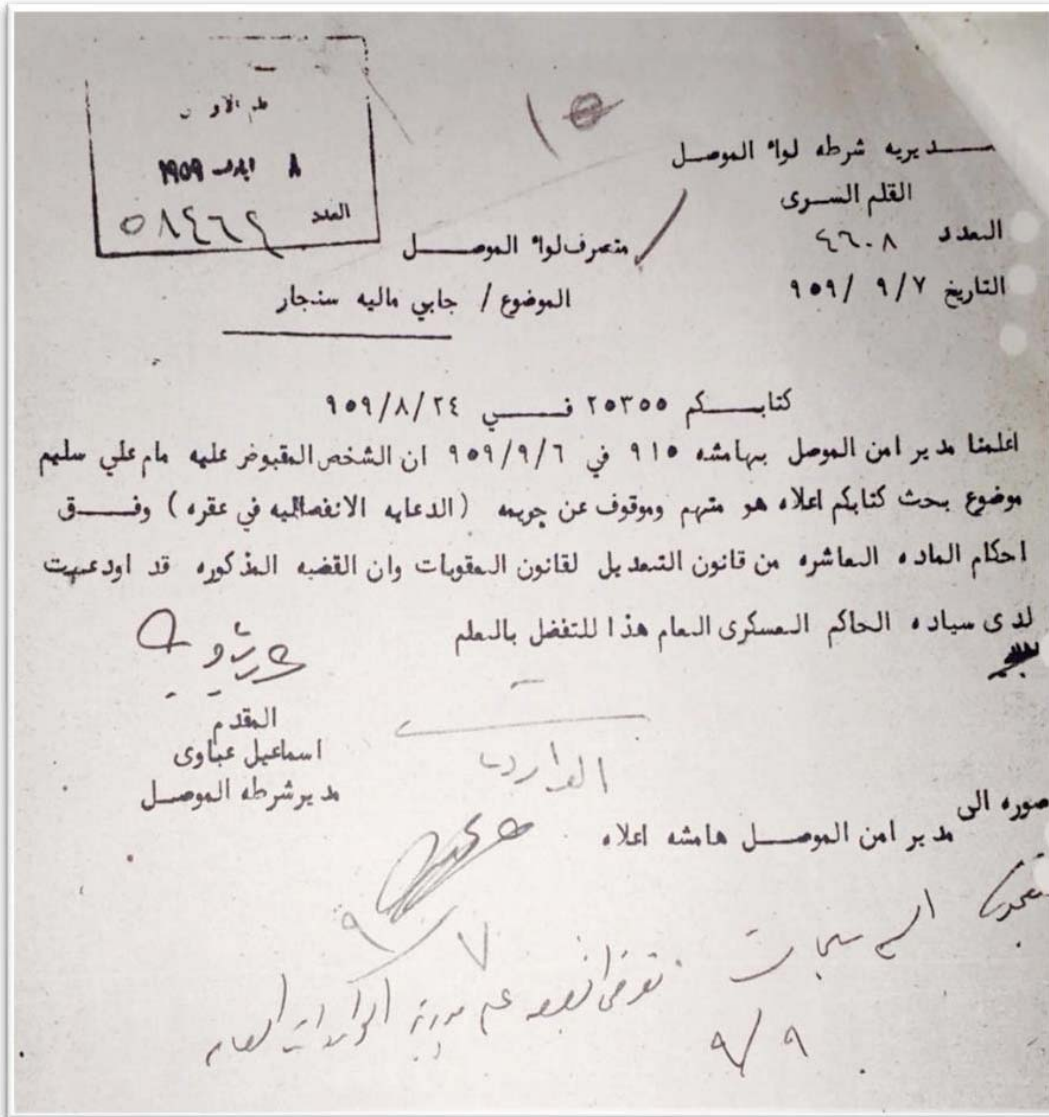
(172) دیدارا کهسایهتی دگهل عه لی عوسمان ئیتیتی ل 1\ئادارا\ 2015 ل دهوکی؛ دیدارا کهسایهتی دگهل موحه مهه مهلا توفیق زاووته ی ل 8\کانوونا دووی\ 2015 ل دهوکی.

پاشکۆ

پاشکویئ ژماره (2)

پاشکوی ژماره (3) (1)

پاشکۆیی ژماره (4) (2)

1	زولهیخا ئیبراهیم	21	لوقمان عهلی	41	عیسا جه هومر	61	یوسف عهبدو لا
2	حاجی دهرویش	22	ئهحمهد عهلی	42	ستی حسین	62	شوکریا عهبدو لا
3	عائیشا دهرویش	23	ئامینا عیسا	43	هویری عیسا	63	بهسنا ئهحمه
4	خانئ سوئی	24	فهتخی محهمهد ئهمین	44	خه جیجا محهمهد	64	ئهبی یهعقوب
5	غازی حهقو	25	حسین محهمهد ئهمین	45	شهریف محهمهد	65	ناهیك
6	فاتما ئهحمهد	26	عهیشان ئیبراهیم	46	سالح محهمهد	66	لالئ خان
7	غوریهت رهمهزان	27	فهریق بایهزید	47	مهیان سیتو	67	کسهکی بتهمن
8	بشار عهزیز	28	سهدیق بایهزید	48	زهینهب عهزیز		
9	سهفه رهمهزان	29	شه کروک ئهحمهد	49	ئامینا رهسول		
10	رهمزیا رهمهزان	30	مهريمه ئیبراهیم	50	ئهلفا رهسول		
11	مههدیا رهمهزان	31	جهمیل عهبدو لا	51	فاتما رهسول		
12	بهلقیس سه ئیم	32	زهکیا عهبدو لا	52	ئیسماعیل رهسول		
13	سهباح یونس	33	خانئ محهمهد	53	ئهحمهد رهسول		
14	سهبیحا یونس	34	خانئ مهحمود	54	زلقئ رهسول		
15	لهزیزا یونس	35	پیروز صالح	55	فاتما محهمهد		
16	زهری ئهحمهد	36	عوبهید یونس	56	فهوزی محهمهد		
17	بنهفش ئیبراهیم	37	مريمه مستهفا	57	سادیق محهمهد		
18	سالحا حاجی	38	حهسهن عهلی	58	حوسنی ئیسلام		
19	خانئ یهحیا	39	ئهسما مه لا مهجید	59	ئاسیا مهحمود		
20	نازهین عهلی	40	سهبیحا عهلی	60	سورمئ عیسا		

پاشکوی ژماره (5) (3)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

السيد مصطفى الباز في العزم

بعد التقييم والاعتناء
 سيهه ان ارسلت لكم رسالة حول تشكيل جمعية الوحدة العراقية والامر
 عنفلا بكم والىكم بالامر...
 ١- اطلب الذي طلبته من الشيخ...
 ٢- اصبح الحكمة الشيوعيين...
 ٣- كنت اريد على النقاش...
 ٤- ارسلت من عنده...
 ٥- عندنا علمت...
 هذا ما لزم ووقفتم بالاحكام والعافية - ١٩٥٢

تحياتي الى الجميع

الحاج محمد خليف بالله

پاشکویی ژماره (6) (4)

سید مصطفی الباز زانی العزم

التعمیر والاصلاح

تقبل العید ارسلت بكم رسالة وقد حدثت فيكم بعض الأشياء الفاضلة، فإلا ان يتعرف من العید
 ونياحي بما يجب من التحقيق، سلفاً أصلاً، كما وان نزلنا طراً ارضاً لهم.

١- لأن هناك محاولة تبیل العید من تیب واریه الدنایا حول اطلالته سراج السید طریف آغا الباز
 وذلك باصدار رسوم جمهورية باعفاً عما بقى من مكدساته وذلك للوضع الراهن الا...

٢- قد اظهر صباهي ملامح نور السی باسم حذب الثوری الكروی باعفاً عنهم من حزن المزدول
 العرضی ای جعلهم بصفه كیبه.

٣- عنفاً عند من هجوت فی العید الثالث من العید بعد ان كنت له خمسة شهر تقريباً جعلني
 الخبر بان تبیل العید كان قد حدثت ارتباطات هاتفيه وسیبه بیه وزاره الدنایا و...
 وتیاره الفرقة بالكل حول سائده السید زید آغا الباز، وعندنا علم قائم مقام
 عقده اتصل مع المحارفة فی شیبوی وارتفعه تلقتونياً خصوصاً بان نتج جبهه ارضیة وادخال
 الجيش قد تارة لإعوانته وقومه وخاصة ان الجيشی فی كسر شیبی، وعلى اثر ذلك فتح العید
 المحارفة في سریه عیكاً عیكاً تیاره الفرقة بالكل من ذلك بصدوره اداریه ما عرسل الامر،
 وللتأکید فی بیع ٩ بطلانته اخذ الاصحیح علی بوجوب السفر الا عقده والنا كد مع حقیقته
 الامر مع جله شاعریه، وقد ذهبنا معاً فی ١٠/١١/١٩٧٥ ولعید عودته أكد بما ذكرنا
 اعلاه.

٤- قد اعزت الی جبهه بسی النیضة حول عوده الجيشی مع ارض شیبی، ولدى التذول اجاب
 سذول الحذب اللاتم من العیال نائلاً، حقاً ان ارض شیبی الی هو اللاتم بلفظه البنا
 فیجب التقیاد علیهم ومما كان الامر.

٥- ان فصل السید زید آغا وتعیین ارضه محله كان الاثر لا یكابر، ولكنه يحتاج الی
 اصلاح ارضه فی منطقتهم بزیدیان فلهذا رفع الدکتاتوریه من تبیل ركانه الاداره الحقیقیه فی
 محافظه هوك والنیضة هی.

٦- كنا قد عقدنا ارضه لارضه السید زید آغا و...
 روفاء والآن فقد اصبحت لنا الیقین باننا قد حصلنا علی ثلاثیه ارضه منهم بعد ان
 تبیل زید آغا وتعیین ارضه، وبقي عندنا ارضه منهم وهم للطلوبه الذی یروا من ارضه

شیخ

من منطقتهم بزیدیان برفع الدکتاتوریه من ارضی روما ونحوها انتظما راجعاً بذكر
 ب- الظهوره الامر بمحاولة اعاده جميع التكرار الاعنا طقفي والاعنيهم واعفا
 الجبوع عما حدث منهم، لان الحقیقه فی كل وقت الذنب من قبله الاخرى وما يتعلق به
 الضمیر ضد لا تتوكل هو انما هو حقلاً.

هذا وتنبأ فی كل الجبوع ودمت بلكم والناويه

المجلس
 الحاج زید خليف بالكل
 ١١/١٩٧٥

پهراویزین پاشکوی

- (1) نهخشه
- (2) نهخشه
- (3) كتاب مديرية شرطة لواء الموصل، الى متصرف لواء الموصل، العدد 4608، التاريخ 7\9\1959، وثيقة محفوظة بحوزة مام علي سليم.
- (4) قوربانين كوشتارا گوندی دهكان، دهنگی پيشمهركه، ژماره 24، تشرینی دووهمی 1969.
- (5) رسالة مؤرخة 19\10\1973 من ملا مصطفى البارزاني الى الحاج يونس خلف بالطة، محفوظة في ارشيف مكتب سياسي لحزب الديمقراطي كوردستان.
- (6) رسالة مؤرخه 2\11\1973 من ملا مصطفى البارزاني الى الحاج يونس خلف بالطة، محفوظة في ارشيف مكتب سياسي الحزب الديمقراطي كوردستان.

ئەنجام

دقی قه‌کولینی دا ئەوا ل سەر شوره‌شا ئیلونی ل ده‌قەرا به‌هدینان 1961 -
1975 قوتابی گه‌هسته چه‌ندین ئەنجاما ژوان:

1. شوره‌شا ئیلونی ژبه‌ر نه‌مانا باوه‌ریی دنا‌ق‌به‌را بزاقا رزگاربخوازا کوردی ئەوا ب سەرکاتیا مه‌لا مسته‌فا بارزانی و حکومه‌تا عیراقی ب سەرکاتیا عه‌بدو لکه‌ریم قاسم هاته‌ روویدان.

2. زور بو‌چونین جیاواز هه‌نه‌ لسه‌ر روژا هه‌لگیرساندنا شوره‌شی لئ بومه‌ دیاربوو کو چه‌ندین شه‌رو پیک‌دادان دنا‌ق‌به‌را پيشمه‌رگه‌یا و له‌شکه‌ری حکومه‌تی لئ می‌ژوویا دروست یا هه‌لگیرساندنا شوره‌شی دزق‌ریت بو 11ی ئیلونا 1961.

3. شوره‌ش نه‌یا گری‌دایی بوو ب جهه‌کی دیارکری قه‌ به‌لکو پت‌ریا ده‌قەرا به‌هدینان به‌شداربووینه ژ گوند ونا‌حیه و با‌ژی‌ران، و هه‌روه‌سا ستراتیجیه‌تا شوره‌شی ل ده‌قەری ئەبوو کو شورش یا دیربوو ژ سه‌نته‌ری با‌ژی‌ران و بنگه‌هین هی‌زان لگوند ونا‌حیا بوو.

4. گه‌له‌ک روویدانین مه‌زن و بچیک ل ده‌قەری په‌یدا‌بوون لئ پتر باس ل شه‌ر وروویدانین بچویک هاتیه‌ کرن ژبه‌ر یین مه‌زن د چه‌ندین نامه‌ و په‌رتوکین ئەکادیمی دا هاتیه‌ نقی‌سین بو نمونه‌ شه‌ری عین زاله‌ ئیک ژ گرن‌گترین شه‌رین شوره‌شا ئیلونی یه‌ لئ پيشتر نامه‌کا ماسته‌ری هاتیه‌ نقی‌سین مه‌ ب کورتی لسه‌ر نقی‌سیه‌.

5. نه‌به‌س حکومه‌تا عیراقی دژی شوره‌شی راوستیا به‌لکو پالپشتیا حکومه‌تین ده‌رقه‌ی عیراقی ژی هه‌بوو بو نمونه‌ ل سالا 1963 سوپایی

لیستا ژیدهران

■ به لگه نامه یین نه به لافکری

به لگه نامه یین حکومی یین جودا جودا پاراستینه لدهف فان کەس ولایه نان:

1. ئەرشیفی مه کتەبا سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان ل هاقینگه ها پیرمام.
2. خرتو سمایل (بابه شیخ).
3. رهجهب جه میل حه بیب .
4. سه نته ری فه کولینیت کوردی و پاراستنا به لگه نامه نان زانکویا دهوک.
5. شوان موحه مه د ئه مین خو شناو.
6. مام عه لی سه لیم.

■ به لگه نامه یین به لافکری

● په رتوکین به لگه نامه یی

1. ب زمانئ کوردی

1. شازین هیرش، شورشی ئه یلول له جه ند به لگه نامه یه کی میژوویدا 1961 - 1963، سلیمانی، 2001 .
2. که مال مه زهر، کورد و کوردستان له به لگه نامه نه یینیه کانی حکومه تی به ریتانیا دا، به رگی دووم، هه ولیر، 2014 .

2. ب زمانئ عه ربی

1. عبدالفتاح علی البوتانی، الحركة القومية الكوردية التحررية، دراسات ووثائق، دهوک، 2004 .
2. من ارشيف جمهورية العراق الاولى الحركة الشوعية في تقارير مديرية الامن العامة 1958 - 1962 :دراسة تاريخية، اربیل، 2010 .
3. وثائق عن الحركة الكوردية التحررية : ملاحظات تاريخية ودراسات اولية، اربیل، 2001 .
4. وليد حمدي، الكرد وكردستان في الوثائق البريطانية : دراسة تاريخية ووثائقية، لندن، 1991 .

■ به لاقوكن پارتين سياسى

- بيان پارتى حول اتقاقية المشير - بارزاني الصلح ام الاستسلام، 19 نيسان 1964.

● ياداشتنامهين كه سوكى

نه به لاقكرى

1. ب زمانى كوردى

1. ئەسەد عەدو، ئەوانەى تەنیا بو كورد و كوردستان ژيان، بىرموهرىيه كانى عومەر ئاغا دوله مەرى، نه بلاوكراوه.
2. شوكت ئاقدەل نىروھىي، بىرهاتنن شوكت ئاقدل نىروھىي، نه به لاقكرينه و پاراستيه دەف خيزانا وى.

2. ب زمانى عەربى

1. طه بامرئى، مذكرات غير منشوره، في مكتبة مركز الدراسات وحفظ الوثائق في دهوك.
2. عثمان قاضي، مذكراتي، غير منشوره، مسودة بحوزة عائلته.
3. مذكرات جلال محمد بالته، غير منشوره، مسودة بحوزة عائلته.
4. ملا احمد دوتازا، مذكرات ملا احمد دوتازا . غير منشوره بحوزة عائلته.

• به لافكرى

1. ب زمانى كوردى

1. ئيسىقى سەعدو يى ئەمىن (ئيسف ترك) (بىرھاتن)، پىشمەرگى بى سنوور، ب.س، دھوك.
2. جگرخوين، ژينه نگاريا من، سويد، 1995.
3. خورشيد سەليم شىرە (بىرەمەرى)، خەبات و خوين بىرەمەرىھەكانى خەباتى پىشمەرگىھەتى، ھەولير، 2008.
4. شەوكت مەلا اسماعيل حسن، روژانى لە مېژووى شورشى ئەيلول 1961 – 1975)، ھەولير، 2007.
5. شەبان سەيد محمد، ئەزۆھەقركى وپىللىت خەما، بەرھەفكرن: شىخ موسى وەرمىلى، دھوك، 2000.
6. عصمت دىنو بەنستانى (بىرھاتن)، سەربۇرا خەباتكەرەكى دشورشا ئيلونا كوردا دا 1991 – 1959، وەرگىران: أحمد عبد الله زەرو، دھوك، 2014.
7. عومەر عوسمان، ژيانى كوردىك، ھەولير، 2005.
8. مستەفا نىرەھى (بىرھاتن)، بو ئازادى يا وەلاتى، ئامادەكرن: يوسف صبرى و دلوقان مستەفا، پشكا ئىكى، دھوك، 2012.

2. ب زمانى عەرەبى

1. سەيد حمو، مذكرات امر لواء المشاة، بغداد، 1977.
2. عبدالكريم فرحان (مذكرات)، حصاد الثورة: تجربة السلطة في العراق (1958 - 1968)، الطبعة الثانية، لندن، 1996.
3. حازم جواد، الرجل الذي قاد البعث العراقي الى السلطة في عام 1963، د. م، 2004.
4. على سنجاري (مذكرات)، صفحات من نبع ذاكرتى في الحزب الديمقراطي الكوردستاني، دھوك، 2015.
5. فارس كورەماركى (مذكرات)، سيرة النضال مع البارزاني، تقديم وتعريب: جاسم اليااس مراد، دھوك، 2002.

46. سه‌دیق مسته‌فا ستوپه‌ی 11 / چرییا دووی / 2015 ل هاشینگه‌ها پیرمام
47. سه‌ردار مه‌همه‌د خزر 7\ گولانا\ 2015 ل شیخان
48. سه‌عدون مشیر سمایل گوران 14\ خزیرانا\ 2015 ل گوندی بامه‌رزى
49. سه‌فه‌ر ئلیاس سه‌فار 13\ کانونا دووی/ 2015 ل ئەلکیش
50. سه‌لاح سادق عومه‌ر بیدوهی 12\ ئادارا/ 2015 ل دهوکی
51. سه‌لاح موحه‌مه‌د کواشی 28\ نیسانا/ 2015 ل قه‌زا سیملی
52. سه‌لاح ئەحمه‌د زه‌رو 26\ چریا دووی/ 2014 ل دهوکی
53. سه‌لیم ئەسه‌ه‌د خوشه‌قی 30 چریا ئیکی\ 2014. 14\ کانونا دووی 2015 ل هاشینگه‌ها پیرمام
54. شاکر عه‌به‌دال عبدالقادر (شه‌کر شیخکی) 16\ کانونا ئیکی/ 2014 ل دهوکی
55. شوان عه‌به‌دول ره‌حیم جه‌سیم 11\ چریا دووی\ 2015 ل هه‌ولیر
56. گورگیس شلیمون (ئهبو ئاشور) ل 23\ ئیلونی\ 2016 ل دهوکی
57. عارف عبدالرحمن بادی 27\ چریا دووی\ 2014 ل دهوکی
58. عب‌دولکه‌ریم ته‌وفیق زاویته‌ی 3\ کانونا ئیکی\ 2015 ل دهوکی
59. عه‌به‌دول ره‌حمان شه‌عبان پیرو 8 ئادارا 2015 ل ئاکری
60. عه‌به‌دولجه‌بار ده‌رویش عه‌به‌دولا بی‌تاسی 18\ کانونا دووی\ 2015 ل دهوکی
61. عه‌به‌دولره‌زاق حاجی عبدالله (عه‌به‌دولره‌زاق گه‌رماقی) 28\ چریا دووی\ 2014. 18\ کانونا دووی\ 2015. 3\ ئادارا\ 2015. 24\ نیسان\ 2016 ل دهوکی.
62. عه‌به‌دولعه‌زیز ته‌یب 29 / نیسانا / 2015 ل دهوکی
63. عه‌به‌دولکه‌ریم سلیمان حاجی (که‌ریم سلیمان) 7\ گولانا\ 2015 ل شیخان.
64. عه‌به‌دولکه‌ریم مشیر ئسماعیل گوران 14\ خزیرانا/ 2015 ل گوندی بامه‌رزى.
65. عه‌به‌دوللا حاجی ئەحمه‌د (عه‌به‌دوللا جقسى) 25\ گولانا/ 2015 ل سه‌رسنگی.
66. عه‌به‌دوللا سألح هه‌فزولا ل 18\ کانونا دووی\ 2015 ل دهوکی.
67. عه‌به‌دوللا میرزا جه‌رجیس رۆژه‌یانی 23\ شواتا/ 2015 ل هه‌ولیر.
68. عه‌زیز مه‌مه‌د 22\ نیسان\ 2015.
69. عه‌لی شنگالی 17\ کانونا دووی\ 2015 ل دهوکی.
70. عه‌لی عوسمان ئیتیتی 1\ ئادارا/ 2015 ل دهوکی.
71. عه‌ونى موحه‌مه‌د جونه‌ید 18\ چریا دووی\ 2014 ل زاخو.
72. عریف ده‌رویش یوسف 9\ کانونا ئیکی\ 2014 ل زاخو.

73. عسمهت دینو بنستانی 23/چریا دووی/2014 ل زاخو.
74. عومهر شورو نیروهی ل 24 / 11 / 2015 ل دهوکی.
75. عومهر عهلی هالو ل 9 کانونا ئیکی 2014 ل زاخو.
76. غازی حهجی مهلو 12\تهباخا\2015 ل گوندی دزی.
77. غهریب یوسف حهسهن مزوری ژووری ل 14/1/2015 ل هافینگهها پیرمام.
78. فازل میرانی 20 / کانونا دووی/ 2016 ل هافینگهها پیرمام.
79. کاروان رهشید ئاکرهی 23\شوباتا\2015 ل ههولیر.
80. لهیلا تهها بامهرنی 22\کانونا دووی\2016 ل دهوکی.
81. مام عهلی سهلیم ئاکرهی 20 شواتا 2015 ل دهوکی.
82. مهسعود حازم حهجی ئهنومر گرهقهقیری 7\گولانا 2015 ل شیخان.
83. مهلا سهلیم ههسنهکری 27 / ئادارا / 2015 ل دیرهلوک.
84. محهمهد تاهر عهلی مبارک (ابو باومر) 19\شواتا\2015 ل دهوکی.
85. محهمهد عهبدوئرهمان سادق برو 7\نیسانا\2015 ل باتیفا.
86. محهمهد کهلحی تاهر ئاغا ریکانی 29\نیسان\2015 ل دهوکی.
87. مستهفا حسین باپیر ئامیدی 3\ کانونا دووی 2015 ل دهوکی.
88. مستهفا سالح نیروهیی 24/چریا دووی/2014 ل دهوکی.
89. مستهفا عهبدوئرهمان ئهرهدنی 13 / شواتا / 2016 ل دهوکی.
90. موحهمهد عهبدووللا ئاغا شهرفانی 7\گولانا 2015 ل مریبا.
91. موحهمهد تاهیر عومهر نهعمان ئاغا چهمانکی 15/2/2015 ل دهوکی.
92. موحهمهد سالح ستوپهیی 11 / چریا دووی / 2015 ل هافینگهها پیرمام.
93. موحهمهد شهریف عهبدوولخالق 20/شواتا / 2015 ل دهوکی.
94. موحهمهد مهلا قادر 14\کانونا دووی\2015 ل هافینگهها پیرمام.
95. موحهمهد مستهفا دهوکی (موحههدی ستی یی) 25 / کانونا دووی/ 2015 ل دهوکی.
96. موحهمهد میرزا روژ بهیانی 16 / نیسانا / 2015 ل ناحیا کهلهکچی.
97. موحهمهد ئهمین تهوفیق زاویتهی 8\کانونا دووی\2015 ل دهوکی.
98. موحسین مهلا تاها بوسهلی 16\کانونا دووی\2015 ل دهوکی.
99. میرخان موحهمهد ئهمین میرگهسوری 11/ چریا دووی / 2015 ل هافینگهها پیرمام.

▪ نامه‌ی زانکوی

• ب زمانی کوردی:

1. ابراهیم حمید ابراهیم پیدای، رۆلی ئەفسەری کورد د شوره‌شا ئەیلوولی دا 1961 – 1970، نامه‌یا ماسته‌ری نه‌به‌لافکریه، هاتیه پیشکیشکرن بۆ کولیژا په‌رومردی، زانکویا زاخو، 2011.
2. روزین چلبی منیر، زاخو 14 ی تیرمه‌ها 1958 – 11 ی ئادارا 1970: فه‌کولینه‌کا میژووی – سیاسی، نامه‌یا ماسته‌ری نه‌به‌لافکریه، هاتیه پیشکیشکرن بۆ کولیژا زانستین مروفایه‌تی، زانکویا زاخو، 2016.
3. ژیلوان عبدالله احمد، حزبی شیوعی عیراق و رۆلی له بزووتنه‌وه‌ی رزگاربخوازی گه‌لی کورد له باشووری کوردستاندا (1975 – 1991) لی‌کولینه‌وه‌یه‌کی میژووی سیاسی، نامه‌ی ماسته‌ره نه بلاوکراوه، زانکوی سه‌ل‌احه‌دین، 2008.

• ب زمانی عه‌رمبی:

1. فلاح خلف محمد، اتفایه الجزائر 1975 مقدماتها ونتائجها: دراسه تاریخیه، رساله ماجستیر غیر منشوره مقدمه‌الی مجلس المعهد العالی بجامعه‌المستنصریه، 2006.
2. هلزعیمان میرو، دهوک 1945 – 1975: دراسه تاریخیه میدانیه، رساله ماجستیر غیر منشوره، مقدمه‌الی کلیه اداب قسم‌التاریخ، جامعه‌زاخو، 2011.
3. ویلیام زیمان، التدخل السری للولايات المتحدة فی العراق خلال فتره 1958-1963، ترجمه عبدالجلیل البدری، رساله ماجستیر، کلیه الجامعه البولیتکنیکه فی ولایه کالیفورنیا، قسم‌التاریخ 2006.

▪ په‌رتوک

• په‌رتوکین بزمانی کوردی و وه‌رگی‌رای بو کوردی:

1. ئەحمەد شەریف عەلی، برایم ئەحمەد ژیان و.. به‌رمو .. داهینانی، سلیمان، 2002.
2. ناری که‌ریم، چه‌ند لاپه‌رمیه‌کی زیندو له شو‌رشێ ئەیلول دا، دهوک، 1999.

3. ئاسى رهبانى، هه‌ئويستى يه‌كيتى وتاله‌بانى دهرباره‌ى شورشى كوردستانى باشوور، به‌شى يه‌كه‌م، چاپى دووم، سوئيد، 1990.
4. تريفه دوسكى، ژياننامه‌ييا دي‌والى دوسكى سياسى وكومه‌لايه‌تى دهوك، 2010.
5. جه‌ليلى جه‌ليل و هنده‌كين دى، شو‌رشه‌كانى كورد له سه‌رده‌مى نويدا، ومه‌رگيران به‌هادين جه‌لال مسته‌فا، هه‌ولتير، 2013.
6. جه‌مال نه‌به‌ز، كوردستان وشورشه‌كه‌ى، ومه‌رگيران: كوردو. هه‌ولتير، 2007.
7. حكيم لقمان، شه‌ره‌فانى، دهوك، 2009.
8. ره‌فيق ره‌حمان مام خول، مسته‌فا بارزانى رول و هه‌لويستى له پيشه‌اته سياسيه‌كاندا 1958-1970، چاپى دووم، هه‌ولتير.
9. رزا زي‌ير زي‌يارى، زي‌يارى و ديروك راستى و رويدان، دهوك، 2012.
10. روناهى عه‌لى حه‌مدى، له عه‌لى حه‌مدى سيمبولى كوردايه‌تى؛ ئاماده‌ كردنى: م. عه‌لى، كفرى، 2013.
11. سيامه‌ند مه‌حمود سيلكى، كاروانى سه‌ره‌رازى، هه‌ولتير، 2006.
12. شه‌وكه‌ت سه‌رنى وه‌ه‌زار به‌روشكى، شه‌هيد هورموز مه‌لك چه‌كو، دهوك 2008.
13. شوان محه‌مد ئه‌مين ته‌ها خوشناو، هولتير له نيوان سالانى (1958-1963) لي‌كولينه‌وه‌يه‌كى له‌بارودوخى سياسى، هه‌ولتير، 2012.
14. شي‌خ مورسى ومه‌رميلى، شوره‌شا ئه‌يلولى ل ده‌قه‌را زاخو، كوردستان، 2002.
15.، صادق برو گولى به‌رده‌واميا كه‌لا شابانى، دهوك، 2000.
16. شيمال زي‌ير محمود (شيمال زي‌يارى)، هنده‌ك راستيين فه‌شارتى دشوره‌شا گولانى دا، هه‌ولتير، 2015.
17. عاصم مايى، گوندى مايى ل ده‌قه‌را به‌روارى بالا، دهوك، 2014.
18. عيسى بژمان، نه‌ينى يه‌كانى به‌ستنى په‌يمانى 1975 -ى ئه‌لجه‌زائير، ومه‌رگيران: ناسر ئيبه‌راهمى، سوئيد، 1997.
19. فاتيح ره‌سول، بنچينه‌ى بيروكه‌ى چه‌پ له كوردستان، سوئيد، 2001.
20. فه‌ره‌يدوون عه‌بدوئرهميم عه‌بدوئلا، بارودوخى سياسى كوردستان - عيراق 11 ى مارتى 1974: تو‌يزينه‌وه‌يه‌كى مي‌ژووى وسياسى، هه‌ولتير، 2005.
21. فه‌يسه‌ل ده‌باغ، بو شينواندى مي‌ژوو ئه‌وه‌ى فازل به‌راك پى نه‌كرا. رموشه‌ن ده‌به‌وى بيكات، پيرمام، 1995.
22. فره‌نسو هه‌ريرى، بو ئه‌وه‌ى مي‌ژوو به‌جه‌واشه‌يى نه‌نوسرى، هه‌ولتير، 1995.

23. م. عهلی، عهلی حهمدی سیمبولی کوردایهتی، کفری، 2013 .
24. مهلا عهبدو لا حاجی ئسماعیل، سهبردهی ژیا نی سیاسیم، بهرگی یهکه م، بهغداد، 1990 .
25. محمد ملا قادر، خهباتنامه : کورته میژووی پارتی وکهلتوری بارزانی نهمر، دهوک، 2000 .
26. مسهدهق توفی، زفرینهفا بارزانی و بارزانیان ژئیکهتیا سوقیهت، ههولیر، 2013 .
27. مسعود بارزانی، بارزانی و بزووتنهوهی رزگاربخوازی کورد 1958 - 1961، بهرگی یهکه م، بهشی دووم، ههولیر، 2012 .
28.، بارزانی و بزووتنهوهی رزگاربخوازی کورد 1961 - 1975، بهرگی سییه م، ههولیر، 2012 .
29. مصطفى نوری بامه رنی، ئهقهیه بامه رنی، دهوک، 2004 .
30. مومتاز حیده ری وهیترش سنجاوی - کاروان قاسم ، قاموسی ناوه نه مره کان ، ههولیر، 2014 .
31. نهوشیروان مستهفا، له پیاونامه، گولبژیکی ژیا ننامه ی شههیدی نهمر عهلی عهسکه رییه، سلیمانی، 2004 .
32. هاوکار کریم حمه شریف، شورشی ئهیلوول: لیکولینه وهیه کی میژووی له ریکخستن وچالاکیه سه ریازییه کان (1961 - 1970)، ههولیر، 2012 .
33. وریا جاف، میژووی دهنگی کوردستان، ههولیر، 2002 .
34. وصفی حه سهن ردینی، داستانا لومانا - که قله سنئ ب سه رکیشیا مهلا مستهفا بارزانی ل 12/12/1961، دهوک، 2009 .
35.، پینج داستانی ت دستپیکا شوره شا ئیلونی ل دهقرا به هدینان 1961 - 1963، دهوک 2012 .
36.، دهسپیکا شوره شا ئیلونی ل دهقرا به هدینان 1961 - 1963، دهوک 2012 .
37.، شههیدی کوردستانی هورموز مه لک چه کو 1930 - 1963، دهوک، 2008 .
38.، داستانا گه لپی زاخو ا نیسانا 1962، دهوک 2011 .

● پهرتوكين بزمانى عهري و وهر كيراي بو عهري

39. أحمد فوزى، عبدالسلام محمد عارف.. سيرته..محاكمته..مصرعه، بغداد، 1989 .
40.، قاسم والاكراد - خناجر و جبال، د.م، 1982 .
41. أحمد مارونسي، شئ من التاريخ : نبذة عن حياة ملا حسين مارونسي، دهوك، 2011 .
42. اديث و ابي اييف، بنيروز، العراق : دراسة في علاقاته الخارجية وتطوراته الداخلية، ترجمة:عبدالمجيد حسين القيسي، الجزء الاول، بيروت، 1989 .
43. امير فندي، المير:صفحات من التاريخ الكوردي المعاصر، اربيل، 1991 .
44. أمين مشاقبة، السياسة الخارجية الأردنية : واقع وتطلعات، عمان، 1999 .
45. انور مايي، محاضرة في الصين الكورد، الطبعة الثانية، دهوك، 1995 .
46. اوريل دان، العراق في عهد قاسم، ترجمة: جرجيس فتح الله، اربيل، 2012 .
47. ايمان عبالحمد الدباغ، الاخوان المسلمون في العراق 1959 -1971 بيروت، 2012 .
48. ايوب بارزاني، الحركة التحررية الكوردية وصراع القوى الاقليمية والدولية 1958 -1975، جنيف، د.ت .
49. باقيل بيثانوفيتش ديمجينكه، كردستان الملتبهة: استعراض صحفي لاحدى مراحل نضال الشعب الكردي، ترجمة: جرجيس حسن، د.م، 1984 .
50. تة لار على امين عزيز، موقف تركيا من القضية الكردية في العراق 1937 - 1975، السليمانية، 2011 .
51. تشارلز تريب، صفحات من تاريخ العراق المعاصر، ترجمة : زينة جابر ادريس، بيروت . 2006 .
52. جرجيس فتح الله المحامى، العراق في عصر قاسم اراء وخواطر، جزء الثاني، سويد، 1989 .
53. جلال الطالباني، كردستان والحركة القومية الكردية، بيروت، 1969 .
54. جون بلوك وهارفى موريس، لا أصدقاء سوى الجبال: التاريخ الماساوي للكورد، ترجمة حكيم عبدالله، دهوك، 2009 .
55. جيرالد جاليانند، شعب بدون وطن: الكرد وكردستان، ترجمة: عبدالسلام النقشبندي، اربيل، 212 .

56. حامد مصطفى مقصود، ثورة 14 تموز مدارات الاخوة الاعداء، اربيل، 2001.
57. حبيب محمد كريم، تاريخ الحزب الديمقراطي الكوردستاني - العراق : في محطات رئيسية 1946 - 1993، كوردستان، 1998.
58. حنا بطاطو، العراق : الشيوعيون والبعثيون والضباط الاحرار ترجمة: عفيف الرزاز، الكتاب الثالث، بغداد، 2006.
59. خليل ابراهيم حسين، موسوعة 14 تموز ثورة الشواف في الموصل : الصراع بين عبدالكريم قاسم والشيوعيين وعبدالوهاب الشواف وضباط الموصل الوندويين، جزء الرابع، بغداد، 1988.
60. ديزيد ادامس، الحرب الكردية وانشقاق 1964 ترجمة وتقديم: جرجيس فتح الله؛ اربيل، 2012 .
61. ديزيد مكدول، تاريخ الاكراد الحديث، ترجمة: راج ال محمد، بيروت، 2004.
62. راهي مزهر العامري، مسعود محمد ودوره السياسي في العراق 1919 - 1968: دراسة تاريخية، بغداد، 2008.
63. رجب جميل حبيب، ثاميدى (العمادية) 1921 - 1975: دراسة في التاريخ السياسي، دهوك، 2012.
64. رزطار محمد، عملية دجلة؛ حملة الحكومة العراقية على كردستان عام 1963، اربيل، 2001.
65.، ملحمة عين زاله في زاكره البيشمرگه، دهوك، 1997.
66. سعد الشاذلي، مذكرات حرب اكتوبر، الطبعة الرابعة، سان فرانسيسكو، 2003.
67. سعد ناجي جواد، العراق والمسألة الكردية 1958 - 1970، لندن، 1990.
68. سعيد خديده علو، العلاقات العراقية الايرانية وابرها في القجيه الكورديه في العراق 14 تموز 1958 - 8 شبآك 1963، دهوك، 2006.
69. سيف عدنان القيسي، الحزب الشيوعي العراقي في عهد البكر 1968 - 1979، تقديم أسامة عبد الرحمن الدوري، لندن، 2014.
70. شرفخان البدليسي، شرفنامه في تاريخ الدول والامارات الكردية، ترجمة: محمد علي عوني، الجزء الاول، الطبعة الثانية، دمشق، 2006 .
71. شكيب عقراوي، سنوات المحنة في كردستان : اهم الحوادث السياسية والعسكرية في كردستان العراق من 1958 الى 1980، اربيل، 2007.

72. شلومو نكديمون، الموساد في العراق ودول الجوار: انهيار الامل الاسرائيلية والكردية، ترجمة: بدر عقيلي، عمان، 1997.
73. الشيخ سالار الحفيد، على العسكري، والحكم للتاريخ، كردستان، لا. ت.
74. شيرزاد زكريا محمد، الحركة القومية الكوردية في كردستان العراق 8 شباط 1963 - 17 تموز 1968، دهوك، 2006.
75.، مجلس القيادة الثورة في كردستان العراق 1964 - 1970 (دراسة تاريخية سياسية عامة)، دهوك، 2010.
76. شيركو فتح الله عمر، الحزب الديمقراطي الكوردستاني والحركة التحررية الكوردية في العراق 1946 - 1975، السليمانية، 2004.
77. صالح حسين الجبوري، ثورة 8 شباط 1962 في العراق نهاية حكم عبدالكريم قاسم، بغداد، 1990.
78. صلاح الخرسان، صفحات من تاريخ الحركة الشيوعية في العراق، بيروت، 1991.
79.، التيارات السياسية في كردستان العراق: قراءة في ملفات الحركات والاحزاب الكردية في العراق 1946 - 2001، بيروت، 2001.
80. طارق جمباز، مراسيم وقرارات مجلس قيادة الثورة (1968 - 2003) المتعلقة بكوردستان - العراق، الطبعة الثانية، اربيل.
81. عادل تقي عبد محمد البلداوي، نضال الشعب الكردي وموقع البارزاني في الوثائق العراقية السرية، تقديم ومراجعة: عبد الفتاح علي البوتاني، دهوك، 2013.
82. عبدالستار طاهر شريف، الجمعيات والمنظمات الكردية في نصف قرن 1908 - 1958، بغداد، 1989.
83. عبدالرحيم عبدالكريم بادي، سياط الحبر الاسود، تقديم: عبدالفتاح علي يحيى، دهوك، 1999.
84. عبدالسلام علي، صفحات من نضال الشهيد صالح اليوسفي، اربيل، 1992.
85. عبدالفتاح علي البوتاني وشيرزاد زكريا محمد، اتفاقية 10 شباط 1964 بين الحكومة العراقية وقيادة الثورة الكوردية الاسباب والنتائج دراسة تاريخية وثائقية، دهوك، 2013.
86. عبدالفتاح علي البوتاني، التطورات السياسية الداخلية في العراق 14 تموز 1958 - 8 شباط 1963، دهوك، 2007.

87.، ملا مصطفى البارزاني قائد الثورة الكوردية وملهمها، دهوك، 2012 .
88.، من كان وراء حوادث الموصل وكركوك الدامية 8 اذار -14 تموز 1959، دهوك، 2000.
89. عبدالقادر البريفكاني، مصطفى البارزاني زعيم الحركة الكردية المعاصرة، القاهرة، 1996
90. عبدالكريم فندي، فصول من ثورة ايلول في كردستان العراق، دهوك، 1995.
91. عبداللطيف الشواف، عبدالكريم قاسم وعراقيون آخرون : ذكريات وانطباعات، بيروت، 2004.
92. عزيز سباهي، عقود من تاريخ الحزب الشوعي العراقي، الجزء الاول والثاني والثالث، دمشق، 2003.
93. عصمت شريف وانلى، كردستان العراقية هوية وطنية: دراسة في ثورة 1961، ترجمة: سعاد محمد مضر، السليمانية، 2012.
94. علي سنجاري، القضية الكوردية وحزب البعث العربي الاشتراكي في العراق، الجزء الاول دهوك، 2006.
95.، حقيقة مسيرة ثورة ايلول 1961، دهوك، 2013.
96. علي عبدالله، الحزب الديمقراطي الكردستاني -العراق حتى انعقاد مؤتمره الثالث، الطبعة الثانية، كوردستان، 1991.
97. علياء محمد حسين الزبيدي، العهد العارفي في العراق 1963 - 1968، بغداد، 2013 .
98. عماد غانم الربيعي، بيوتات موصلية، ج1، موصل، 2002.
99. عمار علي السمر، شمال العراق 1958 -1975 دراسة سياسية، بيروت، 2012
100. غانم محمد الحفو و عبدالفتاح علي البوتاني، الكورد والاحداث الوطنية في العراق خلال العهد الملكي 1921 -1958، دهوك، 2005.
101. فاضل ميراني، قراءة في فكر الحزب الديمقراطي الكوردستاني الاختلاف والبناء، بيروت، 2014.
102. فيبي مار، تاريخ العراق المعاصر: العقد الجمهوري، ترجمة: مصطفى نعمان احمد، الاول1، القاهرة، 2009.

103. كاظم حبيب، لمحات من تاريخ عراق قرن العشرين العراق في العهد الجمهوري نهوض وسقوط الجمهورية الاولى في العراق 1958 -1963، الكتاب السادس، اربيل، 2013.
104. كاميران عبدالصمد احمد الدوسكي، بهدينان في اواخر العهد العثماني (1876 - 1914): دراسة تاريخية، اربيل، 2007.
105. كاوس قفطان، الحركة القومية التحررية الكردية في كردستان العراق 1958 - 1964، سليمان، 2004.
106. كريس كوتشيرا، مسيرة الكرد الطويلة : 40 سنة من التحقيقات الصحفية في كردستان، ترجمة : ديانا حبيب حرب، اربيل، 2014.
107. م. س لازاريف وآخرون، تاريخ كوردستان، ترجمة: عبيد حاجي، دهوك، 2011.
108. ماريانا خاروداكي، الكرد السياسة الخارجية الامريكية :العلاقات الدولية في الشرق الاوسط منذ 1945، ترجمة: خليل الجيوسي، اربيل، 2013.
109. مجيد خدوري، العراق الجمهوري، ايران، 1376 .
110. محمد احسان، الصمت: الابداء الجماعية في كردستان العراق، بيروت، 2015.
111.، كردستان ودوامه الحرب، لندن، 2000 .
112. محمود الدر، ثورة الموصل القومية 1959، بغداد، 1987.
113.، القضية الكردية، الطبعة الثانية، بيروت، 1966.
114. مؤتمر الذكرى المئوية لميلاد البارزاني الخالد، الجزء الاول، اعداد: ممتاز حيدري وكوردستان موكرياني ودلير اسماعيل حقي شاويس، هولير، 2003 .
115. مؤيد شاكر كاظم الطائي، الحزب الشيوعي العراقي 1935 -1949: دراسة تاريخية، دمشق، 2013.
116. مير بصري، اعلام الكرد، لندن، 1991.
117. ميثان عارف بادي، الحركه القوميه الكوردية التحررية في كوردستان العراق 1958 -1963، دهوك، 2005.
118.، موقف الاحزاب السياسية العراقية من القضية الكوردية 1946 - 1970: دراسة تاريخية، اربيل، 2008 .
119. نبيل يونس دمان، القوش حصن نينوى المنيع، كاليفورنيا، 2014 .
120. نوري عبدالحميد العاني وآخرون، تاريخ الوزارات العراقية في العهد الجمهوري 14تموز 1958 -7شباط 1963، ج1، بغداد، 2000.

121. هوزان سليمان ميرخان، جمهورية كوردستان 22 كانون الثاني 1946 - 17 كانون الاول 1946: دراسة تاريخية - سياسية . دهوك، 2005.
122. وديع جويده، الحركة القومية الكردية: نشأتها وتطورها، بيروت، 2013.
123. وصفية محمد شيخو السندي، زاخو في العهد الملكي 1921 - 1958: دراسة تاريخية في اوضاعها العامة، دهوك، 2014.
124. وليام ايغلتن الابن، جمهورية مهاباد، ترجمة وتعليق جرجيس فتح الله، اربيل 2012.
125. يونان هورمز، ايامي في ثورة كوردستان، الطبعة الثانية، دهوك، 2013.

• پهرتوكين بزمانى ئنگليزى

1. Susan Meiselas, Kurdistan in the shadow of history, the university of Chicago.

• ب زمانى فارسى

1. ادگار ابالاس، جنبش كردها، ترجمة: اسماعيل فتاح قاضي، تهران، 1377.
2. كندال - عصمت شريف وانلي و مصطفى نازدار، كردها، ترجمة، ابراهيم يونسى، تهران، 1379.

8. خوشهوی عهلی باپیر، دیداره‌کا تایبته دگه‌ل خه‌باتکار وکولنه‌دهری شوره‌شین ئه‌یلوول وگولانی ئه‌حمه‌د مسته‌فا کانیه‌لینجی، گو‌قاری په‌یامی ئه‌یلوول، پشکا دووی، ژماره 23، نازاری 2012.
9. داستانی زاویته ل یاده‌وه‌ری پیشمه‌رگه‌ی دیرین مام ئه‌حمه‌د حاجی شیخ عومه‌ر تانکی دا، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 58، تشرینی په‌که‌می 2002.
10. دلشاد خه‌لیل، به‌ریه‌ره‌ک ژشوره‌شا ئیلوونی: شه‌ری گه‌لیی زاویته‌ی 1961/2/12، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 38، شوبات 2001.
11. دیداره‌ک دگه‌ل کادری شوره‌شا ئه‌یلوولی مه‌لا قاسم ئیمینکی، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 45، ئه‌یلوولی 2001.
12. دیداریکی تایبته له گه‌ل تیکو شه‌ری ناسراوی کورد (عه‌زیر محمه‌د) دا، گو‌قاری k21، ژماره 9، 2010.
13. زییر هۆستانی، سه‌ره‌تای بلیسه‌ی شو‌رشه‌ی ئه‌یلوولی مه‌زن وچه‌ند یاده‌وه‌رییه، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، به‌شی په‌که‌م، ژماره 1، حوزه‌یران 2008.
14. زه‌ینه‌ب نه‌زار، پیشمه‌رگی دیرین سلیمان حاجی به‌د‌ری سندی، گو‌قارا ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 167، شواتا 2012.
15. سالار ته‌یمور شیخکی، شه‌ری شه‌مکانی ل سالی 1963، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 40، نیسانی / 2001.
16. سه‌دیق عوسمان، داستانی گه‌لیی زاخو، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 40، نیسانی\2001
17. شه‌فیق حسین شه‌تونس، دیداره‌ک دگه‌ل خه‌باتگیر و فه‌رمانده‌یی شوره‌شا ئیلونا مه‌زن ماموستا مه‌لا حه‌مدی عه‌بدو‌له‌جید ئسماعیل، گو‌قارا ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 43، شوباتا 2010
18. شکره‌ی هروری، (به‌ده‌ستی چه‌ک و به‌ده‌ستی قه‌له‌م) دروشمی شو‌رشا ئه‌یلوول، گو‌قاری په‌یامی ئه‌یلوول، ژماره 2، 2008.
19. چل و چوار ساله‌ی ئیزگه‌ی ده‌نگی کوردستان، گو‌قاری ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 114، ئه‌یلوول 2007.
20. گه‌رمیان چنارتووی، روژی گه‌رانه‌وه‌ی ئومیدی نه‌ته‌وه‌یه‌ک، گو‌قارا ده‌نگی پیشمه‌رگه، ژماره 151، چریا ئیکی 2010

21. گۆران ئەحمەد، شۆرشى مەزنى ئەيلول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى هەشتەم، ژمارە 13، كانوونى دووهمى 2010.
22.، شۆرشى مەزنى ئەيلول چوون پەيدا بوو، بەشى دووهم، پەيامى ئەيلول، هژمارە (7)، كانوونى دووهم، 2009.
23.، شۆرشى مەزنى ئەيلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى حەوتەم، ژمارە 12، تشرىنى دووهم / كانوونى يەكەم / 2009.
24.، شۆرشى مەزنى ئەيلول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى شەشەم، ژمارە 11، ئاب وئەيلوول 2009
25.، شۆرشى مەزنى ئەيلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى پینجەم، ژمارە 10، تەمموزى 2009 .
26.، شۆرشى مەزنى ئەيلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى سێيەم، ژمارە (8)، ئادارى 2009.
27.، شۆرشى مەزنى ئەيلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى چوارەم، ژمارە 9، نيسانى 2009،
28.، شۆرشى مەزنى ئەيلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى نوپەم، ژمارە 14، شوبات 2010
29.، شۆرشى مەزنى ئەيلوول چوون بەرپا بوو، گوڤارى پەيامى ئەيلوول، بەشى دەيەم، ژمارە 15، 2010
30. عبد الرحيم بادی، لیبیرموریا داستانا کوپۆ رەش، گوڤارا مەتین، ژمارە 70، چرییا دووی / 1997.
31. عبد الواحد دیبەگەیی، مامۆستایانى شۆرشى مەزنى ئەيلوول کین، گوڤارى میژوو، ژمارە 8 ن پایزی 2008.
32. عەلى تاهر خورکی، پيشمەرگى هەردوو شۆرەشا (یوسف عەلى فندی) و دیدارەك، گوڤارا دەنگى پيشمەرگە، ژمارە 101، ئابى 2006.
33.، پيشمەرگى هەر دوو شۆرەشا خورشید حەکیم تەلویى و دیدارەك، گوڤارى دەنگى پيشمەرگە، ژمارە 97، نيسان 2006.
34. فەلەكەدین کاکەیی، دەورى بزوتنەوهی کورد و مافی گەلى کورد، گوڤارى کادر، ژمارە 28، حوزیرانى / 1992 .

2. رياض السندي، هرمز ملك ضكو لحن اشوري على قيثاره كوردية، مجلة متين، العدد 77، حزيران 1998.
3. سعدون ثامر، محكمة المهداوي، جريدة المؤتمر، العدد (2983)، 5\حزيران\ 2014 .
4. شيرزاد زكريا محمد، التربية والتعليم في المناطق الخاضعة للثورة الكوردية (11 أيلول 1961 – 11 آذار 1970)، مجلة زانكوييا دهوك، ذمارة 13 ن طولان – حزيران 2010 .
5. صلاح زقرو، مذبحه قرية سوريا 16/9/1969، مجلة متين، عدد 24، 24/ايلول/ 1993.
6. عبدالفتاح علي البوتاني، رأي حزب البعث الصريح في (فرسان صلاح الدين) اعداء حركة شعبهم الكوردي التحررية؛ مجلة الصوت الاخر، العدد 21، 24 / 9 / 2008 .
7. صادق برو كولي مرجعية ثورة 11 ايلول 1961 في منطقة بتهدينان عند قيامها، مجلة صوت الاخر، العدد 503، 29/10/2014 .
8. كريم شارزا، المناضل الوطني ميرحاج احمد، الصوت الاخر، العدد 162، 12 ايلول 2007 .
9. مشروع الاكراد المعدل، طوظاري كادر، ذمارة 29، ثةيلوي 1992.

■ روزنامه و كوڤار

1. روزنامهى خهبات
2. گوڤارى هاوكارى
3. جريده البلد
4. الوقائع العراقيه
5. جريده الجماهير
6. جريده صدى خهبات
7. جريده پوره
8. جريده التآخى
9. مجله السياسه الدوليه

■ كهنالین ئەسمانی

1. بهرنامه‌کی تاییهت لدور ژيانا ئەحمەد عەبدووللا ئامیدی ل کهنالی کوردسات، پاراستیه لدهف سه‌دیق عه‌لی ئامیدی.
2. بهرنامه‌ی تاییهت ب میژووی لقی یه‌کی پارتی، کهنالی زاگروس، 11/ شوات/ 2015

■ ویب‌سایتین ئەنترنیتی

1. [www. Al-nnas.com](http://www.Al-nnas.com)
2. www.iqwww.com
3. www.iraqja.iq
4. www.omarahaleb.com
5. www.sotakhr.com

ناڤه‌رۆك

7 **پیشه‌کی**

به‌شی ئیکی

به‌هدینان ل ده‌ستی‌کا ده‌سته‌لاتا عه‌بدو لکه‌ریم قاسم 1961 - 1958

- 17 1958 ته‌ومری ئیکی: هه‌لویستی ده‌ڤه‌را به‌هدینان ژ شوره‌شا 14 ی تیرمه‌ها
- 21 ته‌ومری دووی: پشکدارییا خه‌لکی به‌هدینان د پیشوازیا مه‌لا مسته‌فا بارزانی
- 24 ته‌ومری سییی: رولی به‌هدینان د ژناڤرنا بزاقین یا خیبوونی
- ته‌ومری چواری: تیکچوونا په‌یوه‌ندییان دناڤه‌را حکومه‌تا عیراقی و پارتی دیموکراتی
- 30 کوردستان و کارتیکرنا وی لسه‌ر ده‌ڤه‌ری

به‌شی دوویی

به‌ریا بوونا شوره‌شا ئیلونی ل ده‌ڤه‌را به‌هدینان 1963 - 1961

- 57 ته‌ومری ئیکی: ئاماده‌کاریین شوره‌شی ل ده‌ڤه‌ری
- 61 ته‌ومری دووی: به‌ریا بوونا شوره‌شی ل ده‌ڤه‌را به‌هدینان
- 68 ته‌ومری سییی: چوونا مه‌لا مسته‌فا بارزانی بو ده‌ڤه‌را به‌هدینان

بەشی سییی

پیشە چونین شورش ئیلونى ل دەقەرا بەھدینان 1963 . 1968

107	تەومەری ئیكى
107	ل سەردەمى دەستەھەلاتا بەعس 8 شوبات 1963 - 18 چریا دووی 1963
129	تەومەری دووی
	بارووخین سیاسی ولەشكەری ل دەقەرا بەھدینان ل 18 / چریا دووی 1963 - 17 / تیرمەھا /
129	1968

بەشی چواری

شورش ل دەقەرا بەھدینان دماوی دەستەھەلاتا حکومەتا بەعسی دا ل 1968 - 1975

169	تەومەری ئیكى: شورش ل دەستەھەلاتا هاتنا بەعسیان بو سەردەستەھەلاتی 1968 - 1970
178	تەومەری دووی: پیشەتییین سیاسی ولەشكەری ل دەقەرا بەھدینان 1970 - 1975

215	پاشكو
225	ئەنجام
229	لیستا ژیدمران

ئەڤ پەرتووگە

بابەتی شۆرەشا ئیلونی ل دەڤەرا بەھدینان (1961 - 1975) ڤەکولینی ل سەر ماوہیەکی گرنگ دمیزوویا کوردستانی ب گشتی و دەڤەرا بەھدینان کو لدویف سنوری لەشکەری ئیک (دھوک، زاخو، ئامیدی، شیخان و ئاکری) ب تاییەتی دکەت. کو ل سالا 1961 دەستیڤکا شۆرەشا ئیلونی چریسکا ئیکی یا شۆرەشی ل دەڤەرا بەھدینان دەست پیکریه، و ل سالا 1975 ب ریککەفتنامەکا نیڤدەولەتی یا ب ناڤی ریککەفتنا ما جە زائیر (عیراق - ئیران) شۆرەش ب دووماهیەک هاتیە.

ھوژین مسعود سەرنی

- ل سالا (1987) ئی ل وەلاتی ئیرانی ل باژیری قەزوین ژدایک بوویە.
- لگەل سەرھەلدانا سالا (1991) ئی هاتیە کوردستانی.
- باورناما بەکالریۆسی ل سالا (2009) ئی ل پشکا میژوو، کۆلیژا ئاداب، زانکویا دھوک ب دەستڤهینایە.
- باورناما ماستەری ل سالا (2017) ئی ل پشکا میژوو، فەکۆلتیا زانستین مروڤایەتی، زانکویا زاخو ب میژوویا هەڤجەرخ ب دەستڤهینایە.
- نوکە مامۆستایە (سەر ب وەزارەتا پەرۆردە).

© مافن چابن ین یاراستیە بۆ
سەننەری زاخو بۆ ڤەکۆلینین کوردی

✉ zcks@uoz.edu.krd ☎ +964 (0) 751 536 1550
📍 Iraq-Kurdistan Region, Zakho- University of Zakho

Zakho Centre
for Kurdish Studies
سەننەری زاخو بۆ ڤەکۆلینین کوردی

ISBN 978-9933-9265-0-2

9 789933 926502